

Bólkényi Kiss Károly

**„Az erdélyi magyarok mezőgazdasági öröksége.
- adatok-magyarázatok-„
III .kötet**

E könyv a tizenegy kötetes” Az erdélyi magyarok mezőgazdasági öröksége - adatok „magyarázatok” című munka harmadik kötete. S tartalmazza Erdélynek a szócikkekbe be nem foglalható mezőgazdasági örökségi adatait. Az általam javasolt hungarikumok lajstromát, valamint azon felső fokú képesítéssel rendelkező a mezőgazdaságban dolgozó szakemberek névsorát akik Erdély mezőgazdaságában dolgoztak. De tartalmazza azon nem mezőgazdasági szakemberek névsorát is, akik tevékenységükkel sokat tettek az erdélyi mezőgazdasági örökség megteremtésében. Valamint az erdélyi mezőgazdasági jelképek.

Útmutató az idézett szerzők,művek visszakereséséhez.

A bibliográfiai adatokat ,a tizenegyedik kötetben szereplő ABC-s sorrendű általam összeállított keresőben találjuk meg, a következő képen:Mivel én végig számítógéppel dolgoztam a visszakeresést is evvel kérem ,hogy végezzék a kedves olvasók. Minden adat végén egy L. (lásd) betű található melyet egy szerzői név, vagy egy mű címe vagy egy szó követ. Ezeket a Google keresőbe beütve kapjuk meg a keresett szerzőt vagy művét.

Tartalomjegyzék:

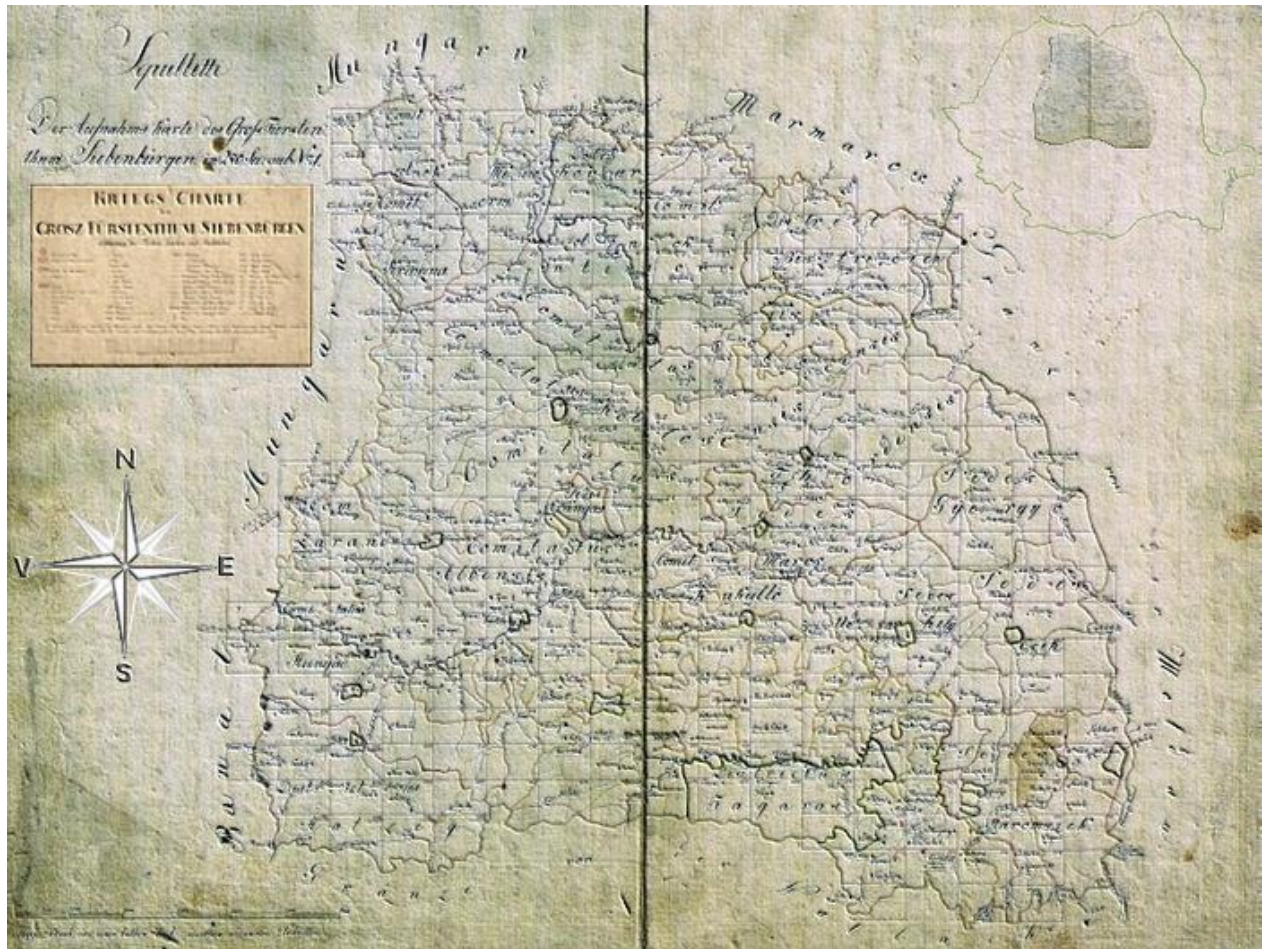
III.kötet

Erdélyi szócikk.....	2 – 118. oldal
Erdélyi hungarikum javaslataim.....	119 – 121. oldal
Erdélyi felsőfokú képesítéssel rendelkező szakemberek....	122 – 289. oldal
Erdélyi mezőgazdasági képesítéssel nem rendelkezők.....	290 – 366. oldal
Erdélyi mezőgazdasági jelképeink,címerek.....	367 – 370. oldal

A szerző

Élesd 2016. IX. 5-én

Erdélynek általam összegyűjtött magyar mezőgazdasági öröksége.

Erdélyi nagyfejedelemség térképe 1769-1773..

A következő hagyományos erdélyi régiók ismerete fontos a mezőgazdasági hagyományok, értékek összegyűjtésekor.

Kiss Károly

Aranyosmente, Aranyosszék. Az Aranyos és a Maros egybefolyásának környékén, az egykori tordai királyi várbirtok helyére 1264-71 között V. István királytól odatelepített kézi székelyek 22 faluja. Egykori központja Felvinc volt, ma inkább Torda és Aranyosgyéres felé igazodik.

Avas. Az Alföldre nyíló hegyi medence Szatmár megyében, amelynek középkori alapítású falvai az egykori szatmári királyi vár uradalmához tartoztak. Lakosságának zöme román, de Avasújváros (korábban Avasújfalú), Köszegremete és Vámfalu jelentős magyar lakossággal is rendelkezik.

Bánság. A Maros, Tisza, Duna, illetve a Déli Kárpátok legnyugatibb csücske által határolt, több kistájra oszló terület, amelynek csak északi és keleti része tartozik Romániához. A török hódításokig viszonylag sűrűn lakott táj Temesvár 1552 évi elfoglalása után elnéptelenedett, s a vár 1717 évi visszafoglalásáig teljesen elvadult, sok helyen el is mocsarasodott. Magyar lakossága elpusztult, vagy északra menekült. A törökök kiűzése után a bécsi kormányzat kincstári tulajdonnak nyilvánította a vidéket, lecsapoltatta a mocsarakat és előbb kiszolgált, rendszerint rokkant katonákat, majd 1724-től német telepéseket telepített itt le. 1763-tól, később az 1799, 1802, 1808, 1812 években is volt telepítés 172-174 között olasz, spanyol, francia telepések is érkeztek ide. A szerbek 1740-51 között, a bolgárok 1737-ben költöztek a Bánságba, s nagyjából ugyanebben az időben keletkeznek ezen a vidéken horvát, szlovák, a mai Krassó-Szörény megye területén cseh, illetve krasován falvak és szintén ezidőtájt jönnek létre a síkvidék román falvai, miután a hegyvidéken már a XV. századtól kezdve oklevelesen bizonyítható a román etnikum tömeges jelenléte. A magyarság csak 1778 után kapott engedélyt az újbóli letelepedésre ezen a vidéken, ekkor főként a földesurak telepítettek falusi, mindenekelőtt dohánytermelő birtokaikra magyar földműveseket, de még 1913-ban is volt beköltözés a Bánságba. 1944 után a romániai németesség elleni intézkedések, a kitelepítések újabb népmozgást indítottak el, amelyek végeredménye a svábság, a bánsági németek csaknem teljes kitelepedése volt. Fontosabb romániai vonzásközpontjai: Temesvár, Lugos, Resica, Nagyszentmiklós, de némi nagyvonalúsággal bánsági

településnek szoktuk számítani a tulajdonképpen alföldi Aradot is. Ezekben a városokban él a romániai bánsági magyarok zöme is. A tájegység nyugati és déli része Kis Jugoszláviához, apró, északnyugati csücske a Magyar Köztársasághoz tartozik.

Bányavidék, Bányaság.A Zsil völgyének erdélyi része, mindenekelőtt a bányavidék, Petrozsény, Petrilla, Lupény, Urikány, Vulkán. Magyar lakói zömmel a múlt évszázadtól bányamunkára idevándorolt székelyek, szilágyságiak, máramarosiak.

Barcaság. A Brassó-Háromszéki medencerendszer egyik tájegysége, a Feketeügy, a Baróti-hegység, az Olt völgye, a Dél-Persány, a Brassói-havasok, illetve a Bodzai-hegység között. Magyar lakói Hétfaluban, illetve Bodola, Keresztvár, Barcaújfalu, Krizba, Apáca községekben, s Brassóban laknak.

Báródság. Az Élesdtől a Királyhágóig a Sebes-Körös jobb partján elterülő, Biharhoz tartozó kistáj neve. Egykori magyar lakosságának maradványa Élesden, Körösréven, néhány kisebb településen lakik. A vidék nevét középkori közzpontjáról, Magyar-majd Nagybáródról kapta.

Berettyómente. A Szilágysági kistáj, a Berettyó síksága az Érmellék és a Hegyköz településeiig. Vonzásközpontjai: Szilágynagyfalu, Berettyószéplak, újabban Szilágysomlyó is.

Bihar.A Berettyó, a Sebes- és Fekete Körös völgyei, az Alföld és a hegyvidék találkozásánál fekvő, több kistájra oszló tájegység. Központja Nagyvárad, fontosabb vonzásközpontjai Élesd, Margitta, Székelyhíd, Nagyszalonta, Tenke, Belényes. Ma nagyobbik, jobbára hegyvidéki része Románia, kisebbik, alföldi része a Magyar Köztársaság területéhez tartozik.

Bihari Hegyköz. Nagyváradtól keletre, a Berettyó és a Sebes-Körös határolta dombvidék. Jelentősebb, magyaroktól is lakott vonzásközpontjai Hegyközkovácsi, Micske, Szalárd.

Bihari Mezőség. A Sebes- és Fekete-Körös közötti sík- és dombvidék neve, bihari kistájegység. Központja Nagyszalonta.

Borsa völgye. A Kolozsvártól északra, a Borsa patak és mellékvizei mellett fekvő települések gyűjtőneve. Központjai Kolozsborsa és Páncélcseh, fontosabb települései Kide, Válaszút, Bádok, Csomafája. Magyar lakossága jobbára már csak szórvány.

Csík, Csíkszék, Csík-, Gyergyó-, Kászonszék. A Keleti Kárpátok és a Hargita között elterülő tájegység, az Olt, illetve Maros felső medencéje, amelyet mai lakossága a XIII. század óta lakik. Lakói a XV. század eleje óta megkülönböztették Csíkszék, illetve Gyergyó és Kászon fiúszékeket. A vidék ma több kistájra oszlik.

Dél Erdély. Erdélynek a Székelyföldtől nyugatra, a Maros és Nagykovácsos határolta területtől délre eső vidék, amelynek magyar lakossága néhány kistáj településén, illetve szórványfalvakban lakik. A jelentősebb szórványfalvak: Oltszakadát, Bürkös, Vizakna,

Kiskapus, Bolya, Héjjasfalva, Fehéregyháza, Keresd, Sárpaták, Kóbor, Nagymoha, Olthévíz, Ürmös, Dombos, Halmágy, Alsórákos, Datk.

Dévai csángóság. Az 1888-92 között Dévára, 1892-ben Vajdahunyadra, 1910-ben ismét Dévára, valamint Csernakeresztúrra és Sztrigyszentgyörgyre költözött bukovinai székely telepesek gyűjtőneve, akik pl. Déván külön "csángótelepet" alkottak.

Erdélyi Mezőség, máskor egyszerűen Mezőség. A Szamosok, a Sajó, a Maros és az Aranyos határolta, illetve tagolta dombos, kopár vidék, az Erdélyi Medence központi vidékén. Vonzásközpontjai a peremén fekvő nagyobb városok, Szamosújvár, Dés, Bethlen, Beszterce, Szészrégen, Marosludas, Aranyosgyéres, Torda, Kolozsvár, mintegy 300 települése közül sokban a magyarság már jobbára szórványhelyzetben él. Ennek ellenére olyan településein, mint Szék, Magyarsovát, Buza, Szépkenyerüszentmárton, Szentmáté, Nagysármás, Mezőbánd, jelentős számú magyar lakosság él, akik sajátos régies népi műveltség őrzői.

Erdőalja. Kolozsvártól keletre, a Mezőség szélén fekvő kistáj. Vegyes lakosságú hat falujából Györgyfalva és Kolozs magyar lakossága a jelentősebb.

Erdőhát. A Béga és Maros közötti dombvidék neve, legfontosabb vonzásközpontja elsősorban Temesvár, de emellett Lippa. Magyar lakossága szórvány, a múlt században települt újra.

Ugyanígy nevezik a Fekete és Fehér Körös közén elterülő síkságot, azt, amit hajdan **Körösköznek** is hívtak. Fontosabb települései Erdőhegy, Vadász, a két Zerind, Ant, Tamáshida, Ágya, vonzásközpontjai Nagyszalonta és Borosjenő.

Erdővidék Udvarhelyszék és Háromszék közötti átmeneti kistáj, a Barcasági medence északi nyúlványa, a Baróti hegység, a Dél-Hargita és a Persányi hegység között terül el. Legfontosabb települései Barót, Köpec, Vargyas, Nagyajta.

Érmellék. A Berettyó és Ér folyók közötti vidék hagyományos neve. Fontosabb települései Margitta, Érmihályfalva, Székelyhíd, Bihardiószeg.

Északi csángóság. A Moldva folyónak a Szeretbe torkollása táján levő 10-15, északi csángónak is nevezett falu fokozatosan terjedő gyűjtőneve. Vonzásközpontja Románvásár, román nevén Roman városa, ismertebb települése Szabófalva.

Északi csángóság. A Moldva folyónak a Szeretbe torkollása táján levő 10-15, északi csángónak is nevezett falu fokozatosan terjedő gyűjtőneve. Vonzásközpontja Románvásár, román nevén Roman városa, ismertebb települése Szabófalva.

Fekete-Körös völgye. A Fekete Körös völgye, beleértve a Belényesi medencét is. Magyarlakta települései Belényes közelében, illetve a folyónak az Alföldre való beömlésénél fekszenek. Közülük jeletősebbek Köröstárkány, Várasfenes, Kisnyégerfalva, Belényessonkolyos, Belényesújlak, Magyarremete, Körösjánosfalva, illetve Gyanta, Kisháza, Tenke, Tenkeszéplak, Bélfenyér.

Felső-Maros mente. Mezőségi kistáj, Szászrégentől északra. Vonzásközpontja Szászrégen, hat magyar, vagy magyaroktól is lakott faluja közül ismertebb Marosvécs, Marosmagyaró, Disznajó, Holtmaros.

Gagy mente. Udvarhelyszéki kistáj a Gagypatak völgyében. Jelsebb települései Szentábrahám, Gagypatak, Énlaka.

Gyergyó. A Maros felső folyásának medencéje. Hajdan a történelmi Csíkszékhez tartozott, ma önálló tájegység. Központja Gyergyószentmiklós, nagyobb települései Gyergyóditró, Gyergyóalfalu, Gyergyószárhegy, Gyergyóremete, hozzá tartoznak a Gyergyói havasok környező, borszéki, bélbori, tölgyesi szűk medencéi is.

Gyimesek. A Gyimesi szorosnak és településeinek kissé pontatlan megnevezése. A három nagyobb település, Gyimesfelsőlok, Gyimesközéplak és Gyimesbükk mellett a Tatros mellékpatakainak oldalvölgyeiben tanyabokrok, tanyákat találunk, amelyeket a gyimesi csángók gyűjtőnéven ismert csíki székely, moldovai magyar és román eredetű lakosság lakik.

Háromszék. A Székelyföld több kistájra oszló déli-délkeleti csücske, az Olt és a Feketeügy síkságán. Nagyjából a XIII. század első felében költöztek ide a mai Szászkezd, Szászsebes és Szászorbó vidékéről a székelyek, akik új lakóterületüket Sepsis-, Kézdi- és Orbaiszék, illetve Miklósvár-fiúszék néven nevezték. Az első három szék 1562-ben egyesült Háromszék néven, Miklósvár-fiúszék 1395-ben vált ki Sepsiszékből. Történelmi központjai Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely és Barót.

Hátszeg-vidék. A Sztrigy és Nagypatak völgyeitől meghatározott medence Dél Erdélyben, Hátszeg környékén. Szórványmagyar lakossága csak nyoma a XI. században itt megtelepült népességnek. Központja Hátszeg.

Havasalja. A hajdani Udvarhelyszék 22 hargitaaljai településének gyűjtőneve. Vonzásközpontjai Szentegyházsfalu, Zetelaka, Oroszhegy, illetve Székelyudvarhely.

Hegyalja. Több is van belőle hazai kistájaink között. Az Aradi Hegyalja a Hegyes-Drócsa hegység lábánál elterülő vidék, Arad megye része, nagyjából Máriaradnától Pankotáig. Hajdani magyar lakossága a török háborúk elől elmenekült vagy elpusztult, mai magyar szórványlakossága Máriaradnán, Világoson, Gyorokon, Pankotán él.

Az Erdélyi Hegyalja a Nagyenyed és Gyulafehérvár közötti vidék gyűjtőneve. Központja Nagyenyed, jelentős települése Magyarlapád.

Hegymegett. A Kis-Küküllő vidék egyik kistája, az Ózd, Forró és Szárazvám patakok mentén, a Kis Küküllő és a Maros között. Vonzásközpontjai Nagyenyed, Marosújvár, Marosludas, Radnót, fontosabb települései Magyarlapád, Magyarózd, Marosugra, Kerelószentpál, Balavásár.

Hétfalu. A Barcaság délkeleti sarkában, Brassótól keletre fekvő hét település közös neve. Ebből a városhoz közelebbi négy település, Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu,

Hosszúfalu ma már egybeépült és Szecseleváros néven önállósult, Tatrang, Zajzon és Pürkerec külön települések. A hét vegyeslakosságú falu magyarságát szokás hétfalusi csángóknak is nevezni.

Homoród mente. A Nagy- és Kis-Homoród patakok mentén elterülő dvarhelyszéki kistáj, vonzásközpontjai Homoródszentmárton és Oklánd.

Hunyad vidéke. Az Erdélyi Érchegység, a Pojána Ruszka, a Retyezát és a Kudzsíri-havasok közrefogta, a Maros, a Sztrigy a Cserna és ezek mellékvizeitől tagolt terület, több kistájjal. Vonzásközpontjai Déva, Vajdahunyad, Petrosény, Szászváros, történelmileg jelentősebb, magyaroktól is lakott falvai Alpestes, Rákosd, Hosdát, Bácsi, Haró, Nagyrápolt, Lozsád, valamint csángótelepei révén Sztrigyszengyörgy, Csernakeresztúr.

Kalotaszeg. A Gyalui-havasok, a Vlegyásza és a Meszes hegységektől közrefogott terület, amelyet a Sebes Körös, az Almás és a Nádas, valamint e folyók mellékvizei tagolnak. Történelmileg a XVI. századig Nagyvárad mellett volt Kiskalota, attól keletre, a Sebes Körös völgyének vidékét nevezték Középkalotának és csak a Sebes Körös és a Kalota patak összefolyásánál található kis területet nevezték Kalotaszegnek. Ma a Bánffyhunjad és a Jára völgye közötti vidék mintegy 40, jórészt magyarlakta falut tartják kalotaszeginek, a havasok alatti vidéket Felszeg, az Almás mentét Alszeg, a Nádas mentét Cifraszeg néven is emlegetve. Történelmi vonzásközpontja Bánffyhunjad, újabban Egeres is, ismertebb falvai Gyeróvásárhely, Gyerómonostor, Kalotaszentkirály, Magyarvalkó, Bikal, Váralmás, Körösfő, Magyarkapus, Vista, Méra, Türe stb.

Kászon, Kászon fiúszék, Kászonok. Csíkszéki kistáj, szűk hegyi medence a Csíki havasokban, a Kászon patak völgyében. Öt faluja Kászonaltíz, Kászonfeltíz, Kászonjakabfalva, Kászonimpér, Kászonújfalú.

Kenyérmező. A Maros Alkenyér és Algyógy között kiszélesedő völgyének sik, fátlan tere, Kinizsi Pál 1479 október 13-i csatájának színhelye.

Keresztesmező. Az Aranyos völgyének kiszélesedő része, Tordától délre. Hajdan itt táboroztak le a tordai országgyűlésekre érkező rendek. Az 1603 augusztus 3-án lezajlott goroszlói csata után itt ölet meg Giorghio Basta császári hadvezér Mihai Viteazult.

Királyföld. A Nagyküküllő és az Olt közötti délerdélyi vidék hagyományos neve, ahol annakidején a király hűbéres birtokot adott a szászoknak.

Kővár vidék. A Szamos és a Lápos folyásától közrezárt kistáj. Hagományos központja Nagysomkút, szórványmagyar lakosságot jobbra csak Koltón és Magyarberkeszen találunk.

Krasznaköz. A Szamos és a Kraszna között elterülő vidék neve. Központja Erdőd. Nevezik Bükkaljának is, mert Keletről a Bükk hegység határolja.

Kraszna-vidék. Szilágysági kistáj, a hajdani Kraszna vármegye területe, nagyjából a Meszes és a Réz hegység között. Vonzásközpontjai Zilah, Kraszna, Szilágysomlyó, amely újabban a Berettyómentét is vonzza.

Kis-Küküllő. A Kis Küküllő völgye mentén két oldalt elterülő vidék neve, nagyjából a Marosvásárhely- Nagykend-Segesvár vonaltól nyugatra, a Maros és Nagküküllő közötti érségben, egészen az Enyed-Vajasd vonalig. Két jellegzetes kistája van, a Hegymegett, illetve a Vízmellék.

Küsmöd vize völgye. Udvarhelyszéki kistáj, a Küsmöd pataka völgyében Jelentősebb települései Küsmöd, Etéd, Körispatak, Bözöd, Bözödújfalva

Láposmente. A Lápos folyó felső folyása völgyének neve. Magyaroktól is lakott fontosabb vonzásoközpontjai Magyarlápos és Erzsébetbánya, jelelős magyarlakta faluja Domokos.

Máramaros A Tisza felső folyása völgyének két oldalán elterülő nagytáj, északi oldala Ukrajnához tartozik, déli oldala román felségterület. Ez utóbbinak központja Máramarossziget, fontosabb, magyaroktól is lakott települései Tiszahosszúmező., Aknaszlatina, Rónaszék.

Marosszék. A Kis Küküllő felső völgyét, a Nyárad völgyét, Marosvásárhely környékének falvait, illetve a Maros völgyének a Mezőség szélén levő településeit értjük ezen a néven. Történelmi vonzásoközpontjai Marosvásárhely, Szászrégen, Nyárádszereda, Erdőszentgyörgy, sóvidéki, kettős kötődésű falvai ez irányba Szováta és Parajd felé igazodnak. Több kistáj tagolja.

Moldvai Mezőség. A Szeret és az Aranyos-Beszterce összefolyásának vidéke, amelyet Szeretterének is neveznek és mintegy 30 Bákó környéki, székelyes, vagy déli csángónak is nevezett falu gyűjtőneve. Vonzásoközpontja Bákó, ismertebb települései Klézse, Forrófalva, Trunk, Lészped, Gajcsána, Bogdánfalva.

Murakorság. Marosszéki kistáj, az alsó Nyáradmente öt zöldségtermelő községének, falvának, /Lukafalva, Illencfelva, Lőrinczfalva, Mezőteremi, Csibakáposztásszentmiklós/ tréfás-komoly megnevezése.

Nyáradmente. Marosszéki kistáj, a Nyárad és patakai völgyében. Vonzásoközpontja Nyárádszereda. A Nyárádszeredától keletre fekvő vidéket a Bekecs tetőről Bekecsaljának is nevezik, a folyó felső folyása mentén fekvő települések tréfás neve Szentföld, Nyáradremete, Mikháza nagyobb falvakkal.

Nyikó mente. Udvarhelyszéki kistáj, a Nyikó patak völgyében. Jelesebb falvai Szentlélek, Farkaslaka, Kobátfalva. Székelyszentmihály, Siménfalva.

Partium. A név elsődleges értelmében a hajdani Zaránd, Közp Szolnok, Kraszna vármegyék, illetve a Kővár-vidék nagytáj=neve, amelyek a XVI-XVII században kerültek az erdélyi fejedelmek birtokába, de nem csatolták őket Erdélyhez. Ma Arad,

Hunyad, Szilágy, Szatmár és Máramaros megyékhez tartoznak a hajdani Partium települései.

Ugyancsak Partium a neve annak az udvarhelyszéki kistájnak, amely a Solymos és Zsákod patakok völgyében fekvő településeket egyesíti. A két Solymos, Székelyszenterzsébet, Bordos, Vécke, Székelyszállás, Magyarzsákod, Rava és Székelyszentdemeter a tájegység fontosabb falvai.

Rézalja. A bihari Réz hegység északi és nyugati lejtőin fekvő települések, a hajdani Középkalota mai neve. Fontosabb vonzásközpontjai Margitta, Telegd, Élesd. A vidéktől délre a Báródság, Nyugatra a Hegyköz van.

Sajó mente, Mezőségi kistáj, nyolc, a Sajó völgyében fekvő, jobbára magyarok lakta falu közös neve. Közülük Sajómagyaros és Zsejk a legismertebbek.

Sárköz. A Szamos és a Túr között elterülő síkság, egyszerre szamosháti és túrháti kistáj. Vonzásközpontjai Túrterebes, Sárköz, Szinérváralja.

Sóvidék. Marosszéki kistáj, a Kisküküllő és a Korond pataka völgyében. Vonzásközpontjai Szováta és Parajd, más települései Sóvárada, a két Sófalva, Korond és Atyha. Ma Parajd, a két Sófalva, Korond és Atyha sokban Székelyudvarhely felé tájékozódik

Szamoshát. Szamos menti nagytáj, hozzávetőlegesen Szinérváraljától Mátészalkáig, a Szamos folyása mentén. Vonzásközpontja Szatmárnémeti, több kistáj tagolja. Keleti fele Románia, nyugati része Magyarország felségterülete.

Szamosköz . Régió a Tisza és a Szamos között. Nagyobb tájegységei a Tiszahát, a Túrhát, valamint a Szatmári Erdőhát, mindhárom Magyarországon és a Szamoshát.

Szamosmente. A Kis- és Nagyszamos melléke, az Erdélyi Mezőség része. A Nagyszamos mentevonzásközpontjai Retteg és Bethlen, a Kis-Szamos mente vonzásközpontjai Kolozsvár, Szamosújvár, Dés.

Székelyes csángóság. Az Aranyos Beszterce mellékfolyói, a Tatros, Szalonc, Ojtoz, Tázló völgyeiben lakó, a székely népi műveltség hatásait mutató moldovai magyarság mintegy 40 falvának gyűjtőneve. Vonzásközpontjai Onyest, román nevén Onesti, Dormánfalva /Darmanesti/, Tatros /Targu Trotus/, ismertebb falvai Pusztina, Frumósza, Diószeg.

Székelyföld. Régió Erdély délkeleti térségében. A székelyek a X-XI században bizonyíthatóan az Erdőháton, Telegd környékén, később a Hortobágy, Sebes, Szád és Sáros folyók völgyeiben élnek, ahonnan még a XII. században megkezdődik keletre telepítésük. Először a telegdi székelyeket mozdtítják meg, akik egy királyi birtok területére, Udvarhelyre költöznek, őket követik a sebesi, majd az orbai székelyek, aztán a XIII. században a folyamat folytatódik a Medgyes körüli székelyek marosszéki, majd a Szászkezd körüli székelyek aranyosszéki, illetve kézdiszéki betelepülésével. Végül

Udvarhelyszékből rajzanak ki Csíkszék és Gyergyószék lakosai. Fontosabb régiói a történelmi székek: Udvarhelyszék, Csíkszék /a XV. század elejétől Csík-, Gyergyó- és Kászonszék/, Sepsi-, Kézdi- és Orbaiszék, /1562-től Háromszék/, Marosszék, Aranyosszék.

Szentföld. Háromszék északi, jobbra katolikusoktól lakott vidéke, a történelmi Kézdiszék gúnyoros elmevezése. Ugyanígy nevezik a felső Nyárád mente katolikus falvait, amelyek szellemi központja a mikházai ferences kolostor volt.

Szépmező. Háromszéki kistáj, az Olt és a Feketeügy közötti sík terület. Vonzásközpontja Sepsiszentgyörgy.

Szilágyság. A Meszes, a Réz hegység, a Kraszna és a Szamos közötti régió, amelyet nyugaton az Érmellék határol. Vonzásközpontjai Zilah, Kraszna, Szilágysomlyó, Szilágycseh, Zsibó

Temesköz. A bánági régió nagytája, a Maros, a Tisza és a Duna határolta sík terület. Romániához tartozó részeének vonzásközpontja Temesvár, más jelentős, a XVIII-XIX. században újratelepült magyar lakossággal rendelkező települése Zombolya.

Tízfalu. A Barcaság magyar falvainak leegyszerűsítő gyűjtőneve. Tízfalu települései mellett Barcaújfalu, Krizba és Apáca tartoznak hozzá.

Torockó vidéke Aranyosszéki kistáj, az Erdélyi Érc-hegység keleti csücskének szűk völgye, két magyar lakosságú települése Torockó és Torockószentgyörgy.

Tövishát. Szilágysági kistáj, Szilágycseh és Zilah között, a Szamos és a Kraszna mellékvizei mentén. Települései Lele, Désháza, Menyő, Vervölgy, Szilágyszentkirály, Szilagyfőkeresztúr, a két Doba és Diósad.

Udvarhelyszék. Székelyföldi régió, a két Homoród, a Vargyas pataka, a Nagy-Küküllő, és a Fehér-Nyikó illetve ezek mellékvizei völgyében. Több kistájra oszlik.

Keresztúr fiúszék. Udvarhelyszéki kistáj, a Nagy Küküllő völgye mentén. Erdővidékből szakadt le 1477-ben, mai vonzásközpontja Székelykeresztúr.

Vízmellék. Kis-Küküllő vidéki kistáj, a Kis-Küküllő mentén. Vonzásközpontjai Dicsőszentmárton, Balázsfalva, újabban Medgyes is, fontosabb városközpontjai Bethlenszentmiklós, Küküllővár, Balavásár, Bonyha.

L.Cserkész honlap

Honfoglaló magyar nemzetségek és királyi birtokok Erdélyben 1200-ig

Megjegyzés : Miután megismertem Wenzel Gusztáv Magyarország mezőgazdaságának története c. könyve tartalmát, rögtön úgy éreztem, hogy kivonatokban az Erdély szócikk elején a bekezdésben szükséges ismertetni mert az itt található gondolatok, megfogalmazások egy kicsit rendszerbe foglalhatják egész munkámat. Ugyanis e munka, történelmi keretek közé helyezi az egész magyar mezőgazdaság fejlődését a honfoglalástól a XIX. század közepéig. S mivel az erdélyi mezőgazdaság a történelemben legtöbb esetben a magyar mezőgazdasággal hasonló körülmények között fejlődött elolvasása, felhasználása segít az erdélyi mezőgazdaság fejlődését is történelmi keretekbe ágyazni. Sajnos hasonló összefoglaló munka tudomásom szerint az erdélyi mezőgazdaságról, még nem született. Ez a feladat a következő generáció feladata lesz.

Ez a könyv azért is fontos, mert több Erdélyre vonatkozó fontos mezőgazdasági adatot tartalmaz pl.: “A dohányt először 1576-ban a Báthori Kristófnál megfordult török követség ismertette meg az erdélyiekkel”. vagy „Erdélyben a nép öntudatában oly erős gyökérrel bírt, hogy a *nádczukrot* később is *nádméznek* nevezték, sőt sok helyen még jelenleg is annak nevezik.” Vagy „S ezzel összhangzólag Mátyás király korára vonatkozva Ranzau Péter Erdély gyümölcsstenyészését különös dicsérettel emeli ki.”

„A felmerült kételyek és egyenetlenségek elintézésében saját havasi bírászkodás állt fenn, mely Erdélyben 1852-ig működött.”-/a juhászat ügyében /az“.....aradi.....dohány nálunk már a múlt századnak vége felé jelesnek ismertetett el,....”stb.

Adatgyűjtő munkám során igyekeztem Erdélyre, Bánságra, Biharra, Máramarosra, s a Székelyfölddel kapcsolatos adatokat összegyűjteni ezért az adatok a szövegben nem folyamatosak.

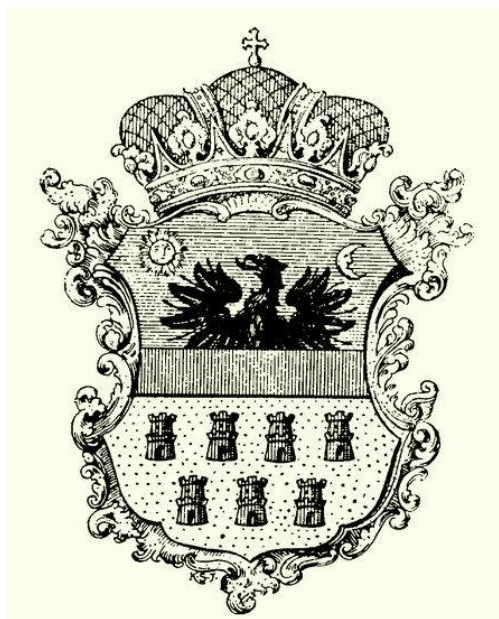
Kiss Károly

A mezőgazdasági munkát tágabb értelemben szántó- vetők (aratores), molnárok (molendinarii) és sütők (pistores); — a szőlőművelők (vinitores), kertészek (custodes horti) és erdőcsöszök (custodes silvarium); — továbbá a lótenyésztésnél és lószolgálatnál (agazones, qui serviunt equis), a szarvasmarhatenyésztésnél (opiliones, bubulci), a disznótenyésztésnél (subulci, bojterones, bucharii, porcarii, custodes porcorum) és juh- és birkatenyésztésnél (pastores ovium) alkalmazott szolgák — s végre a szekeresek (curriferi, carpentarii), kovácsok (fabri), halászok (piscatores) és hálókészítők (retiferi), a vadászok (venatores), kutyapecezők (caniferi), madarászok és solymárok (aucupes, falconarii) és a méhészek (apiarii) végez.

-A háztartásnál szükséges szolgálai munkát a tárnokok (tavernici), fegyvernökök (armigeri, scutiferi és paratores arcuum), harangozók (pulsatores), hírnökök (precones). ka marass szobaszolgák (cubicularii), pinczekezelők és pohárnokok (pincernae, lagenarii), a szakácsok (coci), étékfogók, tálnokok (dapiferi), istállósolgák (servientes

equestres), szűcsök (pelliparii), vargák (sutores) és csajkások (carinarii) látták el, — kiken kívül egyébiránt mások is említettnek p. o. a draucharii, a leporariferi. vagy lepriferi, a bacciniferi stb. s különösen a főpapoknál a sacriferi és a portatores capellafo.

L.Wenczel

←Erdély címere a nagyfejedelemségi oklevélen

Legújabbban Győrffynek az a fölismerése, hogy a 10. sz. magyarjai a telet a nagy folyók völgyeiben, a nyarat viszont méneseikkel és gúlyáikkal a kárpáti legelőkön töltötték, új megvilágításba helyezi a magyar településtörténet eddigi elméleteit. (Győrffy: A honfoglaló magyarok települési rendjéről. Bp. 1970.) A Kárpátok területén azok a földrajzi nevek, melyek akár magyarul, akár szlávul 10. sz.-i magyar vezérekre utalnak, azok itteni nyári szállásait jelölik.

Így a 10. es 11. sz. fordulóján a két Küküllő partvidékén, sőt az Olt háromszéki kanyarulatánál is az utolsó Gyula családtagjainak, ill. Szt. István első erdélyi vajdájának nyári szállásai rajzolódtak ki a helynevekből a Gyulafehérvár és Küküllővár környéki téliek párjaiként. Ezeknek a nyári szállásoknak a központjaiban kisebb, állandó jellegű településeknek kellett keletkezniük, különben nem állandósult volna a nép ajkán (majd a térképen) a birtokos vezér neve. Az állandó települések védelemre, gyefüővre szorultak.

L.Török Sándor.

-„s végre a Mogloud nemzetség alapítója *Tuhutumnak* törzse, a mai Erdélyben telepedett meg.....

- *Zoltán*, mikor Marót leányát vette nőül, annak kezével Bihar vidékének birtokát nyerte .....

- *Tas* ..... a Szamos mentében telepedett meg.....

„A fák és gyümölcs-fajok közül az almának és a körtének a törökkel közös neve van a magyarban; míg a szilvát szláv szóval jelölik meg. Szóval azon emberek, a kiknek a kender, kendertiloló, szövés stb. fogalmára eredeti szavuk volt, s akik a bor és sör készítéséhez értettek, és az erre való szókat is saját nyelvökből képezték.....”

-A *várföldek* már a vezérek korában a várrendszer egyik lényeges alkatrészét képezték, s mindazon fekvőségeket magokban foglalták, melyeknek rendeltetése az volt, hogy a várak fenntartására mód nyújtassék, tehát azoknak mindennemű szükségletei fedeztessenek, s az őrséghez tartozó népeknek és egyéb szolgáló embereknek lakás és élelem nyújtassék.....

Az mindazonáltal a dolog természetében feküdt, hogy a mezőgazdaság itt nemcsak először alakult konkrét formákká, hanem hogy a legintenzívebb erővel is gyakoroltatott. A földnek művelése, az állattenyésztés és a gazdaság egyéb ágai a várak népeire voltak bízva, kik foglalkozásaik szerint több osztályt képeztek, úgy hogy munkájuk a vár gazdasági felügyelőjének intézkedéseitől függött. Az ezek által beszolgáltatott természetmennyek a várban gyűjtettek össze, és ennek más emberei által dolgoztattak fel a fenforgó szükségletekhez képest. E szerint a várak- főrendeltetésök mellett — egyszersmind mindannyi gazdasági központok is voltak, s mint ilyenek, azon tökéletesebb gazdasági állapotot készítettek elő, mely a királyok korában a várispánságok egyforma szabályok szerint való alakulásával vette kezdetét.....

Eredetileg a honfoglalás elve szerint minden birtok közös volt. Mit a honfoglaló magyarok közös erővel foglaltak el, az az egész nemzet közös birtoka volt; úgy, hogy minden törzsnek saját része abból jutott.....

Azon földeken, melyek nagybirtokosok uralma alatt álltak, akár eredetileg képezték magánbirtokukat, akár csak később lettek ilyenné, azon feltételek, melyek községek alakulására szükségesek, rendszerint hiányoztak. Mert ha kivételképen itt-ott mutatkoztak is egyes gyöngye előzmények, melyek községek későbbi keletkezésének alapúit szolgálták; azért a földek művelése és kezelése mégis csaknem kizárólag szolgálkra volt bízva; ezek pedig azt tartoztak tenni és teljesíteni, a mit uruk vagy annak sáfárja parancsolt.....

A honfoglalás által őseink a haza összes területét vetették alá hatalmuknak, úgy hogy azon — ennek elismerése és helyeslése nélkül — önálló magánbirtok sem állhatott fenn.....

A birtok azonban magában véve hasznot még nem hozott volna; mert a földnek műveltetnie kellett, a mire mezőgazdasági munka volt szükséges. Kérdés tehát az, hogy kik végezték ezen munkát? — és hogy volt az szervezve? Itt általán véve *kétféle* munkát kell megkülönböztetni, t. i. a *szabadmunkát* és a *szolgait*.....

Ez értelemben nálunk első korszakunk — a vezérek korában — alatt szabad gazdasági munkára többnyire csak akkor találunk, ha kis vagy középbirtokosok vagy családbeliek segítségével magok művelték birtokukat, vagy művelését vezetvén, e tekintetben túlnyomó befolyást gyakoroltak.....

„.....hazánk XI. századi okirati apparatusát vesszük szemügyre, szintén azt találjuk, hogy szent István uralkodásának kezdetén a mezőgazdaságnak valamennyi nevezetes ága a lakosságnál már rendezett foglalkozás tárgya volt.

Az Alföldön „.....a küzdelmet a természettel közvetlenül kellett kivívniok; s ebben magokra hagyatva lévén, más tényezők által pedig csak gyöngén segítettvén, a gazdaságot egészen saját felfogásuk és nemzeti szokásaikhoz képest rendezték.”....

“.....az Alföldön az állattenyésztésnek akkor nagyobb jelentősége volt, mint a földművelésnek;....”

Kubinyi Ferencz: -Az erdélyi magyar,..... lófaj kicsiny, de igen erős, tartós, futó, győző, egyaránt állja ki a forróságot, hideget, éhséget és szomjúságot, mely tulajdonainál fogva keleti származásra mutat.

„Ilyenek voltak a magyarok lovai, melyek a IX. század végén és a X. század első felében világtörténeti hírt nyertek.

A magyarok elesett lovainak patkói és kengyelvasai, melyek külföldön több helyen találtak, kicsiségöknél fogva feltűntek, azonban megmagyarázhatlanok voltak, míg az újabb időben magyar lovak maradványainak ismertetvén fel, jelenleg történeti nevezetességet képeznek.

“...a magyar szarvasmarháról azt mondja, hogy magas és erős alkatával tűnik ki. Azért oly kiválólag igavonásra való. Lépte gyors, és magas növésénél fogva nagy. Színe fehér egész a deres színig. Czimere roppant nagy, úgy hogy egy férfi kiterjesztett karokkal nem mindig éri el egy felnőtt ökör mindkét szarva végét-. Megjegyzi azonban, hogy -bár magában véve nagy, teste végtagjaihoz mérve mégis elmaradt-; mi talán a fajnak sajátja.....

A Kárpátok havasi gazdálkodásának fő tárgya a juhtenyésztés és a juhsajt készítése; s ez egyedüli oka annak, hogy nyáron a havasokon a pásztorok számára kunyhók készülnek, melyeket téli időben ismét oda hagynak.....

Mezőgazdaságunk történetének szempontjából különös figyelembe veendő az azon terjedelmes erdők is, melyek a vezérek korában hazánk nagy részét még elfoglalták. A legnevezetesebbek ezek közt az *őserdők* voltak, melyek Beregtől kelet felé a Tisza jobb partját Máramaros magaslataiig borították el.....

Vége Erdélynek őserdei négy irányban terültek el t. i. a Szamos, Körös, Maros és Olt, s ezek mellékfolyóinak felső partjain.

“....az erdők irtásáról is kell még pár szót mondanunk, a mennyiben ez csaknem mindenütt a tulajdonképeni mezőgazdaságnak kezdete volt, és sok helyen később is alkalmaztatott, sőt itt ott mint mivelhető jó föld nyeresének módja még a múlt században is ajánltatott.....

Minthogy az ország összes, mezőgazdaságilag haszonvehető területe nagyjában szántóföldekre, legelőkre, erdőségekre és szőlőkre oszlott....

Az ország ..... részeiben a földművelésnél az u. n. ősi mezőségi gazdálkodás divatozott, mely a fütermelő mezőségeknek egy részét, és pedig rendszerint azt, mely a lakás vagy tartózkodási helyiséghez legközelebb fekszik, primitív módon gabonával beveti, a többit pedig továbbra is állattenyésztésnek engedi át.....

Királyi jog (Jus Regium), a miként az szent István idejétől fogva 1848-ig jogrendszerünk egyik fő- és mintegy alapintézménye volt, a királynak az országban lévő

minden földbirtok feletti főhatalmát jelentette, mely összes birtokjogunkat, és kiválólág a nemesi birtokra vonatkozó királyi adományozásoknak jogi alapját képezte.

Nagybirtokosok ezen időben Magyarország területén voltak:

- 1,- A király és családja-
- 2,A *főpapok*, t. i. az érsekek, püspökök, apátok és prépostok,
- 3, A főurak és főúri családok.

Középbirtokosok a köznemesek vagyis u. n. »servientes Regales« voltak.

Kisbirtokosok azon időben lényegileg azok voltak, kiknek birtoka annyit tett, hogy általok és a családbelieiek által műveltetvén, a családok fentartási szükségleteinek megfelelt.

A nagy- és középbirtokosok, minthogy élethivatásuk az volt, hogy az ország ügyeit kezeljék, s szabály szerint a haza védelmére és érdekében hadi szolgálatokat teljesítsenek,..... Ellenben a *kisbirtokosok*, miután rendeltetésük lényegileg az volt, hogy munkájokkal az ország és a társadalom számára tüzetesen a mezőgazdaságot lássák el s emeljék jelentőségre, s ne csak magánhasznuk érdekében, hanem közhaszn céljából is .....

“.....a püspökségek és az első kolostorok alapítására és rendezésére vonatkozó okirati apparatus az akkori mezőgazdasági állapotok és eredmények megismerésére is a legbiztosabb módot képezi.

“.....s minden társadalmi fejlődést akadályozó sűrű erdőket irtattak ki ,igy kulturai missiót teljesített a *várad* püspökség a Bihar hegyes vidékein”.....s később a *gyulafehérvári* püspökség is Erdélyre nézve.....-s terjedelmes fekvő javakra volt alapítva.....-Várad felé a szentjogi apátság és több más szerzetház.....Erdélyben a kolosmonostori és a kertzi apátságok stb.....

“.....a birtokviszonyoknak szent István intézményei értelmében való rendezése nevezetes szellemi küzdelemmel is járt azon befolyás ellen, melyet azon időben a görög-bolgár elem hazánk társadalmi viszonyaira gyakorolt. Ez mintegy utóhangja volt azon körülménynek, hogy Gyula erdélyi vezér és Bulch — kinek a Balaton környékén nagy birtoka volt - Konstantinápolyban keresztelkedett ki, a honnan Gyula Hierotheust hozta magával, kit a konstantinápolyi patriarcha Theophylaktus a magyarok püspökének szentelt fel. Noha pedig ezen befolyás magában véve ellenséges nem lehetett, mert a nyugati és a keleti egyházak közti szakadás csak később tört ki, s szent István (kinek anyja Sarolta az említett Gyula vezérnek leánya volt) a Konstantinápolyba utazó és kereskedő magyarok számára ott szállóházat is építtetett, sőt Irene császárné, Komnenus János császárnak neje, szent László magyar királynak leánya volt; úgy hogy a görögök és magyarok közt netalán ellenséges érzületről szó sem lehetett; - azért ezen görög-bolgár befolyás szent István intézményeivel összhangzásban még sem volt.

Várbirtok és várföldek az ország minden részében szerte-szét különféle vidékeken találtak; úgy, hogy a várak tartozékaikkal együtt csak ritkán képeztek kerekded és magokban elzárt területeket, hanem a várral, melyhez tartoztak, gyakran minden helyi összefüggés nélkül voltak; sőt attól távol messze is feküdtek .

„A benczésekre nézve helyesen mondja Villányi Szaniszló : -Legtöbb kolostoraink fekvéseinek túlnyomó részét akkoron még rengeteg erdők képezik stb. A földművelést a rengeteg rovására terjesztik, s a gazdasági élet terén kezdettől fogva fontos művelődési tényezőkül szerepelnek. Irtják a rengetegeket, mivelés alá veszik a parlagon heverő földeket, lakosokat telepítenek le ; míg egyrésztől a saját arcuk verejtékével is áztatott föld termékeit fokozzák, s iparszükségleteiket is jó részben magok állítják elő ; másrésztől példájokkal megszentelik a munkát, mely a szabad magyar szemében még mindig becstelen, szolgai foglalkozásnak tartatott. A kolostorok e mezőgazdasági tevékenysége a mily előnyös volt magára a kolostorra, époly jótékony lón hatásaiban az országos gazdasági és társadalmi viszonyokra is .Villányi ezen alkalommal csak a Győr-vidéki kolostorokra, névszerint Pannonhalmára, Bakonybélre, Móriczhidára, Zirczre, Vértes-Sz.-Keresztúrra, Porvára, Csatkára, Pilisre, Telekre stb. hivatkozik ; szavai mindazonáltal bármelyik más, és pedig nemcsak benedek-, hanem premontrei és cistercita rendi kolostorra is illenek.” Ide számítjuk a Partiumból Közép-Szolnok és

L.Wencel

Megjegyzés : Ezt az idézetet azért tartom szükségesnek, mert ebből megtudjuk,hogy milyen tevékenységgel járultak hozzá a kolostorok a mezőgazdaság fejlődéséhez. A fent leírtak érvényesek az erdélyi ,váradi apátságokra is.

Kiss Károly

-A 13. századtól a szőlőművelést a városi polgárság is mindenütt felkarolja, és kertjeiben, a várost környező oldalakon vagy falvakban mind több szőlőt telepít. Gyulafehérvár, Nagyenyed, Torda, Kolozsvár, Balázsfalva, Medgyes, Segesvár, Szeben, Zilah, Szilágysomlyó, Dés, Beszterce, Nagykároly, Nagyvárad stb. polgárai között sok a szőlőtulajdonos.

L.Csávossy Gy.

-„A középkori Erdélyt általában a Magyar Királyság keleti tartományaként szokás meghatározni,mely az Erdélyi-medencét, vagyis a hét belső-erdélyi vármegye (Hunyad, Fehér, Küküllő, Torda, Kolozs, Doboka és Belső-Szolnok), továbbá a székely és szász székek, illetve kerületek 15. századi együttes területét foglalta magába.”

„Kraszna vármegyét, de Zarándot már nem.”   Jakó Zsigmond

L.Hegyi Géza

-1245-ben Erdélyben éhség pusztított.-1536-ban szintén-1544-ben a sáskák Erdély termését evék meg-

L.Hodor Károly

„Végre azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a mezőgazdaság kebelében a keresztény egyház által meghonosított szellemi munka, az időközben fejlődésnek indult városok által támogatva, annyiban is hatalmas tényezőt képezett, a mennyiben az ország egyes részeinek mezőgazdasága közt az ellentéteket kiegyenlítette; úgy hogy egységes magyarországi mezőgazdaság csak azóta alakult. Előbb minden egyes vidéknek külön fejlődött mezőgazdasága volt, s ezek gazdasági tekintetben nem csak formailag álltak külön, hanem anyagilag is minden belső összefüggést nélkülöztek. Ezen időtől kezdve mindazonáltal Magyarországnak mezőgazdasága egy egészet képez, mely egyes vidékeken itt-ott több, és nem jelentéktelen sajátságot mutat ugyan ; egészben véve azonban határozott jellemmel bír, úgy, hogy a külön vidékek sajátságai egymást kiegyenlítik és kiegészítik, s az egygyé alakult országos gazdaság jellemének csak mindannyi alárendelt jelentőségű vonásait képezik.”

„A mezőgazdasági munkát tágabb értelemben *szántó-vetők* (aratores), *molnások* (molendinarii) és *sütők* (pistoires); — a *szőlőművelők* (vinitores), *kertészek* (custodes horti) és *erdőcsőszők* (custodes silvarium); — továbbá a *lótenyésztésnél lószolgálatnál* (agazones, qui serviunt equis), a *szarvasmarha-tenyésztésnél* (opiliones, bubulci), a *disznótenyésztésnél* (subulci, bojterones, bucharii, porcarii, custodes porcorum) és *juh- és birkatenyésztésnél* (pastores ovium) alkalmazott szolgák — s végre a *szekeresek* (curriiferi, carpentarii), *kovácsok* (fabri), *halászok* (piscatores) és *hálókészítők* (retiferi), a *vadászok* (natores), *kutyapeccérek* (caniferi), *madarászok* és *solymások* (aucupes, falconarii) és a *méhészek* (apiarii) végezték.

2. A háztartásnál szükséges szolgálai munkát a *tárnokok* (tavernici), *fegyvernők* (armigeri, scutiferi és paratores arcuum), *harangozók* (pulsatores), *hírnökök* (precones), *kamarásszobaszolgák* (cubicularii), *pinczekezelők* és *pohárnokok* (pincernae, lagenarii), a *szakácsok* (coci), *étkefogók*, *tálnokok* (dapiferi), *istállószolgák* (servientes equestres), *szűcsök* (pelli-parii), *vargák* (sutores) és *csajkások* (carinarii) látták el, - kiken kívül egyébiránt mások is említetnek p. o. a draucharii, a leporariferi. vagy lepriferi, a bacciniferi stb. s különösen a főpapoknál a sacriferi és a portatores capellafc.

„A székelyek földjüket mindig saját nemzeti szokásaik és joguk szerint rendezve bírták.”

“A pásztorkodó rumunok, kik a magas hegyeken nyájaikat őrizték, s általán véve a pásztorok szintén bizonyos összpontosító helyekhez voltak ugyan kötve, — ezeket azonban második korszakunk alatt községalkotó helységeknek tekinteni még nem lehet.”

„.....háromféle községet lehet megkülönböztetni: *szabad*, *szolgai* és *vegyes* községeket.”

„*Szabad* községeknek azok tekintendők, melyeknek kizárólag szabad tagjaik voltak. Ezek közt kiválólág a *várjobbágyok* és a *vendégek* községei nevezetes.”

A *szolgai* községek a szolgálai munkának és szervezésének viszonyaival és fejlődésével állottak legszorosabb összefüggésben s ezért a mezőgazdaság történetében is ennek megfelelő figyelmet érdemelnek.....

S azért is kiválólag nagybirtokosok jószágain találtattak, s a szabad alakulás nyomát csak annyiban mutatták, a mennyiben a szolgák munkaereje teljesen és feltétlenül nem volt uruknak lekötve, hanem a felett részben ők is intézkedhettek.

Bonyadalmasabbak voltak a viszonyok a *vegyes*, azaz azon községekben, melyeknek lakosai részben szabadok, részben nemszabadok és az utóbbi esetben egy vagy több úrnak népei is voltak, úgy hogy nemcsak társadalmi állásuknál, hanem birtokuknál fogva is gyakran nevezetesen különböztek egymástól. S ezek a hazai mezőgazdaság történetében különös figyelmet azért vonnak magokra, mert az ország minden részében léteztek, s tény az is, hogy ezen községekben több gazdasági kérdés merült fel, melyek más szempont alá esnek, mint a tisztán szabad és a tisztán szolgai községekben

Az Árpádok alatt:

„A növény terményekhez képest, melyek műveltettek, mezőgazdaságnak következő ágait különböztetjük meg: 1. az u. n. *cerealék* vagyis *gabonaneműek* termelését; 2. a *bor*-vagyis *szőlőművelést*; -3. a *kertészetet* és *gyümölcstermelést*; - 4. a *szénatermelést*, mely a *legelők használásával* ugyanazon szempont alá van helyezve, - és 5. az *erdőkkel* való gazdálkodást.

Az állattenyésztés köréből a mezőgazdasághoz számítandók: 6. a *lótenyésztés*; 7. a *szarvasmarhák tenyésztése* 8. a *juh- és kecsketenyésztés*; 9. a *sertések tenyésztése* 10. néhány főleg kisebb *házi állat tartása*; 11. a *méhtenyésztés* és 12. a *haltenyésztés*”

„A cerealék, melyek második korszakunk alatt hazánkban műveltettek, és melyekről ez iránt biztos tudomásunk van a következők: búza, rozs, árpa, zab, tönköly és köles továbbá hüvelyes vetemények, mák és len..... más, hazánk éghajlatának megfelelő termények is voltak a földművelés tárgyai.”

“Az egységes mérték, mely szerint a szántóföldek rendezése történt, az aratrum vagyis ekealj, azaz oly földtér volt, melyet bizonyos számú igás ökörrel művelni s illetőleg egy nap alatt felszántani lehetett.....egy -aratrum- eredetileg nálunk oly földtért jelentett, melyet -mint látszik - egy nap alatt négy igás ökörrel felszántani lehetett.”

Hosszmértékek a -cubitus-, a -funiculus-) és az -ulna- voltak; sőt a jugerumot is találjuk hosszúságok jelzésére alkalmaztatva.

Hogy főképp régibb időkben a távolságok és síkterek jelzésére inkább csak határozatlanabb mértékek használtattak, p. o. a szemrevétel (*visus oculorum*), a nyíllövés (*jactus sagittae*) s hogy a szorosabban vett mértékek csak később nyertek alkalmaztatást; sőt hogy esetet találunk, hol az ekealja térsége még 1267-ben is szemmérték szerint határozott meg.

“A községek egyes tagjai — kivált eredetileg — lehetőleg egyformán lévén a művelés alá vett földben részesítendő; minthogy a lakhelyekhez legközelebb fekvő földek legkönnyebben és legkényelmesebben voltak művelhetők : bizonyos belső szükségességnél fogva mindenik birtokos, művelés céljából, a körülményekhez képest egyformán részesített ezen közel eső szántóföldekben. S így keletkeztek azután azon keskeny és hosszú földszalagok, melyek dülők nevezete alatt csaknem valamennyi

község szántóföldjeinek divatozó formája lettek, és melyek a viszonyokhoz képest árkokkal vagy más állandó ha-tárjelekkel kerítették be.”

A Szent István által újjá alakított hazában pedig a tulajdonképi kertészet első ápolói és terjesztői a szerzetesek voltak.

„Szent Benedek szerzeti szabályánál fogva a monostornak úgy kellett épülni, hogy minden a mi az abban lakó szerzeteseknek szükséges, és ezek közt névszerint a kert is, mind egy helyütt, tehát annak falai közt együtt legyen. S ezen szabályt nemcsak a benczések követték, hanem a cisterciák és premontrék is.

Ehhez képest minden Magyarországon keletkezett monostornak volt házi kertje is. S ez nemcsak a Dunán-túli monostorokról, hanem azokról is állott, melyek az ország más részeiben u. m. a Tisza völgyében, a hegyes vidékeken, és az Alföldön épültek. Kertekről azonban a király várainál, s magánbirtokosok, sőt kisbirtokosok, lakhelyeiknél is találunk említést.”

L.Wenzel

Itt felvetődhet a következő kérdés, amely munkánk alaptémájával kapcsolatban vetődik fel. Éspedig. : Mennyire erdélyi magyar örökség mindaz amit a kertészetben,szőlészetben s általában a mezőgazdaságban a szerzetesek hoztak létre Erdélyben ?

Feltételezhető, hogy az első lépések megtétele ezen a téren külföldi : olasz, francia, német stb. szerzetesek munkája nyomán születtek meg. De ne felejtjük el,hogy mindez az akkori Magyarország területén történik,magyar királyaink akaratából s amelyek csak kezdeményezéseket jelentettek, mert a szerzetesek körében hamarosan megjelennek a magyar szerzetesek is, s az egykori idegen szerzetesből úgymond a magyar föld és a környezet magyarokat nevel ki. S rendjén : a szerzetesek kertjei,szőlői,szántói példaként állhatnak a körülötte élő magyarságnak akik szintén szántanak-ásnak,vetnek-ültetnek és aratnak-betakarítanak. Ezen az alapon a szerzetesek kertjei,szőlői,szántói,erdei s az azokban végzett szerzetesi termelői munkák mind az erdélyi magyar mezőgazdasági örökség tárgykörébe tartoznak.

Kiss Károly

„A mezei gazdaság alig képzelhető magas fokon állt. A francia követek Forvall és Reverend abbé, kik egymásután több évet töltöttek az országban, egyhangúlag bámulattal jegyzik fel, hogy egyszerű falusi embereknél mily rakott gabonásokat és kamrákat láttak; és Bethlen Miklósnak 1675-ben Béldi Pálhoz intézett leveléből azt tanuljuk, hogy Moldovát is Erdély látta el gabonával.”

L.Deák

Különben a kerteknek két nemét kell megkülönböztetni t. i. a *házi* és a *gyümölcskerteket*, s a házi kerteknél ismét a *disz-* és a *konyhakertet*. Hogy pedig a

kerteknek mind-három neme akkor hazánkban már műveltetett, az kétséget nem szenved; s a kérdés csak az, hogy a hármás irányban mennyire volt kifejtve a kertészet ?

“.....S minthogy keleten a magyarok őshazájában nem kevésbé mint nyugaton, a díszkertészet mindig nem kis jelentőséggel bírt, kétségtelen, hogy az Arpád-királyok korában annak Magyarországon is számos kedvelői voltak, hogy tehát akkor itt is műveltettek házi díszkertek.”

„Az u. n. *konyhakertekről* bővebb tudomásunk van, sőt ezekről még néhány biztos tudósítás is jutott korunkra. Ezek szerint akkor hazánkban ilyenmű nagyobb és kisebb kertek voltak. Az előbbieknél példáját a komlókertekben látjuk (*horti cumulorum*) ; az utóbbiak pedig még a parasztházaknál is találtak, s itt általában párhagymát (*porrum*) vörös-hagymát (*caepa*) és foghagymát (*allium*)), mákot), paprikát) s nyilván még más a háztartáshoz szükséges avagy külön-féle gazdasági foglalkozásokhoz (p. o. a méhtenyésztés tekintetéből), vagy a nekik tulajdonított gyógygyerőnél fogva az emberélet fentartására hasznos növényeket termesztettek. S ide lehet számítani több oly növényt is, melyeket még a rómaiak terjesztettek Pannoniába és melyek itt azóta találtak p. o. az abrut ürmet vagyis népiesen seprőrutát (*Artemisia abruta*, *Stabwurze*), a zöld mentát (*mentha*, *Frauenmünze*), a hunyort vagyis fehér zászpat (*helleborus*, *Nieszwurze*), a borostyánt (*laurus*), a leusint (*leuscippus*, *Liebstöckel*), a repkényt és a télizöld-különféle nemeit (*hedera*, *Epheu*) stb.; — a fák közül a körisfát (*fraxinus*, *Esche*), a gyertyánfát (*carpinus*, *Haimbu-che*) stb.”

De felemlítendőek itt még azon növények is, melyek - habár nem cerealék -azért az akkori forgalomban mégis jelentékeny szerepet játszottak, s melyekről nincs világos tudósításunk arra nézve, ha vájjon föld vagy kertművelésnek voltak-e tárgyai ? Ilyenek voltak a hüvelyes vetemények , s névszerint'a bab , a borsó , továbbá a zöldség (főzelék) , len , kender stb

Legfontosabbak voltak azonban a gyümölcskertek vagyis a gyümölcsösök .....

“A gyümölcsösökben (*fructum*), *pomarium*), *hortus fructifer*) lévő fáktól meg kell különböztetni az erdei fákat, habár gyümölcsöt (u. n. vad gyümölcsöt) hoznak is. Az előbbiek-*arbores fructiferae* -nek (ha mindjárt a gyümölcsösökén kívül p. o. szőlőkben tenyésztetnek is), az utóbbiak pedig -*arbores non fructiferae*nek neveztetnek, s különféle nemeik szerint az erdőkben találtak

A gyümölcsfák közül első helyen említendő a diófa , mely mint a magyarok nemzeti fája különös előszeretettel részesült. Többnyire a kertekben és a lakházak közelében tenyésztetett; azonban diófákból álló egész erdők is találtak . Egyéb gyümölcsfák, melyek az okmányokban említvék, névszerint az almafa , a körtefa), a cseresznyefa a meggyfa, a szilvafa, a berkenye (*sorbus*, *arbor sorbelli*), a -*frutex salicis*- , a gesztenyefa, a somfa (*arbor drinia*, a szláv *deren* után, *Kornelkirsche*) ; a »*fructus berocum*-vagy -*borocum*- (talán *barack*) ; a szederfa (*frutex rubeus*) , stb. Gyakran általános elnevezéssel -*arbores fructiferae* -*fructus arborum*-, vagy -*arbores diversi generis*- is említetnek. S minthogy a jeles gyümölcsöt (p. o. -*pomerium valde bonum*-

arbores fructiferae optima - már a XIII. században is méltányolni tudták : kétségtelen, hogy akkor nálunk a gyümölcsstenyésztés is bizonyos virágzásnak örvendett”

-“....magyarországi havasi legeltetés történetében leginkább *négy* vidék nevezetes: 1,.....; 2. a *máramarosi havasok*; 3. a *Bihar hegyei* és 4. a *Székelyföld havasai*-,,

-Máramaros „.....vármegye történetéről alaposabb ismereteink tulajdonképp csak a XIV. századdal kezdődnek.”

- „, A *Bihar* hegycsoporton .....havasi legeltetés már az Árpád királyok korában is létezett .”

-*Erdély*, és névszerint a *Székely föld havasai* már az ezen vidékek múltjáról korunkra jutott legrégebb történettudósításokban említetnek.”

„A szarvasmarhának sokféle haszna a marhatenyésztést a mezőgazdaságnak igen fontos ágává tette; s a borjú, tulok, tinó, üsző, ökör, tehén, bika és más régi magyar szók, melyekkel a szarvasmarhák különféle létállapotai jeleztenek, valamint azon egyes változások, melyek azoknak használásában történtek, egyaránt bizonyítják, hogy azoknak gazdasági életünkben mindig mily nagy fontosság tulajdonított, s hogy ehhez képest mi nagy figyelem fordított tartásukra és tenyésztésükre.”

„, Erdélyben a székelyek marhái (*bos Siculicus*)után bizonyos alkalommal a királynak sajátságos adó, az u. n. ökoradó (ökörsütés azaz bélyegzés) járt mi azt bizonyítja, hogy a marhatenyésztés nemcsak a síkságon, hanem az országnak felvidékein is virágzó volt .”

“A szarvasmarhák rendes tenyésztésével egyébiránt a bivalytenyésztés is összefüggésben volt; kiválólólag az ország keleti részeiben és Erdélyben. S a bivalyok után nemcsak a bivalytej, hanem azon haszon is nevezetes, melyet mint szekérvonó állatok nyújtottak, és a melyet a bivalyszarvak (*cornu bubalinum*) hoztak.”

“.....a keresztes háborúk által átídomított levantai kereskedés beálltáig általában, az étkekhez édesítő szerül használtatott. S a méznek ezen tulajdonsága Erdélyben a nép öntudatában oly erős gyökérrel bírt, hogy a *nádczukrot* később is *nádméznek* nevezték, sőt sok helyen még jelenleg is annak nevezik (p. o. Erdélyben.) „,

“”A ludak és tyúkok mint az egyházi tized tárgyai említetnek fel; ellenben a kacsákról okmányilag említés téve nincs.”

„.....a *-récze* (Reche) és a *-pulyka-* (Ponca) szókra mint személyek tulajdon neveire már a Várad Regestumban (42. 122. 298. sz.) találunk

“Mezőgazdasági építményeknek azokat nevezük, melyek a mezőgazdaság és ennek egyes ágai céljából készülnek és rendeztetnek. Ellentétet képeznek tehát a lakházakhoz és azon épületekhez, melyek más (p. o. erődítési) célra szolgálnak. A gazdasági építményeknek két nemét kell megkülönböztetni, t. i. az összpontosítókat és a különállókat. Amazok nagybirtokosok jószágain gyakran az úri lakházak közelében állnak, s ez esetekben a lakházak *-curianak-*, a gazdasági épület pedig *-alsó kuriának-* neveztetik. Ha pedig az összpontosító gazdasági épület bizonyos főúri lakházzal összekötve nincs, régibb okmányainkban *-curtis* vagy *-grangia-* néven említetnek.”

„A már fent említett alsó curia, illetőleg a gazdaságot összpontosító épület, hol az ezt vezető tiszt vagy tiszték laktak, s a szekértárak, istállók és gazdasági szerszámnak főrahelyei voltak.

A munkásoknak tartózkodási, mű- és munkahelye; - kiknek különben lakása rendszerint saját mansióikban volt; munkájokat összpontosító helyiségeik pedig a mezőgazdaságnál szükséges munka minőségéhez képest különböztek. Nagyobb gazdaságokban p. o. a férfi és a nőmunkások külön dolgoztak és tartózkodtak; a nők munkahelyei pedig, a hol t. i. fontak, s a gazdaság egyéb női munkáját teljesítették – pysaliaknak- neveztek .

A csűr (horreum vagy orreum), hova a termést összehordták, és melylyel egybekapcsolva volt a szérű (area), area tritrandi) .

A pincze .

Azon helyiségek, hol a termésnek feleslege őriztetett: névszerint a magtárak.....

A gazdasági állatok számára különféle istállók.

A külső gazdasági építmények részint a mezei és földművelés, részint az állattenyésztés tekintetéből készültek.”.....

„Czukur János hírneves pomologusunk, ki egész életét arra szentelte, hogy az ő magyar gyümölcs fajokat szedje össze, azt találta, hogy van 76 alma, 61 körte, 21 szilva és 12 cseresznye őshazai válfajunk . S ezzel összhangzólag Mátyás király korára vonatkozva Ranzau Péter Erdély gyümölcstenyésztését különös dicsérettel emeli ki:”

„A nagy erdők haszna a mezőgazdaságban kivált hármias irányban volt nevezetes.

1. Mint vadászatra alkalmas erdők (silva sub venatione), ...

2. Mint bárdos vagyis fejszés erdő (silva sub dolabro), azaz közműre és munkára alkalmas nagy erdő (silva permissoria, seu silva magna apta pro communi opere), mely az építkezésre és fából készíttetni szokott iparcikkekre szükséges anyagot szolgáltatata, s Werbőczy szerint bármely munkára és mesterségre alkalmas.

3. Mint makkos erdő (silva glandifera v. glandinolosa), hol a pásztorok nyájaikkal tartózkodtak, s találtak kivált sertések hizlalására alkalmat. „

“A székelyeknek marhatenyésztésök után szintén régi hírok állt fenn; s Oláh a nálok szokásos ököradó behajtásának figyelemre méltó példáját is beszéli el.”

-“De nem szabad tekinteten kívül hagynunk azt sem, hogy a szép fehér nagy szarvú, hosszú testű és magas növésű magyar barmok -valamint ma - úgy akkor is tulajdonképen csak a síkságnak voltak sajátása, s hogy a hegyek közt, tartózkodási helyök magas fekvéséhez képest, ezen jellemvonások mindinkább elenyésztek; úgy hogy a nagy hegyek közt és a havasokon tartott szarvasmarhának csak rövid lába, zömök teste, szürke szőre és rövid szarva volt.”

Az Anjou –uralkodók korától ,a Dózsa féle felkelésig tartó szakaszban:„Az igás marhákat szántásra használták és szekerekbe fogták, tulajdonképi tenyésztésök pedig gulyákban történt, melyek nagyobbak és kisebbek voltak. Az egyes háztartásokban létezett állatok a községek csordáit vagy nyájait (grex villae) képezték. A tenyésztésnél legfontosabbak a bika, a tehének, az üszők, és borjúk voltak. S ezzel kapcsolatban azt is jegyezzük meg, hogy egy ezen időbeli tehéntej-gazdálkodásról tudósítások nem jutottak korunkra.”

-, „A baromkereskedésnek tárgyai t. i. az u. n. »pecora et pecudes« tehát a lovak kizárásával a szarvasmarhák, juhok és sertések voltak. A szarvasmarhák közül is csupán a vágómarhák veendőek tekintetbe.” A baromkereskedés ekkor indul el nagy mértékben.

„Később, és pedig már évszázadok óta, a marhakupeczek az ország egyes vidékeit kezdték bejárni, s a marhákat a tenyésztőktől összevásárolva ezrenként hajtották külföldre, hol nagy keletők volt.”

-A sertésenyésztés „....kiváltképen Erdélyben nagy jelentőségre emelkedett. Csak például említem, hogy déliErdély erdőhegyein, Hunyadi vár tartozékain a sertésenyésztésre nagy gond fordított. Különbén nincs kétség, hogy másutt is a Kárpátok makkos erdeiben mind Magyarországon (p. o. Bihar, Krassó megyékben, a szörényi bánóságban stb.), mind Erdélyben (névszerint a Havasalföld és Moldva felé való határerdőkben) a sertésenyésztés virágzó állapotban volt.”

„Annyi bizonyos, hogy a sertések hizlalása akkor a mezőgazdaságnak fontos foglalkozása volt, s minthogy ezen célra a tenyész is csak a XVII. században kezdett használtatni, ez a XIV. és XV. századokban nagyobb dimenziók szerint csupán a makkos erdőkben történt:”

1514-től Mária Terézia uralkodásig.

„S midőn a nagybirtok ily nagyszerű tartozékokkal volt ellátva, igen természetes, hogy a nagybirtokosok, mind Magyarországon, mind Erdélyben - hol t. i. a Hármaskönyv szintűgy érvényben volt - a mezőgazdaság körében a legelőkelőbb és leghatalmasabb állást foglalták el.”

„Werböczy szerint a falusiak voltak sokféle állapotúak; mert mások magyarok, mások szászok és németek mások csehek és tótok, mások oláhok és oroszok, mások rácok vagy szerbek és bolgárok voltak. Voltak ezeken felül jászok és kunok, kik királyi földeken telepedtek meg.”

- A XVI. század kezdetének culturáját azon tényezők együttes eredményei jelzik, melyek azt különösen szellemi virágzása után tették nevezetessé.

„....hogyan Erdélyben és Biharban a bortermelés folyton-folyva virágzott,...”

A mezőgazdaságnak a XV. században beállott nagyszerű kifejlése mindazonáltal azt hozta magával, hogy bizonyos növények, melyek a háztartás czeljaiból előbb szűkebb házi kertekben tartattak, most már nagyobb dimenziók szerint is műveltettek; s hogy a vetemények (legumina) általán véve a földművelés köréből kiemeltetvén, mint kerti növények gondosabb művelésben részesítették, s így a mezőgazdaságnak ekkép önálló osztályává lettek. Ide tartoztak névszerint a káposzta, a répa, a hagymák, a tökök stb. különféle nemei, a spárga, a dinnye több neme, a bab (fuszulyka), a földi borsó, a repce, a mák, napraforgó, a len, a kender stb. stb.”

„A dohányt először 1576-ban a Báthori Kristófnál megfordult török követség ismertette meg az erdélyiekkel,.....”

-“...burgonya, mely Angliában már 1586-ban volt ismeretes, hazánkban nagyobb dimenziók szerint csak 1818. óta terjedt el, s nevezetesen az akkori évek szűk termésének következtében.” Erdélyben hamarabb!!

„Oláh Miklós az erdélyi és névszerint a székely lovakat magasztalja különös dicsérettel, a mi arra látszik mutatni, hogy az Alföld, hol la Brouquiere szerint a lovak oly kedvező eredménynel tenyésztettek volt, e jelentőségéből akkor már sokat veszített.”

„Általános régi szokássá lett ugyanis, hogy községenként egy u. n. bácsot fogadtak, ki a község juhnyájának mintegy haszon-bérlője volt, segédpásztoraival (kik Erdélyben pakulároknak nevezettek) a nyáját a havasi legelőre hajtatta, minden fejős juh után meghatározott mennyiségű juhsajtot adott a gazdának, s különben a juhoknak csak számáról felelős volt, az egyes juhokat pedig sajátjának birta. A felmerült kételyek és egyenetlenségek elintézésében saját havasi bíráskodás állt fenn, mely Erdélyben 1852-ig működött.”

Mária Teréziától napjainkig/1887/

- „.....a földművelés említendő, mely alatt nem csak a cerealék, hanem a kapás és kereskedelmi növények, s a takarmány termelését, valamint a szőlőművelést és bortermeletet s a gyümölcsészetet és kertészetet is kell egybe foglalni.”

-“.....Szeniczey János ....., midőn azt mondja: »Eddigi gazdálkodási rendszerünk átalakítása szükségéről mindenki meg van győződve. Hogy a szemtermelést végtelenül haszonnal nem űzhetjük, vitatni fölösleges. A szükség kényszerítvén, hogy a földből elorzott táperőt visszapótoljuk addig, míg termőképességét tönkre nem tettük. Egyoldalú gazdálkodásunkat továbbra folytatni annyi volna, mint lassú méreggel tenni tönkre életünket.»

“.....aradi.....dohány nálunk már a múlt századnak vége felé jelesnek ismertetett el,...”

„A mezőgazdaságnak a XVIII. században uralomra jutott jelleméhez képest a földművelés többé nem csupán a földnek extensiv hasznosításában, hanem inkább intenzív megmunkálásában keresi feladatát. S ennek következtében a föld művelésénél nemcsak annak terjedelme, hanem az arra fordított szorgalom, a talaj javítása és czélszerű beruházások is tekintetbe vétetnek.

Ezzel kapcsolatban a takarmányhoz tartozó növények u. m. luczerna, a lóhere, a baltaczhn, a bükköny stb. művelése a múlt századnak vége, és a jelennek kezdete óta nálunk nagyon emelkedett; valamint a rétművelésre és gypszéna termelésére, s a szalma használására nagyobb gond fordítottatik, mint előbbi századokban. Mindezek az állattenyésztés emelkedésének szükségképi feltételei, s a mint ennél az istállózás nagyobb mérvben alkalmaztatik, nagyobb jelentőséget fognak nyerni. “

“...a XVII. század háborús viszonyai miatt alkalmas helyeken sem lehetett bort termelni, most kedvezőbb körülmények közt a reá fordított szorgalom következtében a bortermelet rövid idő alatt újból nagy hírre emelkedett, p. o. Ménesen, Arad megyében.”

“A Duna-Tisza közt az Alföld kerti szőlői foglalják el a tért, míg túl a Tiszán Nagy-Váradtól ismét tömörül a szőlőszet. és felfelé kúszva egyrészt éjszak-nyugaton a Hegyaljával kapcsolódik, másrészt pedig keletnek az Érmellék vonalán nyúl be Erdélybe, hol ezen országrész közepén azután egyes apróbb tagokba simul. Különben még a Tisza balpartján támad erősebb szőlőcsoport az arad-ménési hegyoldalokon,.....”

“-.....a Királyhágón túl a Maros és Küküllő völgyein szintén előkelő bor terem.”

“A jelen századnak kezdete óta még három királyi ménes keletkezett Bábolnán, Kisbéren és Fogarason, a melyekhez azután számos magánménés is járult.”

“.....Sepsi-Sz.-Györgyön .....mindeniket a szükséges számú ménlovakkal, felállítottak, s melyek által azután a kormány az egyes tenyésztők, vagy a nagy közönség érdekeit elősegíteni igyekszik.”

„Magyarországban a jobbágyság birtokviszonyainak újjáalakulása Mária Terézia alatt az u. n. országos urbáriumokkal kezdődött (a magyarországi urbárium 1767-ben, a bányászati 1780-ban.....), melyeket az 1791 : 35. tcz. ideiglenesen fentartott, s melyeknek nyomán azután az 1836 : 4—8. tcz. cikkek is készültek. Erdélyben az 1769-ki u. n. -puncta regulativa- az 1791-ki prov. 94. sk. czkk., az 1819-ki gr. Cziráky-féle rendezés, s az 1847-ki úrbéri cikkek hasonló módon keletkeztek. A magyarországi 1836-ki országgyűlés azért is nevezetes, mert az 1840 : 7. tcz. 9. §. keletkezésére szolgáltatott alkalmat, mely az úrbéri tartozásoknak megváltását megengedte, s így az 1848-ki úrbéri tehermentesítésnek mintegy előkészítője volt.”

“Új fordulat az 1848 : 9. tcz. kkel állott be, mely az urbárium és azt pótló szerződések alapján addig gyakorlatban volt szolgálatokat (robotokat), dézsmát és pénzbeli fizetéseket örök időre megszünteknek nyilatkoztatta, s ezzel a úrbéri tehermentesítést mondta ki. A tehermentesítést az 1853. márczius 2-ki úrbéri nyiltparancsnak 2. §-a szabályozta, mely a volt jobbágyokat a kezükön levő előbb úrbéri földbirtokon teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal ruházta fel; — s az 1871: 53. tcz. 83. §-a, mely a jobbágyi és nemesi birtok közötti jogi különbséget teljesen megszüntette”

„.....1855. december 15-ki miniszteriális rendelet által szabályozott telekkönyvi rendszert az ausztriai polgári törvénykönyvnek mindazon határozataival együtt, melyek a telekkönyvi rendeletekkel összefüggésben állanak, és melyek valamely telekkönyvi jog megszerzésére vagy elenyésztésére alapul szolgálnak, a jog- és vagyonbiztosság tekintetéből tartotta fenn ideiglenes hatályban.”

„.....azon »practica oeconomico-industrialis schola« is, melynek felállításához Nagy-Szent-Miklóson Torontál megyében az 1800-ban elhunyt ottani földesúr Nákó Kristóf nevezetes pénzüsszeget és nagy földterületet hagyományozott . Ezen gazdasági iskola tervét az akkori k. Helytartó Tanács felszólítására 1801-ben Tessedik Samu dolgozta ki, természetesen azon időnek ilyen szakiskolákra nézve divatozott irányadó nézeteihez képest...”

“....kolos-monostori gazdasági tanintézet..” “... a nagy-szent-miklósi földműves-iskola, “.....ménesi, érdiószegi és nagy-enyedi vinczellér-képezdek.....”

L.Wenzel

-1576-ban .....a török követ a szárított dohányt hoz be Báthory Kristóf erdélyi fejedelemnek.1681-ben Apafi Mihály fejedelem pártfogójától Ali budai pasától kapott dohányt, az adó pontos beszolgáltatásáért.

L.at:<http://www.ermihalyfalva.ro/hirek/Helytoerteneti-dolgozat-a-Dohanygyarrol#sthash.gpEagEct.dpuf>

Erdély különböző régióiban a másfélszerestől a négy-ötszörös terméshezámig kalkulálhatunk őszi és tavaszi gabonából, s ennek többszörösével a kukoricából.

-Külön hangsúlyoznunk kell azonban a lovak szerepét *Erdély* közlekedésében és áruszállításában. A szántóvető foglalkozás terjedése azonban előnyben részesítette az ökröket, ennek révén a szarvasmarhatartást.

A legújabb kutatások azt valószínűsítik, hogy a ló és szarvasmarha aránya *Erdély* egészét illetően 1:4,5 volt

L. Takács Péter

- „Arany és ásvány-víz, só és gabona, állat és egészséges levegő, bor és jó kenyér honvágyat önt fiába hegyeinek.”

-Legjobb boraink (teremnek a Maros és Kükülő mentein,)ily helyek: Rápolt, Krakkó, Czelná, Borosbocsárd, Igen, Sárd, Csombord, Bábólna, Nagyoklos, Déva, M. Lapád, Súlye, M. Herepe. B. sz. Miklós, Vadverem, Fugad, Hosszuaszó, Ozd, M. Apahida, Miriszló, Felgyógy, Kercsed, M. Bükkös, Káptalan, Dombó, Balavásár. sat.

L. Kövály László

- „A legszebb gyümölcsöket, élelmiszereket maga elé vette ugyan, de csak lefestette azokat, s zablevessel és egyéb silány étellel élt.” Ismét felhívnanék a figyelmet a gyümölcs fogyasztással kapcsolatos tiltás motívumára!”

L. Jankovics

-Számon tartott gyümölcsös kertek voltak az Erdélyi mezőség több településén levő majorok mellett is.

L. Nagy-Tóth László IV.

- 1714: Vörös Anglia Posztobul való Ló Szerszám arany figurakkal Alma formára ki varrót ezüst s Selyem Prémmelel -REkLt II. Apafi Mihály hagy. lelt.-.

L. E. M. Sz. T..

-gróf Apor István..... Sok helyeken lévén Erdélyben jószága, vetettenek el maga oeconomiájában ötezer-háromszáz köből őszbúzáat; bora sok helyeken annyi lett, egynehány ezer vederrel volt, ...

L. Apor Péter

Erdély, Bánság és a Pártium

Erdély magyar népe, az elmúlt évszázadok során a mezőgazdaságon keresztül is, értékeket teremtett ezen a földön. S ezek az értékek ma is az alapját képezik létünknek a Kárpát medence általunk belakott részein. A történelmi Erdély a Székelyfölddel, a Szilágysággal, Szolnok-Doboka és Brassó vármegyével-megyével, a Két Küküllővel, Hunyaddal, Alsó és Felső Fehér és Szeben megyékkel, a Bánság Temes, Arad, Krassó-Szörény és Hunyad megyékkel, a Partium Bihar, Szatmár az Érrrel, s moldovai Csángóföld ősi magyar népével az erdélyi magyarság értékteremtője.

Kiss Károly

“Az Erdélyt összetevő vármegyék számát minden időkben hétnek vették (vagy ha úgy tetszik, nyolcnak), mégpedig: Fehér, nevezetesen Felső- és Alsó-, Küküllő, Torda, Kolozs, Doboka, Belső-Szolnok és Hunyad, ……….”

Felső –Fehér vármegye járásai: a *bolyai, bürkösi, réteni, pálosi* és *peselneki* járás.

Alsó-Fehér vármegye termékei: A gabonafélék, amelyeket ez a terület termel, főként ezek:búza, kukorica (törökbúza, amelyet közönségesen fagopyrusnak, magyarul haricskának neveznek), alakor, fehér alakor, tatárka, kevés zab, árpa. A hegyek között kitűnik a legelőiről nevezetes Bilak „

L. Benkő József

- A vámhatár megszüntetése Magyarország és Erdély közt 1784-ben.

L.Csapodi Cs.

-A századvégen készített birtokösszeírás tanúsága szerint Magyarország legnagyobb birtokosai között egyetlen erdélyi volt, a család grófi ágából származó Bánffy György, a maga kb. 25 ezer holdjával. Ha az erdélyi viszonyoknak jobban megfelelő 2500 holdat tekintjük a nagybirtok alsó határának (ami persze Magyarországon nem jelentett többet a középbirtokosságnál), akkor már 60 arisztokrata nevét tudnánk feljegyezni, köztük tíz Telekit, öt Bánffyt, hét Keményt, négy Mikest, három Wesselényit, négy Jósikát és hét Bethlent, akik együttesen több mint 450 ezer hold földdel rendelkeztek .

L. Ifj. Bertényi

A POLITIKAI ERDÉLY VAGY és A TÁGABB ÉRTELEMBEN MEGHATÁROZOTT ERDÉLY :

A politikai Erdély megyéi(2012)Beszterce-Naszód megye Székelyföld megyéi

Brassó megye

Hargita megye

Fehér megye

Kovászna megye

Hunyad megye

Maros megye

Kolozs megye

Szeben megye

Pártium-Részek : Arad megye(részben)

Bánság :

Bihar megye

Temes megye

Máramaros megye(külön)

Krassó-Szörény megye

Szatmár megye

Szilágy megye

A tágabban értelmezett Erdély:

A történelmi Erdély

Naszód
 Sajómente
 Görgény mente
 Mezőség
 Kalotaszeg
 Mócvidék
 Kenyérmező
 Hátszeg
 Zsil-völgye
 Vízmellék
 Királyföld
 Fogaraszöld
 Barcaság
 Hétfalú
 Székelyföld
 Aranyosszék
 Marosszék
 Nyárádmente
 Udvarhelyszék
 Sóvidék
 Csíkszék
 Gyergyó
 Felcsík
 Alcsík
 Gyímes
 Kászon
 Háromszék
 Sepsiszék
 Kézdiszék
 Orbaiszék
 Bardóc és
 Miklósár fiúszék
 Erdővidék

Partium-Részek**Bánság**

Máramaros
 Avas
 Iza-völgy
 Visó-völgy
 Bányavidék
 Kővár
 Lápos vidék
 Ugocsa
 Szatmár
 Krasznamente
 Érmellék
 Tövishát
 Szilágyság
 Hegyköz
 Körösvidek
 Zaránd
 Arad hegyalja

Partium:**Érmelléki falvak:**

Albis, Apátkeresztúr, Asszonyvására, Bályok, Berettyószéplak, Bihardiószeg, Biharfélegyháza, Csokaly, Éradony, Érábrány, Érgirolt, Érbogyoszló, Érdengeleg, Érendréd, Érkenéz, Érkeserű, Érköbölkut, Érkörtvélyes, Érmihályfalva, Érolaszi, ÉrmindszentAdyfalva, Érkörös, ÉrselindÉrsemjén, Érszakácsi, Érszentkirály, Érszölös. Értarcsa, Gálospetri, Gencs, Hegyközszentimre, Kiskereki, Magyarkec, Malomszeg, Margitta, Mezőterem, Micske, Monospetri, Nagykágya, Ottomány, Papfalva, Pele, Pér, Piskolt, Poklostelek, Portelek, Sándorfalva, Szalacs, Szentjobb, Székelyhíd, Szödemeter, Tasnád, Tasnádszántó, Tóti, Vedres-ábrány

A mi Marosszék politikai felosztását illeti, e tekintetben is a régi felosztás tartatott meg, a melynek azon kiváló sajátsága van, hogy e szék nem oszlik, mint a többiek, fíuszékekre, hanem csakis két kerületre, *alsó* és *felsőre*. Mindenik kerület ismét négy járásra oszlik és pedig a *felső kerület* járásai következők:

1. *Abodi járás*, melybe következő 17 helység van sorozva:

Abod, Bede, Csoka, Fintaháza, Geges, Göcs, Harasztkerék, Havad, Ilenczfalva, Kis-Görgény, Lőrinczfalva, Lukafalva, Somosd, Sz.-Gericze, Sz.-Háromság, Szövérd, Vaja.

2. *Jobbágyfalvi járás*, melybe következő 16 helység van sorozva:

Buzaháza, Csíkfalva, Csík-Sz.-Márton, Deményháza, Ehed, Hodos, Jobbágytelke, Jobbágyfalva, Iszló, Kendő, Köszvényes, Markod, Mája, Mikháza, Köszvényes-Remete, Vadad.

3. *Selyi járás*, melybe következő 16 helység van sorozva:

Ny.-Andrásfalva, Bere, Berekeresztur, Demeterfalva, Kis-Adorján, Magyaros, Nagy-Adorján, Rigmány, Selye, Seprőd, Süketfalva, Ny.-Sz.-Imre, Sz.-Simon, Ny.-Szereda (mváros), Ny.-Sz.-Anna, Torboszló.

4. *Szováthai járás*, melybe következő 13 helység van sorozva:

Atosfalva, Csokfalva, Erdő-Sz.-György, Gyalakuta, Hadadtő, Ilyésmező, Kelementelke, Kibéd, Sóvárád, Makkfalva, Sz.-István, Szovátha, Vadasd.

Az *alsó kerület* járásai következők:

1. *Gálfalvi járás*, melybe következő 16 helység van sorozva:

Ákosfalva, Bálintfalva, Baczka-Madaras, Cserefalva, Csiba, Folyfalva, Ny.-Gálfalva, Hagymás-Bodon, Kakasd, Káposztás-Sz.-Miklós, Ny.-Karácsonfalva, M.-Keresztur, Medgyesfalva, Nyárádtő, Ny.-Sz.-Benedek, Ny.-Sz.-László.

2. *Kááli járás*, melybe következő 20 helység van sorozva:

Agárd, Bőő, Bóós, Csejd, Jedd, Ikland, Káál, Kebele, Kebele-Szent-István, Koronka, M.-Sz.-György, Moson, Nagy-Ernye, Nyomát, Sárd, Székes, Sz.-Lőrincz, Tófalva, Tompa, Vecze.

3. *Mezőbándi járás*, melybe következő 15 helység van sorozva:

Bergenyé, Csitt-Sz.-Iván, Egerszeg, Harczó, Kisfalud, Malomfalva, Me-Bánd, Me-Kövesd, Me-Madaras, M.-Szent-Király, Náznánfalva, Panit, Sóospatak, Száltelek, Székely-Uraj*.

4. *Mező-sámsondi járás*, melybe következő 15 helység van sorozva:

Bárdos, Bazéd, Csávás, Fele, Galambod, Mekölpény, Kis-Lekencze, Me-Ménes, Remeteszeg, Hidvég, Me-Sámsond, Szabad, Szabéd, M.-Sz.-Anna, Udvarfalva.

Maros-Vásárhely mint szab. kir. város önálló hatóságot képez, csak 32 nemesi telke tartozik a székhez, ez a kááli járáshoz van sorozva.

L. Orbán Balázs

Melles mente Apanagyfalu, Borzás, Kékes, Veresegyháza, Vice és Almásmálom - ezt az öt települést szokták a Melles-menti magyarlakta települések közé sorolni.

Sóvidék-a középkorbangyümölcstermesztéséről híres-Sófalván szilva , alma és körte,,Korondon dió és szőlő,Szovátán szőlő és cseresznye

L .Sófalvi András.

Kalotaszegfalvai:

Felszeg:Bánffyhunad, Magyarvalkó, Magyargyerőmonostor, Jákótelke, Kalotadámos, Kalontaszentkirály-Zentelke, Magyarókereke, Nyárszó, Sárvasár, Körösfő.

Alszeg: Ketesd, Magyabikal, Zsobok, Sztána, Farnas, Kispetri, Nagypetri, Váralmás, Középlak, Bábony.

Nádasmente: Egeres, Inaktelke, Nádasdaróc, Bogártelke, Mákófalva, Türe, Magyarvista, Méra, Kajántó, Szucság, Kisbács, Jegenye, Gyerővásárhely, Magyarzsombor.

Kapus vidéke: Magyarkapus.Magyarkiskapus.

Átmeneti-vidék: Gyalu, Magyarlóna, Magyarfenes, Magyarléta, Tordaszentlászló, Györgyfalva, Szászfenes.

Egyébb települések: Bedecs, Bács, Deréte, Erdőfalva, Gyerőfalva, Incel, Kalotabikal, Székelyjő, Meregyó, Kiskalota, Malomszeg, Kalotabölkény, Sebesvár, Marótlaka, Nagykalota, Kalotaujfalu, Ajton, Erdőfelek, Magyarsárd, Egerbegy, Tóttelek, Almásnyíres, Almástamási, Alsó, Közép és felsőfüld, Kalotanádas.

Mezőségi falvak:

Almásmálom, Apanagyfalu, Aranyosmóric, Bábahalma, Báld, Bálványosváralja, Beresz telke, Bethlen, Bonchida, Buza, Cege, Cintos, Csittszentiván, Dés, Feketelak, Füzesmikola, Galacfalva, Galambod, Gernyeszeg, Gyeke, Gyulatelke, Harcó, Harina, Katona, Kékes, Kendilóna, Kerelőszentpál, Kisdevecser, Kisfülpös, Kisiklód, Kissármás, Kolozsnagyida, Kötelend, Magyarborzás, Magyarbükkös, Magyardellő, Magyarózd, Magyarpalatka, Magyarszovát, Malomfalva, Marosgezse, Marosludas, Marosorbó, Marossárpatak, Marosszentanna, Marosszentkirály, Marosugra, Marosvécs, Melegföldvár, Mezőcsávás, Mezőkeszű, Mezőköbölkút, Mezőkölpény, Mezőméhes, Mezőörményes, Mezőpanit, Mezősályi, Mezőszentmargita, Mezőtóhát, Mezőveresegyháza, Mezőzáh, Mohály, Nagydevecser, Nagyernye, Nagyiklód, Nagysármás, Oláhokcsárd, Ördögösfüzes, Pókakeresztúr, Pusztakamarás, Radnót, Sáromberke, Sósapatak, Szamosújvár, Szászlekence, Szék, Szentbenedek, Szentmáté, Szépkenyerűszentmárton, Tancs, T

eke, Tekeújfalu, Udvarfalva, Vajdakamarás, Vajdaszeentivány, Vajola, Válaszút, Várhegy, Vasasszentgyed, Vasasszentgothárd, Vasasszentivány, Vice, Visa, Zselyk, Zsuk

Hegyalja:

kistáj és történeti borvidék Arad megyében, a Hegyes-Drócsa-hegység nyugati lábánál, ma Romániában. Az Aradi Hegyalja tulajdonképpen a Máriaradna és Pankota között húzódó községek határára terjed ki. A honfoglalástól folytonos magyar lakossága a 16–17. sz.-ban a török háborúk elől északra menekült vagy elpusztult. Mai magyar lakói, akik románokkal és németekkel vegyesen élnek, újabb kori, 18–19. sz.-i telepések. Nagyobb számban Máriaradnán, Gyorokon (ide az 1880-as években → bukovinai székelyek is települtek), Világoson és Pankotán laknak.

3. *Erdélyi Hegyalja*: Nagyenyed és Gyulafehérvár vidéke, régi történeti borvidék. Az Erdélyi Hegyalját a magyarság igen korán benépesítette (10. sz.). A középkorban virágzó magyarlakta táj volt. A Maros jobb partján a honfoglaláskor talált viszonylag nagyobb számú bolgár-szláv lakosság hamarosan megmagyarosodott. A 12. sz. végén néhány szász helység is települt a vidéken (Krakó, Magyarigen, Nagyenyed). Ezek nem tartozván bele a → szászok közjogi egységébe, a 16–17. sz.-ra elvesztették német nyelvüket. A románok a 13. sz. végén a tatárjárás után megritkult lakosság közt tűntek föl. Az Erdélyi Hegyalja a 15–18. sz.-ban igen sokat szenvedett a háborús pusztításoktól. Előbb a török beütésektől és hadjáratoktól, majd a kuruc háborúktól és Hóra–Kloska parasztfelkelésétől, sőt 1848–49 magyar–román összeütközéseitől is. Magyar lakossága erősen megfogyott, ma elsősorban a Maros bal partján él. Nevezetes községe Vajasd, melyet Bethlen Gábor 1617-ben a töröknek átadott Lippárolt eljött magyaroknak adományozott hajdúszabadsággal együtt. Ez a falu 1764–1848 közt a katonai határőrvidékhez tartozott. A helyi hagyomány szerint Miriszló és a Maroson túli Magyarlapád lakói is hajdúszabadsággal bírnak az erdélyi fejedelmek korában. – *Irod.* Lázár István: Alsófehér vármegye magyar népe (Nagyenyed, 1896); Iczkovits Emma: Az erdélyi Fehér megye a középkorban (Bp., 1939). –yelvű írásokban mint *Tractus Submontanius*

Mezőség.

1. *Erdélyi Mezőség*: a Kis- és a Nagy-Szamos, a Sajó, a Maros és az Aranyos között erdőtlen dombság Erdély középső részén. A Mezőségen mintegy 300 magyarok, románok és németek (szászok) lakta község található. Nevezetes vásáros helyei: Nagysármás, Mócs, Buza, Uzdiszentszécs, Mezőbánd. Jellegzetes magyarlakta helysége Szamosújvár közelében Szék, mely igen jelentős sóbányái folytán a 13–19. sz. között kiváltságolt város volt. A Mezőség Erdély legkorábban magyarok által benépesített területei közé tartozik (10–11. sz.). A középkorban viszonylag sűrűn magyarlakta vidék volt. A románok a középkor végén kezdtek beköltözni nagyobb számmal a Mezőségre, különösen akkor, amikor a 16–17. sz. háborúiban a magyar lakosság száma nagyon megfogyott. Jellegzetes mezőségi vidék az egykori Beszterce környéki szász falvak szomszédságában a *Sajó mente* nyolc magyarlakta faluja (a legnevesebbek Zselyk és

Sajómagyarós). Külön egységet alkot a Szászrégentől É-ra fekvő hat magyar falu, a *Felső-Maros mente* is. – Mezőség magyar lakossága szigetcsoportszerűen szétszóródva, román falvak közé ékelődve él. Ennek következtében népi kultúrájuk Erdély legarchaikusabb magyar paraszti műveltségű, ugyanakkor kölcsönhatásban van a környező románsággal is. A mezőségi magyarokat igen későn, csak az utolsó 30–40 évben, főleg zenei és táncéletükre figyelve kezdte kutatni a néprajztudomány. – *Irod.* Kádár József–Réthy László–Tagányi Károly: Szolnok-Doboka vármegye monographiája (I–VII., Ds, 1900–1905); Balázs Éva: Kolozs megye kialakulása (Bp., 1939); Lajtha László: Széki gyűjtés (Bp., 1954); Sütő András: Anyám könnyű álmodt ígér (Bukarest, 1969); Kós Károly: Népélet és néphagyomány (Bukarest, 1972); Nagy Olga: Széki népmesék (Bukarest, 1976). – **2.** *Bihari Mezőség*: a Sebes- és a Fekete-Körös közé eső sík- és dombvidék neve. Ny-ról a → Sárrét határolja. A középkorban a síkvidéki részét *Kis-* és *Nagykeresérnek* hívták. A D-i része az Erdőháthoz tartozik. A Mezőséget a magyarság a honfoglalás idején megszállta. A középkorban viszonylag sűrűn lakott vidék volt a síksági része. A románság a középkor végén jelent meg a tájon. A 16–17. sz. háborúságaiban és főleg Várad eleste (1660) után a magyar lakosság nagy hányada elpusztult vagy elmenekült. Ma többségben románok, kisebb részben magyarok lakják. Nevezetes magyar helysége Nagyszalonta, Bocskai által kiváltságolt hajdúváros, amely azonban előjogait a 18. sz.-ban elvesztette. A Bihari Mezőség ma kiveszőben levő tájnév. – *Irod.* Viski Károly: Arany népe. Arany tárgyi néprajzának vázlata (Nagyvárad, 1919); Szendrey Zsigmond–Kodály Zoltán: Nagyszalontai gyűjtés (Bp., 1924).

4. A Szeret és az Aranyos-Beszterce összefolyásának vidéke, Bákó környéke, amely mintegy harminc moldvai magyarok (csángók) által lakott falut foglal magába. Nevezik *Szeretterének* is. – *Irod.* Kós Károly: Magyar néprajzi tájak hazánk területén (Művelődés, 1957).

Erdőalja

kistáj Kolozsvártól keletre, a Mezőség szélén. Hat magyar–román vegyes lakosú helységéből Györgyfalva és Kolozs a jelentősebbek.

Györgyfalvi család Erdőalja vidékéről

Erdőhát

1. a → Szamoshát és a → Tiszahát közé eső terület a szatmári síkságon (→ Szamosköz). Egybeesik a → Túrhát nyugati részével. Vásáros központja Fehérgyarmat. – **2.** a Béga és a Maros közötti dombvidék. Gazdasági, kulturális és

igazgatási központjai Temesvár és Lippa. Középkori magyar lakossága a török hódoltság alatt elpusztult vagy elmenekült. Mai magyar lakói a múlt században Szeged vidékéről és D-Tiszántúlról települtek. (→ Bánság) – **3.** dombvidék a romániai Hunyad megyében, amely a Ruzska-Pojána-hegység keleti lejtőjét képezi, a Cserna völgyéig terjed. Túlnyomóan román népességű, magyar lakossága apró szórványokban él. – **4.** a Fekete- és a Fehér-Körös közén és partjain elterülő síkság. A honfoglalás óta magyarlakta terület. A 16–17. sz.-ban → Körösköz volt a neve. Gyula (1566) és Várad (1660) eleste után igen sokat szenvedett a török hódoltságtól. Magyar lakosságának egy része elpusztult, más része elmenekült, az erdők és mocsarak védelmében azonban néhány község lakossága folytonos maradt: Erdőhegy, Vadász, Nagyzerind, Bélzerind, Ant, Tamáshida, Ágya stb. Hagyományos vásáros központjai: Gyula, Nagyszalonta, Borosjenő. Az Erdőhát ma majdnem teljes egészében Romániához tartozik. Területén magyarok és románok vegyesen élnek. –

Gyergyó

a Maros felső medencéje. Központja Gyergyószentmiklós. Erdélynek a magyarság által legkésőbb megtelepült területei közé tartozik (12–13. sz.). Gyergyószék néven a *Székelyföld* önálló széke volt. Lakói → székelyek. Román lakossága 18. sz.-i földesúri betelepítés (Vasláb). Népeségileg Gyergyóhoz kapcsolódnak a Gyergyói-havasok közeli szűk hegyi medencéi (Borszék, Bélbor, Tölgyes), melyeknek erdei munkával és állattartással foglalkozó magyar és román lakossága van. Néprajzilag kevésbé ismert vidék.

Kalotaszeg

történeti-néprajzi táj Erdélyben, Kolozsvártól Ny-ra. D-en a Gyalui-havasok északi, Ny-on a Vlegyásza-havas és a Meszes-hegység keleti vonulata fogják közre. Ma a gyalu-járai út mentén fekvő, népi kultúrájában hasonló néhány községgel együtt mintegy negyven, egészben vagy részben magyarlakta falu tartozik Kalotaszeghez. Vásáros központja Bánffyhunad, nevezetes falvai: Magyarvista, Méra, Gyerővásárhely, Körösfő, Magyargyerőmonostor, Magyarvalkó, Kalotaszentkirály. Kalotaszeg három jól elhatárolható területre oszlik: a havasok alatti *Felszegre*, az Almás-patak melletti *Alszegre* és a Kolozsvár közelében fekvő *Nádasmentére*. Kalotaszeg Erdély azon vidékei közé tartozik, amelyeken legkorábban megtelepült a magyarság. A betelepülés Ny-ról, a Sebes-Körös völgyén történt. A 16. sz.-ban még élt a hajdani egységes Kalotavidék neve a Nagyvárad melletti *Kiskalota* és a Sebes-Körös bihari völgyében húzódó *Közép-kalota* tájnevekben. Ekkor még csupán a Bánffyhunad alatt összeömlő Körös és Kalota patakoktól közrefogott kis háromszögletű területet hívták Kalotaszegnek. A kora Árpád-korban (10–12. sz.) az Alszeg és a Felszeg Bihar vármegyéhez tartozott, és a váradi püspökség kalotaszegi főesperességét alkotta. Fontos hadi út mellett feküdvén, a 16–17. sz.-ban sokat szenvedett és pusztult a háborús időkben, különösen a II. Rákóczi György lengyelo.-i hadjáratát megtorló török-tatárjárástól és a Várad elestét (1660) követő török portyázásoktól. – Kalotaszeg parasztsága elsősorban földművelésből él, de sovány földjei miatt régóta foglalkozik

fakitermeléssel, szarvasmarha-tenyésztéssel, háziiparral. Népművészete igen gazdag (építkezés, viselet, hímzések, faragás). A kalotaszegi népművészet felfedezésével kezdődött a magyar népművészet felfedezése a múlt század 80-as éveiben. Gyarmathy Zsigmondné, egy lelkes lokálpatrióta asszony a már majdnem feledésbe merült varrottas kézimunka készítését felélesztette és háziiparként elterjesztette. Hírverése nyomán a kalotaszegi hímzések nemcsak hazai, de európai hírnévre is szert tettek. A kalotaszegi népművészet hatással volt a századelő magyar szecessziós iparművészetére, a „gödöllőieknek” nevezett művészcsoport munkájára, és ihlette Kós Károly építési, grafikai és iparművészeti munkásságát. – *Irod.* Jankó János: Kalotaszeg magyar népe (Bp., 1892); Malonyay Dezső: A magyar nép művészete (I., Bp., 1907); Balázs Éva: Kolozs megye kialakulása (Bp., 1939); Kovács Ágnes: Kalotaszegi népmesék (I–II., UMNGy V–VI., Bp., 1943); Olosz Katalin–Almási István: Magyargyerőmonostori népköltészet (Bukarest, 1969); Faragó József–Nagy Jenő–Vámszer Géza: Kalotaszegi magyar népviselet (Bukarest, 1977); Végh Olivér: Kalotaszegi fazekasság (Bukarest, 1977).

A ref. egyház fatornya (Farnos, v. Kolozs m., 18. sz.)

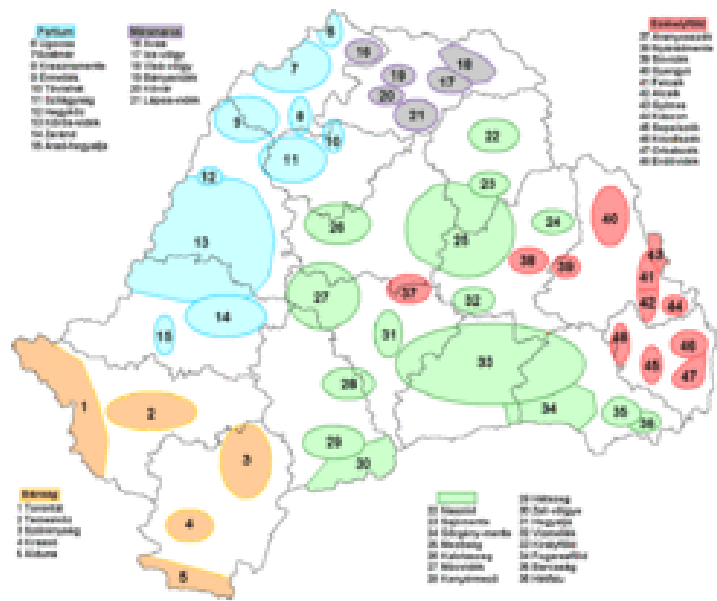

Mériai viselet 1972-ben (v. Kolozs m.)

*Kalotaszeg
A református templom külső képe .*

Néprajzi régiók

Erdély magyar etnográfiai régiói

A tágabban értelmezett Erdély			
Bánát	Partium	Történelmi Erdély	
			Székelyföld
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Torontál ▪ Temesköz ▪ Szörénység ▪ Krassó ▪ Alduna 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Máramaros ▪ Avas ▪ Iza-völgy ▪ Visó-völgy ▪ Bányavidék ▪ Kővár ▪ Lápos-vidék ▪ Ugocsa ▪ Szatmár ▪ Krasznamente ▪ Érmellék ▪ Tövishát ▪ Szilágyság ▪ Hegyköz ▪ Körösvidék ▪ Zaránd ▪ Arad-hegyalja 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Naszód ▪ Sajómente ▪ Görgény-mente ▪ Mezőség ▪ Kalotaszeg ▪ Mócvidék ▪ Kenyérmező ▪ Hátszeg ▪ Zsil-völgye ▪ Hegyalja ▪ Vízmellék ▪ Királyföld ▪ Fogarasföld ▪ Barcaság ▪ Hétfalu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aranyosszék ▪ Marosszék ▪ Nyárádmente ▪ Udvarhelyszék ▪ Sóvidék ▪ Csíkszék ▪ Gyergyó ▪ Felcsík ▪ Alcsík ▪ Gyimes ▪ Kászon ▪ Háromszék ▪ Sepsiszék ▪ Kézdiszék ▪ Orbaiszék ▪ Bardóc és Miklósvár fiúszék ▪ Erdővidék

Temes vármegye 1910-ben tizenegy járásra volt felosztva:

- Buziásfürdői járás, székhelye Buziásfürdő
- Csáki járás, székhelye Csák
- Dettai járás, székhelye Detta
- Fehértemplomi járás, székhelye Fehértemplom (rendezett tanácsú város)
- Kevevári járás, székhelye Kevevára
- Központi járás, székhelye Temesvár (törvényhatósági jogú város)
- Lippai járás, székhelye Lippa
- Temesrékási járás, székhelye Temesrékás
- Újaradi járás, székhelye Újarad
- Verseci járás, székhelye Versec (törvényhatósági jogú város)

- Vingai járás, székhelye Vinga

A XIX. század első felében három vidékre osztható a vármegye területét:

- a szorosabb értelemben vett *Érmellékre*, hová Vajda, Szent-Imre, Diószeg, Kóly, Jankafalva, Kis- és Nagy-Kágya, Székelyhíd, Asszonyvására, Szunyogd, Kereki;
- a *váradai dombvidékre*, hova Terje, Tóti, Telegd, Örvénd, Hegyközcsatár, Bihar, Hegyközkovácsi, Hegyközpályi, Hegyközszáldobágy, Vásárhely helységek határában fekvő szőlőhegyek tartoznak;
- a *szőlőskertek vidékére*, melyek a Debrecen, Hosszú- és Monostor-Pályi, Sámson, Nagy-Léta, Bagamér, Berettyó-Újfalu, stb. helységekben terültek el;

L .Wikipédia

-1850-1890 között honosulnak meg Erdélyben a nyugati jobban tejelő szarvasmarha fajták.

-1856-Erdélyben új kataszteri felmérés indul el.

- 1857-1859 Entz Ferenc Budapesten kiadja a Kertészeti Füzeteket . Korának alapvető kézikönyvei ,sok ma is ismert erdélyi gyümölcsfajta leírását is tartalmazza.

-1870 ősze-Egy gőzkazánt és egy cséplőszekrényt Kolozsvártól Marosvásárhelyig faluról falura vontattak és az igénylő gazdáknál csépeltek vele. Erdély –szerte még csak 28 gőzcséplő működött.

-1870 körül Erdélyben a kiscgazdák körében elterjednek a szőlőművelés karikás változatai: az erdélyi karikás és a ménesi egykarikásdás művelés.

- 1880-1890- Erdélyben a kataszteri felmérések és a tagosítás következtében terjedni kezd a váltógazdálkodás vagy tagosgazdálkodási rendszer-elsősorban a nagy uradalmakon és gazdagabb vidékeken-.Így egyazon vidéken –faluban- párhuzamosan –a gazdák akarata szerint –a határ egy –jobbik-részén tagosgazdálkodást ,a- gyengébb-részén fordulós-nyomásos – gazdálkodást folytattak,ez a rendszer egészen a kollektivizálás utáni tagosításig fennmaradt.

L.Csetri

- az erdélyi kereskedők virágoztatták fel a juhtúrógyártást a XX.ik század elején..

L.Az élelmiszeripar

- I. Béla király szombatról a vásárt vasárnapra tette volt, hihető innen e nap nevezete. Azt mondják azért, hogy a pénz ne folyan a Zsidók kezébe. Innen ünnepel a nép minden szomszéd vásár alkalmával.

- Ló-vásár legnagyobb van Beszterczen, Brassóban, Csíkszeredán, Kolozsvárit, Kőhalomban, Makkfalván, Medgyesen, Rettegen és Szentpéteren: hol nem csak erdélyi lovakat, de egyszersmind néhol oláhoni és moldvai ménesekeket is találhatni; gyakran benne bánáti, török- magyarhoni s más külföldi csikószedők, lókereskedők is jelennek meg.

- Szarvasmarhára nézett nevezetesebb vásárok: Abrudbánya, Bánfihunyad, Bereczk, Besztercze, Brád, Déézs, Déva, Etéd, Károlyfejevár, Mocs, Nagyhalmágy, Szeben, Radnot, Szászrégen, Torda, Zilah, Zsibó. Mint a hol legtöbb idegen fordul meg, főleg a határszélieknél a magyarhoniak és bánátiak.

- Juh és gyapjú-vásárok helyek: Alsozsúk, Alsó-szornbatfalva, Bánfihunyad, Csík-szereda, Dicső-szentrnárton, Kolozs-monostor, Nagydisznód, Enyed, Nagy-lupsa, Osáncz, Szászsebes, Szeredahely, Szászváros, Sz. keresztár, Topánfalva.

Gyapjú s a főleg finom gyapjúra nézt mind érdekesebbé lesz a kolozsvári nyári vásár, Az idén igen keresték, s a selyemgyapjak mázsáját 70—90 pengőig

fizetnek. A b. Wesselényi Ferenczét 95-ön.

- Bőrvásárok: Balásfalván, szattyán és karmazsinnal, mi itt készül; Brassóban nyers bőr vásár, mi nagy rakásokban érkezik Oláhországból, Fogarasban kordovánnyal. itt fekete bárány bőrt évenként 50—60,000darabot is beszednek.

- Dohányvásár: Alvinczen, Segesvártt, Maros-vásárhelyit. Legnevezetesebb a maros-vásárhelyi sz.mártonnapi őszi vásár, mikor is 3—4000mázsa dohány bizonyoson megfordul piacznán s megyn onnan szerteszt az országba.

- Kender, len, Bonyhán, Csíkszentmártonban, Fogarasban, Medgyesen

L.Nagy

- A Földművelésügyi Királyi Magyar Ministerium 1896-ban a törvényhozás elé terjesztett jelentése vármegyénként javaslatot tesz a nagybani termesztésre érdemes fajták listájára ezek szerint Erdélyben javasolt a .....Polgármesteralma.

L. Szani Zsolt

Aratási eredmények 1896-ban :

A búza területét a téli elemi csapások által okozott károk figyelembe vételével 5,345.000 katasztrális holdra becsülik ; a búza hozamra országos átlagban 7—7'5 métermázsa közt ingadozik és Így az összes terméseredmény 38—39 millió métermázsa között marad.....így is igen kielégítő a termés, tekintetbe véve azokat a gyakori elemi csapásokat, a melyek főképp júniusban és júliusban pusztítottak.

Legjobban fizetett a búza mennyiségre nézve, azaz 8 métermázsá és azon felüli hozamot adott: .....Hajdú, , Temes és Brassó vármegyékben ; közepeszerű termést adott 7 méter-mázsá és azon felüli, de 8 métermázsán aluli eredménnyel: .....Bihar, Szabolcs, Arad, Alsó-Fehér, Csik, Háromszék, Maros-Torda, Nagy-Küküllő és Székely vármegyében.

Gyenge, azaz hat métermázsán aluli volt az eredmény a következő búzatermelő földeken:.....,Máramaros, Torontál, Beszterce-Naszód, Kolozs, Szolnok-Doboka és Torda-Aranyosban.

Az aratással csak a hegyi vidékek nem készültek még el, másutt learatták az összes búzát s most a cséplés folyamatban van.

Legjobban fizetett a rozs, azaz 7 métermázsá és azonfelüli hozamot adott: .....Bihar, Hajdú, Csanád, Temes, Brassó, Háromszék és Nagy-Küküllő vármegyében.

Beszterce - Naszód, Csik, Fogaras, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Maros-Torda, Székely, és Udvarhely vármegyékben; gyenge volt a termés és 5—6 métermázsát hozott.

Középtermést, 6—7 métermázsát arattak és csépeltek katasztrális holdankint: .....Arad, Krassó,-Szörény, Torontál, Alsó-Fehér, Beszterce - Naszód, Csik, Fogaras, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Maros-Torda, Székely, és Udvarhely vármegyékben; gyenge volt a termés és 5—6 métermázsát hozott: .....Máramaros, Szatmár, Szilágyi, Ugocsa, Szolnok-Doboka és Torda-Aranyos vármegyékben.

„.....7 métermázsán felül fizetett egy-egy katasztrális hold árpaföld :.....Bihar, Arad, ..., Temes, Torontál, Brassó és Székely vármegyében, 5—6 métermázsát, azaz kis közepes termést kaptak: .....Máramaros, ..., Szilágy, Ugocsa, Csik, Hunyad és Torda-Aranyosban. “

Legjobban fizet és legjobb termést ígér a zab, azaz 7 métermázsá és azon felüli termést ad;..... Hajdú, Arad, Csanád, Temes, Torontál, Brassó, Fogaras és Udvarhely vármegyékben ; 5—6 méter-mázsát várnak:....., Szilágy, Ugocsa, Beszterce-Naszód, Csik, Háromszék, Nagy-Küküllő, Szolnok-Doboka és Torda-Aranyosban. A zabot az Alföldön már nagyrészt learatták, másutt azonban még csak most folyik az aratás, sőt a hegyi felvidéki részeken és az erdélyi vármegyékben is még zöldes a zab.

L.Köztelek 1896 augusztus 8

Partium regni Hungariae=Erdélyhez kapcsolt Magyar királyi részek amelyhez a Bánság 1552-ig,a Körösök vidéke 1660-ig, és Máramaros a XVI. század végéig nyolc vármegyéje tartozott:Arad, Békés, Bihar, Csanád, Csongrád,Külső Szolnok,Temes,Zaránd. Ahogy követik egymást az erdélyi fejedelmek úgy változik a Partium területe is.

Kastélyok, udvarházak, kúriák kertjei.

„Az erdélyi ember közmondásos természetrajongásával is magyarázható, hogy megannyi gyönyörű park övezi kastélyainkat.

A kertművészet fejlődése Erdélyben jóval szorosabb lépést tartott az építőstílusok történeti fázisaival, sőt e tekintetben az anyaországot nem egyszer meg is előzte; növényzetének, virágainak sokféleségéhez csak hozzájárult Konstantinápoly szomszédsága, honnan a sok új virágmagvat, gumót behozták a fejedelemség korában. Az újdonságokat hamar felkarolják s védik is, a virágos- gyümölcsös kerteket; az 1552-i marosvásárhelyi országgyűlés súlyos büntetéseket szabott ki a kertek pusztítóira

- az erdélyi táj s a flóra gazdagsága nagy lehetőségeket nyújt a díszkertek tervezőinek

-Verancsics érsek nem győzi magasztalni az erdélyi gyümölcsöket, hisz e barackok az itáliaiakat messze felülmúlták.

-1567-ben sáfrányoskertekről szólnak a források s szebbnél-szebb kertek veszik körül- a várakat a XVI. században.

-a Bánffyok példája nyomán több francia kert alakult Erdélyben, ha nem is oly nagyszabásúak, mint Bonchidán.

-ERDÉLY FŐURAINAK szerepe a hazai tudomány s irodalom fellendülésében a magyar művelődés-, tudomány- és irodalomtörténet egyik legszebb fejezete. Tevékenységük mindvégig kétirányú; alkotók s mecénások egyaránt emelkednek ki soraikból.

-E ponton, a szellemi élet síkján találkoztak a társadalmi osztályok végleteinek képviselői is; a jobbágyi vagy kishemesi sorból kiemelkedett tehetség s a nagyhatalmú tanácsúr, az ősi nemzetség sarja a magyar kultúra előbbre viteléért egyazon lélekkel hevült.

-Talán e kölcsönhatás magyarázza azt is, miért adott Erdély annyi kiváló történetírót, szépíró, műfordítót s emlékirót a magyar irodalomtörténetnek. Erdély kastélyainak literátus légkörében a tollforgatás magától értetődő hajlam volt s szinte kötelezettség is; a fejedelmektől kezdve mindenki ír, krónikát, naplót, emlékiratot, vagy legalább is hihetetlen tömegű levelet s ezeknek óriási többségét magyar nyelven; a nemzeti nyelvnek otthonaikban való ápolása s irodalmivá való emelése éppen Erdély urainak elhalványulhatatlan történelmi érdeme, hiszen e századokban, mikor a magyar korona udvarának nyelve német volt s a kormányhivatalok csak latinul szóltak, az erdélyi fejedelemség tartotta fenn a nemzeti hagyományokat, a magyarsághoz való ragaszkodás tudatát

A XVIII. századi magyarországi arisztokrácia a század végén csak- nem elfelejtette anyanyelvét s nem csoda, ha Kazinczy boldogan lepődik meg, hogy Erdélyben csak magyar szót hall, „de egy magyarországi itt is németül szóla velem...” A magyar nyelv

Erdély kastélyaiban nemcsak családi, hanem „hivatalos” nyelv volt s természetesen a latin maradt a második anyanyelv, amely nélkül a guberniális állami életben lehetetlen is volt boldogulni. Németül ellenben még Mária Terézia korában sem szívesen tanultak Erdély urai; még saját érdekeik ellenére is idegenkedtek a germán idióma elsajátításától. Mikor Teleki László, a koronaőr atyja kihallgatáson volt Lotharingiai Ferenc császárnál, annak német kérdésére deákul felelt s mikor a felség ennek okát kérdezte, így Teleki: „Ah, felséges uram, az én gyermekkoromban a magyar még nem tanult idegen nyelvet...”

A fél magyar irodalom- s tudománytörténetet össze kellene zsúfolnunk e lapokon, ha fel akarnánk sorolni az Erdély váraiban vagy kastélyaiban élő, vagy az itt megfordult tudósokat s írókat; hiszen csaknem az egész memoár-irodalom erdélyi főurakból telik ki s egyes neveket ragadhatunk csupán ki fényes galériájukból. Werbőczy a hagyomány szerint – Marosvécsen írja a Tripartitum egy részét; Gyulai Pál, a „padovaiak” egyik szellemi vezére abafájai kastélyában folytatta humanista tanulmányait, hol Báthory Zsigmond meggyilkoltatta 1592-ben; Szamosközy István a Rákóczi Zsigmondtól kapott gáldi kúriájában gyűjtötte az anyagot Történeti Maradványaihoz. A főúri írók között elől jár Bánffy Gergely, majd a három Bethlen: Farkas, Keresd ura, Bethlen János, ki Kisbúnon írja műveit, hol fiát, Miklóst nem kisebb ember neveli, mint Keresztúri Pál, a prédikátor, majd Kolozsvárt Apáczai Csere János. Keresztúri sokat tartózkodott Radnóton is, hol a kertekben folytatta stúdiumait; a görgényi várban halt meg 1655-ben, Apafi megsiratta s Fehérvárt a fejedelmekhez közel temettette el; Bethlen Miklós nem tud betelni a vén pap emberi s nevelői kiválóságának magasztalásával... Mindenki ír már a XVII. század Erdélyében; Bethlen Gábor levelei a diplomáciai írások remekművei, tenger levelet írnak a Rákócziak, megírja önnön életét Kemény János, ír Apafi Mihály s udvari papjai, Tofeus Mihály és Nagyari Benedek; forgatja a tollat Haller Gábor, Toldalaghi Mihály, a nagyészű Kornis Gáspár és esküdt ellensége, Teleki Mihály, aki egy nap száz levelet is megírt páratlan elmeállal s a kortársak között messze magaslik ki Bethlen Miklós, kora legragyogóbb emlékirója; Bethlen Farkas s János történetírói örökét nagyajtai Cserei Mihály veszi át e korban, ki a transszilvanizmus eszméjének históriájával oly nagyhatású aláfestést adott

A XVII. század végén mindjobban erősödő franciásság nagy hatással volt a legnépszerűbb francia irodalmi műfajnak, az emlékiratnak rendkívüli elterjedésére. E memoárokból nyilatkozott meg a nemzeti ellenállás, ha már csak a *reservatio mentalis* formájában is; a XVIII. századi erdélyi főnemességet Bécshez csak az érdek és a politikai okosság kényszerűsége fűzi, szíve, rajongása csak a francia szellemé. Rákóczi Ferenc, Mikes Kelemen messzi idegenben írják műveiket, ám Apor Péter *Metamorphosisa* Altorján születik; a német szellemtől idegenkedő s a régi világot visszasíró transszilvanizmus legigazibb irodalmi kifejezése ez. A század közepén fellendül a francia fordítások divatja; Haller László a *Télémaque*-ot, Lázár János a *Voyage Historique*-ot fordítja s se szeri, se száma az ily műveknek, amelyeknek nagy része nyomtatásban meg sem jelent, hanem kéziratban járták be a kastélyokat.

Az emlékiratok sorából Daniel István, Bethlen Kata, Rettegi György munkái emelkednek ki s aztán az író Telekiek, kik egyben Bod Péternek, a Magyar Athenás szerzőjének tanítványai s mecénásai voltak, özvegy Teleki Józsefné Arva Bethlen Katának, a betegek s a szegények páratlan jóságú gyámolítójának volt udvari papja hévízi kastélyában 1743-47 között Bod Péter, az elsőmagyarnyelvű irodalomtörténet szerzője; a Magyar Athenást Teleki Ádámnak, Józsefnek és Sámuelnek ajánlotta s önéletírásában, amelyben felsorolja munkáit, részletezi, kik támogatták könyvei kinyomtatását pénzzel vagy papirossal. Itt olvassuk Teleki László és felesége Ráday Eszter, Gyulay Ferenc, Bethlen Imre és Farkas, Naláczai Sára, Bánffy Klára, Székely Ádám, Bethlen Sámuel, Kendeffy Elek s más főurak és asszonyok nevét. Az irodalom pártolásában s művelésében a kastélyok úrnői sem maradtak el férjeik mellett; Bethlen Kata mellett főleg a nagytehetségű Daniel Polyxénát, az idősb Wesselényi Miklós édesanyját említjük itt s a nagy könyvbarát Kendeffy Ráchelt. S aztán az író Telekiek! József, a francia szellemért rajongó koronaőr, francia nyelven adja ki 1760-ban, Leydenben *Essai sur les foiblesses des espritforts* című, a vallást ostromló ellen védő művét; útinaplója éppoly fontos forrás az e korbéli, külföldön járó fiatal főúr életének megismerésére, mint a Teleki Sámuelé, aki a vásárhelyi nagy könyvtár katalógusának négy hatalmas kötetét is maga szerkeszti. Teleki Ádám a Cidet fordítja magyarra; a koronaőr József fia útinaplót ír, László meg az Akadémia megalapításának úttörője s az ő fia, József, az Akadémia elnöke, irodalomtörténetünknek csakoly fényes neve, mint László, a politikus s a Kegyenc szerzője s az idősb Domokos, a nagy patrióta és történész, ki Gernyeszegen írja tanulmányait és cikkeit. Erdélyi nemeseknek köszönhető a magyar irodalomnak franciás szellemben való újkori megújítása, a testőrírók közül többen, mint Báróczi, Barcsay erdélyiek; már Kazinczy elismeri, hogy „Erdélynek szabad dicsekedni, hogy literaturánk gyümölcsei annak felvirradásában itt termének és nem nálunk...” Az erdélyi reformkor két irodalmi s tudományos vezéralakjának. Aranka Györgynek s Döbrentei Gábornak a főnemesek voltak a legbuzgóbb pártfogói.

Az erdélyi író s tudós főurak névsorát lapokon át folytathatnánk s csak kiragadjuk az újabb korokból a két Wesselényit, kiket Zsibó ihletett s kiknek életét fényes tollal írta meg Ujfalvi Sándor; aztán Lázár Józsefet, Kálnoki Samu kancellárt, Bornemisza Jánost, Rhédey Ádám grófot, Petrichevich-Horváth Ferencet és Lázárt, a két Cserei Farkast, kik közül az idősebb, az udvari tanácsos, korának egyik legműveltebb férfi a volt s az ifjabb Döbrentei barátja; a legbuzgóbb irodalombarátok egyike volt Henter József is. A Bethlenek közül Lajos, Kerlés építője folytatja memoárjával is a hagyományt s János, a „vándor patrióta”, mint a szabadságharc-korabeli Erdély legkitűnőbb publicistája emelkedik ki. A Jósika-család büszkélkedhetik a magyar regényírás atyjával, Miklóssal, Erdély romantikájának irodalmi népszerűsítőjével, ki Szurdukon, Fenesen is írta műveit; a másik nagy író, Kemény Zsigmond már Erdély komor történeti tragédiái, nagyurainak lelki krízisei felé fordul; ő keveset is írt hazájában s úgyszólván csak meghalni jött haza elborult elmével Pusztakamarásra 1875-ben.

A Kemények adták a tudományosságnak József és Sámuel grófokat s Simon bárót, Bolyai Farkas lelkes, bőkezű pártfogóját, kiről a lángeszű matematikus maga írta, „hog

ha B. Kemény Simon nem lett volna, semmivé kellett volna lennem...” A tudományos kutatás legnagyobb fellendítője a Múzeum Egylet megalapítója, Mikó Imre gróf; Gyulay Lajos gróf is az egyesület céljaira ajánlja fel gyűjteményeit 1841-ben. A polihisztor Kuún Géza gróf főleg a magyar néprajz területén alkotott kiválót; a székely nép és föld nagytörténetírója Orbán Balázs báró. Huszár János báró a jogtudományban tűnt ki; a Bánffyak közül János, a közgazdasági író válik ki s nagy mecénása volt Bánffy József Bölöni Farkas Sándornak, ki nem győzött betelni Bonchida szépségeivel; „e hely nekem ezer emlékekkel teljes... kevés olvasottságomat az itteni szép könyvtár s gondnélküli itt élt kényelmes napjaimnak köszönhetem...”

Erdély kastélyai nemcsak a hegyek között született íróknak adtak inspirációt, hanem a másik haza nagyjainak is. Kazinczy keserű, hányatott pályájának egyetlen diadalmenete Erdély; hűvös lelke itt felmelegszik s a csodálat, a fellelkesülés szavaira ihleti. Ő hozta divatba Erdélyt az irodalomban s a XIX. század nagyjai, ha itt járnak, mint Vörösmarty, Petőfi, Tompa, nem tudnak betelni a vidék szépségeivel s az erdélyi emberek nyájasságával. Petőfi élte legszebb napjait Teleki Sándor kastélyában töltötte s az erdélyi születésű nagy esztéta s kritikus, Gyulai Pál, ki Teleki Domokos titkáráként élt Gernyeszegen, a legmélyebb benyomásokkal távozott innen, irodalmi műveltségét kiszélesítve; költeményeiben gyakran tér vissza a kastély s lakóinak emlékezete s Gernyeszegen címűkölteményében a „vén kastélynak a dombon” örök irodalmi emléket állított. Jókai meg éppen kilencszer utazik Erdélybe, nemcsak leírja, le is rajzolja kastélyait, mint Koltót, Radnótot; mindegyik útja ünneplések sorozata s a magyar Erdélyszemléletet éppen az ő regényei formálják. Kazinczy Erdélyi levelei, Gyulai versei, Jósika, Kemény, Jókai regényei a legszebb dokumentumai annak a hatásnak, amellyel Erdély kastélyai és urai a magyar szellemi élet legkitűnőbbjeire voltak s amely jelentőségüket nemcsak a művészettörténetben, hanem az irodalom históriájában is díszhelyen örökíti meg.”

L. Bíró József

-A Báthory Gábortól átvett, lezüllesztett fejedelemség gazdasági fellendülése Bethlen Gábor következetes országépítő politikájának köszönhető. Erdély gazdasági megerősödése, valamint a következő fejedelem, I. Rákóczi György hatalmas vagyona és hitvesének, Lorántffy Zsuzsannának kertszeretete teszi lehetővé a kertművészet térhódítását a Kárpát-medence keleti szegletében. Híresek ebből az időből a fejedelem lugast, kétszintes filegóriát, liktáriomot – mint tipikus reneszánsz kertművészeti elemeket – felvonultató porumbáki, görgényszentimrei, fogarasi kertjei.

-„.....az aranykorát élő Erdélyi Fejedelemségben Bethlen Gábor, I. Rákóczi György és I. Apafi Mihály azok, akik az országrészt felvirágoztatják. Apafi Mihály és felesége, Bornemisza Anna ebesfalvi, küküllővári, székelyhídi, radnóti és fogarasi kertjei is híresek voltak az önálló fejedelemség idején a 17. században. Udvari kertészüket, Háji Péter Fogarason (melynek vára 1658 után a fejedelmek egyetlen biztos menedékét jelentette Erdélyben) és Ebesfalván gyümölcsöst ültetett, és díszkertet is épített: „rózsaberek, lilium, rezeda, kékviola, gyöngyvirág, szarkaláb nyíltak az árnyas hársak

alatt, a ciprusligetekben, s mindenfelől patakocskák öntözték a virágágyakat; pompás volt a radnóti fejedelmi kert is, az 1667-i számadások 400 forint költségről beszélnek.”

L. Fekete Albert

- A XIX. század első felében számtalan kis faiskola működött Erdélyben, pl. Bethlenhalom, Brassó, Gyulafehérvár, Medgyes, Nagyenyed és Szászsebes határában. A Barcaságban is nevezetessé vált faiskolák létesültek, mint Borcsa Mihály bácsfalvi lelkészé, vagy Szemeriai Károly, krizbai rektoré. Nála almák közül Fehér, Kék, Tányér, Hagyma, Puha kerek, Árpára érő, Pereszlen, Oltvári, Zergő; körték közül a Fojtó, Fekete, Bartalis, őszi és Nyári Bergamot, Méz, Muskotály, Veres stb., szilvából Édes, Szárazmagvú, Kabola stb. fajtát kínálták (Orbán, 1873).

L.Surányi Dezső

Állami csemetekertek Erdélyben

-Erdély régi gyümölcsseinek tárgyalásában önkéntelenül is érvényesül a történelmi szemlélet: az itt megtelepült nép viaskodása a természeti és a gyakori idegen érdekű társadalmi erőkkal. S közben is tökéletesítve a természetett növények, a gyümölcsfák művelését, melynek eredménye a csodálatos fajta- és hagyománygazdagság. A múltbeli eredettel és azonosítással összefonódó fajtaleírásokhoz viszonyítva a gyakorlati gyümölcsészeti tudásanyag háttérbe szorult. A körték gyümölcsészeti pontos leírása egyébként is sajátosabb, körülményesebb, mert bár alakváltozatosságuk széles körű, színárnyalataik nem oly jellegzetesek, mint az almaké. Talán ennek (is) tulajdonítható társnevek (szinonimáik) sokasága (a Nyári Kálmán körtének 64, az Erdei vajkörtének 61 társneve halmozódott fel), ám kevesebb népi-képzeletvilági ihletettséggel.

-1892-től kezdve Kolozsvárt 9 ha 23.947 oltott csemetével, Fogarason 12 ha 67.000 oltott csemetével, Lugoson 17 ha 70.00 oltott csemetével, Tordán, Zilahon és Sepsiszentgyörgyön.

-Erdély gyümölcsseinek ezt a munkáját emlékezetessé teheti a hitelesen művészi értékű s ugyanakkor hamisítástanul (mérteiben is) valóság-hű képanyag (akvarell és grafika), mely a marosludasi Keresztes Kálmán (1887. II. 29.-1980. II. 29.) elhivatott képzőművész tehetségének és ügybuzgalmának örökbecsű alkotása. Qelenleg nemigen készül ilyen tudományos igazoló képanyag.) A szerkezeti tollrajzok Pap Ernő kiváló grafikus lelkiismeretes munkájának a bizonyítékai.

L. Nagy -Tóth Ferenc II.

Erdély első csemetekertje :

Kolozsvárt a Házsongárdban Bodor Pál állítja be 1798 után. 1812-ben kiadja az első facsemete katalógust.

L. Nagy- Tóth Ferenc

-1880-ban elkészítették a Magyar Korona Országai borvidékeinek beosztását, amely öt kerületre osztotta az országot, ebből a mai politikai Erdély:

IV. kerület: 1. Szatmár, Kővár, 2. Érmelléke, 3. Ménes, Magyarád, 4. Temes, Krassó felső, 5. Temes, Krassó alsó, 6. Tiszántúli kerti szőlők, V. Királyhágóntúli kerület: 1. Alsó-marosi, 2. Közép-marosi, 3. Kis-küküllői borvidék, 4. Nagy-küküllői borvidék, 5. Mezőségi borvidék, 6. Szilágysági borvidék.

Erdély hagyományos borvidékei:

Érmellék borvidéke: kiterjed Szilágy megye, továbbá Bihar vármegye központi béli, belényesi, élesdi, érmihályfalvi, magyarcsékei, margittai, szalárdi, székelyhidi, tenkei és vaskohi járásai, Szatmár vármegye erdődi, nagybányai, nagysomkúti, szatmári és színérváraljai járásai.

Ménes borvidéke: Arad vármegye következő községei Radna, Paulis, Ménes, Gyorok, Kúvin, Kovaszinc, Világos, Galsa, Muszka, Pankota, Magyarád, Ágris, Aranyág, Drauc, Silingyia, Aspatelek, Boros-Jenő, Boros-Sebes.

Temes és Krassó-Szörény vármegyék borvidéke

Erdély-marosmenti borvidéke: Alsó-Fehér, Hunyad és Maros-Torda vármegyék

Erdély Kis-Küküllő menti borvidéke: Kis és Nagy-Küküllő vármegyék.

A többi erdélyi borvidék

L.M.L

-Erdély-Hegyalja: Éghajlata szőlő érésre igen kedvező, mivel a hideg áramlatokat felfogó Érchegység és a Maros hőviszonyokat kiegyenlítő hatása kedvező feltételeket teremt.'

Erdély -Hegyalja az Erdélyi-medence ölében, ennek legősibb és legnevezetesebb borvidéke. Az Erdélyi Gazdasági Egylet a XIX. században a következő képen határozza meg földrajzi elhelyezkedését. "Szélesebb értelemben Hegyaljának nevezik a torockó-abrubbányai hegyek Marosra nyúló oldalán a Dióstól le Gáldig, s innen a gáldi téren Igenig északra nyúló hegyalját. Szorosabb értelemben Hegyaljának csak a Kecsekő alatt levő 5-7 borhelység határát tartják: u.m. Krakkóbocsárd, Celna, Igen, Sárd és Igen patakát".

A gyulafehérvári borvidék: Gyulafehérvár, Alvinc, Borberek, Poklos, Sárd, Magyarigen, Igenpataka, Celna, Borosbocsárd, Boroskrakkó, és Alsógáld

A nagyenyedi-borvidék: Nagyenyed, Diósd, Marosgombás, Csombord, Szentkirály, Magyarbagó, Magyarlapád, Magyarbecse, Fugad, Asszonynépe, Vadverem, Háporton, Tordos, Mikószilvás, Ispánlaka, Forró, Medvés, Felvinc, Marosujvár, Nagylak, és Káptalan.

A régi szőlőkben a XIX század közepétől a következő fajtákat művelik: Hóvíz, Vékonyhájú, Királyszőlő, Járdovány, Baktor, Fehér leányka, Som,

Kövér, Piros tramini, Szürkebarát, Olasz rizling, Rajnai rizling, Sauvignon, Muscat Lunel, Oportó, Pinot noir, és Cabernet.

Az 1867-es Világkiállításon Kemény István Rajnai Rizlingjének III. Napoleon ad aranyérmeket.....az 1869-es boroszlói kiállításon Paget Vilmos Traminéja kiválóan szerepel”. A legnagyobb birtokkal Fehér megye területén az erdélyi katolikus egyház, a püspök és a káptalan bírt, de számos falú magyar nagybirtokosok kezén volt. Szájhagyomány szerint Mátyás király esküvőjén sárdi vagy celnei bort ittak. Ugyancsak Mátyás idejében került a Kövér erdélyi őshonos szőlőfajta Cotnar vidékére, ahol mint Grasa de Cotnar néven vált híressé. A XVI. század végén még a velencei köztársaság követe is azt jelenti haza, hogy Nagyenyeden sok és jó bor terem.

Az igazi fejlődés a 19. század derekán kezdődik és ebben az 1844-ben alakult Erdélyi Gazdasági Egylet és a z 1866-tól Kolozsváron működő Erdélyi Pince Egylet nagy szerepet játszik.

L. Csávossy Erdély-

Erdélyi Hegyalja

Erdély híres borai: Entz Ferenc állapította meg még a XIX. században: ”az erdélyi borok minőségének lényegét a szép savak, és a bő zamat alkotja elsősorban.” Az 1878-as párizsi világkiállításon részt vett erdélyi borok. Szilvási pecsenye bor, Gombási/Maros/monvin, Celnai szürkebarát-1874-, Egerbegyi som borok, Szőkefalvi som-leányka keverék, Miriszlói tramini-1866-, Csombordi rajnai rizling, Tófalvi rajnai rizling-1872-, Tordai rajnai rizling, Sauvignon-1872-1875-(hat minta Marosujvárról, Aranyosgyéresről és Szőkefalváról, Sárdi kadarka, Alvinci pinot noir-1874-Celnai cabernet, Celnai asszú./A celnei borok gr Teleki Gézáné sziklába vájt híres pincéjéből./

-ménesi vörös asszúbor- „készítése Entz-Gyürki 1868- leszemelt fekete asszúszemeket megtiportak és jóféle óborral együtt erjesztették évekig.” **-erdélyi ürmösborok:** Erdélyben mára XVII században ismertek, a mustot gyenge parázson vagy vízfürdőben egyharmadára besűrítették, a keletkezett habot eltávolították, a kihűlt 3, mustot hordóba ürítették és egy hosszúkás vászonzacskóban az akonán át ürmövirágot, ezerjófűvet és más fűszereket áztattak bele, Ezt ízlés alapján, egy-két hét múlva eltávolítottak

-érmelléki ürmös:

-erdélyi pezsgő borok: A XIX. században jelennek meg.: „A borok közül Kemény Dénes említendő.....aki most évenként bizonyos mennyiségben pezsgőt készít czikmántori borából” -Érmelléki és szilágysági pezsgők

-magyarádi mustos szőlő bor : Arad-Hegyalja legjellegzetesebb fehérbora. Zöldessárga vagy szalmasárga ,kellemes boros illat, kissé citromos.....könnyű,de tartalmaz.....utóízében hosszú szép száraz bor.

-a kadarka vörös bora-”Arad-hegyalja büszkesége-.....a vörös borok hetyke fickója.”

-a Leányka bora: Erdély büszkesége

-a Kövér szőlő bora:”Kissé lágy,vagy üdítő ,de igen testes ,mindig kerek és kellően tüzes”

-Furmint Erdély egyik legtüzesebb bora.

-Királyleányka” száraz asztali bor, zöldes fehér,zöldes sárga,illata semleges de fejlett,íze könnyű,üdítő vagy kemény,közepes testtel és kissé fűzű,jellegzetesen fanyarkás zamattal.....Ez pedig a szilágysomlyói Magurán termelt Királyleányka

-Piros tramini abból is a Fűszeres tramini: „Erdély legértékesebb és legkedvesebb félillatos fajta. A minőségi borok között is valódi csillag-.....híres az 1869-es boroszlói borkiállításon szerepelt csombordi Tramini”.

-Szürkebarát:”A minőségi borok fejedelme..... Olyan számunkra mint a költők között Arany János”

-Zöld szilváni. Sárgászöld ,birsalma illatú.,olykor alkörmös illatú-zamatú,igen fűszeres,tüzes,teszt .olajos rendkívül finom csemege bor Ritka érték.

-Járdovány:A híres Rózsamáli bor egyik összetevője.....két válfaja van a kövér és a rozsdás. Híres bora termelt 1870-ben Marosujváron a Báncai hegyen és Mikefalván.

-Csombordi Riesling 1854.ben a kolozsvári terménytárlaton kitüntetett bor,báró Kemény István bora.

-Csombordi Tramini.az 1862-es kolozsvári borkiállításon a “ gyűjtemény királya” báró Kemény István bora.

-Csombordi Rajnai rizling- 1867-ben a párizsi világkiállításon aranyéremmel tüntetik ki báró Kemény István bora.

L .Csávossy

-Mátyás király lakodalmán a hagyomány szerint erdélyi hegyaljai (celnai vagy sárdi) bort ittak, és a hagyomány állítja azt is, hogy ekkor került a kövér szőlőfajta Erdélyből Cotnari-ba.

-A filoxéra előtt Belső-Erdélyben kb. 22 000 ha szőlő volt, ehhez Szatmár vidékén kb. 4300, a Szilágyságban 6900, Biharban 11 000, Arad vidékén 6500, Temes és Krassó-

Szörény területén még 33 800 ha számítható, tehát a központi, északnyugati, nyugati és délnyugati borvidéken összesen kb 64 500 ha-on termesztettek szőlőt.

-Metszőollót Erdélyben már a 19. század közepén készítenek. Rajka Péter kolozsvári gépész 1861-ben szőlősajtót gyárt. A „sűrűmérő”-nek nevezett mustfokoló az ötvenes évektől kezdődően minden nagyobb gazdaságban megtalálható. Vajda Dániel, az egyik legkorszerűbb borászati szakkönyv szerzője (1858) borászati működését úgy alapozta meg, hogy a Greiner-féle optikus cégnél 1829-ben mustmérleget vásárolt. Ezzel az egykori vegyészhallgató már a század első felében a tudományos adatokra épülő borászat egyik hazai úttörője lett a csombordi gazdaságban.

L.Csávossy Gy.

Erdélyi karikás szőlő metszési mód:

Fekete Pál nevéhez fűződik okszerűsítése.-a combok folyamatos lecserélése, a helyes megterhelés, illetve a két magfa és a két tartalék magfa, valamint az új comb és a tartalékcsap biztosítása-

L. Csávossy

-Erdélyben 1913-ban már három szőlészeti-borászati szakigazgatósági kirendeltség működött.Legrégebbi volt ezek közül az 1881-ben alapított nagyenyedi állami vincellériskola és szőlészeti –borászati felügyelőség..Emellett a dicsőszentmártoni szőlészeti és borászati felügyelőség.,gyakorlati szőlőmunkás tanfolyam ,gyakorló pincemunkás tanfolyam és a marosvásárhelyi szőlészeti borászati felügyelőség működött

L.Csoma Zsigmond

gróf Hadik Andrásnak az 1768-as erdélyi emlékiratáról írja Id. Fridvalszy János

-,Az emlékirat első fejezete Erdély mezőgazdaságáról szól. Ismerteti a tartomány éghajlati és talajtani viszonyait. Szól a kukorica- és burgonyatermesztésről..... Fontosnak tartja továbbá a földművelés helyes technikájának terjesztését. A szűkösen meglévő kenyérgabonát a szeszesital-készítés köréből rendeletileg ki kell vonni, mással, sörrel helyettesíteni, amit nem kenyérgabonából készítenek. Az állattenyésztésnél a jó legelők létesítését, takarmánynövények termesztését hangsúlyozza a rideg tartás ellenében. Javasolja a juhászat, az erdészet és a vadászat reformálását is. Mindezek elősegítésére mezőgazdasági egylet felállítását javasolja. Fridvaldszky 1771-ben írja meg Erdély első agrártudományi (talajtani és szántástechnológiai) szakmunkáját *Dissertatio de agris fimandis el erendis pro Magno Principatu Transilvaniae* címmel,

Hadiknak Erdélyből való távozása után pedig burgonyából (vagy inkább a vele összetévesztett csicsókából) kenyeret készít, továbbá csicsókásört és kukoricapá-linkát állít elő.”

L. Erdélyi Múzeum 2003 65 sz.3,4 füzet

- „ Szegénynek a Házában: magyar juh, a gazdagnak birka jobb."

L. Dr. Szentkirályi

- „ *Pethe Ferenc*, ...könyvében írja, hogy „*nevetséges, de igen okos mesterséget*” tanult gróf Toroczkai Pál udvarbirájától Torockón Mivel ma talánsehol sem praktizálják ezt a mesterséget, leírom, mi az. „A magyar juh . . színére nézve többnyire fejt; de van fekete is elég. .” írja Pethe. „ Van azonkívül kék gyapjújú, vagy feketével egyveleges fehér, melyet világszerte *Muszkabárány* nak hinak; jóllehet Magyarországra Erdélyből, Hátszeg vidékéről és Torotzkó környékéről került Ez néhanapján még becsesebb, mint a fekete, mert a legelső gavallérok is megviselik prémnek .. Az ilyen bőrből nem utolsó hasznot hajtanak bé az Erdélyi kék nyájuk, kivált a gondos gazdák szorgalmatosságok mellett, a kik az ilyen bőrt szebbé tudják tenni egy nevetséges de igen okos mesterség által. . Tart a juhász egynehány vászon báránköntöst készen, és mikor a juhok ellenek, mihelyt a juh a szép szőrű kék bárányt jól felnyalja, a juhász a bárányt felöltözteti, úgy, mint a majmot szokták, a rea terített köntöst a hasán jó sűrűen és elég feszesen megkötözi. így a bárán szép kondor(göndör) gyapját nem rángatják el a bokrok a legelőn, nem molskolódik el, s a mi legszebb, a gyapjú lefekszik és úgy nő tovább kondorodva, 2—3 hétig, mikor osztán megölik és megnyúzzák."

L. Dr. Szentkirályi

- Ezekből a .mintákból állítottam össze, azokkal együtt, melyeket amegvizsgált juhokról lenyírtam a kolozsvári gazdasági akadémia — merem állítani — páratlan cigája és curkán gyapjúgyűjteményét kiegészítve a gyűjteményt juh és báránbőrökkel, fonalakkal és szövetekkel. A különböző országok és vidékek nagy mintái talpas kirakatüvegekbe, a bunda felszínét, a fürtöket, a hullámosságot stb. tulajdonságot úgyszintén a különböző gyapjú hibákat feltüntető, 1—2 tenyéryi nagy minták üvegfedeles dobozokban voltak, vannak elhelyezve. Csak ilyen gyűjteménnyel lehet gyapjuismeretet eredményesen *tanulni* és *tanítani*. Az ujnyi széles üvegekbe elhelyezett kis minták, csak a kész szakértőt informálják

L. Dr. Szentkirályi

„A hétfalusi cigája nyájuk a tejelési idő legnagyobb részét jó havasi legelőn töltik; nemcsak túrot, sajtot, hanem több, másféle tejterméket is készítenek a tejükből. Nagyon gyönyörködtem, 1890 decemberben *Forizs Mihálynál* Tatrangon, a tágas, pince polcain és földjén szép rendben elhelyezett azévitej „*kölcség*”-ben és azután kiszámítottuk a Forizsné asszony által pontosan vezetett beszállítási jegyzékek —részből rovások segélyével, hogy 600 fejős anya után 2930 oka *kaskaval sajt*, 698 oka *tömlő turó*, 210 oka bődönbgyurt *orda* és 138 bődön — 18 okás — *sóstej*volt az 1890 évi eredmény, *nem számítva azt a kölcséget, amit 12 ember* (pakulárok stb. 1500 juh mellett) *egész nyáron megevett*. 1 okát 1 '36 kilógrammnak véve felsorolt *kölcségből* esik egy fejős anyára: 4 kg. *kaskavalsajt*, 15 kg. *turó*, 0'50 kg. *orda* és 5 kg. *sóstej*. „

L. Dr. Szentkirályi

A borsai, a monostori, a kendilónai, a mányai, a noszolyi, a kamarási, a Gogomán féle, a Gabányi féle, a dezméri Szász féle erdélyi csemegesajtokkal bármely világvárosban megjelenhetünk, és az utóbbiak csinos kiállítás, csomagolása bármilyen kényes igényeket is kielégít.”

„Erdélyben már a 10–20 hold közötti birtok is a középparaszti gazdaságok körébe tartozott. Ez a birtokkategória Szolnok-Dobokában a gazdaságok 25–60%-át tette ki, Kolozs megyében pedig mintegy 25%-át. Részarányuk 1895 tájékán – erdélyi átlagot tekintve – 25–30%-ra becsülhető”

„Kalotaszegen és Erdély régi településein is a telekre keresztbe állított csűr mögött szokott állni az ösztörübe vagy kalangyába, esetleg szakaszba rakott széna. Ott a rakodóhelyek neve főként csűröskert vagy szénáskert. Baromudvaros telekelrendezés, azaz „kettős udvar” esetén az utcától távolabb eső belső udvaron álltak a széna- és szalmaboglyák. Csűröskertekben tárolták a széna zömét a 16–17. század óta az uradalmi majorságok is „

L Magyar Néprajz II. kötet

-Bethlen Gábor fejedelem vásárlásai 1615-1627.(csak mezőgazdasági termékek s lehetőleg hazai termelésből)

100 font nádméz, egy font országi sáfrány, 8 $\frac{3}{4}$ font mindenféle gyümölcs, birsalma, lictárium, fizetés egy kertésznek, ponyva, kötelek és „az marhák bekötésére”, egy szánszánk, lószerszámok hat szekeres lóra, fizetés szíjakért, fizetés lakatosnak csatokért, zabláskért, 6 font másféle öreg mogyoró, 100 font gesztenye, „az marhákhoz való három hordó”, fizetés a kertésznek, egy hordócska muskatál bor, 8 ló szénája, szalakszíjakat a szekérhez.

L. Bethlen Gábor fejedelem vásárlásai

A német hadak számára kivetett vágó marhákról 1886 július.

Igérve van tizenkétezer kisköböl búza, ezer öreg marha és 1000 juh Ennek a begyűjtéséről így rendelkezik Erdély :

Három kapu adjon egy öreg marhát és egy berbécsset. Ezeket a vármegyék otthon levő vicetisztjei szedjék fel és Kolozs, Dokoka, és Szolnok vármegyékből Besztercéhez, Torda, Fejér és Küküllőnek az Küküllő s Maros közti része Maros-vásárhelyhez, Hunyadból és Küküllőn innen levő helyekről pedig Medgyesre hajtsák. A taxás városok pedig eképpen: Hátszeg 2 vágómarha 1 berbécs, Hunyad 3-3, Abrudbánya 3-3, Vízakna 3-3, Udvarhely 1-1, Fehérvár 1-1, Csikszereda 1-1, Kézdivásárhely 1-1, Illyefalva 1-1, Bereczk 1-1, Sepsiszentgyörgy 1-1. Ezeket is a székely tiszték szedik össze.

A megígért 12.000 kisköböl búza összegyűjtése: 6 ezer a szász universitas és 6 ezer a vármegyék részéről kölcsönbe.: Asszonyunk önagysága sax. cub. nro 600, Bánfi György uram 867, Bánfi Farkas 400, Alsó János uram 105, Bethlen Sámuel 200, Marosvásárhelyiek

500, Bethlen Miklós 100, Dániel István 100, Keresztesi Sámuel 100, Medgyesen levő ország búzája 240. Ikl Tholdalagi Sámuel 200, Mikola László 200, Felvinczi János 300, Szalánczi István 100, Kovács István 200, Kun Dániel 200, Köbölkúti György 200, Baranyai Gergely 100, Lugosi Ferenc 100, Bálintit Zsigmond 100, Maxai 100, Haranglábi Sigmund 50, Balog Boldizsár 50, Bánfi Boldizsár 100, Bánfi Mihály 100, Ugron Pál 150, István Geréb 200, Bíró István 100, Josika Gábor 100, Dániel Péter 100, Görög Miklós 100.

L. Alvincz Péter okmánytára Pest 1880-1887

Erdély méhészete

-, „Egy 1802. évi hiteles másolatban maradt fenn I. és II. Rákóczi György fejedelmek (1630–1660) „főméhészmesteré”-nek, Horhi Miklósnak Nagyvárad Méhészkönyv című munkája.

-A mű ihlető forrása a főméhészmester saját, huzamosabb ideig gyűjtött tapasztalata volt, hiszen a Rákócziak gazdaság politikájában a méhtartásnak igen nagy súlya volt. Kiterjedt birtokaikon maguk is nagyban tenyésztették a rajok ezreit, másrészt pedig állami egyedárúságba, azaz fejedelmi kezelésbe vették a méz- és viaszkereskedelmet. A Rákóczi-birtokon 37 évig főméhészmesterként működő szerző alatt méhészmesterek és udvarbírák szolgáltak, akiknek munkája, népi tapasztalata és gyakorlata ugyancsak benne foglaltatik a méhészkönyvecskében.”

-, „Ezzel szemben egy 1747. évi etédi (Udvarhelyszék) könyvecske méhészbabonáival áll elő. Széltében-hosszában hirdeti a hiedelmeket a kirakástól a teletetésig. A méhesgazda lelkére köti, hogy tavasszal „veres posztón”, „kakas vérrel megkenvén a posztót” kell kibocsátani a méheket. Ugyanakkor a méhkosár ellopása ellen a leghatásosabb ellenszernek azt a módszert tartja, hogy a kas helyét megkenik annak faggyával, „amely gyertyát a vőfély hordoz, mikor a menyasszonyt viszi” a nászszobába”

-, „A 17. század végén a megjelent munkák másolatai, különböző változatai forogtak közkézen, de eredeti munkák is születtek. Első és legjelentősebb közöttük egy kiadatlan kézirat: A méhek dajkaságáról és gondviseléséről való dolgok renddel így következnek címmel.

-, „A szerző pontokba sűrítette a korszak méhtartásában felhalmozott tudást és tapasztalatot. Így például: szemben azzal az avított, de az újabb időkig szokásos gondolkodással, amely a méhek tavaszi kieresztését a csillagok járásától tette függővé, írónk a jó és meleg időjárás eljövételét ajánlja időpontul. Az egész munka a méhtartásban a megfigyelést, a tapasztalatot tartja a cselekvés és eljárás alapjának. Az akkori deákos világhoz képest szép erdélyi magyar nyelven ír, idegen szavakat és kifejezéseket csak módjával használ, ezzel szemben nem egy szép, elfeledett régies szót, szóképet és fordulatot őriz. Az író tudatosan magyarít és ahol teheti, kerüli az idegenszerűséget. Kéziratában a „sovány idő” ha nem nagy, „kicsinység” kárt teszen s ilyenkor a méh

„tekervényesen mégyen”, társai meg „leomlanak” az éhségtől. S nem egyszer állítja a szerző, hogy a méhtartással kapcsolatos ilyen vagy olyan eljárás „ezen a sarkon forog” és így tovább.,,

-„A 18.század közepén robbanásszerűen három méhészeti munka arat megérdemelt sikert az erdélyi könyvpiacra. Az első az 1762-ben Kolozsvárott napvilágot látott Erdélyi méhecske. Szerzője nem más, mint Pálfi Lőrinc (1720–1775) minorita szerzetes.”

-„1763-ban újabb méheskönyvet nyomtattak ki, Szigeti Gyula József Mészáros könyvecskéjét. A szerző Nagyenyeden vagy környékén lehetett gazdatiszt. Könyvét elsősorban kezdő méhészeknek és birtokosoknak szánta, annak anyaga összeállításában antik szerzők műveit, valamint a népi méhészek eredményeit használta. Minden bizonnyal ismerte a 17. században megjelent erdélyi méhészkönyveket is”

-„...a század harmadik jelentős méhészeti könyve, Széki Veszmás Márton Erdélyi méheskertje (1774). Az első, amelyben magyar szerző méhészeti tanácsait versekbe foglalja. Talán iskolai neveltetése, a magasabb tanintézetekben szokásos poetikai fogalmazványok gyakorlata, talán hajlamai késztették arra, hogy Baróti Szabó Dávidhoz és Révai Miklóshoz hasonlóan „magyar versekbe” öntse mondanivalóját.

Veszmás pujoni (Doboka vm.) birtokos, armalista nemes volt, aki a méhészgazda környezetét, a kor hangulatát kiválóan vissza tudta adni, s akit szintén melegség és ragaszkodás töltött el a „kis bogárkák” iránt. Istenes hitű, leíró költeményeiben is fejtegeti a méh hasznát az emberiség számára, szintúgy a méhtartással járó élvezetes munkát és folytatására biztatja a „kegyes olvasó”-t:

„A méheknél pedig nincs mesterségesebb,

Nincs gyűjteményeknél sehol is édesebb.

Szabó- s ács munkánál az övék jelesebb.

Egyéb bogaroknál nemzetek nemesebb.”

-“A gyergyói nép sajátos méhtartási gyakorlatát 1771-ben Fridvaldszky János örökíti meg.

- „A felvilágosodás kedvező közege termelte ki a korszak legjelentősebb, de csaknem feledésbe merült munkáját, Csenálossi Ravazdy András Méhtolmácsát (Diószeg, 1791). A szerző a bihari Apáti-Keresztúron volt birtokos és a munkájában többször emlegetett Komló-völgyben volt a méheskertje.”

-, „A 19. század elején, a reformkorban születő korszerű agrártudomány részeként megjelenik a tudományos méhészeti irodalom. Jelentős műve Milotai Ferenc munkája (A méhészet kérdésekre és feleletekre röviden felszabdalva. Kolozsvár 1833). Szerzője már szakember volt, aki a keszthelyi Georgiconban szerezte agrártudományi ismereteit, majd Erdélyben volt jószágigazgató.”

L. Historia 1995

Erdélyi reneszánsz kertemlékeinkből.

„- 1526 nemcsak történelmünkben, de kultúránkban is hatalmas törés. Következtében hosszú évtizedeken keresztül Nyugat-Magyarország és Felvidék mellett Erdély lesz szellemi és anyagi örökségünk folytonosságának utolsó bástyája. A részekre szakadt országban a humanista életszemlélet kiteljesedését a túlélésért vívott küzdelem szorítja háttérbe. Nem véletlen, hogy Emich Gusztáv, a Mátyás király uralkodása utáni időszakban a magyarországi díszkertészet visszaeséséről számol be; igaz, azt is megjegyzi, hogy a török által kímélt vidékeken „ékes parkokkal találkozunk még e forrongó korszakban is a Nádasdy-, továbbá a Rákóczi-birtokokon, így Kolozsvárott, Sárospatakon, továbbá Pozsony, Sopron, Moson vármegyékben”.

Az erdélyi kertkultúra számos írásos bizonyítéka közül következzen egy passzus Veran-csics Antal *Erdély leírása* című, 16. századi művéből, melyben a szerző megjegyzi, hogy a hazai ismert zöldség-, fűszer- és gyógynövények mellett a ritka különlegességek is eljutnak Európa keleti sarkába: „sárgadinnye, saláta, más kiváló füveknek magvai [...], ezekből küldök itt most, kis ajándékomban” – írja Eleonóra hercegnő Ferrarából Beatrixnak.

-A késő reneszánsz kertemlékei rendkívül nagy számúak az erdélyi területeken.

A 16–17. századi hódítások révén teret nyerő Oszmán Birodalom hatását vizsgálva az erdélyi kertkultúra fejlődésére vonatkozóan Rapaics Raymund és Ormos Imre, a két jeles magyar kerttörténet-kutató nézetei ellentétesek. Míg Ormos egyértelműen kiáll a török hatás mellett, Rapaics szerint „...a töröknek nem volt közvetlen hatása a magyar kertészetre. Téves felfogás, hogy török rabok vagy török seregek hoztak volna virágot Magyarország meg nem szállt részébe. Még az erdélyi követek sem jutottak ilyesmihez, akik a török portán jártak.”

Rapaics ezen állítását támasztja alá Cséser Lajos is, aki azt írja, hogy Bornemisza Anna 1672-es naplójegyzete szerint a fejedelemasszony elrendeli Gyulai Tamás portai követnek, hogy „küldjön pomagránátfát és narancsfát”, de az visszajelenti, hogy azokat tengerentúlról, Kis-Ázsiából kellvén hozatni, túl drágák, ezért nem küldhet.

Annyi bizonyos, hogy a 17. századi erdélyi kertek török viszonylatban is megállták a helyüket. Ezt többek között Evlija Cselebi török utazótól tudjuk, aki 1660–1664 közötti

erdélyi és magyarországi útleírásaiban szemléletesen ecseteli több település táji adottságait, az ott élők kertészeti szokásait. 1661-es megyesvári látogatása alkalmával Bornemisza Anna fejedelemszónya vendégeként elámul fényűző fogadtatáson, melyről a következőképpen tudósít: „egy Irem kertjéhez hasonló, rózsaligetes, paradicsomszerű kertben vendégséget adott, melyet nyelv el nem mondhat, le nem írhat”.

“.....a török hódoltság alatt.....az aranykorát élő Erdélyi Fejedelemségben Bethlen Gábor, I. Rákóczi György és I. Apafi Mihály azok, akik az országgrészt felvirágoztatják. Apafi Mihály és felesége, Bornemisza Anna ebesfalvi, küküllővári, székelyhídi, radnóti és fogarasi kertjei is híresek voltak az önálló fejedelemség idején a 17. században. Udvari kertészüik, Háji Péter Fogarason (melynek vára 1658 után a fejedelmek egyetlen biztos menedékét jelentette Erdélyben) és Ebesfalván gyümölcsöst ültetett, és díszkertet is épített: „rózsaberek, lilium, rezeda, kékviola, gyöngyvirág, szarkaláb nyíltak az árnyas hársak alatt, a ciprusligetekben, s mindenfelől patakocskák öntözték a virágágyakat; pompás volt a radnóti fejedelmi kert is, az 1667-i számadások 400 forint költségről beszélnek.

A Báthory Gábortól átvett, lezüllesztett fejedelemség gazdasági fellendülése Bethlen Gábor következetes országépítő politikájának köszönhető. Erdély gazdasági megerősödése, valamint a következő fejedelem, I. Rákóczi György hatalmas vagyona és hitvesének, Lorántffy Zsuzsannának kertszeretete teszi lehetővé a kertművészet térhódítását a Kárpát-medence keleti szegletében. Híresek ebből az időből a fejedelem lugast, kétszintes filegóriát, liktáriomot – mint tipikus reneszánsz kertművészeti elemeket – felvonultató porumbáki, görgényszentimrei, fogarasi kertjei. Szabályrendeletei is a javaival felelősen bánni tudó, jó gazda gondolkodásmódja szerint valók, mint például hadi „regulamentuma”, mely így rendelkezik: „Gyümölcsfát, vagy annak ágait senki levágni ne merészelje, mert valaki ezt cselekszi, keményen megveretik érte. Szőlőben senki kárt ne tegyen. Lóval ott ne járjon [...] mert aki ilyenben találtatik, elsőbber három pálcával megveretik, másodsor mindenétől megfosztatik, harmadsor megöletik

Az már kevésbé köztudott, hogy a fejedelem napjainkban is időszerű rendelkezése egy majd száz évvel korábbi határozaton alapszik: az 1552-es marosvásárhelyi országgyűlés súlyos büntetés törvénybe iktatásával védte a gyümölcsösöket és a virágoskerteket.

Bár már a 16. századtól a virágtábla vált a díszkertek központi részévé – amelyben szabályos rendben, mértani pontossággal ültették el a virágokat – a „kulturális csúsás” miatt ez a kerti motívum is századnyi késéssel jelent meg Erdélyben. A táblák kiosztása tudomány és művészet volt egyben, kertészeti kézikönyvek tanították a táblás kert szerkesztését.

A siménfalvi (Udvarhelyszék) udvarház kertje nemcsak erdélyi, de magyarországi viszonylatban is különlegességnek számított. Az 1636-os kertleírás szerint a

szimmetrikusan négy részre osztott táblás virágoskert egyes részeit gyümölcsfákból kialakított lugasok (szőlő, szilva, meggy) választották el egymástól, az utak metszéspontjaiban pedig kerek asztaloknak biztosítottak helyet.....: „Az második táblát az kapitan uram címere és titulusa, neve szép virágokkal, deák bötükre kirajzolván ékesíti.

Stirling János nyomán csupán említés szintjén emlékeznek meg azokról a további erdélyi kastély-, illetve kúriakertekről, melyek a szóban forgó időszak szellemiségét segítettek átmenteni az utókor számára, hiszen a kertek főbb jellemzőit idézett szerző tárgyalja, a kertekre vonatkozó leírásokat, számadásokat közli. Eszerint Brökeoson (Alsó-Fehér vm.), Görgényszentimrén (Maros-Torda vm.), Kománán (Fogaras vm.), Drassón (Alsó-Fehér vm.), Uzdiszentpéteren (Kolozs vm.), Magyarbükösön (Alsó-Fehér vm.), Nagyteremiben (Küküllő vm.), Gerenden (Torda vm), Szilágycsehin (Közép-Szolnok vm.), Porumbákon (Fogaras vm.), a hajdani kertleírásokban fellelhető, reneszánsz kertekre utaló nyomok a táblás kiosztást, a lugaskert és a filegória meglétét, valamint a különböző dísz- és gyógynövényekből nyert disztillátumok készítéséhez szükséges desztillálóműhelyek (liktáriomok) jelenlétét is bizonyítják

Háromszéken, a Kálnoky-birtokokon is megjelennek a reneszánsz kertművészetre jellemző elemek. Sepsikőröspatakaról a következő leírás maradt fenn: „Ezen kertből nyílik a’ nagy viragos és veteményes kertre egy felszer retezes, retezfős Aitó. Ezen kertnek némelly része vagyon Táblákra fel osztva, Pusztpángal és Gyümölcs fákkal körül ültetve, más része pedig külön-külön fele veteményeknek van fel Szagatva. Vagyon ezen kertben két halas Tóó, két hal Tartó. [...] az belső udvaron által menvén, vagyon a’ külső udvaron jobb kézre a’ Palotáknak falához ragasztva fenyő deszkából rostélyoson csinálva egy virágos kert...A kézdiszentléleki kúriakert leírása arra utal, hogy a szőlős- és virágoskertek abban az időben nem váltak szét egymástól, és a szőlőt támrendszerre, valószínűleg lugasra futtatták fel: „jobb kéz felől vagyon egy leczes Tamaszos, Sendelezés alatt egy Szőlős, a’ vagy virágos kert, mellyre nyílik fenyő deszkából való vas Sarkokon, pántokon forgó retezes, retezfejes felszer Ajtó.

Lugaskert a gyulafehérvári fejedelmi kertben is létezett. Lorántffy Zsuzsanna Sárospatakról hozatott barackfákat, ezekből alakította ki. Kertészeit, kik „igen szép virágos ágyat rendezének, melyek számára ritkább és drágább külföldi növényeket, tulipánokat, nárciszokat rendeltek”, 12 Felső-Magyarországról hozatta a fejedelemasszony.

A fogarasi kertről egy 1637-es összeírásban ezt olvashatjuk többek között: „Vagyon egy szép új festékes ablakaival, kötéses deszkás folyosójával, deszkás pádimentumával, jó módjával kötésekre épített, sendelyes nyolcszögletű nyári ház, tetején szép pléhes vitorla. [...] Az virágos kertben vagyon négy virágtábla és spikinártos, köröskörül szilvafákkal. Sok szép gyümölcsfa is van benne.”

A magyar reneszánsz kert egyik fő ékessége volt a „turriculum voluptarium” (gyönyörűségek tornyocskája), vagyis filegória: fából épült, kör-, négy- vagy nyolcszögű alaprajzon, egy-két emeletes nyári mulatóházacska. Tetején nyikorgott a golyóbison ülő aranyos pléhvitorla (zászló), melyet szélfogónak is neveztek. Az építmény déli oldalán sokszor napóra állt. „Az emelet orsófákkal övezett virágerkélyéről rendesen szép kilátás nyílt a körülfekvő vidékre. Keringő – orsógrádics – vezetett fel, annak faricskált gárgyája – korlátja – ügyest kihányva virággal s egyéb cifrákkal. Emeletén levő szobájának mennyezete táblás s iratos, cifrítva. Falai szintén telis-tele virággal, képekkel, hímesháznak is neveztek.”

A nehéz sorsú Kemény János fejedelem Magyarbükösön született, ahol egy 1647-es összeírás¹⁵ filegória és lugas összekapcsolt kialakítását mutatja, míg egy néhány évvel későbbi, 1655-ös inventárium¹⁶ már többudvaros rendszerű, differenciált reneszánsz kertet említ. Eszerint a belső veteményeskertbe „murok 9 ággal egy darab földben [...] szekfü, és rósa tő 2, meggyfa 2; bokor basarózsa, sallia, izóp, istenfája külön 50.” A ribizskét a leltárban a korábban Görgényszentimrén és Radnóton is említett tengeri szőlő helyett „veres szőlőnek” nevezik, és az izóppal, valamint a szegfűvel együtt a táblás kiosztású kertben szegélynövényként alkalmazzák. Az udvarház külső kertjében – a „régii veteményeskertben” – a barack-, szilva- és meggyfák mellett petrezselyem és rózsa is helyet kapott, valamint tárkony, csillagvirág, harangvirág és „Boldog Asszony mentája”. Stirling kommentárja szerint a növények elrendezéséből és az alkalmazott növényfajokból kitűnik, hogy „a középkori gyógynövényes kerti tábla hagyományai tisztán, változtatás nélkül tovább élnek”. A kertösszeíró még azt is megjegyzi, hogy „ugyanitt találtunk méheket No. 61”, ami a kertrész gazdasági jellegére is utal.

A méz és a viasz a 17. századi erdélyi udvartartásban nagy szerepet játszott: „Monostorainkban s főuraink asztalán a méznek nagy kelendősege volt. A liktáriumokat is vele készítették, továbbá a gyógyító füveket, fa- és virágvizeket is mézzel elegyítették. Legkedveltebbek voltak a rozmarin-, rózsa- és tárkonyméz. A közkedvelt méhsereg előfordul a régi inventáriumok legtöbbszörében, az asszonyok főleg mézes borral éltek [...]. Majd minden uradalomban akadt méhész, méhekhez látó vagy mézcsináló jobbágy. Rákóczinának csupán Erdélyben, 1642-ben 1123 köpü méhe volt, méhsere 133 vederrel, sonkolyos méz 346, színméz 447 vederrel.”

Jellemző tehát a tárgyalt időszak erdélyi kertművészetére a négy táblára osztott kert, az (általában) nyolcszögű alaprajz szerint kialakított, zsindelellyel fedett filegória, a lugas, illetve a halastó. Ezek a kertek más európai reneszánsz kertekhez hasonlóak, és mint analógiák jól rekonstruálhatók a nyugatibb területeken ebből a korból fennmaradt kertábrázolások alapján.¹⁸

A halastavat mint reneszánsz kertművészeti elemet Stirling szerint fenntartásokkal kell fogadnunk. Szerinte ez akkoriban csupán gazdasági szerepet játszhatott. Erdélyi vonatkozásban azonban – és főként a 17. század első felében – nem hagyhatjuk figyelmen kívül a portával ápolt jó kapcsolatokat és gyakori követjárást. A halastó mint

„díszmedence” megjelenését a reneszánsz előképek mellett minden valószínűség szerint a 17. századi erőteljes iszlám hatás is elősegíthette némiképp a kertben, akár Porumbákon is, ahol Stirling szerint egy filegóriás-virágos kertben található (nem pedig valahol a külső kertrészekben!), ráadásul „kerületi kővel van kirakva”,¹⁹ ami szintén az épített, medence jellegre utal.

Valószínű, hogy Erdélyben a tó (halastó) nem a „táblás” kert része, hanem annak közvetlen szomszédságában fekvő, azzal fizikai vagy csupán látványkapcsolatban álló – gazdasági, de ugyanakkor díszítő funkciót is betöltő – kerti elem. Ez annál is inkább logikusnak tűnik, hiszen a példaként felhozott kertek – Görgényszentimrén, Porumbákon, Miklósváron,²⁰ Sepsikőröspatakán magasabb domb-, illetve hegyvidéken terültek el, így a terep adottságai mint meghatározó kertformáló tényezők – hozzájárultak a jó látványkapcsolatok kiemeléséhez. E mellett az elmélet mellett szól a hagyományos tájhasználatához erősen kötődő Erdélyben a reneszánsz életfilozófia késői, 16–17. századi elterjedése, tudatosulása: a természeti világ felfedezése, a táj szépségeinek meglátása, felismerése, mely a reneszánsz életeszme egyik legfontosabb jellemzője. A kép a perspektíva révén kilépve a síkból a táji látványelemek, a síkból kiemelkedő domborzat, a völgyben elterülő tó az új látásmód felhasználását jelzi a környezetformálásban, a kerti kép tudatos kialakításában.

A 17. században Gerenden virágzó kertre utaló további forrás Benda Borbála disszertációja, mely a Kemény-birtokon egyrészt a halastavak gazdag állományáról számol be, miszerint „Kemény János Gerend vári halastavaiban harcsa, csuka, ponty, compó, márna, pozsár” uszkált; másrészt egy akkortájt Erdélyben még ritkaságszámba menő kerti bogyoogyümölcsünk, a ribizli – korabeli nevén „tengeri szőlő” – gerendi termesztését említi, melyet „Erdélyben Kemény János kertjeiben termeltek (1655)”, elsősorban ízesítés vagy liktáriom (dzsem) készítése céljából, ám amelyet ebben az időszakban még inkább csak külföldről hoztak.

A vadaskertek is reneszánsz hatásra honosodtak meg, főként a várak és kastélyok körül.²³ Divatjuk azonban hamar leáldozott, és csak a barokk idején támadt fel újra. A Kis-Küküllő menti Szentdemeteren 1629-ben a vadaskertben 21 szarvast tartottak számon. Talán a vadaskerteknek köszönhető, hogy a reneszánsz kedvelt pávája már egy-egy udvarházban is megtalálható volt. Szentdemeteren 1629-ben 10 volt belőlük.

A szentdemeterin kívül jelentős volt a Maros alsó folyása mentén, a szabályos téglalap alaprajzú soborsini vadaskert, melyet az I. katonai felmérés térképszelvénye is egyértelműen jelöl („Thier Garten”). A soborsini vadaskertet Csöre Pál Erdély harminc legjelentősebb vadaskertje között említi.²⁴ A forrásokban Ivánligetként szerepel: „Egy más fenyőültetvényekkel szegett úton pedig Ivánliget vadaskertbe járnak mulatni a lakosok, hol szarvasok, őzek, és vaddisznók tanyáznak...”²⁵ A soborsini Forrai-birtokhoz tartozott még a halalisi vadaskert is, melyet Csöre ugyancsak említi, és amelyik Fényes Elek tudósításában 119 hold kiterjedéssel bírt.

Maros alsó folyásán elterülő soborsini vadaskerten kívül említést érdemel még az erdélyiek közül a gyalui vadaskert is, mely a Kis-Szamos partjáig nyúlt ki, és egy 1676-os krónika szerint gyümölcsfák is nőttek benne: „E vadkertben egy jó kútforrás és néhány alma, szilva és körtefák vannak [...] a bakszarvasok száma 6, a nőstényeké 18.”

A gyaluihoz közeli volt a Bánffy-család rekeceli vagy más néven havasrekettyei vadaskertje, melynek nagysága vitatott. Egyes források szerint 14 ha, míg mások szerint 70 ha kiterjedésű lehetett. Ebben a vadaskertben a szarvasok mellett vapitit is tartottak, a kert maradványai ma is fellelhetők.

L. Fekete Albert

“.....Bonchida Erdélybe, Gernyeszeg a székelyek közé vetíti a francia kastélykert stílusának szépségeit.”

L. Rapaics

„a XVIII –ik század 70-es éveiben nálunk is megkezdődik a szabad természet eszményítése;..... A szinte imakönyvszerű munkában összhanggá olvad a természetrajzi leírás és a vallásos elmélkedés, és természettudományi képek világítják meg az előadottakat. A berlini „mathesist tanító professor”, *Stilzer Johann Georg* ilyen irányú munkáját A természet szépségéről való beszélgetések címmel fordította magyarra *Sófalvi József*. Kolozsvárott jelent meg 1778-ban.

L. Rapaics

Kazinczy Ferenc „...Erdélyi útján 1816-ban megnézte *Cserey Farkas* krasznai, Bethlenek galtdői kertjét, s a marosnémeti, dédáci és zsibói kertet „

L. Rapaics

“Erdélyben is megjelent és hódított a szentimentális parkstílus, *Kazinczy* erdélyi útján már számos angol stílusú erdélyi kertről számol be. A francia kerteket idővel mind átalakították Erdélyben is. Ez lett a sorsa a bonchidai és a gernyeszegi kertnek is.”

L. Rapaics

“A bonchidai kertet *gr. Bánffy József* alakította át. „*Hermann Sámuel* mérnök év nélkül való, s *László János* 1831-ben rajzolt terve mutatja a parkon végzett átalakításokat,— írja *Bíró*. •— A gróf a három sugárút belső harmadát kivágatta, s kanyargós utakkal, mesterségesen elrendezett cserjékkel, elszórt virágágyakkal vétette körül a kastélyt.

A tervezők valóban nagyszabású alkottak, noha a parkban elhelyezendő építmények csak részben valósultak meg. A tervmagyarázatok részletesen felsorolják a romantikus főúri park rekvizitumait: halászkunyhó, emlékek, padok, schweizer, magányosság temploma, gloriette, Pán-templom, kutak, pavillon, eremitage, botanikus kert, gyümölcsaszaló, méhészet, obelisz, napóra díszítette volna a parkot. Ezeknek

egyikemásika meg is valósult; ma a Pán-szobor, a vadászkunyhó s néhány Louis XVI. Urna emlékeztet a romantika korára. A százados fák s a park töretlen pompája megkapóan koszorúzza most is a kastélyt." Nagyon érdekes és jellemző *László János* tervrajzának felírása : „Fekvési rajza a Losonczi Méltsgos L. B. és Gróf *BánffyJosef* Úr eő Nagysága Curialis Telkének s e körül lévő Angoly, Fátzányos, vagy kis Sziget kerteknek és a gazdasági Udvarnak az ahoz tartozókkal egyetemben 1831.

László János által."

-“..... a pesti egyetemi fűvészkert *Haberle* igazgatása idején. .... közvetlen kapcsolatot tartott fenn a hazai kertekkel is, és először írt munkát nálunk a kertészet történetéről, amely *Succincta* címmel 1830-ban jelentmeg. Ebben részletesen felsorolja kora magyar kertjeit. Ez a jegyzék bizonyítja, hogy kisebb kúriák körül is angol stílusban képezték ki már ekkor a magyar kerteket, s az Alföldön is számos szép kert díszlett, nem kevésbé Erdélyben is “

L Rapaics

-,„Szemléletes példák egész sora hozható fel erre Erdély-szerte. A vajdaszentiványi Horváth–Zichy-kastély kertjéből kelet felé tekintve a távolban ma is sejteni lehet agernyeszegi Teleki-kastély tetőzetét és kertjét. Tiszta időben feltehetőleg a sáromberki és az abafáji kastélykertek is beazonosíthatók innen, ami alátámasztja azt a feltételezést, hogy a Maros tere több kastélykertje között tudatosan kialakított vizuális kapcsolat állt fenn. Ezek a táji léptékű látványtengelyek egyrészt a domborzati adottságokban rejlő lehetőségeknek köszönhetőek, másrészt a viszonylag nagy kastélykert-sűrűség is hozzájárult a kialakulásukhoz. Nem zárható ki a tudatos tervezés lehetősége, a korabeli európai példák, illetve a tájképi potenciál, a látványélmény felismerése nyomán sem.”

L. Fekete Albert Szemelvények

Küküllő vármegye

„ Aligha engedi át az elsőséget Erdély valamelyik részének: a síkabb területeken ugyanis gabonát, a dombokon éppannyira jó hozamú, mint amennyire egészséges bort termel, s legelőket is kínál bárhol, egész területén .”

A Nagy-Küküllő Udvarhelyszékből leereszkedve, e kis tartomány keleti szélét mossa, és nyugati partjánál a következő helységeket táplálja: Sárd, Alsóbun, Ebesfalva mezőváros, Szászalmás, Darlac, Mikeszásza, Hosszúaszó és Glogovica

E vármegye középső része elég magasan fekszik, de sík, és gabonát nagyon jól termő szántóföldekben, továbbá kaszálóokban és roppant kövér legelőkben meg halastavakban gazda

Torda vármegye

E vármegye középső része elég magasan fekszik, de sík, és gabonát nagyon jól termő szántóföldekben, továbbá kaszálóban és roppant kővér legelőkben megalastavakban gazdag.

Ezeket a szélső részeket kiváló folyók öntözik, és pedig északról és keletről a Maros meg a Görgény és a Luc nevezetű kisebb vizek, délről az Aranyos folyó. Mivel a felszín ennyire változatos, egyes mezővárosokban Cerest vagy Bacchust részesítik előnyben, máshol Pan legelteti a szarvasmarhákat és a nyájak seregét, némelyeknek pedig az Aranyos folyó sodor aranyhomokot.

E vármegye helységeit két kerület foglalja magába, mégpedig a felső és az alsó

A felső kerületben van 12 járás, amelyek ugyanannyi szolgabíróra vannak bízva. Ezek: a lupsai, szentlászlói, torockói, mezősegi, aranyosi, marosbogáti, pagocsai, szentiványi, régeni, görgényi, marosjárai és vécsei járások

L. Benkő József.

Kolozs vármegye

- „...gabonában és kaszálóban, végül többféle szőlősökben és gyümölcsben gazdag. Ezenkívül a legelőkkel is jól áll, mert ezek mintegy tíz mérföld hosszúak, és négy mérföldnél alig kevesebbel szélesek”

L. Benkő József.

A vármegye kilenc járásra volt felosztva:

- Bánffyhungyadi járás, székhelye Bánffyhungyad
- Gyalui járás, székhelye Gyalu
- Hídalmási járás, székhelye Hídalmás
- Kolozsvári járás, székhelye Kolozsvár (törvényhatósági jogú város)
- Mezőörményesi járás, székhelye Mezőörményes
- Mocsi járás, székhelye Mócs
- Nádasmenti járás, székhelye Kolozsvár (törvényhatósági jogú város)
- Nagysármási járás, székhelye Nagysármás
- Tekei járás, székhelye Teke

Doboka vármegye

-Bőségesen terem gabonát és szőlőt, s nem kis számban táplál házi- és vadállatokat is

Belső-Szolnok vármegye

- “...részben erdős és mezős hegyekből, részben a Szamos melletti, terményekben és borban gazdag völgyekből és síkságokból áll.”

Hunyad vármegye

-“....halban gazdag patakok. Dombjain szőlő, völgyeiben búza, kukoricának nevezett indiai gabona és más termények teremnek; az erdőkben sokféle vad található, a hegyek belsejében arany, vas és különféle ásványok, legelői pedig a nagyobb és apróbb állatok számos nyáját táplálják.”

-Hunyad vármegye, ahol a régi időkben virágzott a magyar lakosság, miután az első itt lakók a háború pusztításai folytán csekély létszámra apadtak, annyi román telepest bocsátott be,hogy ezek most könnyű szerrel hatszorosan felülmúlják a magyarokat.

Azt, amit állítunk, bizonyítja a románok 1761-ben végzett összeírása, amely ebben a vármegyében a románok templomainak számát (noha a legtöbb fából épült és kicsi) 298-ra teszi; a lélekszám 34 257, a családoké 8275, a papoké 359, a tanítóké, kántoroké és harangozóké .

Megjegyzés :Ezért kell óvatosan bánni a ma szintiszta román lakosú falvak mezőgazdasági eredményeinek az összegyűjtésével, mert az alapok nagyon - nagyon számos esetben magyar örökségből állnak. Ha ezt tapasztalta Benkő József már közel 250 évvel ezelőtt, akkor mi a mai emberek vigyázzunk,hogy a mai hibás kép el ne takarja azt a múltunkat amelyekre az évszázadok során a románság reá telepedett tudatosan vagy támogatva. A Hunyad vármegyei helyzethez hasonló a mai Beszterce-Naszód,Kolozs,Szilágy,Brassó,Fehér stb. erdélyi megyék magyarság múltjának a helyzete. Adatgyűjtési munkám során majdnem minden falunál tapasztaltam ezt a keserű valóságot.

Itt több helyzetet vettem figyelembe. Egyik tipikus helyzet ,amikor a falu magyar alapítású, esetleg Árpádkori, de a török,tatár,osztrák és a belső háborúk vagy éppen Mihály vajda felégetik a falvakat, s helyükbe moldovai,bánsági, havasalföldi vagy dél-erdélyi románok telepednek meg a nemesség munkaigényét kielégítve. Így alakulnak át a magyar falvak, vegyes de legtöbb esetben tiszta román lakosságú településekké. Erre nagyon sok példát adnak, ezen falvak határainak a dúlő megnevezései, például ahol a falu magyar alapítású s később lett, szintiszta vagy nagy többségű román lakosságú, ott a falu határainak a megnevezésében még sok a magyar elnevezés és vannak olyan elnevezések amelyeket a románok átalakítottak nyelvükre, vagy egyszerűen lefordították románra.

Egy másik tipikus eset amikor a földesúr egész közösségeket fogad be földjére ahol új román falvak születnek. Itt is a munkaerő biztosítása az elsőség. Tegyük hozzá az igénytelenebb és csendesebb, nem tiltakozó népességnek inkább örvendenek a telepítő földesurak. Adómentességet és más előjogokat biztosítanak a betelepülő új lakosságnak, templomot sok helyt iskolát építenek részükre. S csak a Horea, Closca és Crisan felkelés, majd az 1848-as román vérengzések döbbsentik reá a nemességet, hogy kígyót melengettek a keblükön.

A fölbirtokosnak a betelepülő román család azért is előnyös, mert így az eddig ki nem használt, eldugott hegyi területek is legelőkké válva többlet hasznot hoznak.

Gyűjtő munkám során mindig kerestem azt, hogy a ma már tiszta román lakosságú falvakban is megkapjam és, hogy ezzel ne vesszen el a magyar alap, amely állhatott akár a lakosság által alkotott örökség megtalálásából, akár az ott tulajdonosként gazdálkodó magyar nemes által alkotott magyar örökség megtalálásában és megmentéséből. Mindkét örökség erdélyi magyar mezőgazdasági örökség, amelyhez kapcsolódik az erdélyi magyar mezőgazdasági tudomány, a mezőgazdasági szervezetek, az oktatás megszületése.

Itt vigyáznom kellett, hogy csupán az, hogy magyar nemesi tulajdonba voltak a román falvak még nem, jelentettek magyar mezőgazdasági örökséget. Az örökséget az ott létesített kastély és körülötte létrehozott sok hasznosítású, kastélykertek, virágházak, ménesek, gulyák, nyájak, fásiskolák, szőlő és gyümölcs ültetvények, feldolgozó gyárak, szakemberek jelentik. Ezek az uradalmak mindig példaképei voltak az ott dolgozó népségnek. Ezek az uradalmak a fejlődés első lépcsőjét jelentették, amelyek sokszor egész Erdélyre szétterülve a mezőgazdasági termelés fejlődésnek az alapjai, majd végső állomásai lettek. Ezen uradalmak felszámolásával -különösen 1919 után- az erdélyi mezőgazdaság óriási kárt szenvedett, amelyet még most is érez. Az erdélyi mezőgazdaságnak nem volt egy természetes fejlődése.

Kiss Károly

- „.....hegyeivel, összefüggő bércei sorozatával ámulatot kelt ugyan, de folyókkal öntözött völgyei s különösen az, amelynek Háczeg a neve, oly kedves fekvésű, hogy azt mondhatnád, itt ütött tanyát Ceres és Flora; ahol pedig szelídebb dombjaival a lejtőkre hajol, ott szőlősök vannak, és mivel a déli szél állandóan járja, az erő felfrissítésére és edzésére igen alkalmas bort terem.”

Példa magyarázattal: Kővár vidékén a helynevek tekintetében három régiót lehet megkülönböztetni: a síkföldi 1660 előtt tisztán magyar, most 2 falu kivételével egészen eloláhosodott övet, melyben teljesen magyar eredetű helynevek vannak; másodsorban a dombvidék régióját, melyben a falvaknak két nevük van, — magyar és oláh, — ami a hajdani vegyes lakosságra mutat; a harmadik régió helynevei tisztán oláhok, s lakóinak jellege, a személynevek stb. is oláh jellegűek, míg a síkság lakóinak nagy része magyar nevű. Így a helynevek gazdag sokfélesége világosan mutatja az egymást történetileg

követő népeknek nyomait. Ősrégi szláv és talán kelta nevek mellett számos új-szláv, magyar és oláh, itt-ott német nevek tömkelege található fel

L. Rác Miklós

Közép-Szolnok vármegye

- Egymással szemközti völgyeiben, amelyeket a hegyekből lesiető patakok öntöznek, gabona terem, a dombon szőlőt, a hegyekben pedig, ahol mindent rengeteg erdő borít, háziállatokat, főként a jó fajtájú sertések kondáit legelteti, és búvóhelyet nyújt a vadállatoknak ami nincs tisztán átvéve.

- A hegyek, amelyek körülveszik, annál kellemesebb látványt nyújtanak, minél sűrűbben be vannak növe erdőkkel; ezek az erdők a vadállatok és madarak megszámlálhatatlan bőségével tűnnek ki, annyira, hogy ha a szántóföldeket és a szőlősöket biztonságosan akarják megművelni, a vadászatnak szabadnak kell lennie”

- Mivel a törökök betörései miatt a magyarok száma lecsökkent, román lakosokat bocsátottak be.

- Tíz holnap alatt minden embernek lehet korcsomárolni. – Kettő alatt a város számára. Idegen bort, míg odavaló van, nem szabad bévinni, hanem ha magok számára.

- Vásáraikról is nevezetes helységek: Görcsön, Hadad (ahol kedd napokon hetipiacot is tartanak), Zsibó, Szilágycseh, Sülelmed.

Kraszna vármegye

- Sűrű hegyei között igen sok folyó öntözi, s méltán büszke gabonából, borból, barmokból és vadállatokból eredő jövedelmére.

- A tartomány földje elsősorban búzát és törökbúzát terem igen nagy bőségben továbbá éppen olyan egészséges, mint sok bort is. Barmokat inkább a mindennapi szükségletre tartanak, mint a jövedelemért (a nyereség végett tartják viszont a disznókat, amelyeknek csaknem annyi csordája és kondásnak nevezett pásztora van, amennyi jó családapá összeszámolható ebben a vármegyében és Közép-Szolnokban – B. J.); azokban a hegyekben, amelyeket az előbb már említettünk, hiúzokra bukkansz. A somlyói hegyek szélén bámulatos hatású, mérhetetlen mélységű tó látható, amelyet – kedvező eredménnyel –fürdésre is használnak. Ma e tavat nád borítja.

Zaránd vármegye

- “.....de tudjuk, hogy magyarok is laknak itt (legnagyobb részben nemesek – B. J.), akik azonban csendesen élnek, és földműveléssel fáradoznak.

Nem csekély hírnevet szerzett ez a vidék termékenységevel is, mert azonkívül, hogy a talaj mindennemű gabonát megterem, régebben Jenő mezővárosban bort is szüreteltek, mégpedig oly bőségben és oly nemeset, hogy híre után a várost Borosjenőnek hívták. Jelenleg már lanyhábban törődnek a borral.

A hegyek rejtekeiben kiválóan fejlődnek az állatok, hogy ne is szóljak az erdei vadak és méhek bőségéről.

Fogaras vidéke

Az Olt menti síkságon elhelyezkedő rónái a gabonának, leginkább a rozsnak kedveznek, a szőlőnek kevésbé.

A havasok és a hegységek legelőket nyújtanak, továbbá medvéket, zergéket és ilyenfajta vadakat táplálnak

Kővár vidéke

-Noha hegyes, makktermő erdőkkel borított tájat foglal el, mégis, ahol a hegyek véget érnek, a Szamos és Lápos folyókba ömlő patakoktól öntözött kellemes síkságok terülnek el.

-,Bár a talaj termékenysége jelentős, de cseppet sem olyan természetű, hogy elég lenne a parasztok életének a fenntartásához.

A szőlősök nem valami gyakoriak az erdők sokasága miatt, amelyek a sertések és más barmok nagy csordáit tartják el.”

L. Benkő József

- 1769 január 1 Bécsben Pethe Ferenc megindítja az első magyar nyelvű gazdasági lapot-Magyar Ujság mely Magyar és Erdély országban a Mezei gazdaságot és szorgalmatosságot erányozza.

-XVIII szd. vége Erdélyben megjelennek a hagyományos nyomásos rendszerből kiszakított termékenyebb területek az u.n. kenderes földek.

-1840 körül a gazda-tisztek száma kb. 600-700 személy.

-1843-ban a mesteremberek száma:

Mészáros és hentes 1353

Molnár ..... 3124 -sok magyarral-

Kenyér-sütő 903

Kertész 349

Halász..... 116

Pálinka-főző . . . . . 2614 -leginkább zsidók-

Kádár 858

Bérekocsis és fuvaros..... 799

Üveges	106
Kőműves :	756
Szappanyos.....	172
Fazakos	300
Lakatos	299
Szabó.....	1618
Csizmadia.....	4445
Asztalos	952
Rézműves	130
Posztó-készítő és nyíró.....	273
Takács	200
Pokroc- paplan- matracz-készítő .	300
Főkötő és asszony-ék műves .	120
Kalapos.....	327
Kötélverő	323
Segesvár és Brassó szász népe	
Szöcs	1810
Timár és kordoványos . ; . .	1317
Szűgyártó	438
Nyerges.....	134
Fűsűs	311
Esztergályos . , . . . -.....	132
Kerekes.....	808
Fűrész-malms.....	691

L.Csetri

Megjegyzés : Szinte lehetetlen meghatározni ,hogy a fenti mesterszámból, hányan voltak magyarok. A fenti számok sok esetben 60-70 %-ban szász mester embereket takarnak.

Kiss Károly

Az erdélyi szőlőművelésés borgazdaság úttörői

EZREDÉVES KIÁLLÍTÁS.

- Díszoklevelet kap az Erdélyi Bortermelő Kereskedők Szövetkezete

L.Köztelek 1896 november 4

„**Az erdélyi magyarság:** anyagi, társadalmi, szellemi néprajzának sajátos vezérvonulata a kosarazó juhtartás, közös vetésforgó,(nyomásos rendszer) írásba foglalt közös regulák szerinti földművelés,hagyományos erdélyi eszközkészlet az oldalas helyek teraszos művelésénél használt váltó eke,a fogazott aratósarló,a kézi csép,,a fonókerék,a rudas és talpas guzsaly.,hagyományos ételei a mindennapi kenyér,füstölt szalonna és hagyma,ünnepeken a különböző gulyások,a töltött káposzta,kürtőskalács, mézes pogácsa. „

L. Dr. Kós Károly A romániai magyarság néprajzáról-Erdélyi Magyar Adattár.

-„ Erdély régi gyümölcsösei ,s közöttük kiváltképpen régi almafajtái ,éppúgy alapvető részei természeti kincseinknek és kulturális örökségünknek,mint bármily más szabadon rejlő érték vagy emberi alkotás.”

-Az 1568-as tordai országgyűlés kimondta”az evangélium hirdetésének és magyarázatának teljes szabadságát”

-A kiegyezés után az akkori szóval jelzett „ gyümölcsízleléseket” azaz a gyümölcs kiállításokat „a gyümölcsészet valódi tudományos egyetemének” nevezte,joggal. Bereczki Máté.

L.Nagy-Tóth Ferenc II

- Erdélybe 1783-ban négy angol ménlovat hoztak,.....

- Báró Wesselényi Istvánvolt jó részt a legelső a ki Erdélybe 1710 táján spanyol hágó lovat hozott,.....

-„, Negyedszer, 12 mostan Csíkban vett eredeti Székely kancza. A ' régi j ó , tartós, erdélyi lovak még csak ilyen havasi fajtákban találtathatván fel, ezeket teljes vérű angol lovakkal nemesítve s jó tartás által nagyítva, akarok és fogok ezen kanczáktól igaz jó erdélyi lovakat nevelni. Több szemem előtt lévő példák által is meggyőződtem illetően ivadékok' valódi jóvoltáról.”

L.báró Wesselényi

-A mezőgazdaság, különösképpen a gyümölcsészet ismeretelméleti,tudományos megalapozása a reformkori felvilágosult értelmiségiek következetes munkálkodásának köszönhető. Az ösztönző gyökerek Széchenyi István (1791-1860) *Hitel* (1830) c.

művének eszméiből, az általa kezdeményezett *Országos Magyar Gazdasági Egyesület* megalakulásából (1835), illetőleg a Mikó Imre (1805-1876) alapította *Erdélyi Gazdasági Egyesület* (1844) tevékenységéből sarjadtak ki. „A Hitelnek nagy visszhangja támadt, az akkoriban kibontakozó reformmozgalom programjává vált.”

L.Nagy –Tóth Ferenc IV.

-1869 május 11-15-i g A Királyhágón túlról hét kiállító 25 féle bort állított ki Boroszlón.

-“Következtek az erdélyiek. Együttvéve mint külön csoport, itt is úgy mint Párisban, övéké volt a nap dicsősége.

Jól kezelt nemes fehér borok voltak ezek, a legjobb 1811 és 1866 közti legjobb évjárásokból; azonfelül többnyire fajborok: 4 rizling, 4 somszőlő, 3 tramini, 2 bakator, 2 muskotály, 1 furmint, mindössze 16; a többi 9 ismeretlen vagy vegyes fajokból.

Báró Kemény István csombordi rizlingje felett, melynél a rajnai ember fejcsóválva tamaskodik, a báró nem az ő czégjét bitorolja-e, nem szükséges poeant énekelni. Kalapot emelt előtte mindenki Boroszlóban is, úgy mint 1867-ben Párisban. De figyelmeztetjük a bárót, hogy championjának versenytársa támadt, és pedig saját pinczéjében. Az a hamis fiatal ficzkó, az a 66-diki tramini, oly közel kapaszkodott fel az öreg mellé, hogy szinte tartani lehetett, hogy leragadja fejről a koszorút. Valami különös báj ömlik el ezen a fiatal boron. Hát még ha majd egészen kifejlik!

-Ha Csombord-risling és Csombord-tramin épou-seurek volnának, ajánlhatnék hozzájuk a boroszlói szalonból egy-egy méltó párt : a nagyenyedi főiskola 1862-diki rislingjét, és Paget János 1866-diki traminiját. “

- Az erdélyi borok sok zamattal és gyönyörű bouquettel birnak; hasonlíthatlanul többel és szebbel, mint Királyhágón inneni boraink legtöbbjei; .....

ERDÉLYORSZAG BORÁSZATA.

A természet Erdélyt, a testvérhont, épen oly bőven áldá meg gazdag kincseivel, mint Magyarországot, melyek között ott is mint itt, a bor igen jelentékeny helyet foglal.

Erdélyben azon terület, melyet szőlő föld, az adóbizottmányi kimutatás szerint 102,600 holdat tesz, melyen évenként egyremásra közel két millió akó bor terem, mi is, ha csak egy akót 3 frtra számítunk, mintegy 6 millió pengőforint értéket képvisel. Ez oly szép sommá, hogy ha azt akár tőkének, akár jövedelemnek tekintjük, mindenesetre figyelmet érdemel.

De Erdélynek nem csak elegendő, hanem igen kedvező viszonyok között fekvő, jó bortermő szőlei vannak. A hegylánczatok ugyan, melyeknek oldalait szőlővel mívelik, különböző pontokon vannak, s a föld természete s alakulása szerint egymástól különböznek, s így majd minden vidéken más jellemű bor terem, mihez különböző vidékenként bizonyos fajok túlnyomósága is járul; de azért igen jeles s igen kitünő borai

vannak Erdélynek szintúgy, mint a testvérhonnak. Van neki szinte a neszvényihez hasonló, sőt azt felülmúló fehér bora, a Maros mentében termelt bora hasonlít a badacsonyihoz, a somlyói a magyar (majdnem hasonnevű) somlaihoz, az érmelléki (mert ott is van Érmelléke az Ér vize mellett) bakatora hasonlít a magyar érmellékihez, különösen : a szeödemeteri, pelei, tasnádi, balánházi és csákolyi. Igen jelesek a kisküllövölgyi, úgy a Deés s más vidék borai is.

És mégis mily keveset jövedelmeznek ott a szőlők. azt az általános panaszok, kereskedési viszonyok s borárok mutatják. A bornak ára Erdélyben igen alant áll, s azért háladatlanak tartják a szőlőmívelést, melynek költségei felette nagyok. Eddig tehát Erdélynek szőlőiben fekvő kincsét csak holt tőkének lehetett tekinteni, mi noha kivételképen a rendes s szorgalmas mívelés után egyes birtokosoknak kielégítő jövedelmet hajtott, de általában az országban a pénzt, sem annak forgalmát nem nagy mértékben idézte elő.

Az erdélyi bortermelés ily pangó állapotának s hátramaradásának okait leginkább e következő körülményekben lehet feltalálni. 1) A szőlőmívelés elhanyagoltatván, ez által a termés annyira csökkent, hogy a szűken rá fordított költséget sem lévén képes visszafizetni, mi is a szőlők iránt egykedvűséget, sőt sokaknál ellenszenvet idézett elő. 2) A szőlőfajok nemesítésére semmi gond sem fordított, a menynyire pedig mégis némelyek jobb fajok szaporítása után törekedtek, a helybeli körülményeknek kevésbé megfelelő fajokat választottak, (tisztelt a kivételeknek), mert a megválasztásban inkább csak a hír után indultak, mint a tapasztalás általi meggyőződés után s tudományos elvek nyomán. 3) A szőlőmívelés sok helyen nem felel meg a czélszerű rendszernek s helyi viszonyoknak. Egész Magyarországon nem lehet észrevenni oly eltérő mívelési rendszert, minő Erdélyben uralkodik. A mi bizonyos tájhoz, földhöz s fajokhoz hozzáülük, azt sokszor már más vidéken lehetetlen gyakorolni. 4) A borkezelés s pinczegazdászati alapos elvei nem voltak annyira is elterjedve, mint Magyarhonban (noha e tekintetben is sok jeles termesztőre nézve kivételt kell tenni). 5) Aránylag igen kevés bor jött pinczekezelés alá, miután a jobb helyekről többnyire must korábban vitték el a vevők a borokat, mint például a k.-szolnokmegyei érmelléki borokat a szamosközi, nyiri, tiszaháti, s hajdúsági zsidók szokták elhordani, de csak olcsó áron, s nem azon czélből, hogy azt jó kezelés által tökélyre fejt-sék, s így valódi nevén árulván annak becsét s jellemét a világgal megismertessék, hanem hogy azzal gyengébb természetű kerti borokat javíthassanak. 6) Így tehát erdély borainak jeles tulajdonságait felismerni kereskedés útján nem lehetett, s nem tehetett az hódításokat a közforgalomban, annál kevésbé a világpiacokon. Az erdélyi borok kitűnő tulajdonságait a különböző vidékek, s jellemek szerint csak egyes pinczéből s egyes esetek után lehetett eddig megítélni. 7) Mindénnek természetes következtése lett a kereskedés hiánya, a kereskedés hiányának pedig az alacsony borár, a borból eredő csekély jövedelem, s a háladatlan szőlőmívelés.

Ezen szomorú állapot azonban nem fog sokáig tartani, a borászat ügye valamint Magyarhonban úgy a testvér Erdélyben is újabb lendületet nyert. Erdély legjelesebb fiairól érdekelve vannak ez ügy iránt, számos értelmes szőlőbirtokos feladatul tűzte ki magának szóval, tettel, s jó példával mozdítani e dolgon a mennyit csak lehet, több szakíró tett

ígéretet e lapokban tárgyalni ezen ország borászati viszonyait, sőt az e. gazdasági egyesület mindent megtesz, hogy virágzóvá emeltessék ezen fontos gazdasági ág.

Az akarat tehát meg van, sőt meg vannak téve a kezdeményezés első lépései is, csak kitartás kell, s fel kell használni az eszközöket, melyek a célhoz vezetnek, s így a tökéletes sikeren kételkedni nem lehet. A kérdés tehát már most az, mit lehet s mit kell kiválólag tenni, hogy a megkezdett ösvényen minél gyorsabban s nagyobb eredménnyel lehessen előre haladni.

A vélemények e tekintetben igen különbözők lehetnek, de mi most csak saját meggyőződésünkről szólunk s leginkább azért, hogy az eszmecserének utat nyissunk, s a hiányokat megszüntető módok tárgyalására anyagot szolgáltatassunk. Azt hisszük, hogy a betegséget csak akkor lehet gyógyítani, ha a betegség nemét ismerjük, az orvosnak előbb diagnosit kell csinálni, azután recipet írni, de hogy jól gyógyítson a terápiát is kell ismernie. Mi mintegy diagnosiskép mondottuk el az erdélyi borászat akadályai szükséges hogy szöjjünk a gyógyszerekről is.

Az említett bajok előadásából könnyen lehet ugyan következtetni annak orvoslására, mindazonáltal kénytelenek vagyunk némely pontokat ismételni. Először is hogy a szőlőművelés ne legyen oly költséges s hogy többet jövedelmezzen, mennél gondosabban s célszerűebben kell azt művelni, iparkodni kell a tájhoz alkalmas fajokat szaporítani, melyek természete a bor jóságának s a termés bőségének is megfelelhessen. Nehéz ugyan a népnél feléleszteni a szorgalmat beszéd s tanács által, nehéz rábírní őket arra, hogy csak jobb fajokat műveljenek, s az egy-két hanyag kapálás helyett három söt négyszer s célszerűen kapáljanak, a földet javítsák, a tökéket fiatalítsák, a metszést szabályszerűleg hajtsák végre, de igei .is könnyű példa után. A rendszeres művelésnek sikerét csak látni kell, s már kezdetben lesznek utánzóí, kiket ismét többen fognak követni, mig végre egészen elterjedhet. Ha valaki a budai hegyekben látja, hogy egy fertály szőlő (800 • öl) a silányabb éveken 80, a jobbakban 100 akót terem, (miről mi hiteles adatok után tanúskodhatnánk, de ezt akármelyik budai ember bevalja) az nem fogja sajnálni fáradságát s költségeit, hogy úgy megművelje szőleít, a mint csak legjobban lehet, vagy a mint azt a budaiak szokták, az szívesen áldoz s megtesz mindent szőleje javára, mert tudja hogy mind fáradsága, mind befektetett pénze gazdag jövedelemmel lesz jutalmazva.

A fajok megválasztása azonban nagy gondot s combinatiót igényel, nem elég az, hogy valamely fajt mint kitűnőt valamely könyv vagy jó barátunk és szomszédunk feldicsér, vagy annak "kintünő tulajdonságairól tőlünk tíz mértföldnyire eső s a miénkkel ellenkező viszonyok között lévő szőlőkben győződtünk meg, mert épen az ilyen feldicsért fajok nem felelnek meg sokszor a mi körülményeinknek. Így vanh p. o. a bakarral, jó bort ad az s jól díszlik Diószeg vidékén, és Erdélyben közép Szolnok megyében, mert ezen vidék földje s éghajlatja tökéletesen megfelel természetének, de azért már a Hegyaljára, Badacsony vidékére vagy a budai Hegyekre nem való. Így van a kadarkával Budán, ez a legtermőbb s legjobb bort adó faj, de már a pesti oldalon nem díszlik .; de így van az számos fajokkal, noha vannak bizonyos általános tulajdonságokkal

biró fajok is, melyek többnyire mindenütt legjobban díszlenek, minő a furmin sat. Jól meg kell tehát fontolni, mily vidékre minő faj legalkalmasabb, minek meghatározására nézve szemügyre kell venni minden körülményt, különösen a) hogy azon hely viszonyai, melyről az új faj hozatik, megegyezzenek a mi vidékünk viszonyaival, b) hogy mily fajok azok, melyek nálunk eddig a sok között legjobban termettek s legjobb bort adtak, s eddig a bor jellemére leginkább hatottak, és így azon kell lenni, hogy a választandó nemes faj szinte ezen nálunk leginkább kitünő faj családhoz tartozzék, mert csak így lehetünk biztosak, hogy a megválasztott nemes új faj is jól fog nálunk díszleni, mivel annak természetéhez alkalmas a föld és éghajlat.

Gyürky Antal.

(Folytatása következik.)

L. Borászat 1858 január

Folytatás

Ha Erdély különböző vidékein elterülő szőlőkön végig tekintünk, valamint arról könnyen meggyőződünk, hogy azok fekvése, alkatása sat. különösen kedvező a jó bor termesztésre, úgy kénytelenek vagyunk átlátni azon okokat is, melyek a jó s bő termést gátolják.

Mondottuk, hogy jó bort csak jó szőlőfajok s rendes művelés után lehet várni, s azért a faj nemesítést elmellőzhetetlennek tartjuk. De miután még az nem elegendő ösztön a jó művelésre, szorgalomra, és a szőlő iránti szeretetre — kivált a népnek, — hogy ha jobb s finomabb bort terem, s azt az eddiginél magasabb áron lehet eladni, szükséges hogy az kielégítő mennyiségben is teremjen. A fajok megválasztása s nemesítése által ugyan nagymértékben emelhetni a termés mennyiségét, valamint a rendes s többszöri kapálás s czélszerű művelés által is ; mindazonáltal oly szőlőkben, minők többnyire az erdélyi szőlők, melyek már egészen el vannak öregedve, a budaihoz hasonló bő termést várni nem lehet. Az öreg szőlőt, hol a gyökerek már egészen ellepték a földet, a föld alsó rétege már egészen kimerült, hol a tőkék fája életereje már eltompult, hasztalan a trágyázás, hasztalan a gyakori kapálás, ott bő termésre számítani nem lehet, s ott csak ujjítás, fiatalítás s földfelforgatással lehet segíteni.

A szőlőművelésre nézve Erdély minden vidékén más divat uralkodik, egy oly általános szabályt mint magyarországban nem lehet észrevenni. A kérdés tehát az lenne, melyik mód czélszerűbb a több közül ? Mire mi egyszerűen nem felelhetünk, s mit mi meghatározni nem akarunk. Véleményünk szerint legsikeresebben azt csak az erdélyi gazdasági egylet közbejárása által minden vidékről meghívott értelmes szőlészekből alakult választmány, — gyakorlati s tudományos elvek s okok tökéletes megvitatása után — határozhatná meg. És csak az ily megállapodás után lehetne azután sürgetni, hogy minden vidéken a legsikeresebb művelési rendszer vállalják általánossá.

A borkezelés és pinczegazdászatnak Erdélyben szinte vannak mesterei, de az ott általában véve mégis rossz lábon áll, tulajdonképen sok helyen sehogy sem áll s nem

állhat, mert nincs bor, s a hol bor nincs, ott nem lehet a pinczegazdászatot követni. Bor pedig azért nincs, mert azt legnagyobb részben must korában szokás eladni. Ez azonban oly baj, a melyen segíteni igen bajos. Kényszeríteni a népet nem lehet hogy borát kádról vagy must korában el ne adja, de az értelmesebb szőlőbirtokosoktól sem lehet azt másképp várni, ha csak nem lesz reménységük ó boraikat oly áron eladhatni, mely által visszatérne pinczekezelési költségek, s azon töke kamatja, melyet igénybe venni kénytelenek addig, míg az ó borok eladása után várakoznak.

Már pedig mindaddig, míg Erdélynek nagyobb mennyiségű ó borai nem lesznek (melyek a keres-kedésre s szállításra alkalmasak), borkereskedése fel nem virágzik, s borai csak egyes mustrák után lehetnek itt-ott érdemek szerinti becsben ismeretesekek, de nem általában s míg azok hire neve el nem terjedt, árok sem fog emelkedni.

A kereskedés egyedül azon út, mely a pénzt forgalomba hozza, s mely által a természetényeket értékesíteni lehet. Így tehát Erdély borászatának föl virágzására az elmondottak után legfőbb rúgól szolgálhat a kereskedés, ezt kell óhajtani, s annak létrehozásán kell törekedni minden erdélyi szőlő sék, s így valódi nevén árulván annak becsét s jelle-mét a világgal megismertessék, hanem hogy azzal gyengébb természetű kerti borokat javíthassanak. 6) Így tehát erdély borainak jeles tulajdonságait fel-ismerni kereskedés útján nem lehetett, s nem tehe-tett az hódításokat a közforgalomban, annál kevésbé a világ-piaczokon. Az erdélyi borok kitűnő tulajdon-ságait a különböző vidékek, s jellemek szerint csak egyes pinczéből s egyes esetek után lehetett eddig megítélni. 7) Mindénnek természetes következése lett a kereskedés hiánya, a kereskedés hiányának pe-dig az alacsony borár, a borból eredő csekély jöve-delem, s a háladatlan szőlőművelés.

Ezen szomorú állapot azonban nem fog sokáig tartani, a borászat ügye valamint Magyarhonban úgy a testvér Erdélyben is újabb lendületet nyert. Erdély legjelesebb fiaai érdekelve vannak ez ügy iránt, szá-mos értelmes szőlőbirtokos feladatul tűzte ki magá-nak szóval, tettel, s jó példával mozdítani e dolgon a mennyit csak lehet, több szakíró tett ígéretet e la-pokban tárgyalni ezen ország borászati viszonyait, sőt az e. gazdasági egyesület mindent megtesz, hogy virágzóvá emeltessék ezen fontos gazdasági ág.

Az akarat tehát meg van, sőt meg vannak téve a kezdeményezés első lépései is, csak kitartás kell, s fel kell használni az eszközöket, melyek a czélhoz vezetnek, s így a tökéletes sikeren kételkedni nem lehet. A kérdés tehát már most az, mit lehet s mit kell kiválólággal tenni, hogy a megkezdett ösvényen minél gyorsabban s nagyobb eredménnyel lehessen előre haladni.

- A vélemények e tekintetben igen különbözők lehetnek, de mi most csak saját meggyőződésünkről szólunk s leginkább azért, hogy az eszmecserének utat nyissunk, s a hiányokat megszüntető módok tárgyalására anyagot szolgáltatassunk. Azt hisszük, hogy a betegséget csak akkor lehet gyógyítani, ha a betegség nemét ismerjük, az orvosnak előbb adia-g-nosit kell csinálni, azután recipet írni, de hogy jól gyógyítson a terápiát is kell

ismernie. Mi mintegy diagnosiskép mondtuk el az erdélyi borászat akadályait, szükséges hogy szöjjünk a gyógyszerekről is.

Az említett bajok előadásából könnyen lehet ugyan következtetni annak orvoslására, mindazonáltal kénytelenek vagyunk némely pontokat ismétlni. Először is hogy a szőlőmívelés ne legyen oly költséges s hogy többet jövedelmezzen, mennél gondosabban s célszerűebben kell azt mívelni, iparkodni kell a tájhoz alkalmas fajokat szaporítani, melyek természete a bor jóságának s a termés bőségének is megfelelhessen. Nehéz ugyan a népnél feléleszteni a szorgalmat beszéd s tanács által, nehéz rábírní őket arra, hogy csak jobb fajokat míveljenek, s az egy-két hanyag kapálás helyett három söt négyszer s célszerűen kapáljanak, a földet javítsák, a tökéket fiatalítsák, a metszést szabályszerűleg hajtsák végre, de igei .is könnyű példa után. A rendszeres mívelésnek sikerét csak látni kell, s már kezdetben lesz-nek utánzóí, kiket ismét többen fognak követni, mig végre egészen elterjedhet. Ha valaki a budai hegyekben látja, hogy egy fertály szőlő (800 • öl) a silányabb években 80, a jobbakban 100 akót terem, (miről mi hiteles adatok után tanúskodhatnánk, de ezt akármelyik budai ember bevalja) az nem fogja sajnálni fáradságát s költségeit, hogy úgy megmívelje szöleit, a mint csak legjobban lehet, vagy a mint azt a budaiak szokták, az szívesen áldoz s megtesz mindent szöleje javára, mert tudja hogy mind fáradsága, mind befektetett pénze gazdag jövedelem-mel lesz jutalmazva.

A fajok megválasztása azonban nagy gondot s combinatiót igényel, nem elég az, hogy valamely fajt mint kitűnőt valamely könyv vagy jó barátunk és szomszédunk feldicsér, vagy annak "kintünö tulaj-donságairól tölünk tíz mértföldnyire eső s a miénkkel ellenkező viszonyok között lévő szőlőkben gyözödtünk meg, mert épen az ilyen feldicsért fajok nem felelnek meg sokszor a mi körülményeinknek. Így van p. o. a bakarral, jó bort ad az s jól díszlik Dió-szeg vidékén, és Erdélyben közép Szolnok megyében, mert ezen vidék földje s éghajlatja tökéletesen megfelel természetének, de azért már a Hegyaljára, Badacsony vidékére vagy a budai Hegyekre nem való. Így van a kadarkával Budán, ez a legtermőbb s legjobb bort adó faj, de már a pesti oldalon nem díszlik .; de így van az számos fajokkal, noha van-nak bizonyos általános tulajdonságokkal bíró fajok is, melyek többnyire mindenütt legjobban díszlenek, minő a furmin sat.

Jól meg kell tehát fontolni, mily vidékre minő faj legalkalmasabb, minek meghatározására nézve szemügyre kell venni minden körülményt, különösen a) hogy azon hely viszonyai, melyről az új faj hozatik, megegyezzenek a mi vidékünk viszonyaival, b) hogy mily fajok azok, melyek nálunk eddig a sok között legjobban termettek s legjobb bort adtak, s eddig a bor jellemére leginkább hatottak, és így azon kell lenni, hogy a választandó nemes faj szinte ezen nálunk leginkább kitünö faj családhoz tartozzék, mert csak így lehetünk biztosak, hogy a megválasztott nemes új faj is jól fog nálunk díszleni, mivel annak természetéhez alkalmas a föld és éghajlat.

birtokosnak. Valahányszor nekünk a borkereskedés ügyében szólni csak alkalmunk volt, mindenkor kimondtuk azon elvet, miként magánkereskedőktől mi e téren nem sokat várunk. Borkereskedőink eddig is voltak, s megannyian lehetnek, de ezek

működése sohasem szülhet eredményt, melyet csak kereskedelmi egyletektől lehet várni. Nem mondjuk, hogy nem lenne jobb a semminél, ha egy magánvállalkozó néhány száz, vagy épen néhány ezer akó bort a külföldre, például Amerikába jó sikerrel szállít, mert az által ismét tágul a tér s terjed becse borainknak, ámde tökéletes eredményt ily egyes esetektől várni nem lehet. Így voltunk mi meggyőződve, midőn a K. . . féle schweizi levelet a Kolozsvári Közlöny becses hasábján közölve olvastuk, örültünk, hogy egy lépés ismét történik Erdély borkereskedési terén, de még az csak csirája azon gyümölcsnek, mely későn érkezik meg. Minekünk szinte volt alkalmunk azon eredeti adatokat olvasni, melyeknek alapján az érdekelt levél kelt, de bővebb ta-pasztalásunk is van e tárgyban, tudunk több utat, melyen minden órában mehet ki Amerikába bor. E napokban is láttuk a ládákat készíttetni, melyekbe Sz. Franciscóba szállítatik bor. Mindazonáltal mi már többször elmondott okainknál fogva a magány kereskedéstől nem várunk annyit, mint a kereskedelmi egyletektől.

Erdélyországnak borászatát, borkereskedését s borainak árát egyedül csak a borászati egyletetek emelhetik virágzásra. Csak a borkereskedelmi egyletnek, mely természetökből alakul, lehet s van érdekében a bort tisztán s jól kezelni.

A természetökből alakult kereskedelmi társulatok nemcsak a bor keletét mozdíthatják elő, de hatnak a szőlőművelésre, pinczekezelésre, s magára a borforgalomra. Ha ily társulatok vásárolnák össze az új borokat, azok nem fordítanák azt kerti, vagy más vidéki borok keverésére, hanem tisztán s czélszerűen kezelnék, s így a) nem hiányoznának az ó bor, s lenne mit a külföldre eladni; b) a társulati pincze mintegy mintául s iskolául szolgálna és innen terjedne a pinczekezelés ismerete; c) a társulatnak sokkal nagyobb hitele lenne mint egyes kereskedőnek, de nagyobb összekötéseket is képes volna magának szerezni, minek ismét az lenne a következése, hogy borait jobb áron eladhatná s jobb áron vásárolhatna borokat; a nyereséget pedig részvényesei azaz a természetők, -kik azt legjobban megérdemlik, — dugnák zsebre (nem pedig idegen), vagy is a természető kétszer nyerne.

A kereskedés előmozdítása s biztosítására nézve a k. társulatok legtöbbit az által hatnak (mi igen fontos körülmény, 1) hogy ők igen nagy mennyiségű egyforma bort képesek kiállítani. Nálunk eddig sok tekintetben legtöbb akadályul szolgált a kereskedésben az, hogy ha egy külföldi kereskedő a neki megküldött mustra vagy már előbbiről tett vásárlás után egy p ír száz akó bort megrendelt, már annak csak fele vagy harmada volt hasonló a mustrához vagy az előbb szállított borhoz, mert a természetőnél az évek s hordók s dülök szerint, de az egyéniségek szerint is oly különbség van a borban, hogy ha egy kisebb kereskedő vagy factor egy-két száz akó egyenlő borra kap megrendelést, a legnagyobb rémülésbe esik, vagy a keverés által a legnagyobb képtelenségeket követi el, mi a társulati pinczékben másképp van: ott osztályozzák minden vidék borát év s faj szerint, azután az egyes birtokosokét 300 — 500 akós hordókba összeszűrik úgy, mint azok természete s a tudomány kívánja, ott érlelik sat., s így képesek nagy mennyiségű egyenlő bort szállítani. De a társulatoknak a külföldön ügynökei vannak, ezek vidékek izlése szerint tesznek megrendelést, s így könnyű tudni minő bornak milyen lehetetele, s minőről kell előre gondoskodni.

Az Amerikával való üzletet szinte csak a társulatok eszközölhetik sikeresen, mert noha egyes ter-mesztők is már többször küldöttek ki s jó sikerrel borokat, s mint mondánk, most is tudomásunkra nem egy szállítás történik kifelé, mégis nagyban csak a társulat működhetik, mert mint tudomásunkra van, minden amerikai kereskedés óriási mérvben tizedik, s így kis szállítást jó nyereségnek sohasem tartanak. Az ő fogalmok szerint csak aminagy mérvben történik, az solid s ahhoz van bizalmok, s így minden kis szállítást csak kísérletnek tartanak, s a mustrának tekintett bort sohasem fizethetik, nem fizetik úgy, mintha több ezer akóra számíthatnak.

Mi azt hisszük, hogy e mondottakban semmi újat nem találnak erdélyi testvéreink, de ez oly ügy, miről ha kimerítőleg akarnánk szólni, iverket lehetne összeírni. Célünk nem más, mint felébreszteni a szakavatottak figyelmét, s alkalmat nyújtani azoknak a tárgy bővebb elemzésére, kik a helyviszonyokkal ismeretesebbek; s azért csak fővonásaiban adók azon képet, melyet talán mások tisztább szemüvegen láthatnak.
Gyürky Antal

L.Borászati 1858 február 21

E r d é l y. M a r o s-m e n t e, január hó.

A napokban tett utazásom közben egy barátomnál levén, egy világkiállítási lap került a kezembe, a melyben a többek között az áll: hogy Erdélynek csak is három nevezetes szőlő telepe van, mint: a csombordi, fehérvári rózsamáli és a szász-veszszösi. — Ezen nyilatkozatá - val az illető nagyon is ismeretlenségét nyilvánította az erdélyi szőlőtelepekre nézve.

A csombordi telepet erdély egyik első rendű telepének el lehet ismerni mind terjedelmére, mind termése minőségére nézve, értve a reeslinget. A rózsamáli..... daczára a vegyes fajú állományának miért terem jó bort; — ezen telepre nézve csak az a kár, hogy a rosz mivelés miatt maholnap kimúlik.

Szászveszszös Csomborddal egy kathegoriába nem tehető; nem tagadom, hogy kicsibe jó bora terem, de hogy Erdély első telepjei közé soroztassék, semmi tekintetben sem lehet; — én ismerem a szászveszszösi telepet, engem is a látni és tanulni vágyás vitt oda; nagyszerű képzeletem azonban nagyon alá szállt, mivel láttam magam előtt egy körülbelől 20 — 25 holdas telepet, ennek is csakis a gróf Dégenfeld-fele része van újonnan átalakítva; a báró Bánfy-féle vegyes és rendezetlen; — télben járva ott, s a Dégenfeld-féle birtok kezelője nem lévén hon, nem tudhattam meg telepeinek fajtáit, tehát csak is fekvését és rendezettségét láthattam; — rendezettsége szakértőileg van végbevive; fekvése nem az elsőrendűek sorába való; — tehát egy szóval Szászveszszös mint első rendű telep nem említhető-kicsinysége és fekvése miatt. Vannak Erdélynek oly szőlő telepei, melyek a két első közül a rózsamált messze túlhaladják s a csombordival csaknem egy színvonalban állanak, mint például az enyedi ref. tanodáé .

Miriszlon, mely nagy telep jó fekvéssel, a Maros alatta folyik, ezen telep a tanodának volt gondnokát, a néhai Fosztó Ferenczet halhatlanítja. — Ilyen nagyobb telep gróf Mikóé felsőUjváron s különösen Oláh-Szilváson. Ez utóbbi helyen a mint hallom a mult 1873-ik évben is több ezer erdélyi veder bor termett, mind riesling, Semillion, Sauvignon, Som s más kitűnő borok.

Szilvási Bélának a hadrévi és keczei telepei mind újonnan és szakértőileg ültetve. Báró Bánffy János utódainak fugád és beczei telepei. Paget Jánosnak szókefalvi, gyéresi s több más helyen lévő telepei. De hiszen ki tudná mind elősorolni ? — van bizony Erdélynek sok kitűnő szőlőtelepe; csak lehet, hogy az illetők nem csinálnak világra ható lármát velők, hanem csendesen haladnak elő.

Mult év december havában Erdélyben volt amerikai ügynök hazánkfia Lengyel Antal ur, e sorok íróját is felkereste; beszélgetésünk persze főleg a borról folyt; említém, hogy váljon Amerikának sok dus államai közül nem jön-e valamelyik azon gondolatra, hogy szőlőtelepeket állítson s velők a csak most nyilandó jövőnket megrontsa; örömmre mondá, hogy attól nincs mit tartani, mert Erdélyhez csakis a pensylvanai állam hasonlít hegyes-völgyességére s talán levegőjére nézve; ott a szőlő kitűnőleg tenyészik ugyan, de bora később gyógyszer izüvé válik, a mi a közönségre nézve csömörletes; azt is nyilvánította, mikép nagyon sajnálja, hogy a legelső exportja éppen a legroszabb évre-1871 esett, de reméli, a most vett 1872- beliekkal az amerikai közönség igen meg lesz elégedve. Lengyel úr 1872-ben, Csombordon tette első vásárját, ugy szintén most is; — a mostani ittlétében időt vett magának többfelé is szétnézni s így volt szerencsés e sorok írója és vele találkozni ; a megkóstolt borokra nézve előttem tett ítéletét Lengyel ur lesz oly szíves annak idejében személyesen megtenni — a tisztelt szerkesztő ur engedelméből— e becses lapokban, mint egy ifjú, de terjedelmére nézve nagy telep ismertetésére szükségest. Alsó fehér megyei .

L.Borászati 1874 február

Erdélyi pezsgő bor.

Néhány hét óta Erdély borászata egy új termékkel gyarapodott! E gyarapodást Mehrer ur szakértelmének és b. Bornemisza János ur ő nagyméltósága hathatós pártfogásának köszönhetjük, mely két tényezőnek sikeres összeműködése azon örvendetes eredményt szülte, hogy ma erdélyi pezsgőbort ihatunk, mely minden más ily nemű termékkel bátran sorompóba léphet. Részemről kivált annak örülök, hogy a palaczkon hamis névvel nem találkozunk, mint ezt a nem francia pezsgőboroknál annyiszor tapasztaljuk. E névhamisítás nem csak szégyenletes, hanem szerintem ostoba is. — Szégyen : mert a fogyasztó közönséget hazugsággal kívánja megnyerni ; ostobaság, mert ez esetben a valódi francia pezsgő ismert ízét keressük az illető borbán, és természetesen meg nem találjuk. A legjobb francia pezsgőt bizonyos szőlőfajok szolgáltatják — leginkább a Pineau noir és az Epinette vagy Pineau blanc — ezen fajok mellőzésével tehát sohasem lehet a valódi pezsgőhöz hasonló bort termelni. Igaz ugyan, hogy az említett szőlők nálunk Erdélyben is elég jól diszlenek; sőt lehetséges, hogy minőségük szerint a valódi pezsgőhöz teljesen hasonló bort is adnának — de ez ideig csak kis mértékben vannak elszaporítva, s miután kevés termést adnak, aligha is fognak nagyobb és általánosabb elterjedést nyerni.

A Mehrer-féle pezsgőbor nem kíván „Champagner” gyanánt szerepelni — megelégszik avval, hogy kitűnő gyártás mellett, könnyű, finom és kellemes izü terméket

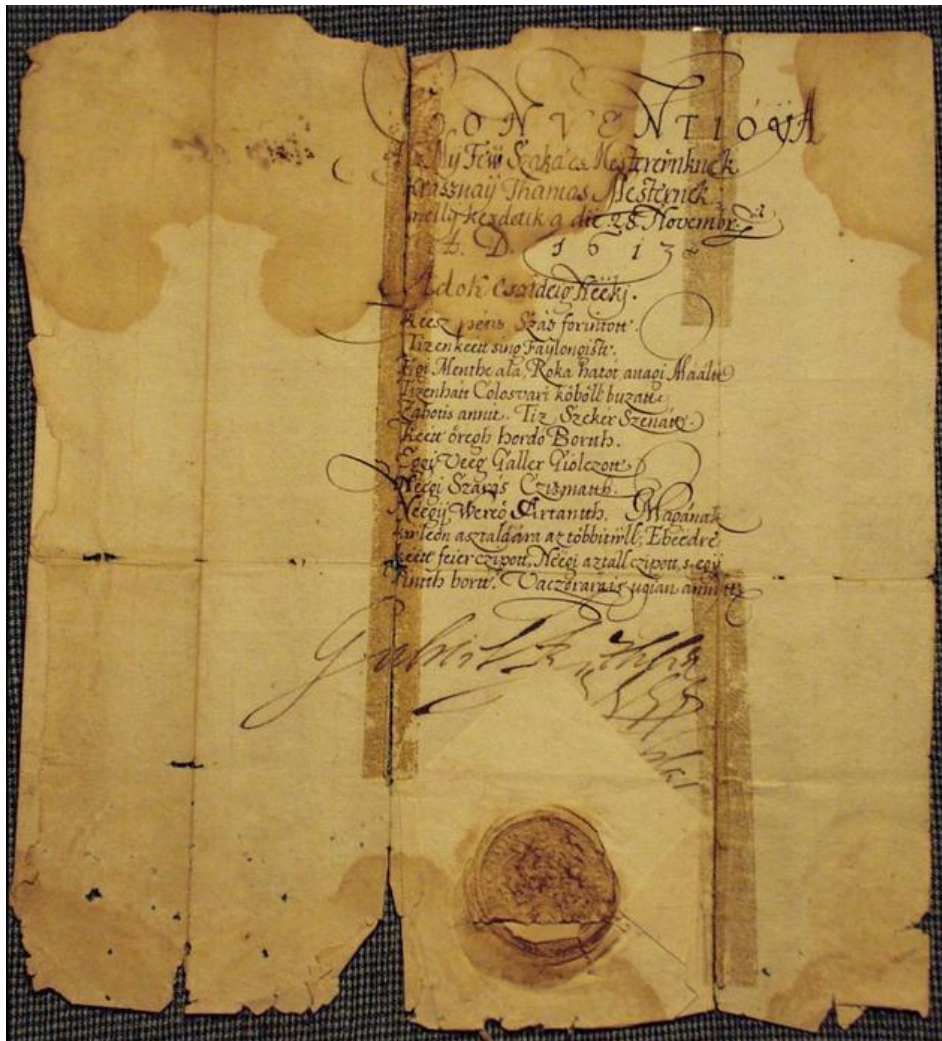
képvisel, mely pezsgését a palaczk felbontása után is huzamosabb ideig megtartja. Eddig Mehrer ur kétféle pezsgőt gyártott: egyiket közönséges erdélyi borból, másikat erdélyi riesslingből. Nekem ré- szemről az utóbbi legjobban izlik, sőt sietek hozzátenni hogy ritkán ittam finomabb és jobb pezsgőt — a valódiakat sem véve ki — mint ezenriesslinget!

Az ár kissé magas: a közönséges 2 frt. a pezsgő riesling 2 frt 50 kr. palaczkonként, azonban a gyártás költségei is nagyon tetemesek. Egyáltalában téves azon hit, hogy bárki ké- pes lenne pezsgőbort készíteni, mert ahoz nemcsak szakértelem, hanem sok költség és fáradság is kívántatik, míg egy palaczkot készen asztalunkra helyezhetünk. A bor átszűrés és többszöri lehúzás által a megkívánt kristálytisztaságot lassanlassan eléri, ezután palaczkokra húzva egy adag legfinomabb cukorral láttatik el, hogy a megfelelő erjedés és ennek mellőzhetlen terméke, a szénsavképződés beálhasson. Ennek megtörténtével a palaczkot bedugaszoljuk és a dugót lekötve tartjuk mindaddig, míg a szénsav a bor által teljesen elnyeletett (absorbeáltatott.) Ezen mesterséges erjedés folyama alatt a bor némi nyálkás anyagot választ el, melynek eltávolítása céljából, a palaczkokat nyakkal lefelé állítjuk, úgy hogy az üledék a dugasz belső felületére mintegy reátapadjon. Az ülepedést előmozditandó minden egyes palaczkot hat héten át — szükség szerint huzamosabb ideig is — naponta felrázzuk és a kellő eredmény beálltával a dugaszt üledékestől együtt eltávolítjuk, a borba kis adag liqueurt teszünk és külön dugaszoló gép segélyével a palaczkot új dugóval bedugjuk és dróttal leszorítjuk. A leirt műtételek mindegyikének — sőt még egyebeknek is, melyeket itt elősorolni nagyon hoszadalmas lenne — minden egyes palaczk alá van vetve, mielőtt fogyasztásra kerülhetne, nem csoda tehát, ha az így létesült pezsgőbor kissé drága, és annyival inkább nem, mert minden hozzávaló is nagyon drága. A palaczknak erősnek és a legjobb üvegből készültnek kell lennie, s ennek daczára csak egyizben használható; a dugasz 3—4-szer drágább mint a közönséges, a liqueurt a legfinomabb cognacból kell elő állítani stb. Száz szónak is egy a vége : a pezsgőbor bizony drága, de jó ital, és én nagyon örülök azon, hogy mi magunk is termelhetjük. Hogy a fogyasztó közönség hajlandó lesz-e az idevaló jó terméket, a rossz valódi vagy a franczia etiquettel ámitgató hamis bécsi vagy pesti pezsgőbor fölé helyezni, az még bevárando, én azt hiszem: igen, mert a becsületességgel párosult jó szándék végre is utat tör magának! E. G.

PagetJános .

A jelzett pezsgők —jegyzí meg az „E. G.” szerkesztője — a kolozsvári fűszerkereskedő Somlyai László urnál fenti áron kaphatók, a palaczk etiquette-je így hangzik : „Erdélyi pezsgő Mehrer és társai Kolozsvárott” a közönséges: fehér, a pezsgő rissling sárga staniollal van ellátva.

L.Borászati 1874 március

Báthori Gábor fejedelem konvenciója főszakácmesterének fizetéséről, 1613-ból.

Az My Few Szakács Mesterünknek Krassznaj Thamas Mesternek melly kezdetik a die 28 Novembris Adok eszideig Neëky (mai átírással) Készpénzt száz forintot, tizenkét sing szövetet, egy mentéhez való róka prémet, tizenhat kolozsvári köböl búzát és ugyanannyi zabot, tíz szekér szénát, két nagy hordó bort, egy vég gallérnak való gyolcsot, két pár szárás csizmát, négy hízlalt (wereo) ártányt, külön asztalára napjában vehet hat fehér cipót, délben pedig egy pint bort.

L. Gyulafehérvári Főegyházmegyei Levéltár

- a Hangya szövetkezeti mozgalom, megszületését Erdélyben Gidófalvi István neve fémjelzi, s ennek a mozgalomnak a történeti útját is.

L. Balázsi

-a múlt század közepén Erdélyben feljegyezték: „A Küküllő és Homoród mellékiek ... őszinek háromszor szántanak, a harmadik szántás vetéskor esvén, mikor a magot *alászántják*”

- Szabó T. Attila hatalmas levéltári anyag alapján tudta megállapítani, hogy a 17. század végén Erdélyben a különböző tisztító eljárások során nyert búzaféleségeket még meg is mosták (Nyr. 82. 370). Összefoglalásának summája a következő: 1682–1684 között Porumbákon (Fogaras m.) különbséget tettek: *szemenszedett búza, mosott és mosatlan búza* között; Görgényben (Maros-Torda m.): rostált, mosott és szemenszedett búzáról írtak; Szamosújvárott (Szolnok-Doboka m.): közönséges búza, második fejrnek való búza, szemenszedett búza (Balassa I. 1964a: 56–57). Tehát a gabonatisztító eljárásoknak egész rendszere élt Erdélyben egymás mellett: szórás, mosás, szemenszedés. A feljegyzésekből kiderül, hogy a finomabb és sok munkát kívánó eljárásoknak csak az élelmezésre szánt gabonát vetették alá. Ezért elsősorban a búzát emlegetik, a rozs csak ritkán fordul elő, míg árpával egyáltalán nem találkozunk. A búzamosás Erdélyben a legutóbbi időkig gyakorolt eljárás volt. A mosott búzát a napon szárítják háziszóttos, tiszta kender lepedőkön.

-Erdélyben már a 16. századtól ki tudjuk mutatni használatukat. 1570: „Buzas kas es egy Eoregh Lada...”; 1601: „Buzas kas nro 3” (Kolozsvár -)

-A kukoricaművelés legkorábbi területe Erdély és a Dél-Dunántúl..... Itália és a Balkán felől. Erdélyben elsősorban a Szamos völgyében, a Rákóczi-birtokokon és a Maros völgyében fordult elő korai művelése, amint arról 1639-től írásos feljegyzések tanúskodnak. Ezen levéltári források sertéshizlalásra és emberi táplálékul való felhasználásáról egyaránt megemlékeznek.

-A napraforgómagból Európában elsőként Erdélyben készítettek étkezésre alkalmas olajat a 18. század végén. Ez időben a gubernátori uradalom szántóföldjein már táblásan is termesztették.

-A napraforgó Erdélyben is, hagyományos szántóföldi növénykultúrát képviselt.

L .Magyar Néprajz II. k.

- a múlt század közepén is így írt Kövály László az egész Erdélyről:

„Aztán még azon rettentő nyűgben is vagyunk, miszerint ugaras gazdaságunk lévén, a búzaföldnek majd fele évenként számításba sem jöhet. Váltó gazdaság tán az egy zsibói uradalmat kivéve, egy sincs. És nem is lehet, tagosítás nélkül annyi sok apró és nagyobb birtokossal semmire menni, kik az avas slendriánnak esküdt barátjai.”

L .Kövály László

-Az összeírás szerint 1819–20-ban háromnyomásos rendszert használtak Sepsiszentgyörgyön, Illyefalván, Bereckben, Székelyudvarhelyen, Székelykeresztúron és Marosvásárhelyen is, csak Gyergyószentmiklóson maradt meg a kétnyomásos rendszer a

mostoha időjárás és a terméketlen talaj következtében. A parasztok vallomása szerint általában két, illetve négy ökörrrel szántottak,.....

L.Pál Judit

Telepesek kisajátítása. Az erdélyi agrárreform során, a törvény 10 §-a alapján kisajátították azoknak az erdélyi és bánági magyar telepeseknek kisbirtokai, akik az 1880—1910 években lefolyt magyar telepítési akció alatt jutottak 15— 24 kat. hold kiterjedésű földjeikhez.

A 10 § szöveg szerint azt mondja, hogy az 1885 január elseje után telepítettek parcellái kisajátítottak addig a mértékig, amely megfelel a 92 § szerint az illető vidék jogosult földigénylői számára megállapított mértéknek. Az összesen 42.100 hold szántóból kisajátítottak 24.051 hold. (Ezek a telepes birtokok 50 évi részletfizetésre 11,300.000 arany korona vételáron jutottak a telepesek kezébe azzal, hogy 50 év után kizárólagos

Birtokukat képezi, kiköztetvén - súlyosabb szerződési sérelmek esetére - az állam visszavásárlási joga- Telekkönyvileg a parcellák csak 1919-ben írták a telepesek nevére.) A kisajátítás ellen 2885 bánági és erdélyi telepes panasszal fordult a Népszövetséghez, rámutatván az agrárreform intézkedésében a párisi kisebbségi egyezmény súlyos megsértésére. A Népszövetség tízes tanácsa előtt Titulescu védelmezte a román álláspontot és szociális szempontok kihangsúlyozásával is igyekezett bizonyítani a kisajátítás ill. a 10 § paragrafus alkalmazásának jogszerűségét. A mindkét fél részéről betérjesztett hatalmas bizonyítási anyag révén az erdélyi agrárreform egész komplexuma feltárult a Népszövetség előtt, amely azonban mégsem került abba a kényes szituációba, hogy a jogkérdésben döntenie kelljen. Románia ugyanis 700.000 arany lej kárpótlást ajánlott fel a telepeseknek (az agrártörvény által stipulált kisajátítási árakon kívül), s a tanács arra az álláspontra helyezkedett, hogy a román kormány ajánlata úgy a kolonisták érdekében. mint az egymás mellett élő népcsoportok békés együttlétének érdekében kielégítőbb, mint volna egy bírói ítélet, mely esetleg a 10 § t semmisnek nyilvánítaná, s azért úgy látja, hogy a román kormány ajánlata alkalmas ad neki, ezt az egész ügyet, abban meggyőződésben befejezni, hogy kielégítő egyezség jött létre a román kormány és a román állam egyes polgárai között.

L.Erdélyi Lexikon

-Erdélyben –is oly nagy tenyésztéssel termesztik, hogy nincsen város vagy falu melynek kertjeiben és gyakronn mezein is dohányt ne látnánk. Legnagyobb bővséggel pedig mivellettik Maros-Vásárhelyen és tájékán: Háromszéken Sepsí-Szentgyörgyön –is alkalmasint.

L.Közép-ajtai dohány

-.....az erdélyi 17. századi méhesekre(lásd Áron P. 1987). Takáts Sándornak ez a közlése nemesi udvarház kelencéjét írja le.....

-A *kelence* uradalmak, nemesi birtokok, később nagyobb parasztméhészek építménye volt. A falutól távol erdőkben, réteken, szőlőkben felállított ilyen méheseket (*kelence, méheskert, méhtartóállás*) Szatmárban..... és Erdélyben a 20. század közepén még építettek.

L. MN II k. Gazdálkodás-méhészet

Megjegyzés : A kastélyok,nemesi udvarházak, erdélyi magyar örökségként való számbavételét ez is igazolja.

Kiss Károly

-Erdélyben a falvak körüli, a nyomások (fordulók), dűlők és nyilak (parcellák) közti határbarázdák, árkok közönségi megvonására szolgált a falu, a földközösség tulajdonában álló *faluke, a falu ekéje*.

- Erdélyben a kivágott fenyőfáról a száradás és a szútól való megvédés miatt baltával és *nyúzófával* lehántották a kérget.

-Kalotaszegen, a Mezőségen, Székelyföldön *kalákának* nevezték a szomszédoknak, rokonoknak ingyenesen végzett munkát is. Kaszálást és szénatakarást gyakran szerveztek ily módon.

-A csűrben elhelyezett erdélyi *pajta* (marha- vagy bivalyól) szintén az udvarról nyílik, de *könyöklőnek* nevezett, ablakforma nyílásával a szerűhöz is kapcsolódik. Onnan adogatják be a takarmányt a *könyöklőn* át közvetlenül a jászág jászlába. A nyílás deszkából készült tolóajtájának neve: *szénázóajtó*. Kalotaszegen, Székelyföldön *tehnepajta, bivalypajta* az istálló neve. A széna a *csűrhíján*, azaz padlásterén és *azodornak* nevezett fiókban van elraktározva. Székelyföldön az *odor, udor* gyakori neve egyben a szénapadlásnak is.

- Erdélyi majorságok, udvarházak lóistállóiban az 1630-as évektől említik az inventáriumok, mint „ló eleibe való széna saroglyá”-t.

L. MNL.II.k –paraszti gazdaság

- A szövetkezeti élet kezdeményezője Károlyi Sándor munkatársa „dr Gidófalvi István(1859-1921) szászrégeni majd kolozsvári királyi közjegyző volt, akit a korszakban az „erdélyi szövetkezet apostolaként emlegetnek. Tevékenységének köszönhetően Maros-Torda megye jóideig vezető szerepet töltött be a szövetkezeti mozgalomban .Irányítása mellett Erdélyben 1910-ig közel 400 szövetkezet alakult.

- Erdélyben 1904-től kezdték el a szarvasmarhákval való mozgó kosarazást és legelőkön történő vízmosások megkötését.

- 1910-től iskolakertek létesítést kezdték el zöldség termelésre.

L.Balaton Petra.

-Báró Wesselényi István volt jó részt a legelső aki Erdélybe 1710táján spanyol hágó lovat hozott,.....

- Erdélybe 1783-ban négy angol ménlovat hoztak.....az Alexander nevű lovat idős báró Wesselényi Miklós hozta be.

- "A' -, erdélyi"- paraszt lovak nagy részében látszik is napkeleti eredetek, mind formájokban, mind győzős voltokban. Csak derék csontjaik, 's a benneklévő jó vér teheti azt, hogy ezen apró lovacsókák oly nagy terheket húzván vagy hátakon vivén, valóban többel tesznek, mint azokról csak fel is lehetne tenni. De ezen lovak, gazdájok többnyire szigorú, gyakran siralmas sorsának részesei."

„Hazafiság-é a' Nem-változtatás?

Illy ennek látván Országunkban a lovak' eddig való állapotját, úgy hiszem nem lehet hazafiság" tárgya a' régi mellett való megmaradás szándéka. Gyűlölöm én az idegen majmolást, nevetségesnek tartom akármi tárgyat is csak azért hogy külföldi, a' hazait megvetvén, annál előbb becsülni. Búzgó tisztelője vagyok mindennek a mi nemzeti; hiszem és vallom azt, hogy törvény egy Nemzetnek egyedi!tarthatja fenn nemzeti lételét,— 's hogy az életmódnak, Öltözetnek, 's törzsökös" szokásoknakis nagy befolyások van a nemzetiségre, De azt is hiszem és vallom, hogy igen káros valamit csak azért szeretni 's becsülni, akár jó akárrossz, mivel hazai s régi, "s hogy nevetséges a honnyit mindeneknél jobbnak tartani, abbanott is a' hol nincs fényes tulajdonságokat látni, 's annak sem hibáját sem hijánosságát el nem ismerni. Idétlen szüleménye ez a' hazafiságnak, minden tökéletesítésnek 's javításnak elzárja útját, és sok Haza ellenségeinek nyilvános mesterkedésénél több kárt okoz."

-,..... ha nyáron füvet kapnak. Ezen mód szerint tartják 's nevelik már többen Hazánkban is lovaikat, főként Gróf Hunyadiaknál, kiknek igen józanon okoskodó 's elszánással cselekvő Directorok Appell Károly Úr azon érdemmel bír hogy Hazánkban legelőbb ő kezdette-meg a lovak' tartása' ezen igen hasznos módját. Ott már több esztendő óta igen kiterjedett gazdaság foly mind kanczák által. A' szaporodás örökké igen nagy, 's a csikók igen jó nőnek 's formálódnak. „

-, Hat jó erős kancza két ekét, vagy akárminek hordozására két szekeret viszen ;ezt hat ökörrel bajos végbe vinni Nálam hat kancza minden nap telet nyarat egybe végbe, 120 mázsa trágyái visz naponként 2200 ölnyi távolságnál messzebb fekvő földeimre ; ezt bajoson tehetné hat ökör. Hogy pedig az ökrök tartásában kár nincsen, az bizonyos, különben senki sem tartana béres ökröket."

A' Petri által ki próbált lisztes szalma-szacskák adását igen jó sikerrel használtam, a'múlt télen. Nagyon szűk 's azért igen drága lévén ezen könnyékben akkor a széna, azt jó áron eladtam, 's lovaimat a' P e t r i ' útmutatása szerint igen jól telettettem-ki. Ezen elegyítés állszalmaszacskából 's lisztből (legjobb hozzá törökbúza liszt) melly vízzel annyira hígítódik, hogy ezen fonadékkal a szacskát felgyúrni lehessen.

Ezen lisztes víz a szacskának minden részeire nem csak reá ragad, de annak üregjeibe is beléhat, 's így minden szál szacskát a lónak jó ízűvé teszi. Az elegyítés után mingyárt lehet ezt a lónak adni, de legjobb addig várni vele, míg a 'pezsgés' legelső pontja magát mutatja, mellyet a frissen sült kenyér szagához hasonló illatjáról lehet megismerni. Ekkor legkedvesebb a ló előtt ezen eledel, s leghasznosabb is, mivel ekkor van abban minden tápláló erő leginkább kifejlődve; Egy pozsoni mérő ilyen eledel bőven elég napjára egy kinőtt lónak; — vagyon ebeelegyítve 31/3 magyar országi icze, vagy 2£ törökbúzaliszt és 2 lót só.

L.báró Wesselényi

-1909-ben az erdélyi kirendeltség Erdélyban állatkiállításokon kiosztott díjak száma és értéke.

Megye	állatdíjazások száma	kiosztott díjak értéke K	
Maros –Torda	7	90	2120
Udvarhely	4	108	1500
Háromszék	6	91	1850
Csík	6	67	1370
Kisküküllő	10	76	1000
Kolozs	10	197	1847
Alsófehér	20	148	1000

Összesen	63	777	10.687 K

-A kirendeltségi jelentés szerint 1911 végére 38 községben oldódott meg a vízhiány :Maros-Torda megyében 11,Torda-Aranyos megyében 1, Háromszéken 6,Kisküküllő megyében 5,Kolozs megyében 4, Szilágy megyében 3,és Udvarhely megyében 8 községben, összesen 236.032 K államsegéllyel.

L .Balaton Petra

-Sáskajárás Erdélyben és pusztítása Csíkban 1691-ben (aug.). Anno 1691.

L.Székely oklevéltár VI.k.

- Kelemen Benjámín óriási szerepet játszott a Wesselényi- Uradalom gépesítésében, valamint az erdélyi első mintagazdaságok megteremtésében.

L. Szócsné

- F e l h í v á s

az erdélyrészi házi ipar fejlesztő egyesület érdekében.

A h a z a i k ö z ö n s é g h e z !

L. Nemere 1877 július 25

Bereczki Máté javaslatai:

- Teljesen igaza van Vályi Elek t. barátomnak, Erdély egyik lelkes papjának, midőn hozzám irt egyik levelében szóról-szóra ezeket mondja: „Kívánatos volna, hogy minden vidéknek legyen egy gyümölcsésze, ki hozza meg azt az áldozatot, hogy próbálja ki a sok — kivált új — fajokból, melyek azon vidék éghajlatát és talaját kiválóan kedvelő fajok? de a nagy közönség maradjon kevés, jeles faj tenyésztése mellett, hogy, ha jó a kereskedő, egy-egy fajból kapjon egy—kétszáz vékát; mert az ugyan nem fog vállalkozni arra, hogy száz fajból száz vékát vegyen.”

Nyári Kálmán körte

- “.....Biharmegyében, — noha elég hibásan, — mindenütt „C s á s z á r k ö r t e” nevet visel. Erdélyben Bánfi-Hunyadon „S z e n t - L ö r i n c z k ö r t e ” név alatt árulják a gyümölcsárusok.

Erdély szépe, Souvenire de la Transylvanienne , Siebenburgerin

- A híres belga magonczozó, Grégoire nyerte magról Jodoigne-ban 1860-ban.

Azt, hogy Grégoire e jeles körtét Erdély emlékének szentelte, egyenest a korán elhunyt Nagy Jánosnak, az erdélyi gazdasági egyesület volt jeles titkárának köszönhetjük, a ki akkoriban Belgiumban utaztában Grégoire vendége volt s vele, — Grégoire-val, — Erdélyt megismerteté és megszeretteté. Igen érdekesen írja ezt le Erdély gyümölcsészetének Nestora, a dicsőült Nagy Ferencz az „Erdélyi Gazda” 1871-dik évfolyama 16-ik és következő lapjain, mire itt elégnék tartom a tudni vágyókat figyelmessé tenni. Ojtóvesszejét több hiteles helyről is megkaptam. Nálam több ízben termett már. úgy növényzete, mint gyümölcsei egyeztek a leírásokkal.

- Fajom valódisága kétségtelen

Masánczki alma

-Erdély kertéi és gyümölcsöseiben megérdemlené, hogy minél nagyobb mértékben elszaporítsuk.

Csillagos piros renet.

- Erdélyben és hazánk éjszaki részén bizonyára haszonnal járna tenyésztése.

Piros barátalma

-“....Erdélyben ..... kellene vele kísérletet tennünk, s ott hol termékenynek mutatkozik nagyban is elterjesztenünk.

L. Bereczki Máté I.

Renetszerü bergamot körte

- Ojtóvesszejét 1870-ben kaptam Kolozsvárról.

L. Bereczki Máté II.

Brassai szilvája.

Származása. A hetvenes évek elején a Coe aranycsepp szilvájának néhány magvát vettem el. E magvakról kelt csemeték egyike, 1881. óta már több ízben is, anyjától színre és alakra nagyon elütő, de belső minőségére igen becses gyümölcsöket termelt. Minthogy fája is edzett és szívós természetűnek mutatkozik és így a faj terjesztésre méltó; az 1880-ban jobblétre szenderült Brassai (Kronstadter) József, Erdélynek egyik, közbecsülésben állott gyümölcsésze emlékéül főnebbi névre kereszteltem el. Hadd viselje e becses szilvafaj sokáig közöttünk nevét annak a jó öregnek, a ki 80 éves koráig soha meg nem szűnt minden szabad percét a gyümölcsészet művelésére fölhasználni!

Érésideje. Aug. végén sept. elején. A gyümölcs nem érlik egyszerre és rohamosan, hanem apródonkint

-Az erdélyi gazdasági kérdésekben a kormány tanácsadó szerve az Erdélyi Gazdasági Tanács, a mezőgazdasági ügyekben a Földművelésügyi Minisztérium tanácsadó és végrehajtó szerve az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet. 1941 júniusában a Földművelésügyi Minisztérium létrehozta az Erdélyi Kirendeltségét, kolozsvári székhellyel. Az intézményt miniszteri tanácsos vezette, hatásköre. "erdészeti, állami mezőgazdasági birtokokat illető, vadászati, lótenyésztési, vám- és kereskedelem-politikai, mezőgazdasági társadalombiztosítási, kísérletügyi és terményhamisítási ügyágazatok."

A NÖVÉNYTERMESZTÉS TÁMOGATÁSA

A Földművelésügyi Minisztérium támogatásával Erdélyben évente szerveztek kedvezményes vetőmagakciókat. 1941 őszén a gazdák minőségi vetőmagvakat (őszi árpa, rozs) vásárolhattak, az állami támogatás 17 455,96 P, ebből 9357,1 P jutott a székely megyékbe.

1942 tavaszán állami támogatással Erdélyben összesen 889 q lóheremagot, 17 q lucernamagot, 1240,6 q bükkönyt osztanak ki, ebből a székely megyékbe 310 q lóhere, 7 q lucerna, 816 q bükköny jutott. Ugyanekkor 53,4 q szarvaskerepmagot, 1,7 q

somkórómagot, 54,3 q baltacím magot, 255 q Viktória borsót, 110 q gyöngybabot vásárolhattak a termelők 50%-os állami támogatással.

1944 februárjában újabb vetőmagakciót (lóhere, lucerna, szarvaskerep, balta-cím, zab, bükköny) indít a Földművelésügyi Minisztérium, a 3 millió pengő értékű akcióban a művelési rendszer korszerűsítését is próbálják előmozdítani: "ahol a fekete ugarról a zöldugarra tértek át, a vételár 60%-át megtérítik a gazdáknak."

A gyepterületek feljavítására a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával kedvezményes árú gyepvetőmag-akciókra került sor, "az 500 kat hold alatti birtokokon a vetőmagvak a kereskedelmi forgalmi árnál 30-40%-nál olcsóbbak. A kedvezményes vásárlásra az EMGE jelentése szerint különösen "Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely vármegyékből jelentkeztek sokan."

A legelőterületek feljavítására részletes munkatervek készültek, legelőmestereket képeztek ki.

Kimutatás a székely megyékben az 1941-ben, 50%-os állami támogatással kiosztott vetőgépekről és magtisztító gépekről:

	Csík	Háromszék	Maros-Torda	Udvarhely	Összesen
<i>Vetőgép db.</i>	22	62	20	20	124
Teljes vételár	11782,2	34392,48	10914,44	13 282,1	69371,22
Állami támogatás	5991,1	17196,24	5457,22	6141,05	34685,61
Magtisztító gép	13	16	16	15	60
Teljes vételár	13719,64	17118,88	17526,8	13537,28	61902,6
Állami támogatás	6859,82	8559,44	8763,4	16768,64	40951,3

1941 őszén 20%-os kedvezménnyel kisméretű gépek-akciót támogatott a Földművelés-Ügyi Minisztérium. A gépek kiosztását a székelyföldi falvakban az EMGE bonyolította le. Az állami támogatás összege a megyékben 8639,93 P, Erdély szinten 18 192 P. a vásárolt kisméretű gépek a székely megyékben a következők: eke 120 db, füllesztő, 59 db, szecs kavágó 26 db, kisebb számban szereztek be a földművesek morzsolót, répvágót, tárcsásboronát, kapálógépet, permetezőt, tejgazdasági felszerelést, darálót, burgonyatorót.

Ezekben az években kezdődött a Székelyföldön a műtrágya és a növényvédő szerek használatának elterjesztése. 1941-ben állami hozzájárulással a négy székely megyében kiosztottak 53 050 kg pétisót, 61 200 kg szuperfoszfát műtrágyát, a támogatás összege 6300,34 pengő. Ugyanekkor "kiosztásra került összesen 451 546 kg rézgálic és 141 112 kg rézmészpor vásárlására jogosító utalvány".

A Földművelésügyi Minisztérium megszervezte a Vármegyei Állattenyésztő Állomásokat, két körzet alakult, a székelyföldi megyék központja Csíkszereda volt. Az állattenyésztési egyesületek (szarvasmarha-, juh- és sertésszakosztályokkal), feladata az állatkiállítások szervezése, vásárok rendezése volt.

A Földművelésügyi Minisztérium törvényhatósági állattenyésztési alapot létesített, ebből támogatták a községekben az apaállattartást.

A lóállomány minőségi feljavítását a kormányzat tenyészkanca-akciók lebonyolításával támogatta. 1941-ben Erdélyben 1146 kancát osztottak ki, az állomány teljes értéke 1 069 430 P volt, a székelyföldi megyék lótartó gazdái - az igényelt létszám alatt - 412 kancát vásárolhattak. A tulajdonosok az állatok árának 50%-át fizették, de ezt az összeget is évi egyenlő részletekben törleszthették. A Földművelésügyi Minisztérium a tenyészállatok szállítási költségeit megtérítette.

1943-ban a Földművelésügyi Minisztérium támogatásával az újabb kedvezményes tenyészló vásárlási hitelakcióban "a tenyészkanca és mének vásárlási árának 80%-a igényelhető 12 hónapnyi kamatmentes hitelre".

A szarvasmarha-tenyésztés fejlesztésére a kormányzat 1941-ben, a korábbi anyaországi tapasztalatok alapján Erdélyben is tenyésztehen- és üszőakciókat boyolított le: 531 piros-tarka tehenet és 790 db 6-18 hónapos üszőt osztanak ki kedvezményes áron. Az állomány összértéke 723 806,25 P, ebből állami támogatás 216 979,69 P. a négy székely megyébe összesen 676 állat jutott 216 907 P értékben, ebből 73 087,3 P volt állami támogatás. A Földművelésügyi Minisztérium az állomány szállítási költségei mellett, egy évre az állatok biztosítási díjait is fedezte.

A fajfeljavítást célozta a minisztériumi kirendeltség támogatásával létesített bikanevelő telep Maros-Torda megye előhavasi legelőbirtokán, valamint a csíksomlyói közbirtokosság legelőjén, a Tolvajos tetőn létrehozott havasi mintagazdaság.

A szarvasmarha a mezőgazdaság fontos kiviteli cikke volt. A vármegyei állattenyésztő egyesületek megszervezték a kivitelre szánt hizómarhák kiszállítását Németországba és Olaszországba. A hosszú szállítási idő alatti veszteségek pótlására "útinapló" címen az állattartók támogatásában részesültek.

Egy másik támogatási forma a hízalási hitel volt, ezt "a Magyar Állat és Állati Termékek Kiviteli Szövetkezete folyósította 6 hónapra, évi 5%-os kamattal". Kiviteli engedélyt "mindenkor csak a gazda kaphat, és pedig csak az a gazda, aki saját maga hízal... aki a hizómarhát legalább három hónapig hizlalta saját istállójában".

A juhtenyésztés fellendítése a székelyföldi megyékben 1941-ben és 1942-ben kormányzati támogatással fésus-gyapjas cigája kosokat (1000 db) és bárányokat osztottak ki. A szaktárca alkalmasnak találja e fajta tenyésztési körzetének növelésére a székelyföldi természeti feltételeket. Az erdélyi juhállomány-ban pusztító mételegyék leküzdésére 1941-ben 60 000 P támogatással gyógyszer osztottak ki a gazdáknak, ebből a székely megyékbe 25 353 P kormánysegély jutott.

Az állattenyésztés színvonalának emelését célozta a kijelölt mintalegelők gondozása. Ilyen legelők a Székelyföldön Csíkszereda, Dánfalva, Homoródszentpál határában voltak. Ezekre államsegéllyel cementvályúkat, kútgyrket vásároltak a falvak közbirtokosságai, a vízmosásokat beültették csemetével.

A baromfitenyésztés fellendítésére Marosvásárhelyen a Földművelésügyi Minisztérium 20 000 tojásos keltetőközpont létrehozását rendelte el, egy 1941 februári rendelet baromfitenyésztő mintaközösségek megszervezéséről határozott.

A Földművelésügyi Minisztérium ólépítési segélyeket is folyósított minta- baromfiólak építéséhez. Az 1941. évi baromfiakció keretében a székely megyékben 1557 db szárnyast (tyúk, liba, pulyka) osztottak ki, 20923 P értékben, ebből 15 146 P állami támogatás volt.

A Földművelésügyi Minisztérium ólépítési segélyeket is folyósított minta-baromfiólak építéséhez. Az 1941. évi baromfiakció keretében a székely megyékben 1557 db szárnyast (tyúk, liba, pulyka) osztottak ki, 20923 P értékben, ebből 15 146 P állami támogatás volt.

A visszacsatolt terület magas fokú erdősültsége (31,3%) azt jelentette, hogy az erdőgazdaság, munkaalkalmak és kereseti lehetőségek szempontjából, a legfontosabb gazdasági tényező volt. A kormányzat a "székelyföldi fakitermelés előmozdításának céljára 1941-ben 5 milliós kedvezményes hitelakciót engedélyezett.

1941-ben az állam a kopérok beerdősítésére 250 000 pengőt fordított, felállított 5 erdő-igazgatóságot, 10 erdő-felügyelőséget, 23 erdő-felügyelőségi kirendeltséget és 27 erdőhivatalt. ....Az erdőgazdálkodási szervek a székely erdőbirtokosságok faeladási szerződéseinek felülvizsgálásával ezeket a társulásokat 1,5 millió pengő jövedelemtöbbletjéig juttatták.

-A silőépítési akció már 1940-ben beindult, 1943 nyarán az Erdélyi gazda beszámolója szerint már 15 000 gazda udvarán használják, abban az évben újabb 7500-at építenek. A silőengedélyt minden 300 hold alatti területnél kisebb földön gazdálkodó földtulajdonos igénybe veheti, "az állami segély összege az igazolt építkezési költség 50%-a.

1941 nyarától kukoricagóré építési államsegélyt is folyósítanak, a títusterv alapján építkezőknek. Ezt a támogatási formát 6– 100 hold birtokon gazdálkodók vehették igénybe.

Mintatrágyatelep-építés akcióban az állami támogatás trágyatelepenként a kisgazdáknak 120 pengős segélyt jelentett.

Mintaistálló-építési mozgalomban – Kós Károly títusterve alapján államsegélyből – az újonnan felépült istállókra ingyenesen ablakokat és a szellőző-berendezéshez pénzbeli segélyt folyósítottak.

-1941 tavaszán kezdődött a "Zöldmezőmozgalom zászlóbontása" Erdélyben, ennek célja: a legelőgazdálkodás, szántóföldi takarmánytermesztés fejlesztése, növénynevelési, magtermesztési ismeretek terjesztése, előadások, tanulmányi szemlék szervezésével.

-1941 őszen 52 községben rendeztek gyümölcsfa-ápolási tanfolyamot, ezeken több mint 2000 ember vett részt. 1942 tavaszán Erdélyben 7 permetezőmester-képző tanfolyamot szerveztek, ahol összesen 150 hallgató vett részt.

- 1942-ben az Országos Mezőgazdasági Kamara 18 000 pengő értékben kisgépek kiosztásával támogatta a különböző termelési versenyeket, 1943-ban 2 kukorica és olajnövény termelési verseny"-t támogat a kormányzat.

L.Oláh Sándor

-A Kárpát-medencében először a XVI. században, Erdélyben kezdődött el e nemes növénynek a termesztése. A dohányzás szélesebb körű elterjedésével új termesztési körzetek jelentek meg és szinte az egész akkori Magyarország területén megtalálhatók voltak a dohánykertészek és ültetvényeik.

L.Dohány Múzeum -

Ezredévi kiállítás.

Az állatmodellekben magyar fajta tájfajtái közül a magyar alföldi, a magyar erdélyi (tejelő) jelleg a mokány és riska; a tarkamarha táj fajtái közül a bonyhádi régi ós új jelleg, a vas megyei pirostarka, a kis-kárpátmenti, a nógrádmegyei pirostarka, a lugosi tájfajta, a beregi s máramrosi riska, a bivaly; a juhok közül a hazai fésűs, a debreczeni birka, a cigája és raczka vannak bemutatva.

L.Köztelek 1896 július 1

Jelesebb erdélyi magánszőlő telepek a „Magyarország szőlőtermelésének múltja és jelene c.könyvben:..Szerkesztette- BAROSS KÁROLY.

Balácsi József Érkörtvélyes, *Buding Károly*, Nagy-Ösz, *Erdélyi szőlő-ajtvány telep Medgyes*, *Érmelléki első szőlőajtvány telep Nagy-Kágya*, *Horváth Ödön báró Alvincz.*, *Nagyvárad szőlészete*, *Zselénszky R. Ménes és Új-Arad.*

L.Köztelek 1896 augusztus 26

Állattenyésztési felügyelők. A hivatalos lap egyik legutóbbi száma a következő ki-nevezéseket hozta: " A földmivelésügyi m. kir. miniszter *Nagy Vinczét*, tejjgazdasági segédtanítót országos tejjgazdasági felügyelővé; *Tulogdy Somát*, a tordai m. kir. bikanevelő-telep felügyelőjét a kolozsvári kerületbe, *Málnássy Ferenczet*, a kolozsi m. kir. gulyatelep intézőjét a nagyvárad kerületbe, ... , *Sierbán Jánost*, a zombolyai uradalom tisztartóját a budapesti kerületbe és *Bartók Gézát*, a temesvári keresk. és iparkamara II-od titkárát a segesvári kerületbe kerületi állattenyésztési felügyelőkké kinevezte. *Kemény Géza* m. kir. gazdasági segédet pedig megbízta ideiglenesen a kolozsi gulyatelep kezelésével és *Brezovay István* m. kir. gazdasági gyakornokot a máramarosszigeti kir. állattenyésztési felügyelőség teendőinek ellátásával"19

L.Köztelek 1896 augusztus 1

A nagy-küküllőmegyei közgazdasági bizottság a tél folyamán magyar, német és oláh nyelvű gazd. előadásokat tart a megyei gazdák részére, az előadások Héjjasfalván, Kis-Kapuson, Alsó-Rákoson, Hévizén, Halmágyon, Ürmösön, Kóborban, Mihályfalván, Bürkösön, Mohán, Boldorfon, Datkon, Miklóstelken, Apoldon. Segesden, Hégen, Mesén,

Szászkézden, Nagy-Szöllősön, Szász-Vesződön, Riomfalván, Segesvártt, Kőhalmon, Egerbegyén, Asszonyfalván és Bárt helyen rendeztetnek.

L.Köztelek 1899 január 2

A földmivelésügyi miniszter által támogatott nagyküllőmegyei, népies gazdasági előadások keretében a szövetkezési eszme annyira jó talajra talált, hogy *Csulak* Lajos író s segesvári tanító előadásai nyomán Kis-Kapus, Héjjasfalva, A.-Rákos, Héviz, Halmágy magyar községekben tömegesen jelentkezett a gazdaközönség a szövetkezeti iv aláírására. A megye közigazdasági előadójában *Somogyi* Albertben lelkes pártolóra talált az eszme, kinek kértére a megye alispánja intézkedést tett, hogy a szövetkezetek megalakítására egy szakember küldessék

L.Köztelek 1899 február 8

-1941-májusában a m. kir. földmivelésügyi minisztérium Beszterce- Naszód, Szolnok- Doboka, Szilágy, Kolozs, Maros-Torda, Csík ,Udvarhely és Háromszék megyékben zárt lóheretermesztő területet hozott létre Erdélyben.

- A makói gazdák 40 Szolnok –Doboka megyei gazdaíjfat hívtak meg a nyári munkák idejére. Az ifjakat család tagokként fogadják teljes ellátásban és havi 40 pengő pénzfizetésben részesítik azért,hogy a nyári munkákat velük együtt végezzék.

.....ott a híres makói szántóföldön történő zöldségtermesztést tanulmányozhatják.

Az erdélyi gyümölcsstermesztés elősegítése céljából 5 növény egészségügyi állomást hoznak létre Kolozsvárt,Zilahon, Marosvásárhelyen,Máramarosszigeten és Csíkszeredán egyet –egyét.

L.Erdélyi gazda 1941 június 1 1943. november 12.

Dr. Parecz György népközösségi főtitkár feljegyzése szerint a dél-erdélyi magyaroktól eddig mintegy 1890 szarvasmarhát és 110 lovat rekviráltak el a román hatóságok.

L. Balogh Béni: Dél-erdélyi magyarság 1940-1944

A MAGYAR KORONA ORSZÁGAI BORVIDÉKEINEK BEOSZTÁSA

1880

Erdélyi részek

Érmellékvidéke.

Rég. Érmellék.

Szőlőterület: 11.055 hektár.

Átlagos termés: 57.623 hektoliter ;ebből fehér: 56.415 -. vörös: 1.408 -

Adony (Ér-), Asszony vására, Badacson, Bagos, Balla, Bályog, Bihar, Csatár, Cséhtelek, Csujafalva, Derna (Alsó-), Diószeg, Fugyi-Vásárhely, Győrtelek, Jankafalva, Kágya (Kis- és Nagy-), Kárásztelek, Kémer, Kereki (Kis-), Keserű (Er-), Kohány, Koly, Kovácsi (Hegyköz-), Köbölkút, Kóvágh, Kraszna, Lecsmér, Luki, Margita, Micske, Mihályfalva (Ér-), Nagyfalva (Szilágy-), Olaszi (Ér-), Ottomány, Pályi (Hegyköz-), Perecsen, Püspöki, Siter, Somlyó-Csehi, Szalacs, Száldobágy (Hegyköz-), Székelyhid, Szilágy (Somlyó-), Szent-Jobb, Szent-Imre (Hegyköz-), Szent-Miklós (Hegyköz-), Szomály, Szunyogd, Tarcsa (Ér-), Térje, Tóttelek, Újlak (Hegyköz-), Újlak (Somlyó-), Vajda, Várad (Nagy-), Zovány

Szatmár, Kővár vidéke.

Rég. Szatmár, Kővár.

Szőlőterület: 2.804 hektár.

Átlagos termés: 26.267 hektoliter; , , , . ebből fehér: 25.542 - vörös: 725

Apahegy, Bánya (Nagy-), Béltek (Kraszna-), Boldád (Alsó-), Dobra, Erdőd, Gyűrűs, Homoród, (Alsó-), Homoród (Közép-), Illoba, Ivácskó, Kányaháza, Komorzán, Lophágy, Medgyes (Aranyos-), Misztmogyorós, Misztótfalu, Nántú, Rózsapallag, Sándorfalva, Sárköz, Somkutpatak, Szakas, Szatmár-Németi, Sikárló (Nagy- és Kis-), Szinfalu, Szinyér-Vár alja, Szokond (Kis- és Nagy-), Újváros (Avas-).

Ménes, Magyarád vidéke.

Rég. Ménes, Magyarád.

Szőlőterület: 4.486 hektár.

Átlagos termés: 86.094 hektoliter ; ebből fehér: 55.996- vörös: 30.108 .

Agris, Almás, Apatelek (Mokra-), Arad, Aranyág, Boros-Jenő, Draucz, Galsa, Gyorok, Kladova, Kovaszinicz, Kuvin, Magyarád, Ménes (Paulis-), Muszka, Panát (Uj-), Pankota, Radna, Világos.

Temes, Krassó felső vidéke.

Rég. Temes, Krassó supérieur.

• *Szőlőterület:* 10.951 hektár.

Átlagos termés : 120.927 hektoliter ; ebből fehér: 58.146 - vörös: 62.781 -

Aljos, Arad (Uj-), Bencsek, (Német- és Román-), Besenyő (Uj-), Bezdin, Blumenthal, Brukenau, Féregyháza, Fibis, Giroda, Gyarmata, Hernyakova, Hidegkút, Hodony, Jarova, Jezvin, Keszincz, Knéz, Lippa, Lúgos, Merczifalva, Monostor, Murány,

Nagyfalu, Orczifalva, Petrovoszeló, Rékás, Réthát, Ság, (Német-), Szecsány, Székesút, Szépfalu,

Szent-A. ndrás, Szent-Péter (Német-), Temesvár, Traunau, Vinga, Varjas, Zádorlak. Temes, Krassó alsó vidéke.

Rég. Temes, Krassó inférieureur.

Szőlőterület: 8.755 hektár.

Átlagos termés: 58.698 hektoliter : ebből fehér: 37.491- vörös: 21.207 -.

Agadics, Bakovár, Bavaniste, Berlistye, Bogsán. (Román és Német-), Buziás, Brostyán, Csiklova (Román-),.....

Nagy-küküllői borvidék.

Rég. Küküllő grand.

Szőlőterület: 8.422 hektár.

Átlagos termés : 86.458 hektoliter ; Ebből fehér : 58.989- vörös : 27.469 -.

Almakerék, Almen, Ápold, Ápold (Nagy-), Ápold (Kis-), Asszonyfalva, Bajom (Alsó-), Balázstelke, Baromlaka, Bázna, Bene, Berve, Berethalom, Boldogfalva, Bolya, Bun (Nagy és Kis-), Búzd, Csanád (Szász-), Csufud, Csúr (Nagy-), Darlacz, Dálya (Szász-), Dános, Disznód (Nagy-), Disznód (Kis-), Doborka, Drombás, Ecselő, Eczel, Egerbegy, Ekemező (Nagy-), Enyed (Kis-), Erdőhát, Ernye (Szász-), Erzsébetváros, Farkastelke, Gergelyfája, Hasság, Hidegkút, Hégee, Herepe (Oláh-), Hétúr, Holdvilág, Holdvilág (Csicsó-), Hosszúaszó, Hosszútelke, Ivánfalva (Szász-), Kapus (Nagy-), Karácsonfalva (Felső-), Keresd, Keszlér, Keresztur (Szász-), Keresztény-Sziget, Kerpenyes, Kezd (Szász-), Kőrös, Kútfalva, Ludas (Nagy-), Ludas (Kis-), Mártonfalva, Mártontelke, Medgyes, Mikeszásza, Monora, Morgonda, Musna, Nádpatak, Niemes, Ohába, Omlás, Orbó (Szász-), Paratáj, Pókafalva, Prépostfalva, Pruden, Récse, Riomfalva, Rücs, Saal, Sáros, Sáros (Szász-), Segesd, Segesvár, Selyk (Nagy-), Selyk (Kis-), Spring, Szelindek, Szent-László (Szász-), Sink (Nagy-), Somogyom, Sorostély, Szöllős (Nagy-), Tóbiásfalva, Toporcsa, Újfalu (Szász-), Vesződ (Szász-), Veszteny, Vingárd.

Mezőségi borvidék.

Rég. Mezőség.

Szőlőterület: 2.047 hektár,

Átlagos termés: 26.318 hektoliter; ebből fehér: 21.161- vörös: 5.157 -

Bálványos-Váralja, Besenyő, Besztercze, Deés, Deészakna, Demeter (Nagy-), Dipse, Feketelak, Gerend-Keresztúr, Kolozs, Kolozsvár, Kolozs-Monostor, Lekencze (Nagy-),

Malomárka, Orbó-Maros, Szász-Régen, Szent-György (Szász-), Szék, Teke, Törpény, Vajda, Veresegyháza, Vermes.

Szilágyi borvidék.

Rég. Szilágy.

Szőlőterület: 6.708 hektár.

Átlagos termés: 8.856 hektoliter; ebből fehér: 8.542 -vörös : 314 -.

Almás, Almás (Nagy-), Badacsony, Bagos, Baksa (Oláh-), Balla, Bánffi-Hunyad, Bikal, Bogdánd, Bülgőzd, Csaholy (Magyar-), Csány, Derzsida (Kis-), Derzsida (Nagy-), Diósad, Girókuti, Goroszló (Nagy-), Görcsön, Györtelek, Hadad, Halmosd, Ilosva, Ipp, Kárásztelek, Kegye, Kettős-Mező, Keczel (Magyar-), Kémer, Kirva, Korond, Kövesd, Kusaly, Kraszna, Lecsmér, Mozsolya, Nagyfalu, Nagymon-Ujfalu, Nádasd-Hadad, Paczal (Nagy-), Paczal (Kis-), Peér, Pele, Perecsen, Sámson, Sármaság, Sommály, Somlyó-Csehi, Somlyó-Újlak, Szakácsi, Szeér, Sziget, Szilágy-Balázsháza, Szilágy-Cseh, Szilágy-Szeg, Szilágy-Somlyó, Szopor (Alsó-), Szödemeter, Tasnád, Tasnád (Szántó-), Tasnád-Szarvad, Új- Némethi, Varsolcz, Vervölgy, Zilah, Zovány.

Uj V. Királyhágontúli kerület.

District au dela Királyhágó (Transylvanie).

!. Alsó-marosi borvidék.

Rég. Maros inférieure.

Szőlőterület: 2.516 hektár.

Átlagos termés: 17.712 hektoliter; ebből fehér : 12.118- vörös: 5.594

Aklós (Nagy-), Algyógy, Alvincz, Bábolna, Berény, Borberek, Dál, Déva, Kelnek, Készó, Laáz, Lámkerék, Macsó, Magyarósd, Nádasd (Felső-), Nándorválya, Péterfalva, Rákosd, Rápol (Nagy- és Kis-), Sólomos (Maros-), Szarakszó, Szászcsor, Szászsebes, Szászváros, Szilvás (Alsó-), Vajda-Hunyad.

Közép-marosi borvidék.

Rég. Maros moyen.

Szőlőterület: 2.700 hektár.

Átlagos termés: 17.899 hektoliter; ebből fehér : 15.643- vörös: 2.256 -

Bágyon, Benedek, Bocsárd (Magyar- és Oláh-), Boros, Borbánd, Csáklya, Csombord (Maros-), Czelná, Diód, Egerbegy, Enyed (Nagy-), Felgyógy, Felvincz, Gáld (Alsó-), Gyulafehérvár, Harasztos, Igen (Magyar-), Kercesd, Királypataka, Krakkó, Lóna

(Aranyos-), Mészkö, Miklóslaka, Nagylak, Paczalka, Sárd (Magyar-), Tibor, Torda, Újvár (Maros-).

Kis-küküllői borvidék.

Rég. Küküllő petit.

Szőlőterület: 5.902 hektár.

Átlagos termés: 51.228 hektoliter; ebből fehér: 42.441 - vörös.: 8.787 -.

Ákosfalva, Bábahalma, Baczkamadaras, Balavására, Becze, Bénye (Magyar-), Bogács, Bolkács, Bonyha, Buzás-Bocsárd, Bükkös (Magyar-), Csávás (Szász-), Csongva, Czikmántor, Deeg, Deésfalva, Dicső-Szt.-Márton, Domáld, Dombó, Enyed (Kis-), Fugád, Fületelke, Gálfalva, Gogány, Gogány-Váralja, Harangláb, Héderfája, Herepe (Magyar-), Hohndorf, Jövedics, Kaál-Tövishid, Kápolna (Alsó-), Kelementelke, Királyfalva, Kórod-Szt.-Márton, Koronka, Kund, Küküllővár, Lapád (Magyar-), Leppend, Magyaros, Maros-

Vásárhely, Nádas (Szász-), Ozd, Petele, Péterlaka (Magyar-), Pipe, Sáros (Nagy-), Sáros (Kis-), Solymos-Oláh, Sövényfalva, Sülye, Szancsal, Szász-Örményes, Szt.-Benedek-

L. Magyarország borvidékei

A tagosítás ezen alapuló váltógazdaság hasznossága felől, azt hiszem, az eddig mondottak elég felvilágosítással szolgálnak azoknak, a kik a lelkiösmeretes meggyőződés szavainak hinni szoktak; a kik pedig csak annak hisznek, a mit látnak, azokat meggyőződés végett —hogy Erdélyből ki ne menjenek —útasítom akár Zsibóra, akár Nagy-Almá«ra, akár Gernyeszegre, a hol szemtanúi lehetnek, hogy a tagosítás nemcsak a nagy birtokosoknak, hanem a kis gazdákra, a felszabadult népre nézve is áldásos.

L. Berde Áron

-Apor István kincstartó urbariuma..... mint Erdély egyik leggazdagabb nagybirtokosának, Csíktól kezdve Udvarhely, Háromszék, Küküllő, Torda, Kolozs, Doboka, Belső Szolnok, Fejér és Szeben vármegyében voltak birtokai.

L. Biró Vencel

←Erdélyi nemesi udvarház.

A főbb gabonafélék: búza, kukorica, zab; gyümölcsfélék mint másutt; a domboldalakon szőlőt művelnek, fekete- és sárgadinnyét termesztnek.

Az egyik legfőbb jövedelmi forrás a lótenyésztés, egész Magyarországon a legtöbb

földesúr ménest tart a legelőkön, birtokaikon pedig hatalmas istállók vannak; igen jó és szép lófajtákat tenyésztenek.

L. Dinica Golescu: Ódon Erdély

Valamikor az aratás munkaeszköze a kézi kasza volt, Németalföldön már a XIV. században arattak vele. A kasza győzelme a sarló felett a tágabb Erdélyben mintegy három-négy évtized alatt ment végbe. 1880-ban még sarlóval arattak, sőt, később is, mert kevesebb volt a szemvesztés. Az Erdélyi Gazda 1871. április 3-i számában a következő rigmust közli: „Jobb a kasza, mint a sarló, / Tisztábban marad a tarló”. Pedig másban állt a kaszával aratás igazi előnye: kétszer olyan termelékennyé tette az aratómunkát.

A kaszás aratás akkor kezdett rohamosan teret hódítani a kisgazdák körében, amikor a cséplést nagyjából már cséplőgéppel végeztették. A XX. században, főleg annak elején a hegyvidéken – így Csíkban, Torda-Aranyos megye hegyvidékein, Fogaras megyében, Máramarosban – kitartottak az ősi, sarlós aratás mellett. Ha egy pillantást vetünk az 1895-ös gépstatistikára, érthetővé válik a jelenség.

Akkor Csík megyében, a kis- és nagy gazdaságokban 5 gőzerős cséplőgép és 38 járgányos cséplő működött, míg a hasonló adottságú szomszédos megyékben ennél jóval több: Beszterce-Naszódban 184, Háromszéken 49. Az első két, McCormick-féle aratógépet amerikai gyárakból hozták az 1851-es londoni világkiállításra.

Elterjedésük Erdélyben eléggé nehézkesen ment. 1871-ben 72-t jegyeztek be, 1895-ben 509-et, de abból 374 a száz holdnál nagyobb gazdaságok tulajdonában volt. A learatott gabonát a XIX. század közepén éppen olyan eszközökkel és módon cséplték, mint néhány száz évvel korábban. 1857-ben cséplőgépnek még híre sem volt Háromszéken.

A kézzel cséplők szorgalmasan, tisztán dolgoztak, a szalmát, töveket, pelyvát külön rakták. A kisebb gazdák a cséplést télen úgy oldották meg, hogy az alatt más teendőiket is elvégezhették.

Szokásban volt az állatokkal való nyomatás is, főleg a nagyobb gazdaságokban. A cséplőmunkások csoportokba szerveződtek, s jól bevált módszer szerint dolgoztak. Nagyobb gazdaságokban, főleg a grófi birtokokon a búzát 11-ed, az alakort pedig 12-ed részért cséplték, de ebben a szerződésben benne volt a hordás, asztagrakás, szalma- és törekrakás, egyszóval minden. Ezeket a valóban középkori viszonyokat bomlasztotta fel a cséplőgép.

Amikor a gépi cséplés a paraszti gazdaságokban meghonosodott, a gazdák még maguk szolgáltatták a munkaerőt, rendszerint kalákában. Állandó, fizetett munkás csak a gépész volt és a két etető. A gépész a gép működését ellenőrizte, mint szakfelügyelő. Az etetés úgy ment, hogy a cséplőgép dobjába a megbontott kéréket az etetők helyezték el, a munka balesetmentességére is ügyelve

A cséplőgép a falu életében rendkívüli átalakulásokat hozott: rengeteg ember, cséplőmunkás vesztette el a kenyerét. Ez a réteg vagy más foglalkozást keresett, vagy kivándorolt Amerikába. Más változásokat is eredményezett a kovács most gépész is lett. Ugyanakkor megjelent a géptulajdonos személyében a kisvállalkozó új típusa.

L.Ambrus Anna

„Igyekeztem azzal adni kifejezést az eddigi munka értékelésének, hogy elsősorban nekik adom az első szót és a dolgok vezetését [...] Így létesítettem az Erdélyi Gazdasági Tanácsot, amelybe mindezeket a gazdasági intézményeket összefoglaltam.” Az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület (5 erdélyi kerülettel), a „Szövetség” Gazdasági Hitelszövetkezetek Központja (Kolozsvár központtal) és az Erdélyrészi „Hangya” Szövetkezetek Szövetsége (Marosvásárhely központtal; a budapesti „Hangya” központi kirendeltsége) tartoztak az EGT közvetítői hatáskörébe.

Az intézménynek elsősorban tanácsadó szerep jutott. Rendszeres jelentéseket készítettek a visszacsatolt terület gazdasági problémáiról .

1940. szeptember 14-én Kolozsvárt gróf Teleki Pál miniszterelnök kezdeményezésére (a kormány által) létrehozott Erdélyrészi Gazdasági Tanács .

-A felnőttek téli gazdasági tanfolyama –amelyről többnyire az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület gondoskodott–, illetve a két- vagy hároméves földműves tanfolyamok: nyári időben gyakorlat (földművelés), téli időben pedig elmélet.

-A korszakban az erdélyi Bánffy Dániel földművelésügyi miniszter jóvoltából téli gazdasági iskola nyílt meg Bánffyhunyadon, Gyergyószentmiklóson, Szászrégenben, Széken és Szilágysomlyón. Csíkszeredán gazdasági szakiskolát is létesítettek .

-1941. június 22-én a Földművelésügyi Minisztérium Kolozsvárt kirendeltséget létesített. A kirendeltség vezetője az erdélyi Balogh Vilmos lett, helyettes vezetője pedig Solty Ernő, aki 1942 őszétől a Mezőgazdasági Főiskolán „A földművelésügyi közigazgatás” előadója volt.

[Erdélyi Szemle, 28. évf., 1943. 9. Idézi Szlucska: uo.]

Az erdélyi kirendeltség egy évalatt 8 főzőmesteri tanfolyamot rendezett, a falusi asszonyok háztartási képzését 5vándortanfolyam szolgálta, míg 3 helyen gazdasszonyképző iskola működött.

A kiscsillagok részére 26 téli három hónapos tanfolyam végzett eredményes munkát.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye alapján a gazdasági középiskolákban felnőttek számára külön osztályt (osztályokat) lehetett nyitni.

-Az 1921-es földreform idején a magyar történelmi egyházak összesen 314 199 kataszteri hold nagyságú földjét, korábbi birtokaik mintegy 85%-át sajátította ki kártérítés nélkül a román állam.

- A román agrárreform 4370 legnagyobb részét magyar birtokosoktól 1 223 485 kataszteri holdat sajátított ki, melyből 148 967 igényjogosult 251 130 kataszteri holdat kapott. A juttatások 65%-a román, 26%-a magyar birtokos részére történt. Erdély visszacsatolása után ezzel szemben 34 924 kataszteri holdat osztott szét a magyar állam, és elővásárlás útján 46 300 kataszteri holdat biztosított.

L.Szavári

-Metszőollót Erdélyben már a 19. század közepén készítenek. Rajka Péter kolozsvári gépész 1861-ben szőlősajtót gyárt.

L.Csávossy Gy

- Erdély gyümölcsfaállományának megállapítása. 1944-

- Államsegélyben részesített kereskedelmi gyümölcsfaiskolák számára kiosztott gyümölcsfák elszámolása.- 1944-

- Magyarokat egyoldalúlag sújtó állatrekvirálások Dél-Erdélyben .

L.M.O.L.

-A kormányzat az erdélyi mezőgazdaság fejlesztő akcióiban is intézményesítette a korábbi másfél évtized gyakorlatát. Az agrárszakemberek is a trianoni terület gazdaságirányítási tapasztalatainak perspektívájából elemezték az erdélyi mezőgazdaság helyzetét és határozták meg az elvégzendő feladatokat.

Az állami beavatkozást a termelés szervezésébe a kor erdélyi közgondolkodásában is elfogadott és kívánatos intézkedésnek tekintették.A mezőgazdasági termelés korszerűsítésében elsősorban az államot tekintették a legfontosabb modernizálótényezőnek. A Székelyföld gazdasági felemelésére állami támogatással már a századforduló után történtek kísérletek. Az 1902-es tusnádi kongresszus után a megyeszékhelyeken minisztériumi kirendeltségek létesültek, széleskörű székelyföldi „népsegítési” gazdasági akció bontakozott ki. A mezőgazdasági termelés egységes szervezésének és központi irányításának szükségességét a visszacsatolás után az Erdélyi Párt politikusai is elvárásként fogalmazták meg a kormányzat felé.

Az FM irányításával folyó, a mezőgazdasági termelés színvonalának javítását célzó állami támogatások gyakorlatilag az összes agrártevékenységre kiterjedtek, a természetstől a terményfeldolgozásig, -tárolásig és -értékesítésig, és a korszerűbb mezőgazdasági építkezések tervezéséig. De nemcsak finansziális támogatásra került sor, hanem a korszerű gazdasági ismeretek terjesztésére is (ahogy ma mondanánk-tudástranszferre). A szakminisztérium nagy jelentőséget tulajdonított a gazdasági

képzésnek: a falvak gazdáinak a legkülönbözőbb szakirányú tanfolyamokat szervezték minisztériumi támogatással az „iskolán kívüli gazdasági népművelés” programja keretében.

A növénytermesztés színvonalának javítására a FM támogatásával Erdélyben évente több alkalommal is kedvezményes vásárlással egybekötött minőségi vetőmagakciókat szerveztek. A gabonafélék minőségének feljavítása mellett fontos szempont volt az ipari növények (rostlen, napraforgó, cukorrépa) és a Székelyföldön addig alig ismert, vagy kevéssé elterjedt takarmánynövények (lucerna, szarvaskerep, somkóró, baltacím) meghonosításának támogatása.

A szántóföldi növénytermesztés technológiájának korszerűsítését célzó más segélyezések mellett (pl. az őszi mélyszántás jutalmazása) a gyümölcsstermesztés fejlesztését is támogatta az állam. Marosvásárhelyen Gyümölcsészeti Felügyelőség létesült, a székely megyékben mindenütt gyümölcsészeti intézőségeket és növényegészségügyi körzeteket állítottak fel. Állami támogatással gyümölcskertészeti és zöldségtermelési szaktanfolyamokat szerveztek, kiállításokat rendeztek.

Újításokat jelentettek a növényegészségügyi, növényvédelmi intézkedések is.

Ezekben az években kezdődött a Székelyföldön a műtrágya és a növényvédő szerek használatának elterjesztése (pétisó, szuperfoszfát, rézgalic, rézmészpor)

-az állattenyésztés támogatása-

-Az erdélyi állattenyésztés színvonala a szakemberek véleménye szerint jobban megközelítette a trianoni területekét, mint a növénytermesztés esetében.

Az FM Erdélyben is megszervezte az állattenyésztő szolgálatokat, Vármegyei Állattenyésztő Állomásokot állított fel. Az állattenyésztési egyesületek (szarvasmarha, juh és sertés szakosztályokkal) feladata az állatkiállítások szervezése, vásárok rendezése volt. Az FM törvényhatósági állattenyésztési alapot hozott létre, ebből támogatták a községekben az apaállattartást. Minden évben széles keretekben szervezték az igénylőknek kedvezményes áron a tenyészállat-kiosztási akciókat.

A lóállomány minőségi feljavítását a kormányzat elsősorban tenyészkanca-akciók lebonyolításával támogatta. Pl. 1941-ben Erdélyben 1.146 kancát osztottak ki, az állomány összértéke 1.069.430 P volt. A székelyföldi megyék lótartó gazdái 412 kancát vásárolhattak. A tulajdonosok az állatok árának 50%-t fizették, de ezt az összeget is 5 évi egyenlő részletekben törleszthették. Az FM a tenyészállatok szállítási költségeit megtérítette.

A szarvasmarha-tenyésztés fejlesztését fajtafeljavítással támogatták. A trianoni területen a húszas évek közepétől kezdődött a tenyészállatok behozatalának programja, elsősorban Svájc-ból hoztak be tenyész bikákat és fiatal hasas teheneket.

A tenyésztési célokra alkalmas állatokat vámmentesen hozták be és a közbirtokosságok, magántenyésztők árengedménnyel részesülhettek a behozatalból. Ebben az időszokban Erdélyben nem voltak hasonló támogatási formák.

A visszacsatolás után a kormányzat a magán- és köztenyésztésben a fajtafeljavítást a törvényhatósági alapokról szóló 1940:XIII. tc.-ben szabályozta: „e törvény a köztenyésztés részére szükséges apaállatok beszerzését a törvényhatóságok kötelességévé teszi, s ennek fedezete céljából törvényhatósági állattenyésztési alapok létesítését rendelte el. Ezzel a kérdést függetlenítette a községek anyagi helyzetétől.”

Az 1940 végén induló erdélyi állatakciónak a trianoni területen a korábbi években elindított támogatási formák kiterjesztését jelentették. A kormányzat Erdélyben is tenyésztehén- és üszőakciókat bonyolított le, a gazdák 35–40%-os árkedvezménnyel vásárolhattak.

A szarvasmarha a székelyföldi mezőgazdaság fontos kiviteli cikke volt. A vármegyei állattenyésztő egyesületek megszervezték a kivitelre szánt hízó marhák kiszállítását Németországba, Olaszországba. A hosszú szállítási idő alatti veszteségek pótlására „útiapadó” címen a gazdák támogatásban részesültek.

Az állam a kisgazdaságok juh- és baromfitenyésztését szintén a kitenyésztett fajták kedvezményes vásárlásának biztosításával (20–30%-os kedvezménnyel) próbálta feljavítani.

A rét- és legelőgazdálkodást a gyepterületek feljavításával, mintalegelők létesítésével támogatták, szaktanfolyamokon oktatták a legelőkezelési ismereteket (zöldmező- és pásztorképző tanfolyamok).

A mezőgazdaság technikai színvonalának emelésére a kormányzat több alkalommal támogattott kedvezményes gépvásárlási akciókat. Javították a termékfeldolgozásszínvonalát. Az FM elsősorban a tejfeldolgozás korszerűsítését támogatta tejgyűjtő állomások létesítésével, a feldolgozó üzemek berendezéseinek felújításával.

-mezőgazdasági építkezések-

A kormányzat a székelyföldi kisvárosokban és a nagyobb községekben a mezőgazdasági termények tárolásához, feldolgozásához, a korszerű állattartáshoz szükséges épületeket emeltetett. Az FM Erdélyben gabonatárház-építési programot kezdeményezett. 1941–42-ben hat gabonatárház épült, ebből négy a Székelyföldön.

Az állam a magánépítkezéseket is támogatta. A kisgazdaságokban az állati takarmányozás javítására támogatott silóépítési akció már 1940-ben beindult, hasonlóképpen a minta-trágyatelep építési akció és a mintaistálló építési mozgalom. A

feldolgozóipari építkezések is fellendültek ezekben az években. Ekkor épült az egyik legnagyobb – és a későbbi évtizedekben is a legjelentősebb – gazdasági objektum, a csíkszentsimoni szesz- és keményítőgyár.

Az állam a kisvárosokban vágóhidak építését támogatta. A hatóságok ekkor kezdték érvényesíteni a higiéniai követelményeket a húsellátásban (húsvizsgálat). A fában bővelkedő vidéken a fa jobb értékesítésének előmozdítására a Csíki medencében dongagyárat, ládagyárat létesítettek.

A Gyergyói medencében a szárhegyi lenfeldolgozó üzem létrehozása volt a legjelentősebb építkezés. Az üzem felépítését már 1940-től kísérleti lentermesztés előzte meg a Szövetség Hitelszövetkezetek támogatásával. Az erdélyi szövetkezetek összefogása mellett „a Földművelésügyi Minisztérium 200.000 pengő jegyzésével járult hozzá a fontos üzem megteremtéséhez.”³⁰ 1941–42-ben Székelyudvarhelyengyümölcsosomagoló, Nyárádmagyaróson, Alsócsernátonban gyümölcsaszaló épült. A termékértékesítés lehetőségeit javították a Hangya szövetkezet állami támogatással készült marosvásárhelyi, meggyesfalvi raktárai, hűtőházai. A visszacsatolás utáni hónapokban a Székelyföldön a Hangya Szövetkezet 13 áruraktárt állított fel.

A szintén állami segéllyel bonyolított „hídmérleg akció” keretében a nagyobb községekben 1942-ben 43, 1943-ban 34 hídmérleg épült.

-a mezőgazdasági képzés támogatása-

Az erdélyi felsőfokú gazdasági képzést a kolozsvári Gazdasági Akadémia biztosította. Marosvásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön középfokú gazdasági tanintézetek létesültek, szintén Marosvásárhelyen sajt- és vajmestereket képező mezőgazdasági tejipari szakiskola kezdte meg működését 1942-ben. Állami támogatással tovább működött a csíkszeredai mezőgazdasági szakiskola, a székelykeresztúri, gyergyószentmiklósi, kézdivásárhelyi téli gazdasági iskolák. A rendszeres intézményi képzés mellett alkalmanként különböző tanfolyamokat szerveztek. Az FM erdélyi kirendeltsége a földműveseknek két-három hónapos téli gazdasági tanfolyamokat és a háziasszonyok részére hathetes háztartási vándortanfolyamokat szervezett.

A tanfolyamok iránt általában nagy volt az érdeklődés a falusi gazdák körében, pl. a mezőgazdasági gépkezelői tanfolyam 1941–42 telén Marosvásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön 454 hallgató részvételével zajlott. Az 1942. évi mezőgazdaság fejlesztési törvény létrehozta a községi gazdasági elöljárói intézményt. A gazdasági elöljárókat az ezüstkalászos gazdák közül választották. Az FM Erdélyi Kirendeltsége és az EMGE a mezőgazdasági termelés színvonalának javítására különböző népszerűsítő akciókat szervezett: mezőgazdasági kiállításokat, termelési versenyeket, gazdanapokat.

L.pdf, 175.9k - Adatbank

ERDÉLYORSZÁG BORÁSZATA.

A természet Erdélyt, a testvérhont, épen oly bőven áldá meg gazdag kincseivel, mint Magyarországot, melyek között ott is mint itt, a bor igen jelentékeny helyet foglal.

Erdélyben azon terület, melyet szőlő föld, az adóbizottmányi kimutatás szerint 102,600 holdat tesz, melyen évenként egyremásra közel két millió akó bor terem, mi is, ha csak egy akót 3 frtra számítunk, mintegy 6 millió pengőforint értéket képvisel. Ez oly szép somma, hogy ha azt akár tőkének, akár jövedelemnek tekintjük, mindenesetre figyelmet érdemel.

De Erdélynek nem csak elegendő, hanem igen kedvező viszonyok között fekvő, jó bortermő szőlői vannak. A heglánczolatok ugyan, melyeknek oldalait szőlővel művelik, különböző pontokon vannak, s a föld természete s alakulása szerint egymástól különböznek, s így majd minden vidéken más jellemű bor terem, mihez különböző vidékenként bizonyos fajok túlnyomósága is járul; de azért igen jeles s igen kitünő borai vannak Erdélynek szintúgy, mint a testvérhonnak. Van neki szinte a neszmélyihez hasonló, sőt azt felülmúló fehér bora, a Maros mentében termett bora hasonlít a badacsonyihoz, a somlyói a magyar (majdnem hasonnevű) somlaihoz, az érmelléki (mert ott is van Érmelléke az Ér vize mellett) bakatora hasonlít a magyar érmellékihez, különösen : a szeödemeteri, pelei, tasnádi, balánházi és csákolyi. Igen jelesek a kisküllövölgyi, úgy a Deés s más vidék borai is.

És mégis mily keveset jövedelmeznek ott a szőlők. azt az általános panaszok, kereskedési viszonyok s borárok mutatják. A bornak ára Erdélyben igen alant áll, s azért háládatlannak tartják a szőlőművelést, melynek költségei felette nagyok. Eddig tehát Erdélynek szőlőiben fekvő kincsét csak holt tőkének lehetett tekinteni, mi noha kivételképen a rendes s szorgalmatos művelés után egyes birtokosoknak kielégítő jövedelmet hajtott, de általában az országban a pénzt, sem annak forgalmát nem nagy mértékben idézte elő.

Az erdélyi bortermelés ily pangó állapotának s hátramaradásának okait leginkább e következő körülményekben lehet feltalálni. 1) A szőlőművelés elhanyagoltatván, ez által a termés annyira csökkent, hogy a szűken reá fordított költséget sem lévén képes visszafizetni, mi is a szőlők iránt egykedvűséget, sőt sokaknál ellenszenvet idézett elő. 2) A szőlőfajok nemesítésére semmi gond sem fordított, a menynyire pedig mégis némelyek jobb fajok szaporítása után törekedtek, a helybeli körülményeknek kevésbé megfelelő fajokat választottak, (tisztelet a kivételeknek), mert a megválasztásban inkább csak a hír után indultak, mint a tapasztalás általi meggyőződés után s tudományos elvek nyomán. 3) A szőlőművelés sok helyen nem felel meg a czélszerű rendszernek s helyi viszonyoknak. Egész Magyarországon nem lehet észrevenni oly eltérő művelési rendszert, minő Erdélyben uralkodik. A mi bizonyos tájhoz, földhöz s fajokhoz hozzáülük, azt sokszor már más vidéken lehetetlen gyakorolni. 4) A borkezelés s pinczegazdászat alapos elvei nem voltak annyira is elterjedve, mint Magyarhonban (noha

e tekintetben is sok jeles termesztőre nézve kivételt kell tenni). 5) Aránylag igen kevés bor jött pinczekezelés alá, miután a jobb helyekről többnyire must korábban vitték el a vevők a borokat, mint például a k.szolnokmegyei érmelléki borokat a szamosközi, nyiri i, tiszaháti, s hajdúsági zsidók szokták elhordani, de csak olcsó áron, s nem azon célból, hogy azt jó kezelés által tökélyre fejtsék, s így valódi nevén árulván annak becsét s jellemét a világgal megismertessék, hanem hogy azzal gyengébb természetű kerti borokat javíthassanak. 6) Így tehát erdély borainak jeles tulajdonságait felismerni kereskedés útján nem lehetett, s nem tehetett az hódításokat a közforgalomban, annál kevésbé a világpiacokon. Az erdélyi borok kitűnő tulajdonságait a különböző vidékek, s jellemek szerint csak egyes pinczéből s egyes esetek után lehetett eddig megítélni. 7) Mindénnek természetes következtetése lett a kereskedés hiánya, a kereskedés hiányának pedig az alacsony borár, a borból eredő csekély jövedelem, s a háladatlan szőlőmívelés.

Ezen szomorú állapot azonban nem fog sokáig tartani, a borászat ügye valamint Magyarhonban úgy a testvér Erdélyben is újabb lendületet nyert. Erdély legjelesebb fiai érdekelve vannak ez ügy iránt, számos értelmes szőlőbirtokos feladatul tűzte ki magának szóval, tettel, s jó példával mozdítani e dolgon a mennyit csak lehet, több szakíró tett ígéretet e lapokban tárgyalni ezen ország borászati viszonyait, sőt az e. gazdasági egyesület mindent megtesz, hogy virágzóvá emeltessék ezen fontos gazdasági ág.

Az akarat tehát meg van, sőt meg vannak téve a kezdeményezés első lépései is, csak kitartás kell, s fel kell használni az eszközöket, melyek a célhoz vezetnek, s így a tökéletes sikeren kételkedni nem lehet. A kérdés tehát már most az, mit lehet s mit kell kiválólag tenni, hogy a megkezdett ösvényen minél gyorsabban s nagyobb eredménnyel lehessen előre haladni.

A vélemények e tekintetben igen különbözők lehetnek, de mi most csak saját meggyőződésünkről szólunk s leginkább azért, hogy az eszmecserének utat nyissunk, s a hiányokat megszüntető módok tárgyalására anyagot szolgáltatassunk. Azt hiszszük, hogy betegséget csak akkor lehet gyógyítani, ha a betegség nemét ismerjük, az orvosnak előbb a diagnosit kell csinálni, azután receptet írni, de ,hogy jól gyógyítson a terápiát is kell ismernie. Mi mintegy diagnosiskép mondtuk el az erdélyi borászat akadályait szükséges hogy szóljunk a gyógyszerekről is. Az említett bajok előadásából könnyen lehet ugyan következtetni annak orvoslására, mindazonáltal kénytelenek vagyunk némely pontokat ismételni. Először is hogy a szőlőmívelés ne legyen oly költséges s hogy többet jövedelmezzen, mennél gondo-sabban s célszerűebben kell azt művelni, iparkodni kell a tájhoz alkalmas fajokat szaporítani, melyek természete a bor jóságának s a termés bőségének is megfelelhesse. Nehéz ugyan a népnél feléleszteni a szorgalmat beszéd s tanács által, nehéz rábírní őket arra, hogy csak jobb fajokat műveljenek, s az egy-két hanyag kapálás helyett három sőt négyszer s célszerűen kapáljanak, a földet javítsák, a tökéket fiatalítsák, a metszést szabályszerűleg hajtsák végre, de igei .is könnyű példa után. A rendszeres művelésnek sikerét csak látni kell, s már kezdetben lesznek utánczóí, kiket ismét többen fognak követni, mig végre egészen elterjedhet. Ha valaki a budai hegyekben látja, hogy egy fertály szőlő (800 • öl) a silányabb éveken 80, a jobbakban

100 akót terem, (miről mi hiteles adatok után tanúskodhatnánk, de ezt akármelyik budai ember bevalja) az nem fogja sajnálni fáradságát s költségeit, hogy úgy megmívelje szőleit, a mint csak legjobban lehet, vagy a mint azt a budaiak szokták, az szívesen áldoz s megtesz mindent szőleje javára, mert tudja hogy mind fáradsága, mind befektetett pénze gazdag jövedelemmel lesz jutalmazva.

A fajok megválasztása azonban nagy gondot s combinatiót igényel, nem elég az, hogy valamely fajt mint kitűnőt valamely könyv vagy jó barátunk és szomszédunk feldicsér, vagy annak "kintünö tulajdonságairól tőlünk tíz mértföldnyire eső s a miénkkel ellenkező viszonyok között lévő szőlőkben győződtünk meg, mert épen az ilyen feldicsért fajok nem felelnek meg sokszor a mi körülményeinknek. Így van p. o. a bakarral, jó bort ad az s jól díszlik Diószeg vidékén, és Erdélyben közép Szolnok megyében, mert ezen vidék földje s éghajlata tökéletesen megfelel természetének, de azért már a Hegyaljára, Badacsony vidékére vagy a budai Hegyekre nem való. Így van a kadarkával Budán, ez a legtermőbb s legjobb bort adó faj, de már a pesti oldalon nem díszlik .; de így van az számos fajokkal, noha vannak bizonyos általános tulajdonságokkal bíró fajok is, melyek többnyire mindenütt legjobban díszlenek, minő a furmin sat. Jól meg kell tehát fontolni, mily vidékre minő faj legalkalmasabb, minek meghatározására nézve szemügyre kell venni minden körülményt, különösen a) hogy azon hely viszonyai, melyről az új faj hozatik, megegyezzenek a mi vidékünk viszonyaival, b) hogy mily fajok azok, melyek nálunk eddig a sok között legjobban termettek s legjobb bort adtak, s eddig a bor jellemére leginkább hatottak, és így azon kell lenni, hogy a választandó nemes faj szinte ezen nálunk leginkább kitünő faj családhoz tartozzék, mert csak így lehetünk biztosak, hogy a megválasztott nemes új faj is jól fog nálunk díszleni, mivel annak természetéhez alkalmas a föld és éghajlat. *Gyürky Antal.* (Folytatása következik.)

L.Borászat 1859 január 14

birtokosnak. Valahányszor nekünk a borkereskedés ügyében szólni csak alkalmunk volt, mindenkor kimondottuk azon elvet, miként magánkereskedőktől mi e téren nem sokat várunk. Borkereskedőink eddig is voltak, s megannyian lehetnek, de ezek működése sohasem szülhet eredményt, melyet csak kereskedelmi egyletektől lehet várni. Nem mondjuk, hogy nem lenne jobb a semminél, ha egy magánvállalkozó néhány száz, vagy épen néhány ezer akó bort a külföldre, például Amerikába jó sikerrel szállít, mert az által ismét tágul a tér s terjed becse borainknak, ámde tökéletes eredményt ily egyes esetektől várni nem lehet. Így voltunk mi meggyőződve, midőn a K. . . féle schweizi levelet a Kolozsvári Közlöny becses hasábján közölve olvastuk, örültünk, hogy egy lépés ismét történik Erdély borkereskedési terén, de még az csak csirája azon gyümölcsnek, mely későn ér meg. Minekünk szinte volt alkalmunk azon eredeti adatokat olvasni, melyeknek alapján az érdekelt levél kelt, de bővebb tapasztalásunk is van e tárgyban, tudunk több utat, melyen minden órában mehet ki Amerikába bor. E napokban is láttuk a ládákat készíttetni, melyekbe Sz. Franciscóba szállítatik bor. Mindazonáltal mi már többször elmondott okainknál fogva a magány kereskedéstől nem várunk annyit, mint a kereskedelmi egyletektől.

Erdélyországnak borászatát, borkereskedését s borainak árát egyedül csak a borászati egyesületek emelhetik virágzásra. Csak a borkereskedelmi egyesületnek, mely termeszőlőkből alakul, lehet s van érdekében a bort tisztán s jól kezelni.

A termeszőlőkből alakult kereskedelmi társulatok nemcsak a bor keletét mozdíthatják elő, de hatnak a szőlőművelésre, pinczekezelésre, s magára a borforgalomra. Ha ily társulatok vásárolnák össze az új borokat, azok nem fordítanák azt kerti, vagy más vidéki borok keverésére, hanem tisztán s czélszerűen kezelnék, s így

a) nem hiányoznák az ó bor, s lenne mit a külföldre eladni;

b) a társulati pincze mintegy mintául s iskolául szolgálna és innen terjedne a pinczekezelés ismerete;

c) a társulatnak sokkal nagyobb hitele lenne mint egyes kereskedőnek, de nagyobb összekötetéseket is képes volna magának szerezni, minek ismét az lenne a következése, hogy borait jobb áron eladhatná s jobb áron vásárolhatna borokat; a nyereséget pedig részvényesei azaz a termeszőlők, -- kik azt legjobban megérdemlik, — dugnák zsebre (nem pedig idegen), vagy is a termeszőlő kétszer nyerne.

A kereskedés előmozdítása s biztosítására nézve a k. társulatok legtöbbet az által hatnak (mi igen fontos körülmény, 1) hogy ők igen nagy mennyiségű egyforma bort képesek kiállítani. Nálunk eddig sok tekintetben legtöbb akadályul szolgált a kereskedésben az, hogy ha egy külföldi kereskedő a neki megküldött mustra vagy már előbbiről tett vásárlás után egy p ír száz akó bort megrendelt, már annak csak fele vagy harmada volt hasonló a mustrához vagy az előbb szállított borhoz, mert a termeszőlőnél az évek s hordók s dülők szerint, de az egyéniségek szerint is oly különbség van a borban, hogy ha egy kisebb kereskedő vagy factor egy-két száz akó egyenlő borra kap megrendelést, a legnagyobb rémülésbe esik, vagy a keverés által a legnagyobb képtelenségeket követi el, mi a társulati pinczékben másképp van : ott osztályozzák minden vidék borát év s faj szerint, azután az egyes birtokosokét 300 — 500 akós hordókba összeszűrik úgy, mint azok természete s a tudomány kívánja, ott érlelik sat., s így képesek nagy mennyiségű egyenlő bort szállítani. De a társulatoknak a külföldön ügynökei vannak, ezek vidékek izlése szerint tesznek megrendelést, s így könnyű tudni minő bornak milyen lehetetele, s minőről kell előre gondoskodni.

Az Amerikával való üzletet szinte csak a társulatok eszközölhetik sikeresen, mert noha egyes termeszőlők is már többször küldöttek ki s jó sikerrel borokat, s mint mondánk, most is tudomásunkra nem egy szállítás történik kifelé, mégis nagyban csak a társulat működhetik, mert mint tudomásunkra van, minden amerikai kereskedés óriási mérvben tizetik, s így kis szállítást jó nyereségnek sohasem tartanak. Az ő fogalmok szerint csak aminagy mérvben történik, az solid s ahhoz van bizalmok, s így minden kis szállítást csak kíséretnek tartanak, s a mustrának tekintett bort sohasem fizethetik, nem fizetik úgy, mintha több ezer akóra számíthatnak.

Mi azt hisszük, hogy e mondottakban semmi újat nem találnak erdélyi testvéreink, de ez oly ügy, miről ha kimerítőleg akarnánk szólni, iverket lehetne összeírni. Célunk nem más, mint felébreszteni a szakavatottak figyelmét, s alkalmat nyújtani azoknak a tárgy bővebb elemezésére, kik a helyiviszonyokkal ismeretesebbek; s azért csak fővonásaiban adók azon képet, melyet talán mások tisztább szemüvegen láthatnak.

Gyürky Antal

ERDÉLYORSZÁG- BORÁSZATA.

Ha Erdély különböző vidékein elterülő szőlőkön végig tekintünk, valamint arról könnyen meggyőződünk, hogy azok fekvése, alkatása sat. különösen kedvező a jó bor termesztésre, úgy kénytelenek vagyunk átlátni azon okokat is, melyek a jó s bő termést gátolják.

Mondottuk, hogy jó bort csak jó szőlőfajok s rendes művelés után lehet várni, s azért a faj nemesítést elmellőzhetetlennek tartjuk. De miután még az nem elegendő ösztön a jó művelésre, szorgalomra, és a szőlő iránti szeretetre — kivált a népnek, — hogy ha jobb s finomabb bort terem, s azt az eddiginél magosabb áron lehet eladni, szükséges hogy az kielégítő mennyiségben is teremjen. A fajok megválasztása s nemesítése által ugyan nagymértékben emelhetni a termés mennyiségét, valamint a rendes s többszöri kapálás s czélszerű művelés által is; mindazonáltal oly szőlőkben, minők többnyire az erdélyi szőlők, melyek már egészen el vannak öregedve, a budaihoz hasonló bő termést várni nem lehet. Az öreg szőlőt, hol a gyökerek már egészen ellepték a földet, a föld alsó rétege már egészen kimerült, hol a tőkék fája életereje már eltompult, hasztalan a trágyázás, hasztalan a gyakori kapálás, ott bő termésre számítani nem lehet, s ott csak ujjítás, fiatalítás s földfelforgatással lehet segíteni.

A szőlőművelésre nézve Erdély minden vidékén más divat uralkodik, egy oly általános szabályt mint Magyar országban nem lehet észrevenni. A kérdés tehát az lenne, melyik mód czélszerűbb a több közül? mire mi egyszerűen nem felelhetünk, s mit mi meghatározni nem akarunk. Véleményünk szerint legsikeresebben azt csak az erdélyi gazdasági egylet közbejárása által minden vidékről meghívott értelmes szőlőszökből alakult választmány, — gyakorlati s tudományos elvek s okok tökéletes megvitatása után — határozhatná meg. És csak az ily megállapodás után lehetne azután sürgetni, hogy minden vi-déken a legsikeresebb művelési rendszer vállalják általánossá.

A borkezelés és pinczegazdászatnak Erdélyben szinte vannak mesterei, de az ott általában véve mégis rossz lábon áll, tulajdonképen sok helyen se-hogy sem áll s nem állhat, mert nincs bor, s a hol bor nincs, ott nem lehet a pinczegazdászatot követni. Bor pedig azért nincs, mert azt legnagyobb részben must korában szokás eladni. Ez azonban oly baj, a melyen segíteni igen bajos. Kényszeríteni a népet nem lehet hogy borát kádról vagy must korában el ne adja, de az értelmesebb szőlőbirtokosoktól sem lehet azt másképp várni, ha csak nem lesz reménységük ó boraikat oly áron eladhatni, mely által visszatérne

pinczekezelési költségek, s azon töke kamatja , melyet igénybe venni kénytelenek addig, míg az ó borok eladása után várakoznak.

Már pedig mindaddig, míg Erdélynek nagyobb mennyiségű ó borai nem lesznek (melyek a kereskedelemre s szállításra alkalmasak), borkereskedése fel nem virágzik, s borai csak egyes mustrák után lehetnek itt-ott érdemek szerinti becsben ismeretesek, de nem általában s míg azok hire neve el nem terjedt, árok sem fog emelkedni.

A kereskedelem egyedül azon út, mely a pénzt forgalomba hozza, s mely által a természetmennyeket értékesíteni lehet. Így tehát Erdély borászatának föl virágzására az elmondottak után legfőbb rúgóul szolgálhat a kereskedelem, ezt kell óhajtani, s annak létrehozásán kell törekedni minden erdélyi szőlő.

L.Borászat 1859

-A telepések fokozottabb gondozása a szórványvidéken (Beszterce Naszód, Szilágy, Szolnok-Doboka)-1944-

-A Földművelésügyi Minisztérium Erdélyi Földbirtokpolitikai Főosztályának havi működési jelentései (1943. jan.–dec.)-1944-

-Növényegészségügyi nyílt rendeletek felterjesztése (besztercei, dési, marosvásárhelyi, sepsiszentgyörgyi, zilahi növényegészségügyi körzet)

L.M.O.L

A nagyobb városok vonzáskörzetében már korábban kialakultak olyan zöldségtermelő területek, mint a kolozsvári Hóstát vagy a Tordát és a Móc földet ellátó aranyosszéki falvak. Marosvásárhely közelében „Murokország” répát, petrezselymet, hagymát, dinnyét termelt a Nyárád hordalékos talaján. E sűrűn lakott, szántóban, legelőben szegény vidék rég rákényszerült az intenzív kézi művelést igénylő zöldségtermelésre, mely azután korszakunkban kiterjedt; árujával a földműves vagy a kofa innen Erdély távolabbi piacaira is rendszeresen ellátogatott. A zöldségkultúra terjedését vándorló bolgárkertészek is elősegítették. A hagyományoknak köszönhetően Erdélyben egyes termények, így a burgonya, káposzta termés hozama sokáig magasabb volt a magyarországinál.

-A szőlőművelés már a polgári forradalom idején a produktív föld körülbelül fél százalékára terjedt ki, s olyan régi borvidékeket foglalt magába, mint a Küküllők mente, Gyulafehérvár és Nagyenyed környéke. A termés hozamok ekkor még magasabbak voltak a magyarországi átlagnál, az előállított bor mennyisége a Bach-korszak végére mégis az 1851. évinek negyedére csökkent, s csak később következett újabb emelkedés. A hatvanas évektől a szomszédos Szilágyság és Arad-Hegyalja szőlői a kereskedelem hatására terjedő vörös borfajták által lettek híresek. Az új vörösborok, francia és német rizlingek a nagy- és középbirtokon megjelentek Erdélyben is, részben szilágysági munkások keze munkájával megújítva a hagyományos szőlőkultúrát, a művelési

technikát, amiben 1881 után már része volt a nagyenyedi vincellérképzőnek is. A leghíresebb borvidék: a Küküllő mente szőlősgazdái azonban többségükben kitartottak egyes régi erdélyi fajták mellett.

-A gyümölcsstermesztés tájegységenként változó képet mutatott, a mindenütt megtalálható szilva adta azonban a századfordulón is a gyümölcsfajták kétharmadát. Délnyugat-Erdély és a Szamos mente volt jelentősebb gyümölcs szállító; dinnyéből a legjobb Marosvásárhely határában termett. Az alma, körte mellett cseresznyével is piacoztak a kiegyezés kori Maros- ..... egyes falvainak lakói, de a gyümölcsök szélesebb körű elterjedése valójában a század utolsó harmadában következett be. A századvégen 11 millió gyümölcsfáról számol be a statisztika. Ekkorra érték be a gyümölcsnemesítés eredményei, hatottak a községi faiskolák, ahol már a gyermekek is megtanulták a metszés, oltás, alanynevelés ugyancsak átalakuló tudományát. E faiskolákban növesztett csemetéket azután a parasztgazdaságok kertjeiben ültették el. Új fajták tűntek fel, míg a régiek közül a jobbak szétterjedtek, a meggy és barack keresettebb lett, s az országutak mentét is fokozódó mértékben ültették be gyümölcsfákkal. A századfordulón a szövetkezetek megjelenésével megnövekedtek az értékesítési lehetőségek. Déván magyar nagybirtokosok, szász és román bankárok közös akciójával 1900-ban létesült gyümölcskonzerv-készítő üzem, egy évtized múltán pedig román tőkével jó nevű gyümölcskereskedelmi és szeszfőző vállalat Marosillyén. 1903-ban például különféle közvetítő cégek Észak-Erdélyből 300 vagon almát szállítottak a stuttgarti boralmapiacra, ahol egyébként magyar gyümölcs tette ki a kínálat 30%-át.

L.E.T.

-Bánffy György, Bethlen Miklós, Apor István grófok 1697. dec. 5-én Bécsben kelt latin nyelvű levele I. Lipót császárhoz. Bánffy György, Bethlen Miklós és Apor István válaszolnak az I. Lipót császár 1697. dec. 2-i javaslatára, helyeslik azt, hogy a török ellen való támadásnak a megfelelő időpontját elmulasztani nem szabad, de visszautasítják a tervet, amely szerint a háborús költségek fedezésére Erdélyre nagyobb terhet rónának, mert a lakosságot a sok háborúskodás annyira kimerítette, hogy a kért összegnek harmadát sem tudná előteremteni.

L.Mody

-Innen Erdélybe menvén és Szászvároson meg Gyulafehérváron, Sárdon, Nagyenyeden, Tordán, Gyéresen és Kolozsváron megállapodván s a körülöttük lévő szőlőket meglátogatván, szőlőpenészt többé-kevésbé majd mindenütt találtam, de legnagyobb mérvben Nagyenyeden, főképp Jancsó tanár ur tornác és falmelletti lugasain, leginkább a furminton, de elég bőven a többi fajokon is, nem tévén kivételt még az Izabella sem, melyet sok szőlész ezen kórtól teljesen mentnek tart. Itt a tudós tanár ur társaságában, kinek sokoldalúságához a górcsovészlet is tartozik, kinek száz meg száz önkészítette górcsói tárgyai vannak, kedvező alkalmam volt e szőlőkórt kissé tüzetesebben is tanulmányozni, a tisztelt tanár úrral többször is megújítván napjában górcsói vizsgálatainkat. És miután az általunk látott alakok teljesen megegyeztek a górcsói

csővészeti könyvekben „Oidium Tuckeri” név alatt lerajzoltakkal, semmi kétség sem foroghat fenn, hogy csakugyan szőlőpenészszel volt dolgunk, és hogy a szőlőt meglátogatni szokott számtalan csapások ezen talán legveszélyesebbike csakugyan meglepett bennünket is. E szerencsétlenség mellett szerencsénk az, hogy mire hozzánk érkezett, állítólag már biztos ellenszerét bírjuk a finom kénvirágban, mely egy kis kézi fuvó alakú eszköz segélyével a kóros fültre vagy tőkére hintetik. Paget ő méltósága is éppen ezzel foglalkozott, midőn hozzá menni szerencsém volt, de sokkal rövidebb volt az idő, mintsem az eredményről valamit szólhatnék. Felötlő, hogy míg Gyéresen a falakat borító redélyzetre feszített lugasok nagy mérvben meg voltak lepve, a külső szőlők mentek maradtak, míg Csombordon éppen ellenkezőleg inkább a külső szőlőkön lehetett itt-ott találni, míg a kerti, nem fal melletti, hanem szabadon a kert közepén lévő, egy nagy zöldes táblát kerítő lugas, mely magának a kertészet-kedvelő bárónő ő nagyságának gondoskodása alatt áll, a legépebb állapotban találtatott. Tordán sem láttam a Vélics urak kitűnő művelői szőlőikben. De elég helyen lehetett látni, fájdalom! — arra, hogy elmondhassuk: „Hannibal ad portas.” Azért vigyázzunk, nehogy véletlenül lepezzünk meg és szükség esetében gondoskodjunk a mentő szerről, a kénező gépről, mely nem is igen drága. A gyéresi 4 frtért küldetett Klosterneuburgból.

Dr. Miskolczy Mihály.

L. Borászati-1872-január

Magyarország és Erdély borai két országos collectiv kiállítás és Láposy Ferencz és társa budapesti borkereskedőknek magán kiállítása által képviselvek. A két collectiv kiállításnak egyikét a magyar országos gazd. egyesület, másikat az erdélyi gazd. egyesület és az erdélyi pinczeegylet együttesen rendezték. Hogy mint az e lapok olvasóihoz legközelebb esőn, az „erdélyi gazd. egyesület és erdélyi pinczeegylet” collectiv kiállításán kezdjem, ebben részt vesznek; 1) Apor Károly báró; 2) Bánffy Albert báró; 3) Bethlen Sándor gróf; 4) Bornemisza János báró; 5) Elekes M. 6) Gerendy István; 7) Kemény István báró; 8) Mikó Imre gróf; 9) Paget-János; 10) Sámi László; 11) id. Teleky Domokos gróf; 12) Teleky Gusztáv gróf; 13) Zeyk József; 14) Az erdélyi pinczeegylet. Ki van állítva mindössze 55 borfaj, ezekből vegyes szüretelésű 18, fajbor 27, vörös fajbor 2, aszú 6, pezsgő 2.....

Az első gróf Mikó Imre, az utóbbi a pinczeegylet által van egy igen szép példányban kiállítva. Ugyancsak gróf Mikó Imrének 1834-iki és 1846-ki termésű szilvási borai ritka szép és jeles borok,.....

A kiállított fajborok között van: 8 bakator, 5 riesling, 1 welsch riesling, 8 leányka, 3 Som, 1 sauvignon és 3 muscat.....

A bakator borok között kétség kívül első helyen áll Sámi Lászlónak 1862. sződemeteri bakarja. Ezen gyönyörűen iskolázott bor nem csak versenytársait előzi meg messzire; az oly szép, hogy az egész londoni borkiállítás aligha mutathat fel annál tökéletesebb bort. A bakator bornak esélyei Angliában még kétesek, zamata idegenszerű,

teste vékony, bár azt szesztartalma némileg ellensúlyozza, ahhoz az angolnak szoknia kellene. Annyi azonban mindenesetre áll, hogy Sámi László szódemeterije az angol piac számára készítettő bakarbornak ideálja, ámbár ezt annak, — különben elismerjük indokolt, — magas árára alkalmazni nem akarnók.....

A riesling borok között bajos volna az elsőséget oda ítélni; báró Apor Károly tófalvi rieslingje, báró Kemény István csombordi rieslingje, Paget Jánosnak gyéresi és szőkefalvi rieslingborai, úgy szintén az erdélyi pinczeegyletnek rieslingje, mindannyian kitűnő borok és mindegyik elég jeles önmagára, hogy versenytársaitól a koszorút elvitathassa. Ha a kiállított példányokat elemezzük úgy találjuk, hogy a tófalvi, gyéresi és szőkefalvi rieslingborok finomabbak zamatban, a csombordi s a pinczeegylet rieslingje gazdagabbak testben; az elsők jobban szorítják a német borokat, az utóbbiak jobban vonzák az angol ínyt. Annyi mindenesetre áll, hogy valamennyi az erdélyi borászati reformoknak méltó képviselője .

A leányka borok között első helyen áll gazdag teste által Gerendy Istvánnak leánykabora, a melyet azonban Paget Jánosé zamatra felül mul. E kettő mellett igen szép 3-ik példány a pinczeegyleté, a melyet mérsékelt ára kedvelt kereskedési borrá fog tenni.....

Gerendy István és az erdélyi pinczeegyletnek, som-borai tudtunkkal már a múlt évi bécsi világkiállításon állottak nemes versenyben szemben; az elsőség akkor Gerendy István kitűnő borának jutott, és az ezen elsőséget ma is igazolja, mindazonáltal igen szép példányok mellette a pinczeegyletnek 1862-ki és 1866-ki somborai is. Muscat bor eddigelé kettő van kiállitva, egy croquant muscat és egy alexandriai muscat, mindkettő Zeyk József ur pinczejéből, ezek zamatra igen szép borok, különösen a croquant muscat, kár hogy nagy savanyúságuk ezen jeles tulajdonukból sokat leront. A harmadik bejelentett muscat bor a pinczeegyletnek Alexandriai muscatia, mely azonban még be nem küldetett.....

Erdély faj borairól szólva nem volnánk igazságosat, ha Paget János ur Sauvignonjáról és a pinczeegyletnek Tramineréről külön meg nem emlékeznénk, mindkettő igenjeles bor a melynek az angol piacon is nagy jövője lehet, finom zamatjuk természetes erőteljességükkel párosulva. Erdélynek legszebb borai közé helyezi azokat.....

Vörösbor Erdélyből csak két mutatvány van kiállitva, mindkettő egy szőlőt, a Carbenet képviselve. E szőlőfajt ha jól tudjuk Erdélyben Paget János ur kezdé meghonosítani, ő volt annak úttörője, s a kedvező ítélet, melyben a londoni szakértők ítélete a borokat részesíti, midőn azokat az összes magyar vörös borok fölé helyezi, úgy hisszük legszebb jutalma Paget ur hazafias buzgalmának. Erdély mint kitűnő fehér boroknak hazája ismert volt a nagyközönség előtt, a Carbenet azonban egy új és következményeiben messze kiható vívmány, mert midőn általa Erdély a vörösbortermő országok sorában is méltó helyet ígérkezik elfoglalni, egyúttal el van oszlatva azon, mint a következmények mutatták, indokolatlan balhiedelem, mint ha az erdélyi talaj a

vörösbor termelésére alkalmas nem volna. A mi vörös erdélyi borokat eddigelé ismertünk, czelna, darlatz, fugád, mindezek a közepszerűsínvonalán felülemelkedni nem igen tudtak, a Carbenet egy szökéssel messzire hagyta maga után versenytársait s élére állott valamennyinek.....

A kiállított aszaborok között első helyen az erdélyi pinczeegylet 1874-ki rózsamáli aszúja érdemel figyelmet, gyöngébbek annál, de mindazáltal igen szépek, ugyancsak a pinczeegyletnek fiatalabb aszaborai valamint a Paget János és id. gróf Teleki Domokos ur részéről küldött leányka és muscat aszúk .....

L.Borászati 1874 augusztus

Mig Erdélynek, Bánságnak, sőt tán még a Nyírségnek is borcsarnokai vannak ; addig a per eminenciam bortermelő Balatoni vidéknek egy sincs!

L.Borászati 1875 április

Angol vélemény erdélyi boraink felett.

Vizetelly Henrik Eequire az angol királyné parancsolatából az angol parlament mindkét házának az 1873. évi bécsi világkiállításon kóstolt borokról jelentést terjesztett be, melynek az erdélyi borokra vonatkozó részét az „Erd. gazda” nyomán a következőkben közöljük:

„Az erdélyi borkiállítás minden egyéb bortárlatoktól különbözött; mert válogatott, értelmesen a kellő határok közé szorított, de a mellett a legközönségesebb, valamint a legjobb fajtákból is példányokat tartalmazott, és így épen olyan volt, minőnek egy borkiállításnak valójában lennie kell. A földbirtokosok által termesztett 118 borminta sokkal találóbb véleményt nyújtott az erdélyi borokról, mint a tízszerre annyi magyar bor, melynek gyűjteményében a legkevésbé érdemes fajok is végnélkül lévén képviselve, a nevezetesebbeket mintegy elnyomták.

Az erdélyi részek borai kielégítőleg kóstoltattak és gondosan bíraltattak, míg a magyar osztályban a kóstolás látszólag végtelennek és oly fáradságosnak bizonyult, hogy azt nagyrészt fizetett egyénekre kellett bízni. A válogatott tokaji és több más nevezetes bor természetesen kivételt képezett; de a száz meg száz, majdnem azonos jellegű közönséges bort naponta hosszadalmasan bírálni a jury érdemesnek nem tartotta. Az erdélyi osztályban a három legnevezetesebb kiállító gróf Mikó Imre, az erdélyi pinczeegylet Kolozsvártról és Paget János volt, utóbbi egy angol, ki már évekkal ezelőtt Erdélyben letelepedett és Magyarországról jól ismert uti rajzot is irt.

G-róf Mikó Imre hétféle közönséges asztali bort állított ki különböző vidékekről, melyek közül az első oláh-szilvási 46 éves lévén, kezeskedik az erdélyi közönségesebb borok tartósságáról. Egy másik asztali bora 40-ik évében, valamint egy szép világos szinti bakator ugyanazon évről szintén említést érdemel, de mindkettőt zamat és erőben felülmulta egy 1848-iki, mely elemeztetvén, 25 fok borszeszt mutatott ki. Mindezen

pompás borok a híres Bacca d'oro-tól nyerték nevüket és eredetüket, mely szőlő több évszázaddal ezelőtt hozatott Olaszországból Erdélybe. A gróf gyűjteménye még néhány felséges aszút tartalmazott, melynek leve sajtolás nélkül folyt le a teljesen érett szőlőszemből, és egy Furmint bort, melynek faja Tokajban és a Hegyalján túlnyomó. Ezen és más példányainak finomságával gróf Mikó Imre haladási érmet nyert.

Az erdélyi pincze-egylet gyűjteménye különösen nevezetes volt először 1834-iki rószamáli aszújáért, a fehérvári püspök szőlőjéből, mely kiválóan jóízű és zamatu bornak palaczkja 1 frt 50 kr., továbbá küküllőmenti tiszta aranyszínű borai miatt, melyek ugyan legkevésbé sem édesek, de másrészt épen nem fanyarak több testtel birnak, mint az átlagos rajnai termések és némelyek kedves illatúak. Ezen borok ára, évjárat szerint, palaczkonként 60 krtól 1 frt 50 krig váltakozik. A pincze-egylet legfinomabb borának legmagasabb ára 1 frt 50 kr., a közönséges asztali boré pedig 40 kr. palaczkonként. Voltak még ezen gyűjteményben Bakatör, Riesling, Furmint és Clavner példányok és egy nagyon nevezetes jó bor: Som vagy Sombor név alatt, mely nem tévesztendő Össze a magyarországi Somlyaival, melynél sokkal kitűnőbb. Mindezen boraival haladási érmet nyert a pincze-egylet.

A Som-ból a legkitűnőbb példányt Gerend i István küldötte, mely különösen lágy és finom ízű, szép szalma színű, kristálytiszta és finom zamatu, az erdélyi osztályban ez a legkitűnőbb példányok egyike volt és kiállítója érdem érmet nyert vele.

A Paget János által beküldött példányok között voltak szőkefalvi szőlőjéből Leányka, több Riesling, egy Welsch Riesling 1869-ből, mely Pasteur rendszere szerint forraltatott és egy tökéletesen érett bor minden sajátságaival birt és egy Muscat Croquant 1866-ból elegendő és finom zamattal. A muskotályok különben ugy a magyar mint az erdélyi osztályban egyformán túlnyomóak voltak. Volt a Paget gyűjteményében többek között néhány könnyű és tiszta ízű másolás, egy nagyon zamatos, a champagnei-hez hasonló fehér bor, egy Sauterne, mely bizvást származhatott volna a girondéi Ciron völgyből, és mindenek felett egy 1868-ki veres bor, Carbenet szőlőből, mely vetekedik a Haut Médoc némely legjobb terményével. Az említett példánynak gyöngyörű szine, zamatja és finomsága volt, csak ereje túlságos, mert 22 fok szeszt mutat; ezen Carbenet-et lehetett — kivétel nélkül — a legjobb veres bornak mondani mindazok között, melyeket Magyarország és Erdély kiállított. A három utóbbi Pagetnek kísérlete volt, kí a kitűnően sikerült eredményért melegen üdvözlötett.

Néhány kiválóan lágy és finom 1868 és 1869-ki Rieslinggel báró Apor Károly nyert érdemérmet; ugyanazt kapták gróf Bánffy György 1863-iki finom tasnádi, gróf Bethlen Sándor tasnádi bakatora, Földvár y Ferenc z pompás törökhegyije, báró Kemény István (ki kiválóan lelkesedik a Riesling-ért) egyetlen riesling példánya, melyet Csombordról bemutatott, végre Sámi László 1862-ik bakatora.

Tíz más kiállító elismerő oklevelet nyert. A Paget által kiállított felséges példányon kívül az összes gyűjteményben csak néhány veres bor volt, melyeknek egyike sem vonta magára a figyelmet. A veres bor Erdélyben nagyon ritka és általában véve rosszabb

minőségű, innen van, hogy Pagetnek a Médoc szőlővel tett kísérletének jó sikere oly nagy fontossággal bír. Az erdélyi folyók nagyrészt nyugotnak folyván, a hegyek is azon irányban fekszenek és egy részük ki van téve a függőleges déli napsugaraknak, minek következtében felséges szőlőmivelő helyeket szolgáltatnak.

A legjobb szőlő Kis-Küküllő mentén terem, mely erős tiszta, zamatos bort ad, kevés vagy éppen semmi borkősavat nem tartalmaz; azután Fehérvár vidékén, melynek bora sok szeszt tartalmaz és szép aranyszinti; a Nagy-Küküllő mellett is jó bor van, mely azonban világosabb és kevésbé szeszes; Hunyadmegye és Felső-Maros vidékének bora hatalmas és setétszínű; végre Nyáradmentén MarosVásárhelyen és a Mezőségen kellemes könnyű bor fordul elő, mely több zamattal bír, mint bármely más vidéknek borai. Erdélyben a legkiterjedtebb szőlőmivelő helyek Nagy-Szeben, Szilágy-Somlyó, Fehérvár, Maros-Vásár hely vidékei. A talaj közönségesen homok és márgából áll, kövesült maradványok és kagylós mészkővel többé-kevésbé vegyítve. A legnagyobb (?) termés átlagosan véve 16 akó. Az erdélyi bort 4-ik évének betölte előtt soha sem kellene inni. Borszeszes ereje lényegesen változik a szerint, a mint jó vagy rossz évben termett. Jó években 21° szeszt mutat, de egyes különleges esetekben 27° is tartalmaz."

L.Borászati 1875 április

Milyen kár ,hogy az erdélyi szőlők termelését,a borok előállítását, kezelését forgalmazását, 1919-től kezdve senki sem támogatta sőt.....Ma Erdély borai uralhatnák a világ borpiacait is.

Kiss Károly

Magyarország borvidékei:

Erdélyirészek 1. Az alsó-marosi borvidék magában foglalván a marosi, hátszegi, szászvárosi alosztályokat. 2. A közép-marosi borvidék hegyaljai, marosi, aranyosi kerületekkel. 3. A kis-küküllői borvidék nyárádi, kis-küküllői és maros-küküllői kerületekre oszolván. 4. A nagy-küküllői borvidék a székácsi, medgyesi, olti kerületek szerint felosztva. 5. A mezőségi borvidék a sajói, szamosi és marosi kerületekkel. 6. A szilágyi borvidék a zilahi, hegyhádi és érmelléki kerületek szerint alosztályozva, de mely utóbbinak nagy része Magyarországra nyúlik.

Erdély szőlővidékei, mint láttuk, főcsoportokra és alkerületekre oszolnak. Az a 1 s ó-marosi borvidék a Maros völgye minden mellékvölgyeivel Alvincztől az ország határáig, keleti szélét a Sebes vize képezvén.

Benne a marosi alkerület fekvése általában hegyes s a szőlők keletről nyugatra vonulnak, lejtőjük legnagyobbbrészt délnek terül A hátszegi kerületet a Strigy és Cserna völgyei képezik, szőlőhegyei délről északra vonulnak, lejtőjük nagyobbára déli.A szászvárosi kerülethez tartozik a Maros balpartja a Sebes balpartjáig. Szőlőhegyei a déli Kárpátoktól északra vonulnak, lejtőjük leginkább keleti, részben déli és csekély mérvben nyugati; nagyobb részt szelíden lejtők kevés meredekséggel A középmarosi

borvidék hegyaljai kerülete Károly-Fehérvártól Nagy-Enyedig terjed, illetőleg azt a Maros jobb partja és felnyúló völgyei képezik. Szőlőhegyei részint délnek, részint nyugatnak vonulnak, helyenkint meredek, de középmelkedésű is számosan fordul elő.

A marosi kerületnek szőlőhegyei is keletről nyugatnak vonulnak párhuzamosan a Marossal, lejtői többnyire déliek. Az aranyosi kerület szőlőhegyei e folyócska két oldalán terülnek el, tengerszín feletti magasságuk 800 és 1200 b. láb között váltakozik. A hegység északnyugatról délkeletnek, lejtői délkelet, dél és délnyugat felé nyúlnak. A kisküküllői borvidék a Küküllő völgye mellékvölgyeivel egész a Marosig terjed, melynek partminte egyébiránt már a fentebbi kertületekhez tartozik. E vidéknek nyárádi kerületét a Nyárád völgye és beszakadásai képezik. Szőlőhegyei keletről nyugatra vonulnak, lejtői nagyobbára délnek terülnek, de keleti, sőt nyugati lejtők is fordulnak elő.

A kisküküllői kerület szőlőhegyei keletről nyugatnak vonulnak, lejtőik részint délnek, részint délnyugatnak terülnek s elég meredek. A tengerszín feletti magasság 1344—1544 b. láb közt inog.

A mezőségi borvidék az Aranyos, Maros, Szamos és a Sajó közti területet foglalja el, ide számítva a Sajó és Szamos egész völgyeit. Benne a sajói területnek szőlőhegyei keletről nyugatra vonulnak s nagyobbára déli, kevésbbé délkeleti és délnyugati lejtést tüntetvén fel. Lankás és meredek lejtő váltakozik. A szamosi kerületben a szőlők tenger feletti magassága 1098—1212 láb közt változik. A szőlőhegyek keletről nyugatnak vonulnak, közepes lejtéssel s kevés elhajlással délnek, délkeletnek s itt-ott délnyugatnak terülnek. A maros i kerület szőlőhegyei is keletről nyugatnak irányulnak, főképp déli s délnyugati lejtéssel többnyire meredeken emelkedve.

L.Borászati

Borászati kiállítás.

Az erdélyrészi bortermelők külön igen szép kiállítást rendezvén, itt csak 6 kiállító borait találhatjuk fel u. m. báró Kemény Istvánné csombordi rieszlingjét, Zeyk József kitűnő „Chateau Gombás” fehér és vörös borát, báró Kemény Endre m.-bükkösi-, Hosszú József mócsi pecsenyeborát, gr. Eszterházy István küküllőmenti rieszlingjét, valamint Bikfalvy Ferencz 1874. évi szilágysági borát

L.Borászati 1885 június

Székelyföld a visszatérés után (1940–1944)

A reintegrációs törekvések fő kivitelezői a vármegyék törvényhatóságai voltak. A közigazgatási intézmények mellett azonban Erdélyben sajátos, a trianoni területen nem létező intézmények is részt vettek a fejlesztéspolitika megvalósításában. Ilyen volt az 1940. szeptember 14-én Teleki Pálminiszterelnök kezdeményezésére alakult, *Erdélyrészi Gazdasági Tanács*, amely „legális adatgyűjtő, javaslattevő és tanácsadó szerv.”

Az EGT közvetítői hatáskörébe az *Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület*, az *Erdélyrészi Hangya Szövetkezet* és a kolozsvári „*Szövetség*” *Gazdasági Hitelszövetkezetek Központja* tartoztak. A *Földművelésügyi Minisztérium* 1941 júniusában

Erdélyben létrehozta a *FM Erdélyi Kirendeltségét*. A minisztériumnak külön erdélyi költségvetése volt.

A nagy múltú Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület is megbízást kapott tevékenysége folytatására. Állami támogatással tovább folytatta tevékenységét az erdélyi szövetkezetek csúcsszervezete, a még 1920-ban alakult, Kolozsvárt székelő „Szövetség” Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központja. 1940. október 16-án a *Hangya Szövetkezetekigazgatósági* gyűlésén elhatározták, hogy „Marosvásárhely székhellyel szövetkezetet hoznak létre, amelynek cége lesz: az *Erdélyrészi Hangya Szövetkezetek Szövetsége*, mint szövetkezet.” A gazdasági élet fellendítését segítő, több új intézményt hoztak létre.

1943-ban, Marosvásárhely székhellyel alakult az *Erdélyi Tejgazdasági és Tejértékesítő Szövetkezet*, amely tejgyűjtő állomásokat, községi tejszövetkezeteket létesített. Az *EMGE*, a *Futura*, a *Magyar Mezőgazdák Szövetkezete* és a kolozsvári *Szövetség* létrehozta az *Erdélyi Gazdák Magértékesítő Szövetkezetét*, amely az ún. zárt erdélyi területen tevékenykedett (Háromszék, Csík Udvarhely, Maros-Torda, Szolnok-Doboka, Kolozs, Beszterce-Naszód, Szilágy vármegyék)

A szociális támogatások területén a visszacsatolás után az első állami segélyszervezet az *Erdélyi Szociális Szervezet* volt, feladatkörét 1941 közepén az *Országos Nép- és Családvédelmi Alap* (O.N.Cs.A) vette át. Az intézmény házakat építtetett és javíttatott, házi és kisipari támogatásokat folyósított a sokgyermekes családoknak, állattartásokat (tehenek, lovak, sertések és kisállatok) bonyolított le. A házasulandóknak házassági kölcsönöket is nyújtott. A *Nemzeti Önállósítási Alap* kezdeti célkitűzése az értelmiségi munkanélküliek gazdasági önállósítása volt. A visszacsatolás után a szakképzett kereskedőket és iparosokat is támogatta.

A mezőgazdaság állami támogatása.

A visszacsatoláskor a trianoni területen az állami gazdaságirányításnak már kialakult, sokrétű gyakorlata volt (főleg német és olasz példák nyomán). A kormányzat erdélyi mezőgazdaság fejlesztő programjában is érvényesítette ezt a tapasztalatot. A növénytermesztés színvonalának javítására kedvezményes vásárlással minőségi vetőmagakciókat szerveztek.

Fontos szempont volt az ipari növények (rostlen, napraforgó, cukorrépa) és a Székelyföldön addig alig ismert, vagy kevésbé elterjedt takarmánynövények (lucerna, szarvaskerep, somkóró, baltacím) meghonosításának szorgalmazása. Marosvásárhelyen *Gyümölcsészeti Felügyelőség* létesült, a székely megyékben mindenütt gyümölcsészeti intézőségeket és növény-egészségügyi körzeteket állítottak fel, tanfolyamokat szerveztek, kiállításokat rendeztek. A gyümölcsösök ápolásához

permetezőgépeket, vegyszereket osztottak kedvezményes áron, permetezőmester képző tanfolyamokat szerveztek ahová a nagycsaládosokat vették fel.

Az állattenyésztés támogatása

A FM megszervezte Erdélyben is az állattenyésztő szolgálatokat, *Vármegyei Állattenyésztő Állomások*at állított fel. Az állattenyésztési egyesületek (szarvasmarha-, juh- és sertés szakosztályokkal) feladata az állatkiállítások szervezése, vásárok rendezése volt. A FM törvényhatósági állattenyésztési alapot létesített, ebből támogatták a községekben az apaállattartást.

Az EMGE téli gazdasági tanfolyamainak kimutatása.

MEGYE	A tanfolyami hallgatók száma:											
	1936-37		1937-38		1938-39		1939-40		1940-41		1941-42	
	Tanf.	Hallg.	Tanf.	Hallg.	Tanf.	Hallg.	Tanf.	Hallg.	Tanf.	Hallg.	Tanf.	Hallg.
Alsófehér	1	22	1	32	—	—	—	—	—	—	—	—
Arad... ..	1	49	5	146	5	149	—	—	—	—	—	—
Bihar	3	103	1	27	3	125	—	—	2	58	2	95
Brassó	—	—	1	36	—	—	—	—	—	—	—	—
Csik	2	109	2	68	5	171	2	71	6	207	1	72
Háromszék ...	—	—	2	117	5	229	4	187	12	481	8	293
Kisküküllő ...	4	85	4	119	6	137	1	37	—	—	—	—
Kolozs	2	72	4	142	5	149	1	33	3	86	4	131
Maros	2	67	4	124	8	284	9	336	13	552	14	467
Máramaros	—	—	1	39	—	—	—	—	—	—	—	—
Nagyküküllő ...	1	23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Nászód.....	—	—	—	—	4	113	—	—	—	—	—	—
Szatmár	—	—	2	62	2	59	—	—	4	181	2	151
Szilágy.....	1	46	1	43	5	182	—	—	3	86	1	30
Szoln. Doboka	3	91	—	—	2	57	—	—	7	217	4	138
Udvarhely	2	49	—	—	—	—	1	34	4	133	3	95
Szörény	1	34	—	—	1	27	—	—	—	—	—	—
Temes	—	—	1	30	2	79	—	—	—	—	—	—
Torda	—	—	5	172	4	170	4	141	—	—	—	—
Összesen	23	750	34	1157	57	1931	22	839	54	2001	39	1472

EMGE tanfolyamok

A lóállomány minőségi feljavítását a kormányzat elsősorban tenyészkanca akciók lebonyolításával támogatta. A szarvasmarha-tenyésztés fejlesztésének legfontosabb eljárása a fajtafeljavítás volt, ezt a törzskönyvezett apaállatok köztenyésztésben való

elhelyezésével biztosították. A tenyészbikák vásárlásánál a székelyföldi gazdakörök 25 százalékos, a községek és közbirtokosságok 20 százalékos kedvezményt kaptak. A juhtenyésztés fellendítésére 1941-ben és 1942-ben kormányzati támogatással fésűsgyapjas cigája kosokat és bárányokat osztottak ki. A baromfitenyésztés támogatására a FM Marosvásárhelyen keltető központ létrehozását rendelte el, ol építési segélyeket folyósított.

Legelő- és rétgazdálkodás korszerűsítéséhez az EMGE Zöldmezőügyosztálya a szakszerű legelőgondozás, a legelőfeljavítási ismeretek terjesztésére telente zöldmező- és pásztorképző tanfolyamokat szervezett. A FM Erdélyi Kirendeltsége 1941-ben a legelőviszonyok megjavítása végett Erdélyben „mintalegelők” felállítását határozta el. A kijelölt mintalegelők gondozásának anyagi támogatása mellett, a gazdákat gazdasági tanfolyamokon oktatták, a szakszerű legelőkezelési ismereteket és legelőmestereket képezték ki.

A mezőgazdasági gépellátás támogatása

A kormányzat több alkalommal indított kedvezményes gépvásárlási akciókat (vetőgép-, magtisztító gép és ún. kisgép akciókat bonyolítottak le). A mezőgazdasági termények tárolása, feldolgozása, a korszerű állattartás érdekében a mezőgazdasági építkezéseket is támogatta. A FM Erdélyben gabonatarház építési programot kezdeményezett.

A kisgazdaságok támogatására állami segéllyel silóépítési akció, minta trágyatelep építési akció és – Kós Károly títusterve alapján – mintastálló építési mozgalom indult. A tejipar fejlesztésére – a feldolgozásra és értékesítésre – különös gondot fordított a FM (államsegéllyel juhtej gyűjtő és gomolyakészítő, illetőleg juhgomolya-beváltó állomásokat létesítettek.) A feldolgozóipari építkezéseknek ezekben az években szintén jelentős megvalósításai voltak (pl. a csíkszentsimoni szesz- és keményítőgyár, a szárhegyi len feldolgozó üzem). A kisvárosokban az állam vágóhidak építését támogatta.

A mezőgazdasági képzés támogatása.

Az erdélyi felsőfokú gazdasági képzést a kolozsvári *Gazdasági Akadémia* biztosította. Marosvásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön középfokú gazdasági tanintézet létesült, szintén Marosvásárhelyen 1942-ben sajt-és vajmestereket képző mezőgazdasági tejipari szakiskola kezdte meg működését.

építettek ki, a hegyi utakon támfalakat építettek. Az utasforgalmat az ország fővárosa felé vasúton – a déda-szeretfalvi vonalrész átadása után – három személyszállító vonat biztosította: a Sepsiszentgyörgy-Kolozsvár-Nagyvárad útvonalon egy sebes-gyors, Sepsiszentgyörgy-Zsibó-Debrecen útvonalon egy személy-sebes és az 1943 nyarán beindított „Hargita Express” székely gyorsmotorvonat, amelyen a legtávolabbi megyeszékhelyről, Sepsiszentgyörgyről 12 óra alatt lehetett az ország fővárosába utazni. Megyei középítkezések: 1941-tavasztól széleskörű építkezési, helyreállítási munkálatok indultak. Elsősorban középületek felújítására került sor, de új épületeket is emeltek. A négy év alatt a városok belső tereinek rendezésére, arcukat modernizálására is utaltak ki állami támogatásokat. A városoktól, községektől távoli lakott helyeken 1940-44 között postaügynökségek is nyíltak: a hegyi tanyákat – a közigazgatási besorolás szerint a „lakott hely”-eket is bekapcsolták a postahálózatba.

←Értesítés a legelők feljavításáról

A kolozsvári m. kir. Gyógynövény kísérleti Intézet működési területe: Beszterce-Naszód, Csik, Háromszék, Kolozs,, Maros-Torda, Szilágy, Szolnok-Doboka, és Udvarhely

vármegyék, valamint Kolozsvár és Marosvásárhely thj. városok.

M. kir. Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomás négy van a vizszatért területen, és pedig: Kolozsvárott (címe: Monostori-út 3. sz.), Marosvásárhelyen (címe: Széchenyi-tér 65), Nagyváradon (címe: Mészáros-utca 4.) és Szatmárnémetiben (címe: Horthy Miklós-tér 23—25.)

L.Erdély 1941-42

Erdélyi mezőgazdasági hungarikum- javaslataim.

Nekünk legalább kétfajta erdélyi mezőgazdasági hungarikum meghatározást kell tennünk. Egyik a még meglévő mezőgazdasági hungarikumok, s másik az elpusztított mezőgazdasági hungarikumok amelyek inkább az erdélyi magyarok öröksége kategóriába tartoznak.

Javaslataim :

1,Erdélyi Gazdasági Egyesület , az Erdélyi Gazda lap, naptárai más folyóiratai.
Kolozsvári Gazdasági Főiskola

2,Erdélyi,partiumi,bánsági ,máramarosi,észak moldovai gazdakörök.

3,Hangya szövetkezetek,tejszövetkezetek.

4,Erdélyi Pince Egylet

5,Bonchidai ménés

6,Zsibói ménés

7,Székely-kürtöskalács

8,Erdélyi szürke marha és az erdélyi magyar szürkemarha

9,Bánáti méh

10,Békási ló

11,Székely ló

12,Perecsényi hagyma-

13,Kibédi hagyma

14,Marosfelfalui hires hagyma

15,Besztercei szilva

16,Erdélyi kopasznyaku tyúk, fehér-fekete és kendermagos .

17,Noszolj sajt

18,Ménési bor-

19,Rozsamályi bor-plébános,

20,Magyaráti bor

21,Dioszegi borok,

23,Székelyhidi borok ,

24,Szilágysági borok

25,Magyarpécskai kenyér

26,Bihari szürke marha

27,Erdélyi angol félvér

28,Erdélyi kalotaszegi bivaly

29,Erdélyi kopó

30,Erdélyi ló

31,Erdélyi ménesek összessége

32,Szatmári merinó

33,Gyimesi racka

34,Erdélyi ,bánsági cigája

35,Erdélyi eredetű elnevezésű halak mint az ingola,a pozsár a Szilágységben ma is használatos lepényhal stb

36,Fecskahasú fekete kondor sertés, a Szőke Fecskahasú fekete kondor sertés, a Szőke kondorszőrű sertés, Kisjenői kondorszőrű mangalica,Kisjenői szőke kondorszőrű sertés.

37,Kakasdi Székely Begyes(Gusás) galamb

38,Máramarosi borzderes(barna

39,Oroszhegyi ló

40,Parlagi kecske

41,Szalontai sertés

42,Székely ökör

43,Acélos magyar bánáti búza

44,Baconi édes alma

45,Bakator szőlő

46,Batul alma- régi nevén Nagyenyedi narancsalma

47,Bánffy Pál alma

- 48,Bánsági dohánytermesztés
- 49,Bánsági kukorica
- 50,Bihar:Halmágyi alma
- 51,Oroszhegyi pálinka
- 52,Bihari Barack pálinka
- 53,Bodói Bodnár megye
- 54,Diósadi dohány
- 55,Erdélyi lóhere
- 56,Gegesi piros alma
- 57,Odvos búza ,s az egész Konopi örökség
- 58, Orbai alma
- 59, Fogarasi ménés
- 60, zsuki ménés ,tulajdonosa Wesselényi Béla.
- 61, a zsibói ménés,alapítója Wesselényi István (1708-1759)
- 62,Aranyosmenti hagyma és zöldségek.-
- 63,Murokországi falvak és termelt zöldségeik.
- 64,Erdélyi kopó kutya.
- 65.Paget József öröksége.
- 66,Erdélyi Hegyalja:
Nagyenyed és Gyulafehérvár vidéke, régi történeti borvidék.
- 67,báró Kemény István csombordi hagyatéka
- 68.Leányka szőlő.

Egyelőre csak ennyit. Ezeket nem gyűjtöttem különösebben, csak a munkám során kerültek sorra. Ugyanakkor az összegyűjtött anyagomban még nagyon sok hungarikum jelölt van,amelyeket jó, lenne értéké tenni.

Kiss Károly

Erdélyi felsőfokú képesítéssel rendelkező szakemberek

Tudósok, tanárok, mezőgazdasági írók, mérnökök, állatorvosok, erdészek, mezőgazdasági tudományos kutatók és mindazok akik a mezőgazdaságot kiegészítő tudományokban dolgoztak Erdélyben, a magyar Erdélyért. Ime ezen a téren az általam összegyűjtött magyar mezőgazdasági örökség.

Jelen összesítésben megpróbálom összeírni az Erdély,a Pártium,a Bánság és a moldovai csángóföldön élt a mezőgazdaságban és a körülötte levő ,kiegészítő tevékenységben dolgozott és alkotott magyar szakemberek, tudósok, tanárok, lajstromát.

A Magyar Agrártörténeti Életrajzok adataiból azokat a mezőgazdaságban dolgozó tanárokat, mérnököket, állatorvosokat, erdészeket, kutatókat, botanikusokat, személyeket jelzem akiknek kapcsolatuk volt Erdéllyel születésük, munkásságuk során. Munkásságuk leírása nem teljes ,csak az Erdéllyel, Bánsággal, Pártiummal, Csángófölddel kapcsolatos tevékenységük vanleírva.

Mivel a szócikk egy összegező munka része,azért itt olyan személyek jelennek meg akik a mezőgazdálkodás terén,tanárként, tanársegédként, rovartanosként, gyógynövénygyűjtő és mérnökként, állatorvosként, mezőgazdasági szervezetek vezetőiként és aktivistáiként, statisztikusként, erdészként, meteorologusként stb.komoly örökséget hagytak reánk..

Viszont nehéz volt szétválasztani” a két nemes testvér haza „(ahogy a neves A Keszthelyi Georgikon tanára, mezőgazdasági-szakíró, lapszerkesztő Lencsés Antal írta) jeles mezőgazdászait .Ugyanis a történelmünk folyamán akár a Magyarországon akár az Erdélyben tevékenykedő jeles embereink működése mindig nagy hatással volt az egész magyar mezőgazdaságra a ”Mindkét nemes magyar hazában”.

Kiss Károly

Albert Ferenc

-(Brassó, 1929. aug. 29.) – szociológus, közíró.,egyetemi tanár Középiskolai tanulmányait Aradon végezte, a kolozsvári Mezőgazdasági Intézetben szerzett diplomát. Egy évig a Bolyai Tudományegyetemen adott elő tudományos szocializmust, majd a bukaresti Társadalomtudományi Lektoriskola elvégzése után a temesvári Mezőgazdasági Intézet és Tudományegyetem társadalomtudományi katedráján tanár. Filozófiai doktorátust a Ștefan Gheorghiu Társadalomtudományi Akadémián szerzett. A temesvári Szabad Szó belső munkatársa (1958-69)A bánsági gazdamozgalom lelkes szervezője,irányítója. Önálló kötete: *Dialog cu timpul liber* (1970)

L.RMIL

Ambrózy Andor báró

- Temes megyei földbirtokos 1878 VI—27. Temesgyarmatán. Gazdasági akadémiát végzett Keszthelyen. Két és fél évig az Egyesült Államokban konzulátusi szolgálatban áll. Impériumváltás óta Temesgyarmatán gazdálkodik. Az Országos Magyar Párt élénk mozgású Temes-Torontál megyei tagozatának elnöke.

L.Erdélyi Lexikon

Antal Dániel

- Szatmár, 1901. jún. 20. – 1972. febr. 22., Kolozsvár

- Az 1930-40-es években az erdélyi gazdamozgalomban dolgozik.

- Egyetemi tanár, mezőgazdasági szakíró, számos gyakorlati kézikönyvet adott ki a növény- és gyümölcsstermesztés tárgyköréből, ezek közül jelentősek:

- *A cukorrépa termesztése és magtermesztése* (társszerzőkkel, 1957; 2. kiadás 1959);

- *Szántóföldi növénytermesztés* (Erdélyi István, Mózes Pál, Nagy Zoltán, Sebők M. Péter társszerzőkkel, 1957).

- Emlékirata *Család és szolgálat* címmel jelent meg.

L.RMIL

Antal József

- Antal József Marosbogáton (Erdélyben) született 1919. március 28-án. Középiskolai tanulmányait a marosvásárhelyi Bolyai János Református Kollégiumban végezte. 1937-ben lett hallgatója Kolozsváron a Temesvári Műszaki Egyetem Mezőgazdasági Mérnöki Karának, s majd jogutódán, a M. kir. Gazdasági Akadémián kapta meg oklevelét 1943-ban. Az egyetem elvégzését követően gyakornoki állást kap a Növénytermesztési Tanszéken, de pályáját a háború megszakítja. 1943-ban vonul be katonai szolgálatra. Végig küzdötte a háborút és a hadifogságot, ahonnan csak 1948-ban szabadul, s tér haza Magyarországra. 1948 és 1952 között a Csongrád megyei Sövényházán a Járási Gazdasági Felügyelőség alkalmazottjaként gyakorlati igazgatási, oktatási, előadói munkát végez. 1952-ben kerül a szegedi Dél-alföldi Mezőgazdasági Kísérleti Intézetbe, a Gabonatermesztési Kutató Intézet jogelődjébe, ahol egy életre elkötelezi magát a tudományos kutatás mellett. 1974-től tanít a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen. 1989-ig aktív egyetemi tanárként, eközben 1983–84-ben tanszékvezetőként, majd 1990-től nyugdíjas egyetemi tanárként. 1997-ben nyeri el az Egyetemen a Professor Emeritus címet.

Tudományos pályafutása példaértékű már egyetemi hallgatóként, majd tanszéki gyakornokként részt vesz a keleti- Kárpátok havasi legelőinek tudományos kataszteri felmérésében.1942-ben kezd el foglalkozni burgonya és napraforgó kísérletezéssel...

L.IKR Bábolna 2005 december

Apor Károly altorjai báró

-1815 december 11 Altorja-1885 október 31 Marosvásárhely.

- magyar királyi kamarás, egyike volt Erdély legkiválóbb gazdáinak,különösen a gyümölcs és bortermelés terén.

- az ország legelső fényképésze.

- az Erdélyi Gazdasági Egylet tagja.

-Egyik fontos munkája "A zöld takarmány elvermeléséről és eltartásáról",Marosvásárhely 1883.

-„.....a közeli Tófalva nevű telepen olyan kiváló szőlőt termelt,hogy a mindig november elején tartott szüretjén kiszemelt asszúból, készült bor került sok éven át a király asztalára ....”

- Híres borai :az 1873-as bécsi világkiállításon az 1868-as Rizling bora érdemérmét nyert.,az 1872-es tófalvi bora a párisi világkiállításon vesz részt, ahol az Erdélyből beküldött 34 mintából a legjobbnak minősítik.

L. Csávossy

- Erdély egyik legkiválóbb gyümölcs és bortermelő gazdája , az Erdélyi Gazdasági Egylet elnöke.

L. Bicsok- Orbán

- ...”báró Apor Károly magán- és polgári életéről is pár szót. Egyike volt ő Erdély legkitűnőbb gazdáinak, különösen a gyümölcs- és bortermelés terén, jó falusi rizling borai a Kemény Istvánéival vetekedtek, s Parisban is első érmet nyertek. Mint a marostordai gazdasági egyesület elnöke nagy és sikeres tevékenységet fejtett ki a gyümölcstenyésztés előmozdítása körül. „

L. Vasárnapi Újság XXXII évf.45 szám 1885 nov 8

Augustin Béla

-Boksánbánya, 1877.X.29. - Budapest 1954.XII.31, gyógynövénykutató, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa(1952).

-1899-ben Bp.-en gyógyszerész-,

- 1904-ben Bernben bölcsészdoktori oklevelet szerzett.
- 1903-tól 1913-ig a bp.-i egy. Növénytan Intézetében tanársegéd,
- 1905-től a növénytan és gyógyszerismeret tanára a gyógyszerésztanfolyamon.
- 1915-ben a bp.-i Gyógynövénykísérleti Állomást ő szervezte meg és első vezetője lett.

L Magyar Életrajzi Lexikon.

Árkosi BenkőDániel

-Kézdivásárhely, 1799. január9. – Budapest, 1883. november 19. mezőgazdasági szakíró, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.,gazdasági tanácsos. Az Erdélyi Gazdasági Egyesület tiszteletbeli tagja.

-Iskoláit szülővárosában kezdte, majd Nagyenyeden folytatta, ahol a bölcsélet mellett a jogi és teológiai tanulmányokat is végezte. Ezalatt tanítója volt gróf Mikó Imrének és báró Kemény Zsigmondnak. Egy évet nyilvános tanítóként is töltött Nagyenyeden.

-1844-ben az általa kifejlesztett Benkő-eke a budai ekeverseny győztese lett.

- mint mezőgazdasági újtó, nevéhez fűződik a rétöntözés alkalmazása,a Benkő féle magtakaró(a szántás nélküli egyenletes vetés)megalkotója,a kukorica majorsági erővel való termesztése.

- szaktekintély volt a juhászatban,jószágrendezésben.

Munkái:

-Mezei gazdaság könyve, Stephens Henry *The book of farm* című munkája nyomán. Pest, 1855–68. 6 kötet.(Korizmic Lászlóval és MoróczIstvánnal együtt; főképpen a növénytermelést tárgyalók nagy része származott az ő tollából.)

-Gazdasági cikkei az *Ismertető*-ben (1840.) és a Magyar Gazdában (1848 előtt), azután a Gazdasági Lapok-ban (1854–1874.) és Falusi Gazdában (1858.) jelentek meg.

-Akadémiai székfoglalója: A növények táplálkozásáról gazdasági szempontból. (Akad. Ért. math. és term. oszt. II. 1861.)

-Kéziratban maradt: Szőlőművelés és Gazdasági üzlettana

L.MAÉ

Árvay József

-(Brassó, 1916. jún. 28. – 1975. jan. 16., Sepsiszentgyörgy) – nyelvész, helytörténész.....Munkája: *A barcasági Hétfalu helynevei* (Kv. 1943). Hátrahagyott

kéziratai közt Réty, a Nyikó-mente s a Gyergyói-medence történeti személy- és helységnévanyaga.....

L.RMIL

Baintner Ferenc

- 1871 május 20-án Balassagyarmat- 1948

-1896-tól a kolozsvári Gazdasági Tanintézet tanára

-1906-tól amikor a Tanintézetet akadémiai szintre emelik az itteni Gazdasági Akadémia Vegyszer Tanszékén és a Vegyvizsgáló Állomásnak igazgatója lett.

Sokat fáradozott azon,hogy miként lehetne a mezőgazdasági termelést gazdaságossá tenni. Ajánlja a gabonákkal szemben a burgonya,tengeri,répa,szesz illetve cukor alakjában történő értékesítését mert feldolgozásuk után növényi tápanyagok maradnak a gazdaságban és jobban lehet értékesíteni. Dicséri a besztercei szilva, fehér szilva, ringló, őszibarack, kökény, cseresznye, meggy, alma, körte, egres, ribizli, málna, eper és hullott gyümölcsök értékét,mindezt a Kolozsváron 1906-ban megjelent”

A mezőgazdasági szeszgyárak jövedelmezősége,berendezése üzemek.”c. munkájában.

Az általa irt „A borászat kézikönyvét” sok szőlősgazda forgatta sikerrel.

Kolozsváron megjelent munkái:

- Jegyzetek a szervetlen chemiából 1900

- Vegytan 1902

- A mezőgazdasági szeszgyárak jövedelmezősége ,berendezése, üzemek.

- Gyümölcspálinka főzés 1904

-A borászat kézikönyve 1906

- Jegyzetek a mezőgazdasági vegytanból 1906

- Az erdélyi racka juhról,különös tekintettel a tejére .1911

- Néhány erdélyi bivaly és juh termékről 1912

- Cukorgyári jegyzet (Sörgyártási jegyzet jegyezte Szász Ferenc)1914

L. MAÉ

Balás Árpád

- Oravicabánya 1840 szeptember 1-én— Bp. 1905 május 3 egyetemi tanár, mezőgazdász, író.

L. MAÉ

Balázs Ferenc

- Kolozsvár, 1901. okt. 24. – 1937. máj. 22., Torda

–pap, prózáíró, költő, mezőgazdasági szervező. Mészkön „..... kezd hozzá négyéves falufejlesztő tervének megvalósításához, a dániai szövetkezeti falvak mintájára „....Szövetkezeti elgondolásait *Aranyosszéki tervek* (Torda 1933) c. röpiratában mondja el..

-"Lenni kevesek megértettje, többek kovásza, sokak testében tövis" – foglalja össze népnevelő erkölcsstanát. „

L .RMIL

Ballenegger Róbert

-1882 november 11-én Temesvár - Budapest, 1969. november 13

- Kossuth-díjas (1957) agrogeológus, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok doktora (1959).

L.MAÉ

Balogh Mihály

-Nagyszalontán 1874 január 8-án született. Középiskoláit Debrecenben befejezve, a magyaróvári gazdasági akadémiát végzete el és átvette szalontai birtoka kezelését. ....elnöke a nagyszalontai gazdakörnek és igazgatója a nagyszalontai gazdasági takarékpénztárnak.

Barát Jenő

- Alsózsuk, 1918. szept. 27.

– agrárstatisztikai szakíró.

- Az EMGE statisztikai osztályának volt munkatársa,

L. RMIL

Barkassy Kálmán

-algyesti földbirtokos Arad-megyében; 1869. okt. 1-től 1874. jul. 31-ig a magyaróvári gazd. akadémia rendkívüli, utóbb rendes tanára; később rövid ideig a kassai m. kir. gazdasági tanintézet igazgatója volt.

-Földmívelési cikkei megjelentek a Földmívelési Érdekeinkben (1874), Erdélyi Gazdában (1874.) s más szaklapokban.

-Munkája: *Szemle* a bécsi közkiállításon. Kolozsvár, 1875. (Tormay Béla, Vörös Sándor és Gamauf Vilmos társaságában.)

Szinnyei Repertórium Term. 66. és Könyvészete.

Felsmann Névkönyve 1873.

-Egy kiváló mezőgazdánk, Barkassy Kálmán, megyei közgazdasági előadó szerint a szántóföldeken általában a talaj termő erejét túlságosan igénybe vevő zsaroló gazdálkodást folytatnak, mely magát előbb-utóbb okvetlenül meg fogja bősülni.

L.Gaál Jenő

Baros László

-Felsőzseber, 1865. október 16. – Bánkútpuszta, 1938. június 3. mezőgazdasági szakember, búzanemesítő., az Erdélyben is nagyon elterjedt ” bánkúti búza atyja „ s a bánkúti lófogú kukorica előállítója.

L.MAÉ

-,.....1892-től a gyapjui- Bihar megye- uradalomban volt segédtszt, majd három év múlva Bánkútra kerül.

L. Mezőgazdasági pantheon

Barsy Lajos

-Született Pusztavizesden Torontál m.-ma Temes m.-, apja uradalmi főgépész. Iskola Felső Kereskedelmi.

L.leveltar.elte.hu/databasesnew.php?ekod=67

Bartha Ignác

- kolozsvári ügyvéd, született Craiován 1896-ban.

- érettségit Kézdivásárhelyen tett, jogot és kereskedelmi akadémiát Kolozsvárt végzett.

-Jogtanácsosa a Kolozsvári Gazdasági Egyesületnek,

L. Várady

Bartalis Ágoston

- Csíkkarcfalva, 1866. nov. 18. – 1935. jan. 31., Csíktaploca – közíró, helytörténész.

-a Csík megyei Gazdasági Egylet újjászervezője majd igazgatója, a szövetkezeti mozgalom megindítója;

Munkái :*Csík-Menaság székelei* c. "emlékirat" (önálló kötetben *Segítsünk a székeleken. Csík-Menaság székelei* c. alatt jelent meg, Bp. 1901),

A csíki székeleység alapvető kérdései – Mit adjon a város a falunak c. munkája (Csíkszereda)

L. Wikipedia

id. Bartók Béla

-1855.november 19-én Dávidháza –(major Újvár mellett)---- Nagyszentmiklós, 1888. augusztus 4.

-magyar mezőgazdász, szakíró, a nagyszentmiklósi gazdasági iskola igazgató-tanára, ifj. Bartók Béla zeneszerző és zenetudós édesapja.Édesapja a nagyszentmiklósi Földműves Iskola” vezénylő tanára”- igazgatója.

-1873-1875 között a kolozsmonostori (Kolozsvár) gazdasági tanintézet hallgatója

-tanulmányait befejezve Kolozsvárt és Magyaróváron visszatér Nagyszentmiklóstra az édesapja által vezetett iskolába tanárnak, majd apja halála után igazgatónak.

- iskolai működését jól jelzi az 1879-ben a „Nagy Szent Miklós lapban megjelent beható tanulmánya a „Mezei gazdasági állapotaink” címmel.

-1884-ben Gazdasági Tanügy címmel egy folyóiratot indít .

-országos visszhangot kelt „A mezőgazdasági üzlet mibenlétének ismertetése a gazdasági tanintézetekben” c. tanulmánya.

-fontos röpirata a„Gazdasági Egyesületek vagy gazdasági kormánybiztosok szerveztessenek” 1885-melynek címe mindent elárul. Ebben az évben jelenik meg a következő írása is „Miként szervezzük meg az alsóbb gazdasági szakoktatást.”

-Gazdasági cikkeket írt az Erdélyi Gazdába, melynek rendes munkatársa volt, a Gyakorlati Mezőgazdába s más szaklapokba; az Egyetértésbe s Pesti Naplóba a gazdasági szakoktatásról írt.

L. MAÉ

-Sok cikke jelent meg a Kikindai Közlönyben, rendszeresen publikált az évente hatszor megjelenő Torontálmegyei Gazdasági Egyesület Értesítőjében. (Ennek szerkesztője öccse, Bartók Géza volt.) Figyelemre méltó írását közölte a Torontál „A gabonarozsda ügyében” címmel.

Nagyszentmiklósi sírkövén ez áll: „Bár csak rövid életet szentelhetél a hazai mezőgazdaság ügyének, de alkotásaid mindig élni fognak.”

L.Hét Nap 2010. 08.11 sz.

Barth József

-(Táblás, 1833. okt. 19. – Nagyszeben, 1915. júl. 29.): evangélikus lelkész, flórakutató. A megyesi tanítóképzőben tanult. Muzsnán, utóbb Medgyesen tanító, majd 1861-től Kisekemezőn, 1864-től nyugdíjazásáig, 1907-ig Hosszúaszón lelkész. Erdély flóráját kutatta, több, addig nálunk ismeretlen növényfajt fedezett fel, számottevő herbáriumot gyűjtött. –

Művei: Herbarium Transsylvanicum. Die Laubmoose Siebenbürgens (I–II., Brassó, 1871–73); Herbarium Transsylvanicum. Die Flechten Siebenbürgens (Brassó, 1873).

L.Kuti Márta Művelődés 2013 október

Bartosságh József

-Arad, 1782. december 8. – Pest, 1843. szeptember 25. uradalmi jószágigazgató, mezőgazdasági szakíró.

L.Wikipedia

Bálint Sándor zoológus

-Kolozsvár 1860 január 8 -

-Erdély faunájának összegyűjtésén dolgozott, majd a budapesti Magyar Királyi Központi Szőlészeti Kísérleti Állomáson dolgozott.

L. Révai

Bedő Albert

1874-1912 sepsiköröspataki -születésű erdőmérnök, jelentős erdészeti munkássággal.

L.Csetri

Belházy Emil

-1840 december 24-én-1898 április 25-én Budapest erdőrendező, erdőmérő.

-1879-ben Máramarosszigetre helyezik mint állami erdőrendezőt.

L. MAÉ

Benke Sándor Kolozsvár, 1922. máj. 24.

– közgazdász., egyetemi tanársegéd Több munkaközösségben társszerző,
Munkái: *A kollektív gazdaságok jövedelme* (Opra Pállal, 1956);

- *A törvényi Előre kollektív gazdaság monográfiája* (Opra Pállal, 1958)

-*Az oszthatatlan alap a kollektív gazdaságok jólétének forrása* (1960).

L. RMIL

Benkő József:

-Bardócz 1740 december 20-1814 december 28 Középpajta

-középpajtai református lelkész, nyelvész és botanikus

-ide tartozó művei: Transsilvania sive Transsilvaniae-1773 Transilvania specialis Scintilla botanica 1776 Közép-ajtajai Dohány, melyet nemes Erdély Ország Gyűlése alkalmatosságával Kolo'zsvárra el-adni küldött Benkő Joseph Harlemi Tudományos Társaság Tagja Szebenben és Kol'ozsváratt -Nyomtatott HOCHMEISTER Márton Ts .K. privát dicof

Könyvnyomtató által 1792

- Benkő József kezdte meg Erdély növények számbavételét és ismertetését Magyarországon, ő volt az első aki a növényeket kettős névvel jelölte és ő volt az első aki Linné botanikus rendszerét magyar nyelven ismertette. A növények tudományos nevén kívül megjelölte azok népies nevét magyar, román és német nyelven, szenvedélyesen gyűjtötte a növényeket középajtajai kertjében, ahol mintegy 600 növény élt. Ő alkotta meg a fűvészt, fűvészet, üvegház, hóvirág, árvalányhaj, őszi rózsát és a nefelejts megnevezéseket

L. Wikipédia

-Benkő József fő műve Transsilvania sive Transsilvaniae Principatus- 1773-”A különböző fajú termesztett alma és körtefajták Csik és Gyergyószék mellett és más tájak mezőin Erdély-szerte majd mindenütt gyakoriak: nyilvánvaló bőségben mégis..... Marosszék igazából azonban Udvarhelyszék, melynek falvai többnyire rendben beültetett gyümölcsösökben, almákban, körtékben, szilvákban, dióban, édes /cseresznye?!/ és savanyú meggyekben, továbbá tömeges párisi és hasonló négy vagy öt almafajtában hasonlóan bővelkednek, amelyeket mindig keresnek, annál is inkább, mert olcsók.”

Saját kertjében több mint 400 gyógynövényfajt termesztett. „Második könyvében (Transilvania specialis) kéziratban 1778-írja a „Székekre” jellemző gyümölcsfajták neveit. Udvarhelyszék: Székelyudvarhely, Szentimre, Ciberefalva, Kénos-”A gyümölcsstermő fák alma, körte, dió, szilva, és cseresznyefák sok falut úgy borítanak mint az erdők”. Marosszék falvai-Magyarós, Bere, Berekeresztur, Kendő, Hája, Márkos stb.” híresek gyümölcsükről, főként almájukról és körtéjükéről amelyek egész télen át romlatlanul és ízesen megmaradnak” Benkő híresnek tartja Kolozsváron a Hidelvében levő Wesselényi-kertet és a város keleti elővárosában levő Kemény -kertet.

L. Nagy - Tóth Ferenc II.

És ő közölt először a magyar szakirodalomban Linné rendszere szerint gombákat. Szedegessünk néhányat ma is használatos növénynevei közül: akác, árvalányhaj, békabuzogány, békakorsó, boglárka, borbolya, borjúpázsit, boroszlán, ciromfű, csalán, deréce veronika, ecetfa, endívia saláta, életfa, füzény, gyalog bodza, gyermekláncfű, gyopár, hanga, harangrojt, hóvirág, hunyor, imola, karalábé, kenderike, keserű gomba, medvehagyma, napraforgó, orbáncfű, őszi rózsát, paradicsom, sarkantyú virág, szömörcsög, torzsika, vadgesztenye, varázslófű, zsoltina.

L.E-NÉPÚJSÁG MÁJUS 22, 2014 KISS SZÉKELY ZOLTÁN

Benkő József kőszarkofágja Középajtán

Bereczki Máté

- Romhány, 1824. szept. 24. – Kunágota, 1895. dec. 9.): pomológus.
- Erdélyben is ismert pomológus volt,a magyar gyümölcsészet atyja.
- pomológus, jogásznak készült, de egész életét a magyar gyümölcsstermelés elméleti és gyakorlati fejlesztésének szentelte. Gyümölcsészeti vázlatok c. 4 kötetes munkájában kb. 800 gyümölcsfajta leírását adta s ezzel megteremtette a magyar pomológiát, (1870)
- Részt vett az 1848.március 15-i eseményekben.
- a hazai fajtákat nagy figyelemmel kísérte. Általa váltak ismertekké:- a Daru,a Sóvári,az Orbai,a Sikulai, a Batul,a Ponyik stb. almafajták(mind -erdélyi ősi fajták)Sok olyan erdélyi barátja volt akik nem voltak szakmabeliek de szerették a gyümölcsfákat Pl. ifj. Bodor Pál ,Veress Ferenc fényképész Brassai József Kolozsvárott,Ottrubay Károly járásbíró,Szakolczay Lajos Aradról,Csomortán Ferenc birtokos Altorjáról és sokan mások.
- kertje Mezőkovácsházán 1870-ben az ország egyetlen hiteles fajtagyűjteménye.
- kertjében nagyszámu fája és gyümölcsfajtája van, amelyeket tanulmányozott és leirt; az ezekről szóló jegyzéket 1875. tette közzé.
- több szaklapban számos dolgozata jelent meg.
- gyümölcsészet terén szerzett bő tapasztalatait” Gyümölcsészeti vázlatok” Arad 1877-87. 4 kötetes,terjedelmes és nagyérdekű művében, melynek I. kötete 1886. 2. kiadást ért, s bocsátotta közhasználatra.

L. MAÉ

Berenczei Kováts Gusztáv,

-1894 június 30.-án Nagybánya.

- a Szatmármegyei Gazdasági Egylet titkára,

- érettségét Budapesten telt, kereskedelmi akadémiátugyanott végzett-

-a háború után a családi birtokongazdálkodik, majd több éven keresztül a Magyar Földbirtokok és Mezőgazdasági Ipar Rt. Ecsedi lapi két ezer holdas uradalmának volt a vezetője.

-rövid ideig több szatmármegyei gazdaságnál és a nagykarolyi Ecsedi Láp Leccapoló Társulatnál működött.

-1929-től a Szatmármegyei Gazdasági Egyesület főtitkára, egyben az egyesület kebelében működő szakosztályokat is vezeti,

-valamint a kiskorú báró Uray István és János romániai uradalmának jószágigazgatója.

-akésőbb megszűnt „Szatmármegyei Gazda” szerkesztője. Az Erdélyi és Bánsági Népkisebbségi Ujságíró Szervezet szatmári csoportjának rendkívüli tagja.

-Szilágyvármegyei Gazdasági Egyesület elnöke.

L. Várady

Berényi Dénes

- Karánsebes, 1900.09.21. - Debrecen, 1971.11.30., meteorológus, egyetemi tanár, a mezőgazdaságtudományok kandidátusa (1952).

L. Magyar Életrajzi Lexikon.

Berzsenyi-Janosits László-

-Fiume, 1903. szeptember 2. – Keszthely, 1982. április 17. növénynevelő

-1941-ben a Kolozsvári Növénytermesztési és Növénynevelési Kísérleti Intézetben kísérleti főadjunktus.

L.MAÉ

Bethlen András, bethleni, gróf

-Kolozsvár, 1847. júl. 26. – Bethlen, 1898. aug. 25.): politikus, földművelésügyi miniszter

-jogász, főispán, politikus, 1890-94 között földművelési miniszter.

L .Wikipedia

Bethlen Farkas gróf

-1813 Nagyszeben-1870 január 22 Pest

- politikus és mezőgazdász,

- az erdélyi szőlőművelés neves úttörője..

-Szászbonyhán/Kisküküllő vármegye/ él, ahol szenvedélyesen foglalkozik a gyümölcsstermesztéssel és Erdély egyik legkiválóbb pomológusa lesz.

- híres szőlőfajta gyűjteménye van a leppendi Facset völgyben.,ahol olyan szőlő terem melynek bora vetekszik a tokaji borokkal..Korabeli jellemzése.....” gróf Bethlen Farkas hazánk egyik legintelligensebb gazdája, borásza, gyümölcsésze.....”

Egyik munkája “ A szőlészet és borászat körül tett tapasztalások”Pest 1868.

- a következő fajta összetételű szőlőgazdaságot javasolja/érdekes a fajtaismerete is/.1,Leányka 50 % 2,Som 50%,Kövér és Járdovány 50 %,3,Boglár 1/3,Leányka 2/3 4,Muskotály 75 % és Kövér 25 %, Összesen 15 erdélyi ,3 magyarországi és 10 külföldi fajtát ismertet.

- ésszerűsíti az Erdélyben divatos karikás metszési módot.

- elsőnek ír Erdélyben részletesen a szőlő vegytani összetevőiről.

L.Csávossy

Bethlen György gróf

- 1888.IX-23.-1968

- az Országos Magyar Párt elnöke

- gimnáziumot a budapesti m. kir. Ferencz József nevelőintézetben végzett

- jogot Pozsonyban és Kolozsvárt hallgatott.

- államtudományi doktorátust tett

- az 1908-1911 években a kolozsvári gazdasági akadémián is oklevelet szerzett. - öt cikluson keresztül (1926—33-as választások) kamarai képviselő.

- írt mezőgazdasági, agrárpolitikai és politikai cikkeket.

L Várady

Bezerédj István.- bezerédi gróf

-Sopron, 1840. március 17. – Hidja-puszta (Szedresmellett), 1918. január 21.),
mezőgazdász, a magyar selyemhernyó-tenyésztés ésselyemgyártás mentora.

-,„selyemfonodák alapítását és bővítését kezdte meg:
Pancsova..... Lugos telephelyekkel. A lakóhelyüktől távolabb dolgozó selyemgyári
munkásnők részére otthonokat állított fel .....1914- ben Újvidéken és Lugoson.”

L. MAÉ

Béldi Kálmán erdélyi gróf zsidói földbirtokos,

-1882-ben Báldon (Kolozs vm.)született. Érettségit Budapesten tett, jogi
tanulmányokat Pozsonyban végzett. Az erdélyi magyarság legjobban megalapozott
kultúregyesületének, az EMKE-nek elnöke.

-a kolozsvári Gazdasági Bank, a Hitelszövetkezetek Szövetségének és a
Szilágyvármegyei Gazdasági Egyesület elnöke, agrárreformmal bővebben foglalkozott.

L. Várady

Béldi Miklós

Dicsőszentmárton, 1925. ápr. 9.-

– természettudományi szakíró. Leszármazottja annak a Bédí Ferencnek, akivel
Bölöni Farkas Sándor az 1830-as években Nyugat-Európát és Észak-Amerikát bejárta.

Munkái:

-Ismerjük meg a madarakat (1959, 2. kiadás 1962);

- Madarász szemmel a Kárpátokban (Kv. 1970)

-Madárhatározó (Kv. 1980).

L. RMIL

Bikfalvy Ferenc

- Szatmár, 1901. máj. 26. – agrármérnök.

-1936-tól az EGE kirendeltség vezetője, majd központi felügyelője, az Erdélyi
Gazda főmunkatársa,

-1938-tól a lap megszűntéig a *Kedves gazdatestvéreim* c. havi jegyzet szerzője.

-1948-tól egy éven át előadótanár a kolozsvári mezőgazdasági főiskolán, majd
nyugdíjazásáig tisztviselő.

- Szakcikkeit az Erdélyi Gazda, a szatmári Szamos, a budapesti Mezőgazdasági

Szemle s a Falvak Dolgozó Népe közölte. Önálló kötete: *Termesszünk lucernát* (1949).

L. RMIL

Bíró Gyula

-Szentistvánfalva, 1894. augusztus 1. – Budapest, 1977. január 12. jogász, mezőgazdász, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa (1965)

-.....a szarvasmarha-tenyésztés fejlesztését és a helyes takarmányozás elterjesztését tűzte ki célul. Külföldi szakemberek is fölfigyeltek Bíró Gyula módszerére: a tenyészanyag kiválasztására, az itatásos borjúnevelésre és a helyes takarmányozásra.”

L.MAÉ

Bittera Miklós

-Pozsony, 1887. november 12. – Mosonmagyaróvár, 1947. március 11.) növénytermesztő, tanszékvezető egyetemi magántanár; a Magyar Felsőház tagja (1939-1945). A talajerő javítása és fenntartása irányában végzett kutatási eredményei figyelemre méltóak.

-1910-ben a kolozsvári Gazdasági Akadémia gazdasági gyakorlati tanszéki gyakornoka.

L.MAÉ

Bodor Antal

-1875 január 8 Kolozsvár-1955.január 3-án Budapest.

-A jeles honismereti szakíró, Bodor Antal (Kolozsvár, 1875. jan. 8. – Budapest, 1955. jan. 3.) jogász végzettségű volt; 1927-től a budapesti Műegyetemen a községfejlesztés tárgy magántanára lett.

Első nagy monográfiája, a *Temesvár és Délmagyarország múltja, jelen közállapotai és leírása* címmel 1908-ban jelent meg. (1914?) Ugyanekkor alapította és hat évig szerkesztette az *Alföldi Gazda* című szegedi lapot. Fő érdeklődési területe a falukutatás és –fejlesztés volt

Főbb munkái:- Falusi egyletek, körök, címtára és útmutatója. Bp. 1923.

-A falufejlesztés alapvetése Bp. 1931.

- Magyarország helyismereti könyvészete 15267-1940 Bp. 1944

L.MAÉ

Bodor Kálmán

- Kolozsvár, 1886. máj. 17. – 1960. jan. 30.,
Sülelmed) – mezőgazdasági szakíró.

- a kolozsvári Gazdasági Akadémián szerzett agrármérnöki képesítést. Alkalmi munkatársa volt a Magyar Nép hetilapnak, főmunkatársa az Erdélyi Gazdának. Cikkei főleg a gyógynövények gyűjtését, termesztését és értékesítését népszerűsítették.

- Munkái:

-A három holdas gazdának is meg kell élnie (az ÁGISZ kiadása, Hasznos Könyvtár 1. Brassó 1935);

-Gyógynövények gyűjtése és értékesítése (az EMGE kiadása, Kv. 1940);

- Vadontermő gyógynövények (1957. Másodsor Rózsa Imre közreműködésével, 1963).

L. RMIL

Bodor Pál létfalvi

- pomológus 1773 január 31 Kolozsvár -1828 május 30 Kolozsvár

-“Az első magyar faiskolai jegyzéket Bodor Pál adta ki: *Eladó válogatott gyümölcsfa – oltványok lajstroma, 1812* – utána többen is, így Nagy Ferenc is közöl fajtajegyzéket a Kolozsvárról a Falusi Gazda 1845-ös évfolyamában...”

-; A téli aranypármennek ” *Bodor Pál 1812-es lajstromában Téli anglus pippin a neve.*)

L. Ambrus Lajos A kert és művesei 2 sz.

- Kolozsváron a Házsongárdban gyümölcsöse és faiskolája volt.

- „...tevékenysége két irányú volt, egyrészt külföldről behozatta a nálunk még nem ismert, ott bevált fajtákat, másrészt az eredeti-értékes magyar fajtákat kutatta fel és szaporította.”

- „A mit hol kell keresni ?” című kis kéziratos füzetben részletesen leírja ,hogyan kitől ,mely földbirtokostól lehet almát, körtét, barackot szilvát stb. beszerezni. az almánál első helyen báró Bánffy Pált említi (Kraszna megyei főispán)akinek gyümölcsöskertjében 149 féle alma, 108 féle körte 41 féle szilva, 32 féle cseresznye 31 féle meggy és 20 féle egres termett 1810 –ben.

- Bodor Pál árjegyzékében :” 34 alma, 22 körtvély és cseresznye, 3 meggy, 2 szilva és 2 barack volt, valamint naspolya ,szederfa (eper) stb. Faiskolájában 134 fajt tartott termesztésben.”

- kezdeményezésével elindul az üzleti gyümölcsstermesztés ,ugyanakkor nagyon sokan a régi gyümölcsfajták megmentőjének is tartják.

L.MAÉ

-,... kertész ősöm Bolyai Farkas meghitt jóbarátja volt, Göttingenben egyszerre kezdték meg tanulmányaikat, ...”

„A családi sírokra a kolozsvári Házsongárdi temetőben Erdély nagy történésze, Kelemen Lajos hívta fel a figyelmemet, meg arra is, hogy az öreg kolozsváriak azért nevezik Bodor-kertnek a főbejárattól jobbra eső részt, mert az volt kertész ősöm kísérleti gyümölcsös kertje,.....”

L. Ellenszék

Bogdán Imre

-Kolozsvár, 1928. júl. 7.) – mezőgazdasági szakíró.

- a mezőgazdasági főiskolát szülővárosában végezte (1952),

-mint agrármérnök az Üzemszervező és Területrendező Tervintézetben, állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben tevékenykedett.

-1970 óta a Megyei Legelőgazdálkodási és Javító Vállalat munkatársa Kolozsvárt.

-első cikke a Falvak Dolgozó Népében jelent meg (1954,Francia, angol, német és orosz nyelven is publikált. Műfordítása: I. Volosciuc-M. Bodea: *Védjük a vadállományt* (1955). Önálló kötete: *Kutyakaleidoszkóp*(1975).

L. RMIL

Bohus László

- „...született 1839 május 1-én Budapesten. Bölcsészetet ,nemzetgazdaságot és természettudományt Lipcsében hallgatott. Később sokat fáradozott hazai gazdaságunk érdekében. A világosi cognac gyár részben neki köszönheti létét .A pomológiával előszeretettel foglalkozik s ő talán az egyedüli a ki hazánkban a gyümölcs és zöldség szárítását nagyban kultiválja .....

L.MOA

Bolyai Farkas mint kertész és pomológus.

-Bolya, Enyed, Kolozsvár, Göttingen, Domáld, és Marosvásárhely Bolyai Farkas életének legfontosabb állomáshelyei gyümölcs és szőlőtermelő vidékhez kötődtek.

-Domáldon „...vizesést,sziklakertet alakított ki,gyümölcsfaiskolát hozott létre,szőlőket telepített,vadregényes lugast emelt a domb tetején.....”

- Bolyai Farkas a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban facsemete ültetést, erdészetet, patakszabályozást és borászatot tanít.

- Bolyai tanítványai albisi Bod Péter, Vajda Dániel (Borászati Közlemények) és Vályi Elek akik gyümölcs és szőlőgazdálkodó szakemberekként nemzetközi hírnevet szereztek.

L. Oláh Anna :Tovább fog élni a marosvásárhelyi református temetőben Bólyai Farkas pónyik almafája.

Borbás Vince

- Ipolylitke, 1844. július 29. – Kolozsvár, 1905. július 7.) magyar egyetemi tanár, a 19. század legnagyobb magyar botanikusa, rendszertanász, a magyar flóra- és növényföldrajzi kutatás korszerűsítője. Botanikai szakmunkákban nevének rövidítése: „Borb.”

-1902-től a kolozsvári egyetemen a növényrendszertan tanára, majd a botanikus kert igazgatója volt;

- a Kazán szoros szikláin találja meg a magyar tulipánt. –*Tulipa hungaricust*.

- a Bánságban a *Dianthus giganteiformis*, a *Thalichtrum Árpádiánium*, *Athamanta hungaricum*, *Salvia villicaulis*, a *Tymus balcanicus*, a *Galium flavicans* növényeket.

- Erdélyben az *Asplenium dacicum*, *Grypsophila leioclados*, a borszülött *Sorbus dacica*, az erdélyi ibolyát, *Viola dacica*, s az *Onosma viride* fajokat fedezi fel.

Legismertebb munkája a rózsafélék monografiája.

Részünkre fontosabb művei :

- Jelentés a Bánság területén végzett növényteni kutatásokról (Bp., 1874)

- A magyar birodalom vadon termő rózsái monográfiájának kísérlete (Bp., 1880);

- Temesmegye vegetációja (Temesvár, 1884);

- A szerbtövis hazája és vándorlása (Bp., 1893)

- *Revisio Knautiarum* (Kolozsvár, 1905).

L.MAÉ

Borbáth István –Borbáth Dániel

A több mint 200 kat. holdat kitevő birtok legutolsó tulajdonosa Borbáth István volt. Ezt a birtokot falusi kúriával együtt édesapja, Borbáth Dániel keresztúri ügyvéd vásárolta meg Imre György földbirtokostól. A falu gazdasági életét a Borbáth család határozta meg, mivel sok család az udvarban kereste meg kenyerét. Borbáth István mint szakképzett mezőgazdász igyekezett gazdaságát szakszerűen vezetni. Evégett már 1918-ban nagyobb hozamú szimentáli szarvasmarhák tenyésztésére tért át. Az 1930-as évektől kezdve mezőgazdaságát részben gépesítette. A kedvező feltételek lehetővé tették, hogy

nagyobb gyümölcsstelepítések végezzen. Többek között szőlőt is telepített." –mindez Nagykedén.

L.P. Buzogány Árpád Udvarhelyi Híradó 2003 július 25

Borbély Kálmán

- volt bankigazgató, földbirtokos.
- Szentgotthárdon született 1884-ben.
- Kereskedelmiakadémiát végzett és banktisztviselő lett.
- 1910-ben már a dicsőszentmártoni Közgazdasági Bank vezérigazgatója, amelyet ő alapított, majd
- 1914 ben megalapítja Kolozsvárt az Erdélyi Gazdasági Bankot, amelynek (1930 ig) szintén vezérigazgatója.
- 1928-ban Lompértenbirtokot vásárolt, ahol jelenleg gazdálkodik.

L. Várady

Boros Ádám

-Budapest, 1900. november 19. – Budapest 1973. január 3. botanikus, biológus, mohakutató, egyetemi tanár. Botanikai szakmunkákban nevének rövidítése: „Boros”

-1939-től kezdve .....Erdélyben és az Északkeleti-Kárpátokban végzett tereptanulmányokat és gyűjtéseket

-1972őszén az erdélyi Bihar-hegységi barlangokat kutatta-

-Kolozsváron megjelent munkája :Magyarország moháira vonatkozó irodalom. Bibliographia bryologica Hungarica Kolozsvár. 1944. Erdélyi Múzeum Növénytára.

Más munkái.:

-A *Tordai-hasadék barlangjai*. Nyárády Erasmus Gyula: A Tordai-hasadék című munkájának ismertetése. Barlangvilág, 10. (1940). p. 48-49.

-A *Sebes-Körös menti barlangok szádájának növényvilága*. Script. Bot. Mus. Transs. 1. 1942. p. 152-156

-A *Lápos-folyó szurdokában*. A Természet. 40. 1944. p. 65-68.

-Vajda László társszerzővel: *Bryogeographische Forschungen im Karstgebiet des Bihar-Gebirges*. Acta Bot. Acad. Sci. Hung. 19. 1973.

Általa leírt és elnevezett növények:

Róla elnevezett növények:

Funaria hungarica Boros

Rosa borosiana Degen

Cyndrichia mongolica Boros	Pinus borosianus Lyka
Hieracium praebiharicum Boros	Pulsatilla borosiana Wagner
Marsupella hungarica Boros et Vajda	Melampyrum borosianum Soó
	Mentha borosiana Trautmann
	Sorbus borosianus Kárpáti Z.
	Placidum Adami Borosi Szatala.

L .MAÉ

Botár Andor

Aranyosgyéres, 1929. febr. 7.

– mezőgazdasági szakíró. , agrármérnöki diplomát a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett. 1952 és 1954 között a nagyszalontai mezőgazdasági iskolacsoportnál tanított, onnan került a kolozsvári kertészeti állomásra, ahol tudományos főkutató. Mintegy félszáz, elsősorban a bogyógyümölcsűek termesztésére vonatkozó szaktanulmánya román és angol nyelven jelent meg a Központi Kertészeti Kutatóintézet közleményeiben , szakmai jellegű ismeretterjesztő cikkeit.

Kötetei:

- *A ribiszke és az egres termesztése* (A. Lazárral, 1962);
- *A szamóca és a fekete ribiszke termesztése* (I. Moldovannal, 1967);
- *A gyümölcstermesztő kézikönyve* (Veress Istvánnal és Wagner Istvánnal, 1975).

L. RMIL

Bözödi György,

-családi nevén *Jakab* (Bözöd, 1913. márc. 9.) – író, szociográfus, történész.

-A 30-as évek romániai magyar prózájában a népelet realista ábrázolásával tűnt fel; az előtte járó nemzedék székely mítoszával szemben a valóságos székely paraszti élet múltját és jelenét ábrázolta. *Székely bánja* (Kv. 1938) c. történeti és szociográfiai munkájában tudományos alapossággal tárta fel a Székelyföld múltjának és jelenének valóságát. Ez a könyv a falukutató mozgalom radikalizmusához kapcsolódott, s heves ellenkezést váltott ki a népi romantika hívei és az I. világháború utáni konzervatív politikai áramlatok képviselői körében.

L.RMIL

Brassay Sándor

Gyergyótölgyes, 1930. júl. 29. – mezőgazdasági szakíró.

- agrármérnöki diplomáját Kolozsváron szerezte a Mezőgazdasági Főiskolán.

-1962-ig Kolozsvárt dolgozott mint területrendező, majd vidéki termelőszövetkezeti munka után

-1968-tól a nagybányai kataszteri és területrendezési vállalat munkatársa. Tanulmányai szakfolyóiratokban jelennek meg, technikai és ismeretterjesztő jellegű szakcikkeit magyar nyelven a Falvak Dolgozó Népe, Bányavidéki Fáklya, Előre közli.

Monografikus munkája: *Talajvédelem, területrendezés, földmérés*(Frankel Elekkel, 1979).

L RMIL

Bruder János

-1913.december 30 Rákoscsaba—1982 július 3 Szeged .mezőgazdasági növénytanos .

-,...1941-ben Mohácsy Mátyás javaslatára Kolozsvárra kerül ahol a Ferenc József Tudományegyetem Botanikus kertjének vezetője lett. Kolozsvárott kapcsolatba került Soó Rezsővel az intézet akkori professzorával aki segítette abban ,hogy a botanikában jártasságot szerezzen –megalapozva ezzel későbbi szakmai munkásságát.”

L.MAÉ

Brugovitzky Edit

Dés, 1917. dec. 17.

– biológiai szakíró. Középiskolai és egyetemi tanulmányait Kolozsvárt végezte. - 1942 óta a kolozsvári tudományegyetemen dolgozott mint előadótanár, innen vonult nyugalomba 1975-ben.

- 42 szaktanulmánya jelent meg a növényélettan és növénybiokémia köréből román, magyar, angol és német nyelven,

- *Növényélettani vizsgálatok* c. munkáját két kötetben (1956, 1957) a Mezőgazdasági és Erdészeti Állami Könyvkiadó adta ki.

- Újabb kötete: *A növények életfolyamatai* (Péterfi Istvánnal, Kv. 1977).

L RMIL

Budai József

- Bodos, 1851 – Miskolc, 1939. január 20.pomológus, geológus.

-,Tanári működése alatt is állandóan foglalkozott gyümölcsnemesítéssel, keresztezéssel. Borsod vármegyei faiskolájában a legjobb gyümölcsfajtákat szaporította s

innen terjesztette új, keresett fajtáit. Összesen 138 új gyümölcsfajtát állított elő. Az új fajtákat a szabadságharc hőseiről: Bemről, Pöltenbergről, vagy. Benedek Elekről nevezte el, egy új barackfajtát pedig a Ferenc József ellen merényletet elkövető Libényi Jánosról. Leghíresebb, közismert és Erdővidék-szerte elterjedt almafajtája a Budai Domokos.”

L. Wikipedia

- Sokat foglalkozott a „Besztercei muskotályos” szilvával.

-,„a külföldi fajták helyett a hazai ,de főleg a helyi jó fajták felkutatását javasolta...”

Munkásságának jelszava „Dolgozzunk a jövőnek a jelenben”.

L. MAÉ

Csapó I.József

Kézdivásárhely, 1938. máj. 8.)

– mezőgazdasági szakíró. **Csapó M.József** fia. Közép- és főiskolai tanulmányait Kolozsvárt végezte, 1961-ben szerzett mérnöki diplomát, 1970-ben a mezőgazdasági tudományok doktora lett. Előbb Bihar megyében dolgozott mint agrármérnök, majd a Dr. Petru Groza Mezőgazdasági Intézetben mint ösztöndíjas.

Társszerzője a *Talaj és termelés* c. kötetnek (Csapó M. Józseffel, 1980)

L. RMIL.

Csapó M.József, Csapó M., Csapó-Miklóssy

-Temesvár, 1911. márc. 16. – 1979. máj. 1., Kolozsvár

– mezőgazdasági szakíró. Csapó I. József apja.

- középiskoláit Temesvárt,

-főiskolai tanulmányait Kolozsvárt végezte, 1948-ban itt szerzett biológiából doktorátust.

-1935-től 1948-ig a kézdivásárhelyi gimnáziumban és a Gazdasági Iskolában tanított,

-1948 óta a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola tanára. Eleinte a botanika, majd a talajtan érdekl. Főleg pedológiai kérdésekkel – a talajtérképezés elméleti és gyakorlati problémáival, a talaj vízháztartásával, a vízháztartás gyakorlati vonatkozásaival, valamint a kutatási módszerek fejlesztésével – foglalkozott. Magyar és német nyelvű szaktanulmányait a *Scripta Botanica Musei Transilvanici* (1942), az *Acta Bolyaiana* (1948), a magyarországi *Agrokémia és Talajtan* (1954, 1956, 1960) közölte, önállóan és társszerzőként írott szaktanulmányainak nagy részét román nyelven a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola folyóiratában jelentette meg.

Jelentősebb kötetei:

Talajtan (1958);

Egyszerű talajvizsgáló módszerek (1962);

Talaj és termelés (Csapó I. Józseffel, 1980). László Béla:

Laboratóriumtól a dús termésig.

L.R.MIL

Csató János

-Alvinc, 1833. ápr. 6.-Nagyenyed, 1913. nov. 13.Nagyenyeden ,akinek a nemzeti Múzeum után az országban a legjelentősebb madártani gyűjteménye van.

L.MAÉ

Az erdélyi flóra és faunakutatás jeles személyisége. Középiskolásként részt vett a szabadságharcban,.....

Érdeklődése már korán a természet, különösen a madárvilág tanulmányozása felé fordult. A Retyezát természetrajzi viszonyaival (1868), és a Székásvölgy (1869) valamint a Sztrigy mentének és mellékvölgyeinek (1873) madárfaunájával foglalkozott. Bejárta Erdély botanikailag érdekes pontjait is, mint a Páreng-havas, a Retyezát és a Kuszturacsúcs. A Párengon Cs. J. találta meg a *Potentilla Haynaldianae*-t, amelyet később Janka Viktor fedezett fel a Balkánon.

Kutatásai eredményeit több tucat publikációban foglalta össze. Nagy növény- és madárgyűjteményt állított fel, melyeket később felajánlott a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Herbáriumát (amely 40 000 lapra terjedt) még életében (1912-ben) átadta a növénytan osztálynak. Madárgyűjteménye - amely korának egyik legnagyobb magánkollekciója volt - kívánságára szintén a Magyar Nemzeti Múzeumba került.

Tudományos eredményei mellett társadalmi téren is szerzett érdemeket. Megalapította az Erdélyi Kárpát Egyesület Alsó-Fehér-megyei osztályát. Az Alsó-Fehér vm.-i Történeti, Régészeti és Természettudományi Egyesület elnöke és a nagyenyedi Bethlen Kollégium főgondnoka volt.

Főbb művei:

- A Székásvölgy flórája és madárfaunája. Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek Munkálatai 13. 1869:

L.Alsó-Fehér vármegye növény- és állatvilága. In.: Alsó-Fehér vármegye monográfiája. Nagyenyed, 1890.

L.Horváth Csaba

Dr. Csávossy György

Temesvár, 1925. jún. 20. – Nagyvárad 2015 november 30

– mezőgazdasági mérnök ,tanár,szőlész-borász szakember, költő, színműíró, mezőgazdasági szakíró. A középiskolát szülővárosában a piarista gimnáziumban, a mezőgazdasági főiskolát Kolozsvárt végezte. 1953-ig a bihardiószegei szőlészeti szakiskolában tanított, azóta a csombordi mezőgazdasági líceum tanára. A Romániai Magyar Gazdák Egyesülete elnöke,majd tiszteletbeli elnöke.

A szőlészet és borászat tárgyköréből vett ismeretterjesztő, tudománynépszerűsítő írásokkal, cikksorozatokkal főként 1969 óta jelentkezik a Falvak Dolgozó Népében. Kötetben megjelent szakmunkái:

- *Szőlőtermesztés* (1957, társszerző Horváth Ödön, Mezei Sándor és Szász József);
- *Borászat* (1963, társszerző László Gyula és Mezei Sándor);
- *Szőlészeti és borászati kézikönyv* (társszerző Kovács Adorján és Mezei Sándor, 1974);
- *Kertészeti növények védelme*(társszerző Székely József, 1975).
- Jó boroknak szép hazája, Erdély

L. RMIL

Ezen könyv mentora !

Csedő Károly

- Csíktaploca, 1930. máj. 6.

– gyógyszerész szakíró. Középiskolai tanulmányait a csíkszeredai gimnáziumban végezte, majd a marosvásárhelyi OGYI-ban szerzett diplomát; szerkesztésében jelent meg a *Hargita megye gyógy- és fűszernövényei* (Csíkszereda 1980) c. kétnyelvű kötet.

L. RMIL

Csekonics József-Zsombolyai gróf

-Kőszeg, 1757. február 22. – Pest, 1824. április 26. tábornok, a magyar lótenyésztés történetének nagy alakja, a magyar állami ménestelepek megalapítója.

-1780–ban javaslatára megalakul az első magyarországi állami ménes telep

-1785–ben működni kezd Mezőhegyesi Ménesként.

-ekkor nevezik ki Magyarország és Erdély remondaügyeinek (lótaralék) parancsnokává. Több fajta ló között ide ,székely és erdélyi lovakat is vásároltak fel.

- Csekonics az Alföldön és Erdélyben összegyűjtött ökröket lábon hajtatta Bécs felé. Az állatok lábon történő hajtásának nagy távolságai miatt szükség volt egy gyűjtőhelyről gondoskodni. Erre a célra találták alkalmasnak a Bécs és Buda közötti "mészárosok útja"

mellett fekvő jó legelővel rendelkező Bábolnát.

-1790-ben lehetőséget kap a zombolyai kamarai birtok megvételére.

-1806-ban visszavonul zombolyai birtokára. Ezután minden idejét birtokának szenteli ahol eredményesen gazdálkodik s 1808-ban véglegesen megvásárolja a zombolyai birtokot. Jónevű gulyát alapított, valamint merinó fajtájú juhok tenyésztésével is foglalkozott.

-A lótenyésztés terén szerzett tapasztalatait az 1817-bn megjelent könyvében adta közre.

L. MAÉ

Cselkó István.

- Zombolya, 1847. április 20. – Magyaróvár, 1930. július 24.) mezőgazdász, gazdasági akadémiai tanár.

- Édesapja dolgozott gróf Csekonic uradalmi gazdatisztként.

L.MAÉ

Cserey Farkas (nagy-ajtai ifjabb), fűvészkertje.

-Ő cs. kir. kamarás, később őrnagy, író és botanikus. szül. 1773. okt. 28. Bécsben. Mint szenvedélyes botanikus krasznai kertjében több száz fát és plántát nevelt; a kolozsvári fűvészkertnek fölállítását is ő tervezte. Meghalt 1842. decz. 25. Bécsben. Igen művelt férfiú volt; Döbrenteinek irodalmi érdemei méltatásául emlékpénzt veretett. Tagja volt a kir. természettudományi s a jeni mineralogiai társulatnak .Krasznán egy könyvtárat is alapít amely 1848-ban „züllött szét”.

L. Szinnyi József. Magyar írok élete és munkái Bp 1899ázoló képe--it.A messze földön híres fűvészkert a Hosszú nevű határrészben feküdt. Élete főművének a Krasznai Fűvészkertet tekintette.,melyet párját ritkító odaadással gondozott. Széchy Károly XIX. században így ír” *Kertje Erdélyországban az első fűvészkert,melyet szenvedéllyel és szakértelemmel gyarapít és kezel.*”Cserekapcsolatok révénjut hozzá nagyon sok szaporító anyaghoz. Cserepartnerei voltak a Braziliából visszaérkezett Wied-Neuedy Sándor herceg, Regnault francia botanikus, akinek közvetítésével Josephine császárné malmaisoni kertjéből egy Xeranthemum brachheatum növényt. Ebben a kertben festette Munkácsi Mihály legszebb természetábrázoló képeit.

Kazinczy Ferenc Krasznán tett látogatásakor értő szemmel méltatta a fűvészkertet. Meglátogatta Johann Christian Baumgartner segesvári orvos-botanikus aki egy cserefajtát Silena csereinek nevez el Cserei Farkasról. Meglátogatta Debrecenből a jeles botanikus Fazekas Mihály (a Ludas Matyi írója) a Csere melyről a legnagyobb tisztelettel nyilatkozott. kertet

Cserei Farkas a botanikai tudományok terjesztésének erdélyi úttörőjeként írta be nevét az egyetememes természettudományok történetébe. A kolozsvári Botanikus Kertnek a fölállítását is ő tervezte.

L. Web vidék :ifj. Cserei Farkas az úttörő botanikus

Csengeri Mayer Mihály

-földbirtokos. 1890-ben született Krassóban. (Szatmár vm.) Gimnáziumérettségit Szatmáron, kereskedelmi akadémiát Bécsben, gazdasági akadémiát Bonnban végzett. Családi birtokán gazdálkodik

L. Várady

Cserhádi Sándor

-Győr, 1852. szeptember 14. – Magyaróvár, 1909. április 13. tanár, mezőgazdasági szakíró.

Erdélyben megjelent munkái:

- A csalamádé termesztése, bevermelése és etetése K-vár 1891.
- A gyomok kártékonyasága az ellenük való védekezés 1898 Kolozsvár.
- A búzatermesztés hibái. Temesvár 1904.
- A búza előveteményei Temesvár 1904
- A gabonafélék termesztése Kolozsvár 1905

L.MAÉ

Csetri Elek

(Torda, 1924. ápr. 11.) – történész. Középiskoláit a kolozsvári ref. kollégiumban, egyetemi tanulmányait a Bolyai Tudományegyetemen végezte (1947), a Móricz Zsigmond Kollégium tagja volt.....Társszerzője Imreh Istvánnal és Benkő Samuval együtt a *Tanulmányok az erdélyi kapitalizmus kezdeteiről* c. kötetnek (1956); *Kelemen Benjámint, a haladó gazdát* c. tanulmányát a Kelemen-életrajzi emlékkönyv (1957), *Iratok az erdélyi parasztság 1831. évi mozgalmainak kérdéséhez* c. értekezését a Studia történelmi sorozata (1962) közölte. Ebbe a tárgykörbe tartozik Imreh Istvánnal együtt megjelentetett történelmi-statisztikai tanulmánya az erdélyi lakosság társadalmi rétegződéséről a feudális rendszer utolsó szakaszában (*Populație și societate* c. kötetben, Kv. 1972;) magyarul önálló kötetben, *Erdély változó társadalma 1767-1821*. 1980). A Nagybánya vidéki munkásság 1848-as szerepével az *1848. Arcok, eszmék, tettek* c. kötetben (1974) közölt tanulmánya foglalkozik; az MNT-kötetben (1976) Wesselényi paraszttörténeti pályatervét mutatja be; a XVIII. századi Erdély agrártudósáról, Fridvaldszky Jánosról románul (1970), majd az 1977-es Korunk Évkönyvben magyarul ír (ugyanazt franciául, Cahiers Internationaux d'Histoire Économique et Sociale, Napoli, 1978/9). A Jakó Zsigmonddal és Tonk Sándorral közösen szerkesztett *Művelődéstörténeti tanulmányok* c.

kötetben (1979) a XVIII. századi erdélyi Mezőgazdasági Egyesületet ismerteti.

L.RMIL

Csibi Andor

-Gyergyóditró, 1888. febr. 4 – Csíkszereda, 1960. okt. 29.): újságíró, szerkesztő.

- Erzsébetvárosban érettségizett (1905),

- Kolozsváron jogot tanult. 1910-től ügyvéd,

- 1914-től városi tanácsos Gyergyószentmiklóson.

-munkatársa volt a Csiki Lapok, a Gyergyó, a Keleti Újság és a Székely Szó c. lapoknak. 1934–1936 között a Gyergyói Lapok szerkesztője. Az 1952-ben alapított Gyergyói Múzeum első vezetője volt. Jelentős honismereti-helytörténeti publikációi jelentek meg. Ilyen a Gyilkos-tó – Lacul Roșu klimatikus gyógyhely monográfiája és kalauza (Brassó, 1937); Borszék-Borsec gyógyfürdő és klimatikus gyógyhely monográfiája (Brassó, 1937); Valea Strămbă-i – Gyergyótekerőpataki „súgó” cseppkőbarlang leírása (Gyergyószentmiklós, 1938); A székely közbirtokossági vagyonok eredete... (Gyergyószentmiklós, 1939).

L. RMIL

Csiki (Dietl) Ernő

-Zsilyvajdejvulkán, 1875. okt. 22. - Bp., 1954. júl. 7. rovarföldrajzi kutató (entomológus). , az MTA I. tagja (1925).

- Kutatta a Kárpátok faunáját.

L. MAÉ

Csontos József

-Nagygyéres, 1889. febr. 23. - Bp., 1962. okt. 1.): állatorvos, mikrobiológus, az állatorvostudományok doktora (1952).

-1942-ben a Kolozsvári állategészségügyi Intézet igazgatója lett. Széles körű

Tájékozottsága nagy segítséget jelentett a megszokottól eltérő, vagy újszerű erdélyi állatbetegségek felismeréséhez és az ellenük való védekezéshez.

L. MAÉ

Csorba István

- Szék, 1925. febr. 24.-Zsáka, 2008. október 19

– gazdasági szakíró. A kolozsvári mezőgazdasági főiskolán szerzett 1953-ban agrármérnöki oklevelet, ugyanott 1956-ig tanársegéd, majd a csombordi mezőgazdasági szakiskola tanára.

- Munkái

- *Zöldséghibrid vetőmagtermesztés* (1955);

- *Zöldségajtatás és korai termesztés* (1957);
- *Házikert* (1957);
- *A családi ház kertje* (Keszi-Harmath Erzsébettel és Veress Istvánnal, 1975).

L.RMIL

Csűrös István

- Székástóhát, 1914. máj. 3. – botanikai szakíró. .
- középiskoláit Gyulafehérváron,
- egyetemi tanulmányait 1938-ban Kolozsvárt végezte.
- előbb a kolozsvári mezőgazdasági főiskolán,
- 1946-tól a Bolyai Tudományegyetemen adott elő;
- 1959-től nyugalomba vonulásáig a Babeş-Bolyai Egyetem növényteni tanszékvezető tanára.
- az Erdélyi Gazda népszerűsítő cikkeit közölte (1940-44); a *Flora R. P. R.* külső munkatársa.

Munkái:

- A Mócvidék legfontosabb mezőgazdasági kérdései* (1953);
- Növényrendszertan I. Alacsonyabb rendű növények* (könyvmatos, Kv. 1954):
- Excursii în Munții Retezatului* (útikönyv, 1971);
- Az Erdélyi Mezőség élővilágáról* (1973);
- Az Erdélyi-medence növényvilágáról* (Antenna, Kv. 1974);
- Hogyan alakult ki a növényvilág?* (1976).

L .RMIL

Czier Antal

Erdőd, 1928. jún. 10.

– mezőgazdasági szakíró. Diplomát a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett 1952-ben. Előbb a nagyszalontai mezőgazdasági iskolaközpont tanára (1952-62), majd Bihar megyei falvakban, ma Nagyszalontán az Állami Mezőgazdasági Vállalat mérnöke.

Kötetei:

- *A tejtermelés tervezése és nyilvántartása a kollektív gazdaságokban* (1957);
- *A szántóföldi növények fajtaelismerése* (Madaras Klárával és Sebők M. Péterrel, 1960)

L. RMIL

Darányi Ignác pusztaszentgyörgyi és tetétleni

- Pest, 1849. január 15. – Budapest, 1927. április 27. jogász, agrárpolitikus, nagybirtokos, miniszter, ifj. Andrássy Gyulaelkötelezett híve. 1909-től tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. A 19-20. századfordulónak kivételes tehetséggel megáldott agrárpolitikusa volt, aki munkásságával a magyar mezőgazdaság fellendítését szolgálta és 12 éven át irányította a Földművelésügyi Minisztériumot.

Édesapja halála után az Országos Magyar Gazdasági Egyesületigazgató-választmányi tagja,

1895. november 2-ától 1903. november 3-áig és 1906. április 8-ától 1910. január 17-ig földművelésügyi miniszter posztot töltött be Bánffy Dezső, Széll Kálmán és Khuen-Héderváry Károly kormányában, a következő ciklusában pedig Wekerle Sándor kabinetjében.

Munkássága a minisztérium élén nagyban befolyásolta Erdély, a Bánság és a Partium mezőgazdaságát.

Fejlesztő intézkedései:

- szántóföldi termelés fokozása
- jó minőségű vetőmagvak használata, biztosítása
- kereskedelmi növények köztük a dohány termelés fellendítése
- a nyers mezőgazdasági termékek hazai feldolgozása
- a zöldség és gyümölcsügyek minisztériumi intézése 1896-ban külön ügyosztályt hoz létre
- az állami utak széleinek fásítása különösen eperfákkal, 1897-ben indulva.
- pincegazdasági ismeretek terjesztése, külföldi borértékesítés
- erdészeti közigazgatás fejlesztése összekapcsolva a természeti emlékek és a madarak védelmével.
- Herkulesfürdőt és Vizaknát gyógyhellyé tette.
- szarvasmarha, sertés és juh tenyésztés javítására Nyugatról nagyobb hozamú fajtákat hozatott az országba
- 1896-ban állattenyésztési felügyelőségeket szervez
- tenyészállatvásárokat rendez, állattenyésztési egyesületeket és állatdíjazásokat segélyezett.
- Kolozson erdélyi fajtájú ménest létesít.
- nem feledkezett meg a baromfitenyésztésről sem.
- a vadásztársaságok részére állami segélyt nyújt
- a halászatot jövedelmezővé tette.

- eperfa csemeték százezreit díjtalanul oszt ki.
- a méhészet fejlesztésére mintagazdaságot alapít.
- több állati járványos betegség terjedésére hoz hathatos intézkedéseket (keleti marhavész, sertésvész, lovak takonykórja, gümőkór stb.)
  - megszervezi az általános gazdasági állatorvosi szolgálatot.
  - bevezeti a húsvizsgálatot
  - megszervezi a mezőgazdasági statisztikát
  - rendszeres külföldi mezőgazdasági információt szervez.
  - fokozza a mezőgazdaság vámvédelmét.
  - élénk vízépítés indul
  - 1906-ban akadémiai rangra emeli a kolozsvári gazdasági tanintézetet.
  - 11 tudományos kutató intézetet alapít.

Még nagyon sok fejlesztő intézkedés.

L.MAÉ

Derzsy Domokos

- állatorvos, mikrobiológus, az állatorvostudományok doktora (1973).
- 1914. december 8-án született Felsőboldogfalván,-1975. augusztus 5-én Budapest
- Neveltetését a hasonló nevű állatorvos zsákai (Bihar megye)nagybátyja vállalta magára. Elemi iskolába Zsákán járt.
- 1940 márciusában állatorvos-doktori oklevelet szerzett és a gyergyótölgyesi járás állatorvosa lett. Ez év őszén állatorvosi tiszti vizsgát tett, decemberben pedig az akkor megnyílt Kolozsvári Állategészségügyi Intézet állatorvosa lett. Itt Csontos József igazgató kórtani, mikrobiológiai tudása és szerénysége gyakorolt rá maradandó hatást.

L.MAÉ

Dicenty Dezső

- Szekszárd, 1879, okt. 16. – Balatonfüred, 1965. ápr. 25.): szőlész, agrogeológus.
- „Pályájának kezdete egybeesik a filoxeravész utáni első rekonstrukció éveivel.,melyben a legfontosabb kérdést az oltványszőlők telepítése ,termesztése jelentette „
- Elsőként a szőlőoltványok ültetésére szánt területek talaját vizsgálta. E munkáját Szöts Andor kollegájával kezdte el 1904-ben,Erdélyben ahol elkészítették Maros-Torda és Torda –Aranyos vármegyék részleges szőlőgeologiai felvételét. Ennek tanulságait,eredményeit összegezték az intézet évkönyvében is megjelent tanulmányukban. A talajvizsgálatokat községenként, dülöként teljes részletességgel végezték .Az alanyfajták talajigényeinek megfelelően talajcsoportokat állítottak fel és

ebben kijelölték az illető talajtípusra legalkalmasabb alanyfajtákat. Ezzel egyidejűleg tanácsot adtak arra vonatkozóan, hogy a már álló ültetvényben fellépő klorózis (sárgulás) ellen mi a teendő. - és a jövőben a telepítéseknél milyen területre milyen alanyon levő oltványt, hogyan telepítsenek a gazdák.

- Evvel kapcsolatos munkája :Erdély részi szőlőgeológiai felvételek. AIÉ Bp 1906.

L.MAÉ

Diószegi Sámuel

-Debrecen, 1761. január 5. – Debrecen, 1813. augusztus 2.) református lelkész, botanikus.

-A magyar fűvésztudomány terén úgyszólván minden kezdemény az ő nevével van kapcsolatban.

-Sógorával, Fazekas Mihállyal megírta a Magyar Fűvész Könyvet. Linnérendszerét magyar nyelven közismertté tette és megteremtette a leíró növénytan és az alaktan magyar szaknyelvét. Orvosi Fűvészkönyv c. munkájában a magyar orvosi nyelv fejlesztésére törekedett.

-1807-ben jelenik meg a” Magyar fűvész könyv ,Mely a’ két magyar hazában található növényeknek megismerésére vezet,a’ Linné alkotmánya szerint.”

A fűvészkönyv Magyarországon és Erdélyben előforduló növényeket rendszerezi ,leírja és jellemzi.

L.MAÉ

Számunkra is nagyon fontos mű mert benne vannak az akkor ismert erdélyi növények nevei is.

Kiss Károly

Domanovszky Sándor

-Nagyszében, 1877. május 27. – Budapest, 1955. április 30. magyar történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

-sohasem vált idegenné számára az erdélyi történelem.

-a 16-18. századi magyarországi majorsági gazdálkodás kérdéseit kutatja. Ennek eredményeként születik 1932-43-ban a Tanulmányok a magyar mezőgazdaság történetéhez (1-15) sorozat.

L .Acta Siculica 2005

Dorner Béla enesei

-Tata, 1869. április. 1. – Budapest, 1954. május 14. - mezőgazdász, szakíró.

-1891-ben József főherceg kisjenői /Arad megye/uradalmának gazdatisztje egészen 1893-ig

- egyik kedvelt területe Erdély volt, ahol 1904-1907 között a székelyföldi miniszteri kirendeltségen tevékenykedett és főleg a helyes legelőgazdálkodás kialakításán dolgozott.

L.MAÉ.

- Nyugdíjazása után írja meg a székelyföldi tapasztalatait „Székelyföldi esetek. Erdélyi gazdasági emlékek.” Bp. 1940. címmel. „Az erdélyi szászok mezőgazdasága” c. munkáját avval a céllal írta meg, hogy megismertesse a szászok példás mezőgazdasági munkáját Erdély más népeivel. (Kelemen Lajos)

A székely segítő akcióról olvashatjuk a Dorner könyvében:

”Az akció először csak négy ősi székely megyére (Maros-Torda, Udvarhely, Csik és Háromszék) terjedt ki. (Később már a többi megyék is bele lettek vonva.)”

„-A miniszteri kirendeltség központja Marosvásárhelyen volt, hol dr. Koós Mihály min. oszt.-tanácsos (később államtitkár, később az Országos Mezőgazdasági Kamara igazgatója) volt a vezető és a főnök, ki a többi megyét is dirigálta. Háromszékben Kézdivásárhelyi Benkő Pál földművesiskolai igazgató, Csik megyében Gegesi Kiss Ernő kir. erdőtanácsos lett a vezető, Udvarhelyben — a legszegényebb és legjobban elmaradott megyében — én, ki akkor kir. gazdasági intéző voltam.....”

„Balogh államtitkár 1903. év vége felé szólított fel, hogy menjek le Erdélybe és foglaljam el azt a fontos szolgálatot, hol — mint mondta — „természeted és kedved szerint szabadon mozoghatsz!”. 1904-től 1909-ig — közel öt évig — voltam a távoli Erdély délkeleti szögletében”

„Mikor gróf Serényi Béla — a kedves bájos ember —, a nagy „zöldmezőbarát”, fölállította a minisztériumban 1910-ben a legelőügyi osztályt, oda rendeltek be referensnek és 17 megye szakértőjének, azzal, hogy Erdélyben a legelőjavítási dolgokban végzett munkásságom szerint „értek ezekhez a dolgokhoz”.

„..... szeretettel áldoztam napjaim minden óráját az ő gazdasági előrehaladásuk fokozására. Sok jó és hűséges embert szereztem magamnak...”

L. Dorner.

Drucker Jenő

-(1886-1926) szőlészeti és borászati szakember.

- a Magyar Szőlősgazdák Országos Egyesületének elnökeként szakmai előadásokat szervezett Aradon.....

-1905-ben Erdélybe szervez tanulmányi kirándulást, melynek tapasztalatait ...írásban rögzítette.

- jelentős szerepe volt az új bortörvény 1908-ban történt megjelenésében

L.MAÉ

Egán Ede Csáktornya, 1851. július.3. – Szerednye mellett, 1901. szeptember 20.)

mezőgazdasági szakember, gazdálkodó.

„.....Előbb Erdély szarvasmarha tenyésztésének állapotával foglalkozott...”

„Az.....erdélyi szarvasmarha tenyésztés fellendítését a tejgazdaság oldaláról közelítette meg.”

1887-ben írta Erdélyben olyan egységes tájfajta kialakítását kell elérni, amely a helyi takarmányozási adottságoknak a legjobban megfelelően magas tejhozamot biztosít a gazdáknak.

„A megfelelő és jól tejelő tájfajta kitenyésztésével és havasi legelők értékesítésével lehet” Erdély idővel Magyarország Svájca”

Erdélyel kapcsolatos munkái:

„A tejgazdaság fontossága Erdély marhatenyésztési viszonyainak fejlesztésére.” K-vár 1887.

„Az erdélyi szarvasmarha tenyésztés feladatai „K-vár 1890.

„Kárpátaink közgazdasági hivatása.” Bp 1890.

L.MAÉ

Egri Lajos (Kövend, 1920. aug. 2.)

– mezőgazdasági szakíró, egyetemi tanársegéd.

- A kolozsvári unitárius kollégiumban érettségizett, a Bolyai Tudományegyetem természetrajzi karán 1947-ben végzett, majd 1954-ben ugyancsak Kolozsvárott gazdamérnöki oklevelet szerzett. 1949-től a Dr. P. Groza Mezőgazdasági Intézet előadótanára./tanársegéd/ Botanikusként indult, egyetemi jegyzetei jelentek meg a halgazdálkodás és a kisállattenyésztés tárgyköréből román nyelven.

Munkája: *Gyakoribb mérgező növények* (1965).

L. RMIL

Engelbrecht Károly

-Tata, 1837 – Keszthely, 1875. március 8. állatorvos és a felsőbb gazdasági intézet tanára.

-1880-ban kerül az érdiószegi (Bihar megye) vincellérképezdéhez segédtanárnak. Ez a vincellérképző középfokú oktatási intézménynek felel meg, a

hallgatókat az elméleti és főleg gyakorlati oktatás során nagyobb szőlőbirtokok irányítására képezték ki. Engelbrecht tanársága idején az érdiószegi iskola a szőlészeti és borászati szaktanítói képzést végezte, az egyéves állami ösztöndíjjal itt tanulók közül kerültek ki az alsófokú vincellériskolai igazgatók, vándortanítók és szőlészeti-borászati felügyelők.

L.MAÉ

Ercsey József

-a Téglási Ercsei József (1792 – Torda, 1868. március 8.) mérnök és erdész, botanikus, költő, a karszt- és barlangtudomány egyik korai művelője

- Utóbb mérnök, majd vármegyei, illetve kamarai erdész volt Tordán.

- „Valódi polihisztor volt; természettudományi, régészeti, földrajzi, néprajzi ...”

- Ő készítette Kalotaszeg legkorábbi helytörténeti összefoglalóját 1842-ben *Kalotaszeg rövid leírása* címmel.

-184 műből álló könyvtárát és ásványgyűjteményét a marosvásárhelyi kollégiumnak hagyta.

L.Wikipedia

-ki »Torda vármegye florája« című, e munkában már méltatott, munkát adott ki, egy másik »Utazások Torda megyében« című műve kéziratban maradt “

L. Orbán Balázs

Erdei Péter

-(1928. Febr. 25. Jám, Krassó-szörény vm.): mezőgazdasági mérnök. A M. Agrártudományi Egyetemen mezőgazdasági mérnöki oklevelet szerzett (1955), a GATE-n doktorált (1963), a mezőgazdasági tudományok kandidátusa (1965), doktora (1989).

A Hódmezővásárhelyi Kutasi úti Á.G. gyakornoka (1955), a szegedi Délalföldi Mezőgazdasági Kísérleti Int. Növénytermesztési és Trágyázási Oszt., ill. a Gabonatermesztési Kut. Int. Növénytermesztési és Agrotechnikai Oszt. Tud. Segédmunkatársa (1955-1959), tud. Munkatársa (1959-1965), osztályvezetője (1965-1974), tud. Főmunkatársa (1965-1988), igh-e (1974-1988), főig-ja (1988-1991), tud. Tanácsadója (1991-től). Címzetes egyetemi tanár (Debrecenben, 1989-től). Kezdetben rét-, legelő- és talajerőgazdálkodási kérdésekkel, majd növénytermesztéssel, ill. búzanemesítéssel fogl. Kidolgozta a Gabonatermesztési Kut. Intézetben előállított és hazánkban termesztett külföldi közönséges búzafajták fajtaspecifikus agrotechnikáját (1995-től), energiatakarékos termesztési módját (1963-tól, majd durum búza honosítási

kísérleteket (1972-től). Az MTA Növénytermesztési Biz. Tagja (1970-től). MTA Tudományos Minősítő Bizottság Növénytermesztési Szakbizottság tagja (1979-1990-ig). Mokry Sámuel-díj (1982), Baross László-érem (1984), Akadémiai Díj (1984), Állami Díj (1985), Fleissmann Rudolf Díj (1994).

F. búzanemesítési: GK Szeged (1978), GK Basa (1980), GK Öthalom (1985), GK Bokros (1990), GK Kata (1991). Társnemesítője a GK Sára (1998), GK Miska (1998) és GK Petúr (1999) őszi búzafajtáknak.

F.m: Tarlóművelési Kísérletek délföldi csernozjom talajon. Egy. Doktori értek. (Gödöllő, 1963. Az intenzív búzák vetésideje, vetőmagmennyisége és vetésmélysége F. M. kiadványa (Bp. 1964). Az intenzív őszi búzák agrotechnikájának tanulmányozása Délalföldön. Kand. Értek. (Szeged 1965). Az őszi búza talajelőkészítése korai és középkezei hibridkukorica után. Csamangó D-vel (talajtermékenység, 1970). A vegyszeres gyomirtás hatása a búza minőségére MTA Búza-termesztési kísérletek 1970-73 (Bp. 1975).

A minőségi búza termesztése. Szániel Imrével (Bp. 1975). A durum búza hazai termesztésének lehetőségeiről (Magyar Mezőgazdaság, 1976). Effect of fertilizers on Grain Yield Quality and Quantity of Durum Wheats (Cereal Research Communications, 1981). Szempontok a durum búza átvételi minőségének meghatározásához. (Növénytermelés, 1983). Agrotechnika (Búza-termesztés kézikönyve, Bp., 1987). Búza-termesztés és nemesítés. MTA Doktori értek. (Szeged, 1989).

L. Seprényi Erdei Gizella

Entz Ferenc

-Sümege, 1805. december 6. – Promontor, 1877. május 9.) orvos, szőlész és kertész, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Kutatásainak köszönhetően teremtődött meg a modernkori magyar borászat tudományos háttere.

L.MAÉ

Kiváló szőlész, borász, kertész szakember és oktató.

Egyik főműve: Entz Ferenc-Málnay Ignác: A szőlészet és borászat Erdélyben. Vác, 1870

L. Mezőgazdasági pantheon

Éber Ernő

-Budapest, 1874. okt. 9. – Budapest, 1968. szept. 7.): állattenyésztő, agrárpolitikus, gazdaságtörténész. Az iskolatej-akció első megvalósítója.

-1899-ben az Erdélyi Gazdasági Egylet segédtitkára lett Kolozsváron, ahol a Tudományegyetemen jogi diplomát is szerzett

L.MAÉ

Farkas Árpád

(Rőd, 1887. szept. 17. – 1962. márc. 30., Kolozsvár)

– mezőgazdasági szakíró. Gazdasági akadémiát végzett Kolozsvárt, Rődön gazdálkodott. 1921 és 1948 között a kolozsvári mezőgazdasági főiskolán tanársegéd, tanszékvezető, előadó és végül nyilvános rendes tanár a gazdasági gyakorlati, kisállattenyésztési, majd üzemtani tanszéken. Az EMGE üzemtani és számviteli szakosztályának elnöke (1938-44), ebben a tisztségében az EMGE 1938 és 1940 között végzett adatgyűjtése alapján feldolgozta és több tanulmányban elemezte az erdélyi kisgazdaságok tőke- és jövedelmi viszonyait, állattartási formáit, igásmunkáját, az erdélyi méhészetek üzemi viszonyait és eredményeit. Ezek az EMGE Irodalmi és Könyvkiadó Vállalata s az Erdélyrészi Méhész Egylet kiadásában füzetek alakjában s a Mezőgazdasági Közlönyben jelentek meg. Az EMGE százéves jubileumára szerkesztésében és üzemtani tanulmányával jelent meg az *Erdély mezőgazdasága* c. kötet (Kv. 1944).

Egyéb munkái:

- Magyarország talajerőmérlege (Bp. 1942);
- A magyarországi állati energiagazdálkodás (Bp. 1943);
- A közösségi mezőgazdálkodás kilátásai a Kárpátmedencében (Kv. 1945);
- Gazdaságok fejlődése, helyzete és jövője (Kv. 1945);
- Problemele ogorului negru în Ardeal (Kv. 1947).
- Erdély mezőgazdasága -szerkeszti???

L.RMIL

Fazekas Mihály

-Debrecen, 1766. január 6. – Debrecen, 1828. február 23.) költő.

Mindkét könyvet Diószegi Sámuellel dolgozta ki.

-Magyar fűvészkönyv, mely a két magyar hazában találtatható növényeknek megismerésére vezet, a Linné alkotmánya szerint

-Orvosi füvész-könyv mint a magyar füvész-könyv praktikai része.

L .MAÉ

Fekete Lajos.

- Torda, 1837. június 18. – Selmecbánya, 1916. június 29.) erdőmérnök, botanikus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. A 19. századi magyarországi erdőgazdálkodás egyik legnagyobb elméleti szakembere volt,

-Középiskolai tanulmányait szülővárosában és a kolozsvári unitárius gimnáziumban folytatta.

-1859-ben a kolozsvári bánya- és erdőigazgatósági kerülethez osztották be gyakornoknak, s 1862-ben itt tette le az erdészeti államvizsgát.

-1876-ban „A mezőség kopárainak befásítása” című Kolozsváron megjelent munkáját az Erdélyi Gazdasági Egyesület 50 arannyal jutalmazta..Szakmai hírnevét ez a műve alapozta meg.

-,...több szakkönyvet írt, számos szacikket és népszerűsítő írást közölt az Erdészeti Lapok, az Erdészeti Kísérletek, az Erdélyi Gazda, a Gazdasági Lapok...ban”

-Kolozsváron jelenik meg „A beszélgetések az új erdőtörvényről „c. műve. 1880.

-Gyakorlati jelentőségű munkái közé tartoznak az általa szerkesztett, az erdészek munkáját megkönnyítő szerszámok, mint például az apró szemű magvak egyenletes vetését biztosító tolokás magvető (1888), a hernyókat a fák koronájától távoltartó enyvet a fatörzsre feldolgozó hernyóenyvező (1891), a fa átmérőjének méréséhez használható fogantyús átlaló (1890-es évek) és a famagasságmérő műszer (ez utóbbit Cséti Ottóval közösen). További elévülhetetlen érdeme, hogy aktívan részt vett az 1877-ben meginduló országos erdőőri szakképzés megszervezésében.

L .MAÉ

Fekete Pál:

Az erdélyi szőlőművelés egyik úttörője. Amíg erdélyi karikás metszés lesz Erdélyben addig neve is fennmarad.,hiszen az ő nevéhez fűződik az erdélyi karikás metszés okszerűsítése. Szőlészeti vándor tanár volt(t.k állami szőlőfelügyelő.) Szőkefalván,a Küküllőmenti borvidéken .Nevezik.....” az erdélyi szőlészeti reformatiojának egyik tevékenyebb factora.-nak.....”

Több tanulmányt ír:”Melyek azok a szőlőfajok melyek a Királyhágon inneni részen haszonnal művelhetők” „Az erdélyi szőlőfajok ismertetése””A karikás szőlőművelés legajánlatosabb rendszere” 1877 Kolozsvár.

L. Csávossy

Fekete Zoltán nagyjaitai

-Selmecbánya, 1877. április 18. – Sopron, 1962. április 4.

erdőmérnök, botanikus. Az általa kidolgozott, korszerű faállomány-szerkezeti és

erdőbecslési módszerekkel a gazdasági szempontokat hatékonyabban érvényesítő fatermeléstan előmozdítója volt. 1941-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt.

Erdészeti kutatásokat végez Erdélyben is.

L.MAÉ

Fényes Elek

-Csokaj, 1807. július 7. – Újpest, 1876. július 23. közgazdasági statisztikai és földrajzi író, a honismereti szemlélet és munkálkodás hazai megteremtője, a magyarországi közgazdasági statisztika első jelentős képviselője, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1837-től, rendes tagja (1858-1867)

-Több munkájában foglalkozik és leírja Magyarország megyéit-kivéve Erdélyt mint például a „Magyarország leírása „ Pest 1847 ahol fontos mezőgazdasági adatokat találunk Kövár vidékére,Zaránd ,Közép-Szolnok,Kraszna,Torontál,Szatmár, Bihar, Arad, Temes, Krassó, Máramaros megyékre.

L. Magyarország leírása

Fleischman Rudolf

- 1879. november 29., Cheb (Éger, Csehország – 1950. november 14., Kompolt) mezőgazdasági szakember, növénynevelő volt.

Az általa nemesített növények ismertek és elterjedtek voltak Erdélyben is ,különösen a Bánságban .Nemesített kukoricája az F –féle lófogú, az F- 481 es őszi búza,az F- zab és az F- rozs. Nemesített kendert,lent gyöngybabot és több fűfélért.

L.MAÉ

Frivaldszky Imre

(frivaldi) Bacskó, 1799. február 6. – Jobbágyi, 1870. október 19. természettudós, az MTA tagja. Botanikai szakmunkákban nevének rövidítése: „Friv.”. Zoológiai szakmunkákban nevének rövidítése: „Frivaldszky”

Hazai kutatásainak eredményeita „ Jellemző adatok Magyarország faunájához „ Pest 1865 című művében teszi közzé ahol többek között beszámol a Kárpátokban,a Bánságban és Biharban végzett kutatásairól.

L.MAÉ

Frivaldszky János

-1730-1784 jezsuita tudós ,Zólyomban született .A magyarországi és erdélyi természet tudományok neves úttörője. Polihisztor.

-1763-ba kerül Gyulafehérvárra ahol 1764-ig a jezsuita rendház vezető tanára.

-1765 –től 1773-ig a kolozsvári kollégium matematika tanára, a rendház krónikása, és könyvtárosa.

-Erdélybe költözése után kezdett hozzá a természet ajándékai titkainak „kutatásához, azzal a céllal, hogy ” a természet hármass birodalmát, az állatit, az ásványit és növényit” okfejtse és, hogy „a köz számára könnyen érthető a gazdasági életre hasznos.....” módon ismertesse.

-Bejárta Erdélyt, az ” egész Erdély Nagyfejedelemség általános rendszerét” mind a hegyes mind a sík vidéken., vizsgálta bőséges természeti kincseit, az ásványokat és növényeket, igyekezett tudatosítani hasznosságukat, módszereket dolgozott ki és népszerűsített egyes akkoriban különleges növények felhasználására

Munkásságával hozzájárult a korabeli agrártermelés fejlesztéséhez, Kísérleteket végzett Bánffy Farkas erdélyi kormányzósági tanácsos.....előtt „sikeresen kenyeret sütve a” pityókából”,... de sört is főzött belőle”.

Erdéllyel kapcsolatos munkái Kolozsváron jelentek meg

-FRIDVALDSZKY J. 1766a (De natura ferri): Fridvaldszky, Joannes: Dissertatio de natura ferri et ferrariis Claudiopoli, 1766

-FRIDVALDSZKY J. 1767a (Minerologia): Minerologia magni principatus Transylvaniae seu metalla, semi-metalla, sulphura, salia, lapides & aquae conscripta. A Joanne Fridvaldszky Societatis Jesu Sacerd

-FRIDVALDSZKY J. 1773 (De skumpia): Fridvaldszky, Joannes: Dissertatio de skumpia seu cotino planta, Claudiopoli 1773ote. Anno Sal. M. DCC.LXVII Claudiopoli,

L. MAÉ

-A kolozsvári jezsuita akadémia tanára egy mezőgazdasági egyesület Societas Agriculturae (az Erdélyi Gazdasági Egyesület csiráját) létrehozását indítványozta....., 1760

-Fridvaldszky 1771-ben írja meg Erdély első agrártudományi (talajtani és szántástechnológiai) szakmunkáját „Dissertatio de agris fimandis et erendis pro Magno Principatu Transylvaniae” címmel,

L. Erdélyi Múzeum

Fridvaldszky János

Rajecen született 1822. június 17-én. - 1895. március 29-én Budapesten

- 1856-ban meglátogatja a Bihar-megyei, Sebes és Fekete Körös közt fekvő Esküllő falu barlangját. Első, Fridvaldszky Imrével közösen írt publikációja az itt talált új bogarokról szól. 1861-ben - most már egyedül - visszatér Bihar-megyébe, s több újabb barlangot is felkeres mindkét Körös völgyében. 1862-ben a Bánsági Érchegeységben jár, Oravica barlangjában. Egy itt talált bogarat a bécsi Miller tiszteletére nevez el. 1865-ben ezeket a kutatásokat egy szemléletes útleírás-formában összefoglalja, s az itt talált állatokat leírja.

Részünkre fontosabb munkái:

- Adatok magyarhoni barlangok faunájához. Pest 1865
- Adatok Máramaros vármegye faunájához. Bp. 1875
- Adatok Temes és Krassó megyefaunájához Bp 1876

L.MAÉ

Fokányi László

Nagykároly, 1874 – Bp., 1940): állategészségügyi szakember

L.MAÉ

Fosztó Ferenc

(1799 Maroskoppánd-1871 július 30 előtt Székelykocsárd)

-Korának egyik legkiválóbb mezőgazdasági, szakembere.” a forradalom után feldúlt ,kifosztott nagyenyedi ref. kollégium jószágainak kezelését vette át.....a megvolthoz még annyit szerzett mennyit Bethlen Gábor ezen főiskolának adományozott .....miriszlói híres szőlőt ültette, Miriszlón évi 40.000 gyökeres szőlő dugványt állít elő.

Legjobb borai: a miriszlói Tramini 1878, az enyedi kollégiumi rizlingje 1869, a kollégiumi Somszőlő bora „...a szőlő és a pincegazdaság hazai úttörőinek első sorában a helye”

L. Csávossy

Földi János

-Nagyszalonta, 1755. december 21. – Hajdúhadház, 1801. április 6. magyar orvos, természettudós, nyelvtudós és költő.

-1791-ben a Hajdúkerület orvosává választják. Ahol a vidék növényeit gyűjti állatait megfigyeli és leírja.

L.MAÉ

Füredi János

-Bp., 1885. aug. 4. - Bp., 1960. okt. 18.: kertészmérnök.

-1908 után Szamosújvárra hívták ahol az ottani fiúnevelő intézetben lett főkertész egészen a trianoni döntésig.

L.MAÉ

Gabányi Imre dr. olysói

-ügyvéd és földbirtokos Szeghalom (Békés vm.) 1879 IX 21.

-Középiskolát és egyetemet Kolozsvárt végzett, ügyvédi vizsgát Marosvásárhelyt 1906-ban tesz le, azóta Kolozsvárt folytat ügyvédi gyakorlatot.

-Az E. G. E. Alapító és igazgatósági vál. tagja, az E. M. E. Választmányi tagja s több más társadalmi és kulturális intézmény vezetésében vesz részt. Etnográfiával foglalkozik.

L. Várady

Galgóczy Károly

-Salgó-galgóci és ecsegi Lápafő, 1823. január 27. – Budapest, 1916. október 23. mezőgazdász, közigazdász, statisztikus, történész, ügyvéd, gazdasági író. Az Országos Magyar Iparegyesület, az Első Magyar Gőzhajótársaság és az Erdélyi Gazdasági Egyesület egyik megalapítója, az MTA tagja. Liberális közigazdasági és mezőgazdasági munkáiban a kapitalista fejlődést szorgalmazta. Számos műve több vonatkozásban ma is történeti forrásértékű.

-1865-ben a kolozsvári Victoria Biztosító Társaság vezérigazgatója.

-1855-ben kinyomtatja saját költségén „Magyarország, a Szerb vajdaság s a Temesi Bánság mezőgazdasági statisztikája” című könyvét.

Számunkra fontosabb munkái:

Népszerű gazdasági földművelés... (Pest; 1845);

Mezei gazda... (I–IV., Pest, 1854)

Kertészet kézikönyve (Pest, 1854)

Magyarország a szerb vajdaság és a temesi bánság mezőgazdasági statisztikája (Pest, 1855)

Kolozsvár város múltja; jelene és jövője (Kolozsvár, 1872)

A székely kérdés (Bp., 1874)

Erdőségek és a befásítás fontossága Magyarországra (Bp., 1877)

Az alföldi aszályosság... (Bp., 1878)

A gazdasági munkáskérdés (Bp., 1879)

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület emlékkönyve (Országos Magyar Gazdasági Egyesület, Bp. 1879-91., 6 füzet) – a mű az Országos Magyar Gazdasági Egyesület történetét és 114 életrajzot, számos jeles agrárszakember életrajzát tartalmazza

A telepítés kérdése Magyarországon (Bp., 1880)

A haszonhajtó szőlőművelés leglényegesebb fogásai (Budapest 1882)

Gazdasági egyesületek monographiája (Bp., 1896)

Az OMGE részletes története 1876–1887 (Bp., 1897)

„Én kétszer utaztam be a székelyföldre, 1871-ben pedig az erdélyi gazdáknak Maros-Vásárhelyt tartott vándor gyűlésén, hol mint bíráló bizottsági tag s egy szemlélő küldöttség előadója voltam jelen, nyílt alkalmam a székely ügy tanulmányozására. — „E könyvben tiltakozik a székely túlnépesedési vélemény ellen.

L. Galgóczy

Gábor József

-1830-ban született Felsőbányán--1900 július 26 Felsőbánya. Szőlészeti és gyümölcsészeti tanár.

-1872- szeptemberétől az érdiószegi később bihardiószegi Vincellérképezde igazgatója nyugdíjazásáig , azaz 1889-ig.Ez a Vincellér Iskola a szőlészeti-borászati oktatás fontos intézménye.

- Gábor József az igazgatói teendőkön kívül a szőlő,a gyümölcsstermelés és a borászat előadója is.

-A gazdag tapasztalatokkal rendelkező Gábor József kiváló intézmény vezető és nagyszerű szaktanár .”Szigorú de igazságos volt „

-1880-1886 közötti időszakban a vincellérképzés mellett ő vezette a felsőbb szőlő, gyümölcs és borgazdaság tanfolyamot is.

-Bejárta az egész országot ,hogy szaktanácsaival segítse a gazdasági egyesületeket,az iskolákat,a termesztoket.

-Fellépett az olyan téves nézetekkel szemben miszerint a nagyüzemű gyümölcsstermesztés nem kifizetődő.

-Leggazdaságosabbnak a beszercei szilva termesztését és aszalását tartotta. Ennek népszerűsítésére az általa tervezett és több éven át kipróbált,jól működő szilvaaszalót,az aszalás módját,és az aszalvány értékét ismertette a „ Gyümölcsaszalás” című munkájában.

-A szőlőtermesztés kérdéseivel is foglalkozott ,különösen a szüreteléssel ,amely a bor minőségénél nagy szerepet játszik. Erről a” Szüretelési útmutató” című munkájában ír.

- Az 1885-ben rendezett kiállításon a vincellériskola is nagy sikerrel vett részt. A kiállított tárgyak zömét Gábor József készítette. Ekkor érdemei elismeréséül koronás arany érdemkereszttel tüntették ki.

-1889-től nyugdíjazásától ,Felsőbányára vonul vissza ,ahol városa fejlesztésén dolgozik.

Főbb munkái:

- Az Érdiőszegi M.Kir .Vincellérképezde 1877 évi Értesítője.Nagyvárad 1877

- Javaslat a Kecskemét –vidéki Gazdasági Egyletnek a kecskeméti szőlőskertekben teendő szüretelési eljárásokról. Kecskemét 1877.

-A gyümölcsaszalásról Bp.1881.

-A sodronynak alkalmazása a szőlőművelés és gyümölcsstermesztés körül. Bp.1881

- Szüretelési útmutatás Debrecen 1881-

L.MAÉ

Ghyczy Ignác.

-ghiczi, assa- és ablanczkürthi, Tata, 1799. február 13. – Tata, 1870.május 5. uradalmi jószágigazgató, mezőgazda, országgyűlési képviselő, azOrszágos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) egyik szervezője.

-1849-ben-meghívták a néhai József nádor fiai, István és József főhercegek

Pest és Arad megyei uradalmaik igazgatására,kormánytanácsosi címmel.

-1860-ban ő vezeti végig a kisjenői uradalmon gróf Károlyi Lajost.

- az OMGE 1864-ben kiadta az uradalom ismertetését.

L.MAÉ

Gerencséri (Grenczer) Béla

- Szilágycseh, 1887. aug. 16. – Bp., 1960. szept. 25.): élelmiszervegyész, egyetemi tanár.

L.MAÉ

Gergely István

- Licén 1877 január 3-1960 március 22 Bp. kertész, entomológus

-1903-tól a lugosi állami faiskolánál másodkertészi álláshoz jut.

- Horn Jánossal lugosi kertésszel végezték az erdélyi részek fásítását.
  - megalapították Krassó-Szörény megye törzsgyümölcsösét.
  - 1906-ban a tyeeji Hunyad vármegye- Gyümölcsészeti Kísérleti telep létesítésén dolgozik.
  - innen az algyógyi Hunyad vm. Kun Kocsárd Székely Földműves Iskolához helyezik ahol a kertészet minden ágát tanította és az iskola 100 holdas kertjének gondozását irányítja.
  - fő elve volt,hogy mindig meg kell találni a vidék fő gyümölcsfaját s ezenbelül a fő fajtát s azt kell elszaporítani termesztésre..
  - Haszon gyümölcsösök alapítását szorgalmazta. A cél érdekében Sebeshelyen Szeben vm. az állami faiskolák szükségleteinek kialakítására ,mintegy 30 vagon dióvetőmagot vásárol a sebeshelyi gömbölyű,hosszúkás és óriás fajtákból illetve változatokból ,majd előzetes válogatás után szétosztotta az állami faiskolák között..
  - Az algyógyi járásban 32 községben megszervezte a központi szilvafeldolgozó telepet és itt képezte ki az egész ország számára a szakembereket.1917-1918-ban sok száz vagon szilva feldolgozását irányította.
  - A gyakorlatban is példát mutatott gazdatársainak a szilvafeldolgozás módjáról,az aszalásról,pálinkafőzésről, lekvárfőzésről. -
  - 1919-ban ilyen munkát még a dévai Agrária konzervgyárban végzett.
- Gergely István lelkes tanító mestere volt Erdélyben az okszerű gyümölcstermesztésnek és gyümölcsfeldolgozásnak.

Főbb munkái:

- Gyümölcsfajta ismeret Bp, 1928
- A szilva feldolgozása. Bp, 1930
- A szilvalekvár házi készítése Bp, 1939.

L.MAÉ

Gidófalvy István

-A szerző székely családból származó mezőgazdász, földbirtokos. 1940-1944 között erdélyi felsőházi képviselő. Dobokai kúriájából a háború után elűzik; Marosvásárhelyre költözik. Kora ifjúságától foglalkozott gyógynövényekkel, 1953 után saját gyógynövénykészítményeinek medgyesi, segesvári és marosvásárhelyi árusításából élt, egészen 1984-ig, 95 éves korában bekövetkezett haláláig.

„Növénygyűjtő szenvedélyemet aztán, mint első éves gazdasági akadémiai hallgató élhettem ki igazán. Kedvenc tanárunk, Páter Béla mindenkitől legalább 500 növényből álló gyűjteményt követelt meg. Sokszor együtt mentünk vele gyűjteni, ha gyógynövényt találtunk, előszeretettel magyarázott azok jelentőségéről, hasznáról.”

„Találkoztam olyan ötödéves orvostanhallgatóval, aki nem is sejtette, hogy az egyetem fő épületétől pár száz méterre van egy gyógynövénytelep, ahol több mint 200 ágyásban minden gyógynövény megtalálható.”

„Milyen hasznos lenne, ha az orvos az érzelmeszedésesnek galagonyát javasolna, a vérnyomásosnak felhívna a figyelmét a kertjében található fekete ribizlire, a szívujjakra a gyöngyajakra.....”

- „Páter Bélát, mikor már halálos beteg volt, felkerestem. Azt mondta, hogy úgy szerette ezeket az igénytelen növényeket, mintha a gyermekei lettek volna. Fájdalmas volt neki, hogy az egyetemen és a Gazdasági Akadémián közel kétezer tanítványa volt, és mindenkinek felhívta a figyelmét a gyógynövények fontosságára, ám tudomása szerint csak két ember vette komolyan a tanításait. Bodor Kálmán és Gidófalvy István.”

„Az én gyógynövény-tevékenységemben több évre szünet állt be, míg aztán a 30-as évek elején megalakult az EMGE gyógynövény szakosztálya, melyben engem tettek meg az elnöknek, s Bodor Kálmán lett az előadó.

Elnökként kötelességemnek éreztem, hogy komoly munkába fogjak. Az első évben csak a saját falumban 40 mázsa szárított gyógynövény gyűlt össze, főképp tavaszi hérics. Ez a növény Maros megyében ismeretlen. Évről-évre több községben sikerült szépen dolgozó beváltókat beszervezni, úgyhogy már 1939-ben két vagon gyógynövény ment Bukarestbe.”

L.Gidófalvy

Girokuti (Pinzker Ferenc)

- Juta községben született 1816. július 23-án.- 1895. szeptember 6-án

-A tapasztalatokat más-más gazdálkodású uradalmakban megszerezve, gróf Teleki Domokosnál lett Gernyeszegen tisztartó, ahol már az akkor korszerűnek mondható váltógazdaságot, a 40-es évek elején létrehozván, megalapozta szakmai tekintélyét.

- Részt vett a szabadságharcban.

-1850- gazdatiszt a gróf Kemény család uradalmán a Szilágy megyei Girokután

-1858-ban megbízták a nagy népszerűségnek örvendő „Erdélyi naptár „ összeállításával.

L.MAÉ

„ Oklevelezett gazdasz, a magyar és erdélyi gazdasági egylet, kertész és magyar királyi természettudományi társulat alapító és rendes tagja”.

L.Ambrus

Gluzek Gyula

-Lovrin, 1847 - Bp, 1894 április 23.), mezőgazda, jószágigazgató

-Egyik legnagyobb terve volt a cukorrépa Mezőhegyesen történő feldolgozása, amelyhez a vizet az Arad –Nagylak csatorna megépítésével biztosították amely 1889-ben épült meg 92 km hosszúságban.

L.MAÉ

Govrik László földbirtokos

-,1896-banMezőpetri községben született. Érettségit a szatmári rk.főgimnáziumban tett, gazdasági akadémiát Debrecenbenvégzett.. Jelenleg érkőrösibirtokán gazdálkodik. A Szatmárvármegyei Gazdasági Egylet, ...tagja”

L .Várady

Grábner Emil

-Gyula, 1878. július 22. – Mosonmagyaróvár, 1955. január 15. a magyarországi növénynevelés tudomány első művelője és megalapozója, kísérletügyi főigazgató.

Középiskoláit Aradon végezte.

Érettségi után ..... és a Pankotai uradalom nagyszőlősi gazdaságában gyakornok. Több újság között az” Erdélyi gazdában „7 cikke jelent meg.

L.MAÉ

Gratz Ottó

- Gölnicbánya 1879 november 30—1956 május 6 Bp.állatorvos, tejgazdasági szakember és szakíró.

-Elemi iskoláit 1877 elején kezdi Kolozsvárt itt végezte az unitárius főgimnáziumot.

- Tanulmányait a Kolozs-Monostori Gazdasági Tanintézetben folytatta ahol 1899. július 25 kap diplomát.

- az Állatorvosi Főiskolán 1902 szeptemberében állatorvosi oklevelet szerez.

A 30-as években bejárta a Bihari Havasokat és az Erdélyi Kárpátokat ahonnan sok értékes adatot szolgáltatott az Erdélyi Kárpát Egyesületnek.

L.MAÉ

Griger György

-Csabacsüd, 1879. dec. 6. - Kolozsvár, 1946. júl. 19. kertész,dísznövénynevelő.

-1904-től..... Kolozsváron állott állami szolgálatban a kolozsvári Botanikus Kert Mikó utcai részlegénél ahol Walz Lajos főkertész irányítása mellett tanult és dolgozott 1920-ig.

-1904 után a kolozsvári Karolina Kórházhoz nevezték ki főkertésznek.

-1920-ban az egyik ismert kertész nagykereskedővel Schulz Rezsővel társul.

Aki nagy földterületet és két 25-25 méter hosszúságú üvegházat biztosított számára., valamint vállalta virágainak gondozását és terjesztését.

-a kertész nagykereskedők nemcsak Kolozsvárt hanem Debrecenben, Nagyváradon, Miskolcon, stb forgalmazták az "igazi magyar virágot".

-1925-ben önállósította magát.

-1907-ben kezdte el a dísznövénynevelést. Elsősorban Pelargonium-, Canna-, Chrysanthemum-, szegfű- és oroszlánszáj-nemesítéssel foglalkozott.

- Száznál több új növényfajtát nevelte, közülük több Pelargoniumot még ma is termesztnek. Új fajtáival és kiváló maganyagával számos hazai és nemzetközi kiállításon kitüntetés nyert.

Tevékenységét haláláig Erdélyben fejtette ki.

- 1907-ben 20 Pelargonium zonalét hozott létre.

A muskátli termesztéssel elsődleges célja,hogy olyan szép magyar muskátli fajtákat állítson elő ,hogy azok állják a versenyt „a külföldről drága pénzért hozatott idegenekkel szembe”

-Részt vett 24 virágkiállításon.

-A Városligeti kiállításra 300 példányban 45 fajtában muskátlit állit ki. Három állami arany és 4 állami ezüstérmét nyert.

-1912-ben 65 új újdonságot állított elő. Kiemelkedői muskátli fajtái :Aranyálom, Fedák Sári,Iréneke, Magyar György, Mócsy Rózsika. Legszebb szegfűi:Ábránd, Aranyvirág, Mócsy Matild stb.

-1944-ben egy rendkívül értékes Antirrhinum újdonsággal jelentkezett .

Főbb munkái:

- Griger-féle magyar pelargóniák ismertetése KL 1907
- Griger-féle magyar pelargonium tenyésző telepének értesítője. Kolozsvár é.n.

L.MAÉ

Grigercsik Jenő

-(Petrozsény, 1913. jan. 12. – Kolozsvár, 1983. márc. 6.): meteorológiai szakíró. Szülővárosában érettségizett 1935-ben, majd Kolozsváron 1940-ben tanári diplomát szerzett. Előbb Kolozsváron középiskolában tanított, majd 1949-től a kolozsvári egyetemen légkörtant, éghajlattant és térképészetet adott elő. 1964-től a temesvári Tanárképző Főiskolán tanított 1974-es nyugdíjazásáig. Meteorológiai szakcikkei szakfolyóiratokban, valamint a Korunk és az Időjárás c. lapban jelentek meg. Legfontosabb műve a Gyakorlati meteorológia (Bukarest, 1958).

L.Kuty Mária Művelődés 2013 február

Gróf Béla

- Farád 1883. október 12. - Magyaróvár 1936. szeptember 20.

- 1912-től a Kolozsvári Gazdasági Akadémián tanársegéd, majd rendkívülitanár. Az első világháborúban 34 hónapig frontszolgálatot teljesített, ezután Kolozsvárra tért vissza a növénytani tanszék élére.

L.MAÉ

Groffits Gábor

- Tótmegyer, 1880. március 21. – Keszthely, 1957. március 19. a Magyaróvári Gazdasági Akadémia igazgatója és tanára.

- Egy könyve jelenik meg Aradon „Iparunk fejelestése és a mezőgazdaság „, 1910 címmel.

L.MAÉ

Grubiczy Géza

-(dragoni), gazdasági író, Kassa 1842 okt. 27.—1897 augusztus 8-Rákospalota.. A baromfityenyésztés és irodalmának előmozdítása körül kiváló érdemeket szerzett. Ő alapította az első magyar baromfityenyésztési szakfolyóiratot Gallus c. alatt,

- kedvelt fajtája volt a hús és tojástermelésre egyaránt bevált (kettős hasznosítású) erdélyi kopasznyakú tyúk, amelynek előnyös tulajdonságaira mind a hazai, mind a külföldi tenyésztők figyelmét ismételten felhívta.

- szakmai cikkeket írt az Erdélyi Gazdába

L MAÉ

Gubitz András

-Jászfákóhalma, 1820. szept. 9. – Pest, 1869. okt. 16.): kovács, mezőgazdaságigépész.

- Benkő Dániel (1823-19216) az OMGE egyik akkori vezetője ,egy magtakarót szerkesztett ,melyet Gubitz készített el, és mint Benkő féle magtakarót az egész országban terjesztett.

L.MAÉ

Gulyás Antal

-1884. december.13.Vaszolya ma Vészalja Arad megye- 1980. május.5. természettudós, mikológus, virológus, pedagógus, kutató. Korának felszereltségi szintjén kutatta a növényi kórokozó vírusos betegségeket. Az első volt Magyarországon, aki mikológiával foglalkozott. A nemzetközi kutatási közéletben a mikológusokkal levelezési kapcsolatot tartott fenn. Nagy súlyt helyezett az oktatást célzó tudományos gyűjtemények, szemléltető anyagok állandó bővítésére. Agrobotanikai kertet is létesített, kórtani üvegházzal.

„.... a Kolozsvári Ferencz József Tudományegyetem természetrajz-földrajz szakára iratkozott be. Tanára a kor nagy természettudósa, dr. Richter Aladár volt

-Az egyetem elvégzése után Richter Aladár meghívta őt a Botanikai Tanszékre. Itt demonstrátor, majd helyettes tanársegéd lett. Professzora javaslatára a Kolozsvári Orvostudományi Egyetem Gyógyszerészeti Karán mikológiából előadásokat is tarthatott. E feladat készítette élete első tudományos munkájának megírására, amit 1906-ban publikált, és ezt bővítette tovább 1907-ben doktori értekezéssé, amelynek címe: *Syringa Josikaea és Syringa Emodi fiziológiai - anatómiai viszonyai kapcsolatban rendszertani helyzetükkel.*-

-1906-ban a debreceni, kassai, keszthelyi és kolozsvári felsőbb gazdasági tanintézeteket átszervezték, az akadémiákon három éves volt a képzési idő. Gulyás Antal a Kolozsvári Gazdasági Akadémián (jogelőd: Felsőbb gazdasági Tanintézet, Kolozsmonostor, alapítva 1869), 1910-ben szerzett okleveles gazda képesítést.

- A világháborút követően a megapadt debreceni tanári kart kassai és kolozsvári menekült tanárokkal egészítették ki, és az Akadémia már az 1920-21-es tanévben újra működött.

Növénytani munkái :

1907: Syringa Josikaea Jacq. Fil. és a Syringa Emodi Wallich. Újhelyi és Boros Sajtóján, Kolozsvárt. 70 p.

1907: Syringa Josikaea és Syringa Emodi fiziológiai-anatómiai viszonyai kapcsolatban rendszertani helyzetükkel. Doktori értekezés.

1909: Syringa Josikaea Jacq. Fil. és a Syringa Emodi Wallich. Újhelyi - Boros Ny., Kolozsvár. 38 p.

1922/a: Gazdasági növénytan I.

1923: Gazdasági növénytan II.

1927(?): Gazdasági növényteni jegyzet: a gazdát érdeklő élettani, alaktani és növényrendszertani előadások áttekintése. Harmathy Ny., Debrecen. 226 p

L .MAÉ

Gyárfás József

-Garany, 1875. augusztus 7. – Mosonmagyaróvár, 1965. június 26. kísérletügyi főigazgató, a mezőgazdaság kiemelkedő tudósa.

-1901-ben az Országos Növénytermelési Kísérleti Állomás Aradon létesített kirendeltségének vezetője., ahol közel egy évtizedig irányította az anyaintézet Alföldön beállított kísérleteit .Itt tág lehetősége nyílt az aszályos, csapadékszegény vidék növénytermesztésének tanulmányozására.

”A Nagyalföldön nyolc száraz és aszályos esztendőre terjedő, a gyakorlattal bensőségesen összeolvadt működése „a száraz gazdálkodás” alapos ismerőjévé képezte ki.”

- Jó érzékkel ,korát megelőzve ismerte fel a városi, ipari szennyvizek felhasználási lehetőségét a mezőgazdaságban. Az aradi Kultúrmérnöki Hivatallal együttműködve kidolgozta a szennyvizek hasznosításának módszertét.

-Legsikerültebb munkája a” Magyar –dry farming. Sikeres gazdálkodás szárazságban” címmel jelent meg ,több kiadásban , mely évtizedeken keresztül a hazai növénytermesztők nélkülözhetetlen szakkönyve volt.

L. MAÉ

Gyalui R. Sándor

-1885 szeptember 22-én Gyalun.

-„Érettségit a kolozsvári unitárius főgimnáziumban tett, gazdasági akadémiát Magyaróváron végzett. Az összeomlásig a százfenesiezeröt száz holdas és zentelkei (gróf

Bánffy György féle) két ezer holdas bérletmintagazdaságokongazdálkodik. 1920-ban a kolozsvári Bognár és Szántó rt. ügyv. igazgatója, (1927-ig) 1927-ben a Szesz-szindikátus inspektora lett, mely állását mais betölti. 1931-ben királyi dekrétummal,— mint első osztályú inspektora a Corpul Agronom tagjai sorába inkadrálták., az EGE alapító, az EKE választmányés az EMKE rendestagja. Több uradalom vezetője ma is. Gazdasági szakcikkei: Köztelek, Gazdasági Lapok, Mezőgazdasági Szemle, Erdélyi Gazda, Ellenzék, Keleti Újság, stb. hasábjain jelennek meg.”

Több gazdasági kiállításon aranyérmes és díszoklevelet nyert. Soc- Ingénieur Agronom rendestagja

L. Várady

Györffy István

-Karcag, 1884. február 11. – Budapest, 1939. október 3.) néprajzkutató, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja

-Egyetemi tanulmányait Kolozsváron és Budapesten végezte. 1909-től a Magyar Nemzeti Múzeum gyakornoka volt.

- 1910-ben a kolozsvári egyetemen szerzett bölcsészdoktori diplomát.

- 1912-től múzeumi segédőr lett.

- 1917-ben a moldvai csángók között dolgozott,

- 1918-ban részt vett a félbeszakadt Lénárt-féle kisázsiai expedícióban.

L MAÉ és Wikipedia

Györffy Lajos báró krasznai földbirtokos

-1901 Kraszna. Gazdasági akadémiát végzett Keszthelyen. A M. P. járási alelnöke, az erdélyi és a szilágymegyei Gazdasági Egylet vezetője tagja.

L. Várady

Györkovács Géza (kézdipolyáni) főállatorvos .

-1888-ban Vajdahunyadon született.. Érettségét az ékelyudvarhelyi róm. kath. Főgimnáziumban tett, állatorvosi főiskolát Budapesten végzett. A világháború kitöréséig Vízaknán városi és járási állatorvos. 1919 óta Margittán járási főállatorvos. A világháborúban, mint főhadnagy—állatorvosa szerb, orosz és olasz harctereknek szolgált.

Állatorvosi szakcikkei jelennek meg.

L. Várady

Hankó Béla (Poprád, 1886. júl. 5. – 1959. nov. 16. Toronto)

– zoológus, természettudományi szakíró. A budapesti egyetemen szerzett tanári és doktori oklevelet, helgolandi, nápolyi, tihanyi kutatóállomásokon végzett hidrobiológiai, ichtiológiai tanulmányokat; jelentősek a háziállatok eredetére vonatkozó kutatásai is.

-1941 és 1944 között a kolozsvári egyetem állatrendszertani intézetének és múzeumának vezetője.. Az ETI (Erdélyi Tudományos Intézet.)munkatársa

-*Összehasonlító vizsgálatok az ős-eredeti és új-szalontai sertés koponyáján c.* dolgozatát a kolozsvári egyetem természettudományi Acta sorozata közölte (Kv. 1941).

Számos önálló szakmunkája közül kettő Kolozsvárt jelent meg: *A hucul ló és tenyésztése Turjaremetén* (Kv. 1942); és a *Székely lovak* (Kv. 1943).

L. RMIL

Hankovszky Zsigmond

-1864 május 19 Kecskemét—1949 május 17 Kecskemét.

-1882-ben fejezi be az érdiószegi Vincellérképezdében tanulmányait.

-bizonyítványában ez áll:az elméleti oktatásban figyelme „feszült”, „igen szorgalmas”, szőlő,kerti és pincemunkákban „igen ügyes „

-1882-1883 között erdélyi szőlő birtokosoknál dolgozott vincellérként és pincemesterként.

L.MAÉ

Hensch Árpád

Késmárk, 1847. október 26. – Budapest, 1913. július 17. gazdasági akadémiai tanár, igazgató

- három évig intéző volt a korbefelsőtopai Bihar megye uradalomban, ahol a teljesen elhanyagolt és felettébb kedvezőtlen viszonyok közt létező gazdaság rendezése és kezelése képezte feladatát ,majd a maroshollodiban –Arad megye-dolgozott.

- Kolozsváron jelenik meg *A szántás-vetésről.,c. műve* 1889. 2. kiadása.1893. Erdélyi gazdasági egyesület könyvkiadó vállalata II. 3.)

L MAÉ

Herman Ottó.

-Brezsnóbánya, 1835. június.26. – Budapest, 1914. december 27. természettudós, ornitológus, néprajzkutató, régész, polihisztor, politikus. Korának egyik legnagyobb természettudósa, nevezték még az utolsó magyar polihisztornak is.

-1864-ben Brassai Sámuel ,a nagy polihisztor Erdélybe hívta ahol mint preparátor részt vett az Erdélyi Múzeum Állattárának a létrehozásába.

-tudóssá Kolozsvár érlelte.

- rovartani tudását Bécsben alapozta és Kolozsvárt fejlesztette.

L.MAÉ

-Brassai Sámuel tanítványaként a Természettudományi Társaság megbízásából hatalmas gyűjtőmunkával megírta Magyarország pókfaunáját, majd a magyar halászat könyvét. 1877-ben létrehozta és tíz évig szerkesztette a Természetrajzi Füzeteket. A madártan nemzetközileg elismert tudósaként számos könyvet írt a madarokról. Jelentős volt munkássága a néprajz, a nyelvészet és a régészet terén is.

L. Wikipedia

- a pásztorélet kutatását a Kárpát medencében, 1891-ben kezdte el ahol 143 kutató ponton gyűjti a tárgyakat, készített rajzokat és feljegyzéseket.

L. MAÉ

Főbb művei :

Falco subbuteo Linné. (A kabasólyomról szóló első írása). Erdélyi Múzeum-Egyesület évkönyvei. III. (1864–1865.)

Erdély bőr- és egyenesröptűi. (Kolozsvár, 1871.)

Reliquia Petényiana. (1879.)

Magyarország pók-faunája I–III. (1876–1879.)

Természetrajzi füzetek (szaklap indítója, szerkeszti 1877–1886.)

Ósi nyomok a magyar népies halászatban. (Budapest, 1885.)

A magyar halászat könyve. I–II. (Budapest, 1887.)

A halgazdaság rövid foglalatja. (Budapest, 1888.)

Petényi János Salamon. (Budapest, 1891.)

A miskolci paleolith lelet (Budapest, 1893.)

Az északi madárhegyek tájáról. (Budapest, 1893.)

Aquila (madártani lap indítója, 1893-tól haláláig szerkesztette. Ma is megjelenő lap)

A madárvonulás elemei Magyarországon. (Budapest, 1895.)

Az ősfoglalkozások. Halászat és pásztorélet. (Budapest, 1898.)

A magyar ősfoglalkozások köréből. (Budapest, 1899.)

A madarak hasznáról és káráról. (Budapest, 1901.)

A magyar nép arca és jelleme. (Budapest, 1902.)

A madarak és fák napja Magyarországon. (Budapest, 1906.)

Az 1902. évi nemzetközi madárvédelmi egyezmény és Magyarország. (Budapest, 1907.)

A magyarok nagy ősfoglalkozása. Előtanulmányok. (Budapest, 1909.)

A magyar pásztorok nyelvkincse. (Budapest, 1914.)

Természeti képek. (Budapest, 1959.)

Horn János

Bp., 1881. okt. 21. – Bp., 1958. szept. 25. gyümölcstermesztő, főiskolai tanár

-1903- után 1906-ig a nagybocskói (Máramaros megye-ma Ukrajna) Kertmunkásképző Iskolában kertészsegéd .

-1906 július 1-től fontos megbízatást kap-Tyejben (Hunyad megye) mint az első hazai gyümölcskísérleti telep vezető kertésze. Itt a több mint 200 holdas minta gyümölcsös és kísérleti telepen dolgozik.

-Ugyanakkor mint Hunyad vármegye gazdasági tudósítója ,aktívan részt vesz az erdélyi gyümölcstermesztés korszerűsítésében. Munkatársaival együtt szóban és írásban propagálta a korszerű gyümölcstermesztés elméleti és gyakorlati tudnivalóit és segítette ezek megvalósítását.

L.MAÉ

Dr. Horváth Géza

- Kassa 1847 november 23 -1937szeptember 8 Bp. zoológus, Orvos, a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. Legfőbb érdemei közé tartoznak, a filokszéra (szőlőgyökértetű) kutatásában elért Nemzetközi eredményei. Nevéhez fűződik a modern mezőgazdaság alapelveinek meghatározása is. Ő alapította meg a Magyar Entomológiai Társaságot, amely később a Magyar Rovartani Társaság nevet kapta. Horváth Géza a Növényvédelem nemzetközileg is elismert tudósa volt

- Több mint 400 tudományos dolgozata jelent meg hazai és külföldi kiadásban. Bejárta az Alföldet, a felvidéket, és Erdély hegyeit....., hogy megismerhesse a magyar fauna hemipteráit, heteropteráit.

L. MAÉ

Hreblay Emil

- Kassa, 1868. ápr. 19. – Eperjes, 1930: mezőgazdász, baromfitenyésztési szakíró.

-1907-től Kolozs és Bihar vármegyében gazdasági felügyelő.

- a magyar és az erdélyi kopasznyakú tyúkfajta tojóit kendermagos, plymouth, fekete langshan és világos brahma kakasokkal keresztezte sikeresen. Ő a hazai tyúkfajtákat tekintette a kettős hasznosítású tyúkfajták előállításának alapjának.

- Kolozsváron jelent meg a „Lúd és kacsatenyésztés” című munkája 1909-ben

L. MAÉ

Ihrig Károly

- közgazdász, Szemlak Arad megye 1892.december 6—1970 augusztus 25. Bp. A műegyetemen a szövetkezeti politika nyilvános rendes tanára. A Darányi Ignác Agrártudományos Társaság főtitkára.

L. MAÉ

Inkey Béla

-Pallini (Pozsony, 1847. december.1. – Szombathely, 1921. augusztus 31.) geológus, agrogeológus. Erdélyben végzettércteleptani és földtani térképezési munkái mellett nevéhez fűződik a magyarországi agrogeológiai kutatások megalapozása és elindítása. 1887-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt.

-pályája elején főként ércteleptani vizsgálatokat folytatott az Erdélyi-érchegységben, e témában írt 1885-ös monográfiáját a Magyar Természettudományi Társulat Semsey-díjjal jutalmazta

- 1881-től két éven keresztül-a bolognai geológiai kongresszus határozatára-három geológus Erdély és a Kárpátok geológiai felvételét végezte. Primics György a Tölgyes-szorostól a z Ojtozi- szorosig, Inkey Béla az Olt áttöréstől a Duna Vaskapuig terjedő részt, Herbic Ferenc a Székelyföldét.

Részünkre fontos munkái.:

- Román és magyar geológiai felvételek a két ország határhegységében. Ftk 1885.

- Az Erdélyi havasok az Olt szorosától a Vaskapuig. Székfoglaló 1889.

- A geológiai felvételek alkalmazása a mezőgazdaság terén, in: *Köztelek* 1892

L.MAÉ

Irinyi János

- Idősebb Irinyi János, Zsáka Bihar megye 1787-január 6—1856 április 15. Nagyléta Bihar megye.

-Tanulmányait Nagyváradon kezdte, Egerben fejezte be. Kora ifjúságában gazdaságra adta magát, előbb báró Mandell Károly székelyhídi, utóbb nagylétai uradalmában töltött 40 évet

-Különösen kiemelkedő gazdasági tevékenységet végzett a váltógazdaság bevezetése, az állattenyésztés és a gépesítés terén. 5-6 évente bántási vetőmaggal újította fel búzavetését.

„Milos fajta” sertéskondát tartott (1833-ban a Kisjenőbe behozott mangalica fajtából.)

L.MAÉ

Istvánffi Gyula csikmadéfalvi.

- Kolozsvár, 1860. ápr. 5. – 1930. aug. 16. Bp.) – egyetemi tanár, botanikus. A Kolozsvári Egyetem magán-, majd rendes tanára, 1889-től pedig a Magyar Nemzeti Múzeum növénytarának igazgatója, 1915-től a budapesti Műegyetem növénytan tanára volt. A Magyar Tudományos Akadémia levelező-, majd rendes tagja. ....

- középiskoláit Kolozsváron végezte.

-1881-ben a kolozsvári egyetemen a természettudomány-földrajz szakon tanári oklevelet és bölcsészdoktori címet szerez.

-1883-ban a kolozsvári egyetemen magántanár. Sejtani kérdésekkel, a klorofillal, a sejtek morfológiájával, a moszatokkal. Jelentősek az Erdély moszatait ismertető közleményei. Az alsóbb gombák kutatásával is foglalkozott.

-1887-ben visszatér a kolozsvári egyetemre. A tanítás mellett kutatással is foglalkozik.

-1897-ben a kolozsvári egyetem növénytan tanszékének vezető tanára

Munkáiból:

A magyar ehető és mérges gombák Bp 1899

Útmutatás a peronoszpóra elleni védekezésre. Bp 1908.

L. MAÉ

Jankó János

- Vasvár, 1866. február 28. – Vönöck, 1923. május 14. erdőmérnök, főiskolai tanár

-1890 és 1892 között a lugosi Temes megye erdőigazgatóságánál végzett erdőrendezői ,főképp földmérési munkát.

L.MAÉ

Jattka Ferenc

-Bán, 1858. okt. 12. – Trencsénteplic, 1917. okt. 26. mezőgazdász, mezőgazdasági szakíró

- egy könyve jelent meg Aradon, ” A cukorrépa és a tengeri termelésiegyenlege 1910 „

L.MAÉ

Jávorka Sándor

-Hegybánya, 1883. március 12. – Budapest, 1961. szeptember 28.) Kossuth-díjas botanikus, a Magyar Tudományos Akadémia levelező (1936), rendes (1943), majd igazgató (1946) tagja. A 20. századi magyar növénytan, azon belül a florisztikai ésnövényföldrajzi kutatások kimagasló jelentőségű alakja volt, nevéhez fűződik a magyarországi és Kárpát-medencei flóra teljességre törő, átfogó feltérképezése és leírása az addig és azóta is egyedülálló, *A magyar flóra* című monográfiában (1924–1925). Egy életen át volt a Magyar Nemzeti Múzeum – ma a Magyar Természettudományi Múzeum kezelésében álló – növénytárának munkatársa, 1919-ben és 1934–1940-ben igazgatója. Botanikai szakmunkákban nevének rövidítése : „Jáv.”.

L.Wikipedia

Jeszenszky Pál

-Gömörpanyit, 1864. december 1. – Újfehértó, 1951. július 22.. Mezőgazdasági szakember.

- Foglalkozott a vásártartásokkal,mezőgazdasági kiállításokkal akár a Bécsben vagy Kolozsváron megrendezettekkel..

- egyik fontos munkája” a Magyarországi uradalmak és gazdatisztek címtára.”Bp.1905

L. MAÉ

Jósika Gábor báró v. cs. és kir. Kamarás

- az Erdélyi Gazdasági Egylet és a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetségének volt elnöke.

L.Méhészeti Közlöny K-vár 1931 január

Juhász Árpád

-Juhász Árpád dohánynemesítő 1876 március 26-Tardoskedd-1964Tápiószele.

-1907-től 1920-ig a kolozsvári Gazdasági Akadémián a növénytermesztési tanszék vezetője. Ahol az oktatás mellett a dohánytermesztési kísérletek vezetése, illetve a külső kísérletek ellenőrzése tartozott feladatai közé.

L. MAÉ

Juhos Lajos

-1879 augusztus 8 Kolozsvár—1940 január 18-án Keszthely, egyetemi tanár mezőgazdasági üzemtanos.

-középiskolai tanulmányait Kolozsváron végezte.

-1902 után néhány évre a kolozsvári Gazdasági Tanintézetben kerül ahol a gyakorlati tanszéken adjunktusként dolgozik.

Általános mezőgazdasági üzemtan I.-II. kötet Keszthely 1923.

L.MAÉ

Kallivoda Andor

-Újszáz, 1866. aug. 21.-- Kecskemét, 1936. jan. 11.): erdőmérnök, az Alföld-fásítás egyik szervezője.-

-1915-1919 között Besztercén (Beszterce –Naszód megye) erdőigazgató volt.

L.MAÉ

Kanitz Ágost Ágoston

- Lugos, 1843. április 25. – Kolozsvár, 1896.július 13.) botanikus.

-jelentős érdemeket szerzett a korabeli Magyarország, valamint Délkelet-Európa területén végzett florisztikai kutatásaival és botanikai leírásaival. A Kolozsvári Tudományegyetem első növénytantánára, az első magyar nyelvű botanikai szaklap alapítója és szerkesztője volt. 1880-tól a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

- középiskoláit Temesváron végzi.

-1872-től az akkor alapított kolozsvári egyetem rendes tanára, a növényteni tanszék vezetője lett, s nevéhez fűződik az egyetemi botanikus kert, valamint az Erdélyi Múzeum-Egylet herbáriumának tudományos igényű rendezése is.

- haláláig a kolozsvári egyetemen tanított, amelynek az 1887/1888-as tanévben rektora is volt. Három alkalommal volt a matematika-természettudományi kar dékánja (1876/1877, 1881/1882, 1895/1896)

Munkáiból:

-A magyar tartományok növényzeti viszonyai. Pest, 1866.

-A növénytanak magyar nyelven való műveléséről. Kolozsvár, 1887

-A természetes növényrendszer áttekintése. Kizárólagosan kolozsvári m. k. tud. egyetemi előadásai számára összeállította, Kolozsvár, 1874.

-A legrégebb, növényekre vonatkozó munkák címei. Szabó Károly Régi M. Könyvtárából közölve s pár jegyzettel ellátva. U. ott, 1883

L.MAÉ

Karap Sándor

- mezőgazda, bíró Hajdúböszörmény, 1796. márc. 18. – Debrecen, 1863. okt. 9.

-1845-ben sógorával együtt a 300 kh zeleméri pusztán gazdasági és árvaintézetet alapított, hogy az árva gyermekekből gazdákat neveljen. Ide tanulókat vesznek fel a szomszédos megyékből ,köztük Bihar megyéből is.

L.MAÉ

Katona Mihály Déne

- Dercsika, 1782. szept. 24. - Sátoraljaújhely, 1874. jún. 9.: piarista tanár, kertész és növénynevelő.

- édesapja Borosjenőn Arad megye ispán.

- tudományos utazást tett Mehádiára-Herkulesfürdőre.

-1822-ben tanár a hazai történelem tanára volt Kolozsváron , ugyanakkor bejárja a Székelyföldet ,hogy megismerje népét és élővilágát.

- majd 1833-34- között a nagykarolyi gimnázium igazgatója volt.

Néhány jellemző munkája.:

- Honi indigó. Föltalálta gyártása szereit és az indiaival egyenlőségét festett remekekkel, és festő mesterek pecsétes bizonyítványaival megerősíti... Pest, 1839.

- Értekezések a szelid gesztenyefáról, a borok királyáról, magyar theáról és indigóról. Pest, 1850.

- Gyümölcsfák nemesítése irtogatással és dinnyészet. Pest 1853.

- Növényhonosítás. U. ott, 1854. (3. kiadás, számos észak-amerikai növényekkel és technológikus közlésekkel bőv. kiadta Kodolányi Antal. U. ott, 1864.)

- A dinnyészet. U. ott, 1860.

L.MAÉ

Katona Zsigmond

-Vámfalu 1828. május 1- --- Kecskemét 1902. március 18.

-Gimnáziumi tanulmányait előbb Nagybányán kezdte, majd Marosvásárhelyen folytatta.

-Már 15 éves korában Máramarosszigeten gyógyszerészeti pályára lépett.

-A szabadságharc leverése után befejezte korábban elkezdett gyógyszerészeti tanulmányait. Az Arad megyei Borosjenőn gyógyszerésztárat vett.

-Figyelme eleinte a gyógynövények termesztésére terjedt ki. Borosjenőn botanikus kertet létesített gyógynövényekből.

-1862-től pedig már a termesztett növények értékesítésével is foglalkozott. De kísérletezett fűszernövényekkel is, a debreceni kiállításon bemutatott kollekciója nagy elismerést aratott.

Katona Zsigmond a hazai gyógynövénykutatás és termesztés úttörőjének is tekinthető.

L.MAÉ

KáldyJózsef

- erdőmérnök, egyetemi tanár 1920 augusztus 20 Iharosberény-1983.február 24 Sopron.

-1942. október 10-től állami szolgálatba lépett, előbb a Besztercei Állami Erdőgazdaságnál, majd a Marosvásárhelyi Állami Erdőigazgatóságnál tevékenykedett. Utóbbi helyen, mint építésvezető dolgozott, útépitéseknél és magasépítésekénél. Részt vett a Görgényi Havasok feltárási munkáiban, valamint a szászrégeni erdészeti lakótelep építésében

L.MAÉ

Kálnoki Bedő Albert-

-Sepsikőröspatak, 1839. december 31. – Budapest, 1918.október 20. erdész,
a Magyar Tudományos Akadémia tagja

L.MAÉ

Károlyi Sándor

-Nagykárolyi gróf (Pest, 1831. november --10. Menton (Franciaország)-
1906. április 24. politikus, kórházalapító, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

- a magyar szövetkezetek atyjaként vezette a Pestmegyei Hitelszövetkezetet és a hitelszövetkezeti mozgalom kiterjesztésén dolgozott. Munkásságának eredményeként jöhetett létre országszerte a Magyar Gazdaszövetség Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet vagy közismertebb nevén a Hangya Szövetkezet.

-1896-ban létrehozta a Magyar Gazdaszövetséget. 1898-ban megalapította a Hangya szövetkezeti hálózatot. Károlyi Sándor külön gondot fordított”.....a Délkeleti Kárpátok kanyarulatában elhelyezkedő székely népcsoportra”.

Főbb művei.:

- Termény kivitelünk és a vízi utak (1881)
- Néhány szó a magyar munkáskérdésről (1895)
- A telepítés kérdéséhez (1900)

L.MAÉ

Kárpáti Zoltán

- Sopron, 1909. október 1. – Budapest, 1972. június 18. növényföldrajzos és rendszertanász, dendrológus, egyetemi tanár, a biológiai tudományok doktora (1955)

-1933-1936 között a Kárpátokban,...az Al-Dunán,... Erdélyben....gyűjtött növényeket.

L.MAÉ

Kelemen Lajos

-1877-1963 történelemtudós-

- Cikkeiben a népi mesterségekről, népi műemlékekről ír.

L.M.N.L. 1988

Kelle Artur

- Perjámos 1882 július 18—1945 január 8 Ágfalva-erdészeti tanár,erdővédelem.

L.MAÉ

ifj.báró Kemény István.

-1811 Csombord-1881 Csombord

- Erdély egyik legkiválóbb gazdája „szőlész-borász szakember. Vezeti Csombordi gazdaságát.Gyönyörű ménest tart fenn .Ő használja először” a szőlőépítés gyakorlata” szakmai kifejezést. Hires borai közül .a csombordi Rizling 1854 Kolozsvárt, a csombordi Tramini 1862 Kolozsvárt -a gyűjtemény királya nevet kapja,„csombordi Rajnai rizling 1867-es párizsi Világkiállítás aranyérem.

Könyvet ír” A szőlőépítés gyakorlati módja „miként azt csombordi jószágán létesítette és megírta ifj Báró Kemény István” Pest 1867 Idézet a könyv előszavából”A vagyonosodás és szabadság szerintem ugyanazon fogalom”

L. Csávossy

-báró Kemény István e hó 15-é n Csombordon elhunyt . A boldogultnak számos érdemeit valamennyi napilap kellő megemlékezésre méltatta ; mi részünkről azon érdemeire hivatkozunk csupán , melyek borászati szempontból , kell hogy kellően méltányoltassanak . B. Kemény István volt az , ki Erdélyben a rajnai riessling és fűszeres tramini fajokat meghonosította és terjesztette . Csombordi jószágán igen szép mintafaj szőlőt telepített, vagy jobban mondva „épített” , mint ezt 1867 ben kiadott művében helyesen elnevezé .

Borai majdnem minden kiállításon arany és ezüst érmet nyertek s általában riessling borai nem egy ízben a rajnamellékit is leverték a bírálókon . Ujabban riessling-aszút is készített , mely „Erdély gyöngye ” név alatt igen nagy és szép ismeretségre tett szert. Mint páratlan jellemvonást említhetjük fel munkásságából , hogy nem volt oly közönségesnek tartott munka , melyben ő maga is gyakorlatilag részt nem vett volna s jelszava vala , hogy„ a munka teszi az embert egész nemessé. ” Mint borászati író, igen népszerű s vonzó modorba n tudta eszméit közölni s terjeszteni s lapunk többször igen gyakorlati közleményeket hozott tollából. Legyen neki könnyű a föld ; lebegjen áldás és béke porai felett!

L.Borászati 1880 július

Kemény Gábor báró,

-földművelésügyi miniszter, született Csombordon (Alsó-Fehér) 1830 július 9., meghalt Ajnácskőn (Gömör) 1888 október 23-án.

Atyja Kemény Dénes báró, anyja K. Katalin bárónő volt. 14 éves koráig Csekelakán szülei házánál részesült gondos nevelésben;

1862-ben évben jelent meg Nagy-Enyednek és vidékének veszedelme 1849. történeti tanulmánya.

1878. földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter lett, mely állásában 1882 végéig maradt mely időben azt Széchenyi Pál grófnak engedvén át 1886- a Magyar Tudományos akadémia tiszteletbeli tagjává választotta s az erdélyi gazdasági egyesületnek számos éven keresztül elnöke volt s ezen általa nagyrabecsült tisztséget minisztersége alatt is megtartotta.

Földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszteri működéséhez, 1878-tól az 1882-ik év végéig következő főbb mozzanatok vannak kapcsolva: az 1879. tartott székesfehérvári kiállítást személyesen nyitotta meg, valamint egyáltalában a kiállítási és egyesületi ügyet különös pártfogásában részesítette, az emlékezetes agárdi gőzeke- és gazdasági gépversenyt segélyezte s azon személyesen is megjelent; az 1885-iki országos kiállításra az előkészületeket nagy buzgalommal vezette.

A szarvasmara-tenyésztést, melynek a lótenyésztésnél is nagyobb országos jelentőséget tulajdonított, minden tőle telhető módon előmozdította. 1880. alatta vette kezdetét az országnak tenyésztőterületekre való felosztása. A magyar fajta fentartása és nemesítése érdekében sokat tett, e célra 1881. a 400 bika nevelésére berendezett tordai bikatelepet létesítette, minek érdemét az aug. 30. tartott megnyitó ünnepély alkalmával Tormay Béla miniszteri tanácsosra hárította, mint egyáltalában sohasem szokta mások érdemét magáénak lefoglalni vagy azt kisebbíteni. Segélyezésével több nyugati fajtabeli szarvasmara-import történt hazánkba, nevezetesen az állami ménésbirtokok és gazdasági tanintézetek részesültek benne.

A kulturmérnöki intézményt, mely 1879., tehát Kemény minisztersége alatt lépett életbe, különös előszeretettel támogatta közhasznú működésében és nem remélt gyors fejlődésének alapját vetette meg. A borászati kormánybiztosság 1879., a vele kapcsolatba hozott orsz. központi mintapince 1881. keletkezett. A filloxera ellen való védekezésben is erélyes lépések indultak meg Kemény vezetésével.

1881. nyitották Farkasdon (Pest vmegye) az első filloxera-kísérleti állomást és amerikai vesszőtelepet. 1881-ben nyitották meg Budapesten a magvizsgáló állomást és ugyanazon évben állították fel ugyanott az orsz. vegykísérleti állomást.

1880. állították fel a nagy-enyedi vincellériskolát,

1881. a ménesi vicellériskolát, ugyancsak ezen évben vette át a minisztérium az országos magyar gazdasági egyesülettől a budai vincellériskolát állami kezelés alá, 1882-ben kezdték építeni a rima-szombati földművelés-iskolát. Az ő nevéhez fűződik a Kőbányán felállított, oly nagy jelentőségre jutott sertésveszteglő- és hizlalótelep. Nagy

tevékenységet fejtett ki a vetőmagtermelés, a sörárpa-, kender-, rizstermelés stb. előmozdítása körül. V. ö. Galgóczy, Emlékkönyv, VI. füzet (1891).L.Keménylexikon.

Keresztes László

Nagybacon, 1917. márc. 27.

– mezőgazdasági szakíró.

- középiskolai tanulmányait Baróton kezdte, Gyergyószentmiklóson fejezte be (1936),

-felsőfokú mezőgazdasági tanulmányait Budapesten végezte (1941).

- a mezőgazdasági tudományok doktora (1943).

- növényegészségügyi szakirányító Sepsiszentgyörgyön,

- 1949-től pedig Kézdivásárhelyen szaktanár,

-1959-től Sepsiszentgyörgyön igazgató-tanár;

Különböző napi- és hetilapokban számos mezőgazdasági ismeretterjesztő írása jelent meg a cukorrépa-termesztésről, a korszerű legeltetésről, talajjavításról, öntözésről, mezőgazdasági építkezésekről, állattenyésztésről, a mezőgazdaság gépesítéséről, a mezőgazdasági munkaszervezésről. 1950-től a szakminisztérium megbízásából iskolai szakjegyzeteket készített a földmérés-tan, talajjavítás és növényvédelem tárgyköréből. A Tanügyi Újságban módszertani cikkeket közölt a mezőgazdasági szakoktatás problémáiról.

Munkái:

-*Általános földmérés-tan* (Lapikás Gáborral, tankönyv, 1953);

-*Öntözés* (Sepsiszentgyörgy 1973).

L.RMIL

Kerpely Kálmán

-Krassai lovag Oravicabánya, 1864. október 11. – Budapest, 1940. június 24.) agrármérnök, agrokémikus, növénynemesítő, a Magyar Tudományos Akadémialevelező tagja. A talajművelés, trágyázás és egyéb növényélettani szempontokat érvényesítő kutatása mellett jelentős eredményeket ért el a dohánynemesítés terén. Közel fél évszázadon át a magyarországi mezőgazdasági szakoktatás kiemelkedő alakja volt.

Néhány munkája:-*A cukorrépa mint iparnövény.* Budapest. 1890.

- *Az őszi búza csírázásáról és első időszaki fejlődéséről.* Kezsthely. 1890.

-*A búza anatómiája és physiologiája.* Nagykanizsa. 1892

- *Az okszerű talajművelés a szárazság elleni küzdelemben.* Budapest. 1910.

- *A műtrágyák helyes alkalmazása.* Budapest. 1910.

- *A jó dohánykertész.* Budapest. 1914.

- *Adatok a foszfortrágyázás kérdéséhez.* Budapest. 1930.

- *Adatok a magyar búza minőségi termeléséhez.* Budapest. 1931

L.MAÉ

Keszy-Harmath Erzsébet

- Torda, 1916. aug. 10.– kertészeti szakíró.

- középiskoláit a kolozsvári Marianumban végezte (1934),

- a budapesti Kertészeti Tanintézetben, ill. Mezőgazdasági Egyetemen kertészmérnöki oklevelet szerzett (1942).

-szaktanárként működött a soproni Mezőgazdasági Leányiskolában, majd a csíksomlyói és székelyudvarhelyi tanítóképzőben (1945–51)

- tanársegédként a kolozsvári Agrártudományi Intézetben (1951–57),

-mérnökként a kolozsvári Kertészeti és Szőlészeti Kísérleti Állomáson (1957–63) és több mezőgazdasági termelőszövetkezetben (1963–68).

Önálló kötetei:

-*Hogyan tartósítsuk a gyümölcsöket és zöldségfélét* (1952);

- *Az almástermésűek és csonthéjasok termesztése* (Veress Istvánnal, Palocsay Rudolfal és Antal Dániellel, 1954);

-*Gyümölcsök és zöldségfélék tartósítása* (névtelenül, 1955, 1961);

-*Zöldségtermesztés* (Veress Istvánnal és Török Sándorral, 1955);

-*Szántóföldi növények termesztése* (Madaras Klárával, 1955);

-*Héjasgyümölcsűek és bogyósok termesztése* (társszerző Veress István, Palocsay Rudolf, Antal Dániel, 1957);

-*Általános gyümölcstermesztés* (Veress Istvánnal, 1959);

-*A családi ház kertje* (társszerző Csorba István és Veress István, 1975, 1980).

Románból magyarra fordított 4 kertészeti tárgyú kötetet.

L. RMIL

Kibédi Mátyus István

-1725 Kibéden-1802 Marosvásárhely.Orvos, természetvizsgáló,az első magyar nyomtatott borászati könyv szerzője., könyvének címe:

-,Ő és Új Diatetica az az:az életnek és egészségnek fenntartása és gyámolgatására, Istentől adattetott nevezetesebb Természeti Eszközöknek a'szerint való elé-számlálása, a'mint azokra reá kaptak,és eleitől fogva mind az ideig magok károkra vagy hasznokra vélek éltek az emberek”1787-1793 között hat kötetben. Amelyből az ötödik kötet” Az italról” s ebből a harmadik rész a borról szól. E nagy kultur történeti munkában a szerző ,a következő erdélyi borokat ismerteti:” Szilágyban a tasnádit és a somlyóit -előbbi jó évben a tokajit bort is feléri- .Hunyad megyében derék bortermő helyek: Déva, Oklos, Sólymos, Rápolt, Bábolna, Folt, Algyógy, Bokaj.

Fejér megyében: Egen, Sárd, Czelna, Krakkó, Diód, Enyed, Felvincz,

Földvár, Gerend-Keresztúr, Küküllő vármegyében :Herepe, Súlye, Ozd, Dombó, Sáros, Nádas, Tzikmántor, Pipe nevezetesen az ottani Tsillag-hegy, Balavására, Dicső-Szent Márton, Abosfalva, Radnót.....Maros székben Szent Gelitze, Szent Háromság, Batzka- Madaras, Adorján, Koronka, Marosvásárhely, Kölpény, Szabéd, Torda vármegyében Torda és fent Erdő-Tsanád.

-,Ő volt az első eredeti munka szerzője ,aki megtörte a jeget a hagyományos ismeretek befagyott állóvizében”

L. Csávossy

Kitaibel Pál

-Nagymarton, 1757. február 3. – Pest, 1817. december 13. magyar botanikus és kémikus. Összegyűjtötte és leírta Magyarország növényeit, közeteit és ásványvizeit. Kora természettudományainak szinte minden ágában dolgozott. Botanikai szakmunkákban nevének rövidítése: „Kit.

-,A tellúrnak, az egyetlen erdélyi magyar elemnek a felfedezése, ma is vitatható története a magyarországi ásványtannak. A tellúrt Müller F. József bányamérnök-mineralógus, mint az erdélyi bányászat vezetője fedezte fel 1783-ban, majd tőle függetlenül Kitaibel Pál 1789-ben. Ezek után Müller felfedezésének ismeretében Martin Heinrich Klaproth német vegyész írta le az elemet és nevezte el tellúrnak 1798-ban. A kibontakozott prioritási vitában végül is Kitaibel Pál hivatalos nyilatkozatban elismerte, hogy az elemet Müller F. J. fedezte fel. Így két magyar, ill. magyarországi tudós felfedezését egy harmadik, külföldi tudós határozottabb fellépésével tette magáévá.

-1796 július 1 és szeptember 7 között Kitaibel és Waldstein Ferenc Ádám gróf megszervezik első közös útjukat Máramaros megyébe. Eredménye 19 ismeretlen növényfaj leírása.

-1798-ban a Helytartótanács megbízásából Nagyvárad környéki ásványvizeket kutat Püspökfürdön és Félixfürdön, közben 6 új növényfajt is talált.

- az 1800-as években a Bánságot járja be. Herkulesfürdő környékéről 26 növényfaj leírása az eredmény.

-1810 után újra a Bánságban kutat.

-1815-ben újra Máramarosban kutat.

Tiszteletére elnevezett élőlények:

Ablepharus kitaibelii – Pannon gyík

Kitaibela vitifolia – Kitaibel-mályva

Knautia kitaibelii – Kitaibel-varfű

Aquilegia kitaibelii – Kitaibel-harangláb

-Kitaibel több mint ezerkétszáz napot töltött terepen, eközben mintegy 20 ezer kilométert járt be a Kárpát-medencében. Közel 150 növényfaj első tudományos leírója.

-Összefoglaló műve *Descriptiones et Icones Plantarum Rariorum Hungariae* - Magyarország ritka növényeinek leírása és képei-címmel 1799 és 1812 között Bécsben jelent meg latin nyelven, három díszes kötetben, 280 színes rézmetszettel –..... Halála után a herbárium 15000 lapnyi hagyatékát József nádor vásárolta meg, hogy a Nemzeti Múzeumnak ajándékozza. A gyűjteményt Jávorka Sándor dolgozta fel 1926 és 1936 között, és ez lett a később önállóvá váló Magyar Természettudományi Múzeum növénytárának alapja.

L.MAÉ

Kittenberger Kálmán

- Léva, 1881. október 10. – Nagymaros, 1958. január 4. magyar Afrika-kutató, zoológus, tanár, vadász és természettudományi író. A magyar vadászirodalom klasszikusa,

-A tanulmányai közben végzett segédpreparátori munkáját nem fizették, nem tudta fenntartani magát, ezért félbe kellett szakítania tanulmányait, és tanítói állást vállalt 1902 őszén Tatrang -Brassó megye- faluban, a hétfalusi csángók közt. Választása azért esett erre a vidékre, hogy legalább vadászszenvedélyének hódolhasson.

Művei :

Vadász- és gyűjtőúton Kelet-Afrikában (1927, Budapest)

A megváltozott Afrika (1930, Budapest)

Kelet-Afrika vadonjaiban (1955, Budapest)

A Kilimandzsárótól Nagymarosig (1956, Budapest)

Vadászkalandok Afrikában (1957, Budapest)

Utolsó afrikai vadászatom (1971, Budapest)

L.MAÉ

Knoll István

-Oraviczabánya, 1917. ápr. 20. – Bp., 1970. nov. 12.): gépészmérnök,

-Munkássága nagymértékben hozzájárult a baromfifeldolgozás világviszonylatban is jelentős hazai eredményeihez,.....

L. MAÉ

Kocsis Pál

Kecskemét, 1884. december 1. – Budapest, 1967. február 24. szőlőnemesítő.

Az általa előállított szőlőfajták Erdélyben, Pártiumban és a Bánságban is elterjedtek. és közkedveltek.

Inkább elterjedt szőlőfajtái: Lord Rothermere csemegeszőlő, később Attila, Bernáth János fajta, 1929-ben a Gloria Hungariae, Kocsis Irma, Irsay Olivér.

-1947-ben a Szovjetunióknak adott jóvátételei vesszőszállítások során 400.000 oltóvesszőnek alkalmas sima vesszőt telepítettek a Volga menti szőlőtelekre !.

L. MAÉ

Kodolányi Antal

- Bátor, 1835. febr. 16. – Bp., 1910. dec. 1.): mezőgazdász, szakíró.

-1869-ben megbízatást kap a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet megszervezésére..

- Ebben külföldi tapasztalatait ,főleg a Weihestefani Gazdasági Főiskola mintáját használta fel, úgyhogy az már ugyanaz év őszén meg is nyílt.

- kidolgozta a gazdakörök minta –alapszabályzatát.(1873-után)

Kodolányi kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet számára írt tankönyvében 1870-ben állapította meg azokat az elveket melyek irodalmi és szervezői munkáját egész életében jellemezték:” Hogy a gazdának a természettudományokra egész életében szüksége van ,azt ma már alig van kim kétségbe vonná, hogy ellenben a nemzetgazdasági ismeretekre is éppen olyan szüksége volna a mezei gazdának, még máig is igen kis része ismeri be. Holott a természettudományok és nemzetgazdaság együttvéve képezik csak azon egészséges alapot ,melyre biztos siker reményében egy korszerű mezei gazdasági üzletet fektetni, építeni lehet ,,

Főbb munkái:

Növénybonc-, vegy- és élettan (Pest, 1867);

-A testalak s a haszonvételi termelő képesség közötti viszony a szarvasmarhánál(Kolozsvár, 1870);

-Mezei gazdasági üzlettan (Pest, 1871);

-A Jellinek-féle gyümölcsnemesítési és tenyésztési eljárás leírása (Kolozsvár, 1873);

-A gyümölcsfatenyésztés (Bp., 1877);

-Mezőgazdasági munkák és teendők (Bp., 1909).

L MAÉ

Koltay György

-Szabadka, 1899. ápr. 7. – Bp., 1961. okt. 29.): erdőmérnök, a mezőgazdaságtudományok kandidátusa

- középiskolába Besztercén-Beszterce–Naszód megye- is járt.

L.MAÉ

Konopi Kálmán

-Odvos, 1880. jan. 21. – 1947. nov. 27. Odvos – mezőgazdasági szakíró.

-Középiskoláit a gyulafehérvári és a budapesti Róm. Kat. Főgimnáziumban végezte, államtudományi doktorátust a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett, tanulmányokat folytatott a hallei és berlini mezőgazdasági főiskolán. Földbirtokán gazdálkodott; az Erdélyi Gazda munkatársa, 1937-től az EMGE aradi fiókjának elnöke, az aradi Mezőgazdasági Kamara intézőbizottságának tagja.

A 20-as években olyan lisztminőség-vizsgálati eljárást és értékelési rendszert dolgozott ki, amelyet csak a világviszonylatban is elismert Hankóczy-Brabender eljárás szorított ki a 30-as évek elején.

Odvoson folytatott növénynemesítő tevékenységének eredménye az "Odvosi 3" búzafajta volt, amelyet az "Odvosi 156" és "Odvosi 241" őszebúzafajták, az "Odvosi 427" tavaszbúza követtek.

Az 1949-ben Romániában körzetesített négy őszebúzafajta közül egyik az "Odvosi 241" volt, amelyet kiváló tulajdonságaiért Erdély-szerte termesztettek.

-Utolsó éveiben nemesítő tevékenységébe bevonta a pannonbükkönyt, vöröslóherét és kukoricát is.

Önálló kötetei: *Utazás a búzavetőmagtól a mindennapi kenyérig* (Magyar Nép Könyvtára, Kv. 1932);

Jó búzából lesz a jó kenyér (Kv. 1936).

L. RMIL

-1911-ben kezd a növénynemesítéssel foglalkozni odvosi birtokán., ahol szelektálással előállítja az Odvosi 3 búzafajtát, amelyet sok helyen termelték a Bánságban és Erdélyben.Következtek az Odvos 56 és az Odvosi 241 es őszi búza fajták és az Odvosi 427 tavaszi búza fajta. Az Odvosi 241 -et az országban az 1960-as évekig termelték a Bánságban,Biharban és Erdélyben sőt még Olténiában is.

- Nemesített pannon bükköny, vörös here és kukorica fajokat is.
- Munkatársa az Erdélyi gazdának.

Szakkönyvei:

- Utazás a búzavetőmagtól a kenyérig. K-vár 19323,-
  - Jó búzából lesz a jó kenyér
  - A búza nemesítése és termesztése kiadva a Magyar Nép könyvtárától 1936-ban
- L.Farkas Zoltán:Az egyszemélyes kutatóintézet-éve született Konopi Kálmán.

Koncz József

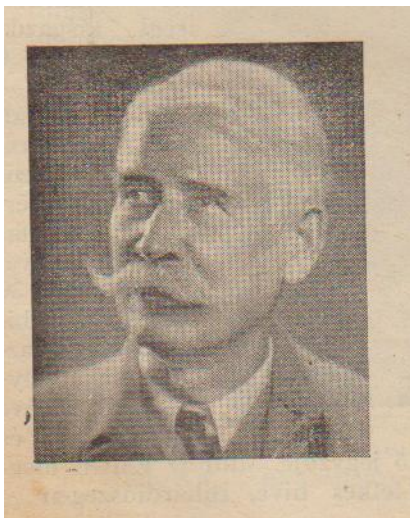
-1829-1906 kollégiumi tanár ,a Teleki Téka őre.

-,,,, a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemlében, az Erdélyi Gazdában gazdasági vonatkozású írásaival találkozunk.”

L. Erdélyi Múzeum

Korponay Kornél

- Feketefalu, 1872. jún. 3. – 1949. febr. 18. Nagybánya –

-gyümölcsstermesztési szakíró. Középiskoláit Nagybányán végezte (1889), a budapesti egyetemen jogi abszolutóriumot szerzett (1894). Szülőfalujában gyümölcsfaiskolát létesített, s ott a mostoha termesztési viszonyok közötti gyümölcskertészkedés lehetőségeit kísérletezte ki. 1937 után előadóként részt vett az EGE téli gazdasági tanfolyamain. Az Erdélyi Gazda szerkesztőbizottsági tagja. Kinevezett főrendiházi tag, a Gyümölcsstermesztők Országos Egyesületének alelnöke (1941-44).

Korának egyik legismertebb gyümölcsfajta-meghatározója, különösen az erdélyi helyi gyümölcsfajták kiváló ismerője és termesztésének támogatója. Szakcikkei rendszeresen az Erdélyi Gazdában és annak naptáraiban jelentek meg.

L.RMIL

- Saját birtokát 1901-ben kezdte művelni. A terméketlen földből 40 év alatt Erdély leghíresebb gyümölcsös kertjét varázsolta.130 holdas mintagyümölcsöse az országhatárokon túl is ismert volt.. Export célokra termelt.

L.Erdélyi gazda 1940 november 1

Kós Balázs

-Kolozsvár, 1912. aug. 10. – 1967. dec. 4. Kolozsvár) – mezőgazdasági szakíró, szerkesztő. Kós Károly fia, Kós András, Károly, Koós Zsófia testvére.

-a medgyesi német gazdasági líceum elvégzése után

- a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett agrármérnöki diplomát (1944).

- az Erdélyi Gazda (1941-45), majd a Falvak Népe (1945-59) szakszerkesztője, - lektor a Mezőgazdasági Főiskolán (1949-50),

- a Mezőgazdasági Könyvkiadó kolozsvári szerkesztője (1959-62).

Első írását, Bábonny mezőgazdasági falurajzát a Hitel közölte (1936/4). Mintegy 300 mezőgazdasági tanácsadó írása, riportja.

Gondozásában jelent meg többek közt :

Nagy Zoltán-Sebők M. Péter *Zöldségtrágyázás* (1961) és

Bérczi Endre *A törpe alma- és körtefák ültetése és gondozása* (1962) c. munkája

Önálló kötete: *Mezőgazdasági termeléspolitika Erdélyben* (Kv. 1945).

L.RMIL

Kós Károly

-Temesvár, 1883. dec. 16. – 1977. aug. 24. Kolozsvár

– író, költő, szerkesztő, grafikus, főiskolai tanár 1944 után újra bekapcsolódik a közéletbe. Főiskolai munkáját a gyakorlattal egybekötve vállalja az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület elnökségét, s népszerű formában a falusi építészetről jelentet meg felvilágosító kiadványt (1946), majd szakszerű tanulmányt közöl a kollektív gazdaság üzemi épületberendezéséről, s *Mezőgazdasági építészet* c. szakművével (1957) járul hozzá a szövetkezeti falvak korszerű arculatának kialakításához, rengeteg magyarázó rajzzal és tankönyvszerű alaposítással világítva meg a feladatokat..... de közben juhállókat és sertésfiasztatókat is épít

A székely nép építésze (Bp. 1944);

Erdély népi gazdasági építésze (Kv. 1944); 1955);

Falusi építészet (népszerű szakkönyv, Kv. 1946);

Mezőgazdasági építészet (szakkönyv, 1957);

L. RMIL

Kósa Barna

- Hosszúmező, 1918. nov. 23. – mezőgazdasági szakíró.

-középiskoláit a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban végezte (1937),

-mezőgazdasági mérnöki diplomát a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett

(1941),

- Kassán egyéves tanárképző tanfolyamot hallgatott.

-1942-ben részt vett a marosvásárhelyi Középfokú Gazdasági Tanintézet felállításában. A növénytermesztés és nemesítés szakelőadója, a tangazdaság vezetője, növényfajta-bemutató kertje egyedüli volt az országban. Mikrobiológiai kísérletekkel és növényvédelmi kérdésekkel foglalkozott, 1956-tól tagja volt a Mezőgazdasági és Erdészeti Könyvkiadó magyar szerkesztőbizottságának. Pedagógiai pályájának megszakítása után üzemvezető mérnök Marosvécsen (1962-67), majd az Agrosem Vetőmagtermelő Vállalat, a Marosvásárhelyi Vetőmagvizsgáló Állomás, a Brassói Burgonya- és Cukorrépa Kutató Intézet tudományos munkatársa s üzemvezető mérnök Meggyesfalván (1975-78)

Kötetei:

A zab termesztése (1952);

Az okszerű vetésforgó (1956);

A cukorrépa termesztése és magtermesztése (Antal Dániel, Koós György, Mózes Pál, Nagy Zoltán társszerzőkkel, 1957, 1959);

Szénakészítés (1960);

Takarmánynövények termesztése (Tamás Lajossal, 1981).

L RMIL

Kosinsky Viktor id.

-1863. október 26 Gyoma—1935 március 25 Budapest szőlész, vicellér.

-a Debreceni Gazdasági Tanintézet elvégzése után,. beiratkozott a bihardiószegei vincellérképezde kereteiben működő Felsőbb Szőlő –Gyümölcs és Borgazdasági tanfolyamra.

-1883-ban itt szaktanári oklevelet kap.

-1898-ban Aradra helyezik ahol a paulis-barackai és csálai állami szőlőoltvány termelő telep vezetésével bízzák meg , vezeti a telepet egészen 1908- ig

L.MAÉ

Kosinsky Viktor ifj.

Arad 1909.június 15—1954 szeptember 29 Bp.-országos borászati kormánybiztos., szőlészeti szakember.

L.MAÉ

Kosutány Tamás

-1848 március 7 Nyírlugas- 1915. január 19.Bp. agrokémikus, mezőgazdasági szakíró, a mezőgazdasági ipar műszaki fejlesztésének egyik első hazai kezdeményezője,

a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1894).

- Családja Szatmárnémetibe költözik és itt jár iskolába.

L.MAÉ

Kotsis Endre

-Arad, 1897. máj. 7. – Bp., 1954. máj. 22.: építész, mezőgazdasági , műegyetemi tanár

- Iskoláit az Aradi Főreál iskolában kezdte.

L. MAÉ

Kovács Adorján

-Kárásztelek, 1938. nov. 2.– mezőgazdasági szakíró.szőlész .

- Nagyváradon gépipari szakiskolát végzett (1955),

- egy évig vasesztergályos Nagyváradon,

-majd Székelyudvarhelyen szerzett mezőgazdasági könyvelői szakképesítést (1957).

-A kézdivásárhelyi, majd a szilágysomlyói rajoni néptanács mezőgazdasági osztályán könyvelő (1957-60).

-A bukaresti Nicolae Bălcescu Mezőgazdasági Főiskolán kertészmérnöki diplomát nyert (1965).

-László Gyula, a romániai szőlőtermesztés kiváló szakembere mellett a Valea Călugărească borvidéki Szőlészeti Kutatóintézetben dolgozott 1970-ig, majd abalázsfalvi Szőlészeti Kutatóállomás főmérnökévé nevezik ki, hogy a nagy árvíz után újjászervezze a közép-erdélyi borgazdaságokat korszerűsítő kutatómunkát.

-Míg előző munkahelyén a szőlőtőke-művelés tökéletesítésével és az ültetvények gyomirtási technológiájának kidolgozásával tűnt ki, Balázsfalván kiemelkedő munkát végzett a szőlészeti szaporítóanyag tökéletesítése és új hazai meg idegen eredetű szőlőfajták meghonosítása terén..

- A Csávossy Györggyel és Mezei Sándorral közösen írt *Szőlészeti és borászati kézikönyv* (1974) szőlőtermesztéssel és szaporítással foglalkozó fejezeteinek szerzője.

L.RMIL

Kovács Antal

- Szeged 1854.június 6–1923 január 1- méhész, szakíró

- iskoláit Szegeden kezdte Temesváron folytatta. A méhekkal még tanuló korában megismerkedett.

-Temes megyébe 21 éves korában került ahol néptanítói állást vállalt. Buziásfürdőn dolgozott Grand Miklós neves méhész akitől sokat tanult. Itt tanfolyamokat hallgatott, részt vett a Dél-magyarországi Méhész Egyesület gyűlésein.

-1877-ben Buziásra helyezik tanítónak.

-1881-ben a búiási elemi iskola igazgatója lesz.

- ekkor írja méhészeti egy könyvecskéjét az elemi iskolák számára.

-1885-től méhészeti vándortanító lett. Nyolc megyében községről községre, iskoláról iskolára járva oktatta a néptanítókat a méhészetre. Kerületében egymás után nyíltak az iskolákban új méhészetek,úgyszintén a magánméhészetek is.

- megindította a "Magyar Méh" c. folyóiratot. Eleinte szinte egyedül írta a lapot,de később lelkes írógárdát sikerült kialakítania. Kovács Antal írt az év gyakorlati méhészmunkáiról,a dél-magyarországi méhfajtákról, a méhek ellenségeiről, a betegségekről, a kaptárról.

-1893-ban ő lesz Grand Miklós halála után, a méhészeti felügyelő. Ekkor újra sajtó alá rendezi a népszerű Grand-füzeteket. Újabb két munkát ír amellyel segíti a méhtenyésztőket „Méhtenyésztés” és „ Rövid méhtenyésztés „címmel. Foglalkozik a méz értékesítésével , a kaptárak adományozásával segíti a szegény embereket.

A honfoglalás ezer éves ünnepére a magyar méhtenyésztés és irodalom fejlődését ő írja meg a „Méhtenyésztés Bp. 1896 „ címmel.

L.MAÉ

Kovács Béla

- Tasnádszántó, Szatmár megye 1861. november 22.(vagy 20) – Budapest, 1931. június 6. állattenyésztési szakember, gazdasági író.

L.Wikipedia

Kovács Béla

-Kolozsvár, 1918. nov. 3.)

- mezőgazdasági szakíró,főiskolai tanár

-középiskolát szülővárosa Róm. Kat. Főgimnáziumában végezte (1936), agrármérnöki képesítést a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán nyert (1943). --- agrártudományi pályáját a kolozsvári Növénytermesztési és Növénynevelési Kísérleti Intézet tanársegédjeként kezdte,

- 1946-tól a radnóti Gazdasági Iskola tanára, majd igazgatója,

-1949-től a kolozsvári Agrártudományi Intézet előadótanára.

- a bukaresti Bălcescu Agrártudományi Intézetben doktorált (1972). Nyugalomba vonult 1980-ban.

Első szakközleménye a budapesti Magyar Föld c. folyóiratban jelent meg (1943)..

- Az *agronómus kézikönyve* c. kötet (1954), valamint az *Agrotehnica și tehnica experimentală* c. jegyzetek (1967, 1979, 1981) társszerzője.

Önálló kötetei:

- Az istállótrágya helyes kezelése és alkalmazása (névtelenül, 1950);
- *Tavaszi munkák a mezőgazdaságban* (1952);
- *Műtrágyázás* (1952, 1955, németül is);
- *A mezőgazdasági kísérletezés módszerei* (1953, 1955);
- *Nyári mezei munkák* (1956);
- *Kiegészítő trágyázás* (1956);
- *Csökkent termelékenységű és terméketlen területek hasznosítása* (1957);
- *Korszerű földművelés* (1959);
- *A mezőgazdasági munkálatok minősítése* (1961).

L.RMIL

Kováts Eduárd

- földbirtokos, 1823-ban Szatmár-.1898.
- elnöke volt az országos földhitelintézet vidéki választmányának,
- alapítója a magyarországi gazdasági egyesületnek..

L.Borovszky Szatmár

Kozán Imre

-Csíkzsögöd, 1897. szept. 23. – 1984. nov. 20. Csíkszereda – agrármérnök, mezőgazdasági szakíró.

-középiskolát a csíkszeredai Róm. Kat. Főgimnáziumban végzett;

-....A kolozsvári Gazdasági Akadémián okleveles gazda képesítést szerzett 1919-ben. ....

-EMGE-kirendeltségi vezető (1947-49),

- gazdasági iskolai tanár (1956-68),

-majd nyugdíjaztatása után a Hargita megyei Agronómusház igazgatója. Számos mezőgazdasági szakelőadást tartott, gazdatanfolyamokat szervezett, jelentős szerepet vállalt az ugarrendszer felszámolásában és komoly érdemeket szerzett a legelők feljavításában, a legelőgazdálkodás fellendítésében.

Első írása 1921-ben a Csíki Lapokban jelent meg.

Önálló munkái:

-*A búza termelése a csíki viszonyok szerint* (Csíkszereda 1932);

-Az állattenyésztés és a mezőgazdasági szövetkezetek megteremtése és azok közgazdasági fontossága (folytatásokban, Csíki Lapok 1933);

- Fekete ugar (önéletrész, 1978).

L.RMIL

Kozma Dénes

- Dálnok, Kovászna megye 1875. nov. 10. – Bp., 1925. dec. 19.: mezőgazdász.

- középiskoláit a csíksomlyói székely főgimnáziumban végezte.

- Az arankairtással és a gyommagvaknak a talajban való viselkedésével foglalkozott.

Munkái:

Az aranka terjedési módja (Mezőgazdák, 1908);

Az arankairtás sikertelenségének okairól (Köztelek, 1909);

Védekezés az aranka ellen (Bp., 1912);

A beléndekmag nyugalmi időszakának megrövidítése (Kísérleti Közl. 1915);
Gyommagvak a talajban (Kísérleti Közl. 1922)

L. MAÉ

Kozma Ferenc

-1825 .Sörnyepusztá -1892 július 6 Kisbér lótenyésztő.,lovas testőrtiszt.

-1868-ban a méneseket a hadseregtől a minisztérium, azon belül az újonnan megszervezett lótenyésztési osztály vette át, melynek vezetésével Kozma Ferencet bízták meg.

-1872-ben hatáskörének kibővítésével, miniszteri tanácsossá nevezték ki.

- A lótenyésztés előtt nagy feladatok álltak.”..... 1874-ben kezdeményezésére helyezték az Olt völgyében fekvő Fogarasra a lipicai tenyésztőrszet””..... Rövid idő alatt híressé vált .....Fogarason a lipicai. ....ezt úgy érték el, hogy Kozma Ferenc utasítására az egyes fajták tenyésztéséhez és jellegéhez illő nemesvérű apaállatokat szereztek be”

L.MAÉ

Magyarországon is megjelent néhány olyan munka, melyeket mezőgazdaság történetünk korai emlékeként tarthatunk számon. Ezek közül jelentős Szikszai Fabricius Balázs Nomenclaturája, Méliusz Juhász Péter Herbariuma és Apáczai Csere János "Magyar Encyclopédia" című munkája

L. Mezőgazdasági pantheon

König Miklós

-Pusztakeresztúr, 1914. dec. 26. – 1981. márc. 3. Kolozsvár – -mezőgazdasági szakíró, szerkesztő.

- középiskolát az aradi róm. kat. gimnáziumban végzett (1932),

- a budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem hallgatója (1942.),

- agrármérnöki oklevelet a temesvári Politechnikai Főiskola mezőgazdasági karán szerzett (1948).

-a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola üzemszervezési tanszékén rendes tanár - 1949-től nyugdíjazásáig, ötévi megszakítással, ami alatt termelőszövetkezeti mérnök és akadémiai kutató.

Tanulmányai a Korunkban:

-*Termelési profil és területszervezés mezőgazdasági üzemekben* (1962/6);

-*A mezőgazdasági termelés iparszerű megszervezéséről* (1964/2);

-*A társadalmi termelés elosztása a szövetkezeti gazdaságokban* (1966/4);

-*Vezetés a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben* (1968/3);

-*Termelőszövetkezet és háztáji gazdaság* (1969/7);

-*Hát az ember?* (1971/7).

L. RMIL

Kövessi Ferenc

Érolaszi, 1875 – Bp., 1945. jan. 13. növényfiziológus, biológus, egyetemi tanár.

-Pályája kezdetén főleg szőlészeti kérdésekkel, később pedig elméleti biológiai kutatásokkal, ill, növényfiziológiával és mikrobiológiával foglalkozott. Az életjelenségek lefolyásának matematikai összefüggéseit kutatva a biofizika alaptörvényeinek meghatározására törekedett.

L.MAÉ

Kreybig Lajos

-Nagyszében, 1879. dec. 3. – Bp., 1956. jún. 21.): agrokémikus, talajkutató, az MTA tagja (l. 1951, r. 1954) Kossuth-díjas (1950 és 1954)

-Agrokémikusként és növénytermesztési szakemberként a gyakorlati mezőgazdasági

talaj- és trágyázástan újító szemléletű kutatója, a biológiai talajerő-pótlási módszerek bevezetésének úttörő alakja volt. Nevéhez fűződik a közép-európai térségben egyedülálló, országos méretű talajtani térképezés megszervezése, irányítása és adatainak feldolgozása, amelynek eredményeként elkészülhetett Magyarország első átnézeti talajismereti térképe. Az ezzel párhuzamosan összeállított Kreybig-féle talajtipológia újító jelentősége abban állt, hogy a talajok geológiai, kémiai és fizikai jellemzői mellett figyelmet szentelt azok mezőgazdasági tulajdonságainak is

Munkáiból:

- Az aszály és a víz, különös tekintettel az öntözővíz hasznosítására. Budapest, Egyetemi ny., 1938.,

-A M. Kir. Földtani Intézet talajfelvételi, vizsgálati és térképezési módszere és célja. Budapest, Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, 1938.,

-Talajvizsgálatok szerepe a növénytermesztésben. Debrecen, Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara, 1940, = Alföldi Magvető, II/1.

- Magyar tájak talajismereti és termelési technikai leírása I.: A Tiszántúl. Budapest, Magyar Királyi Földtani Intézet, 1944,

-Mezőgazdasági természeti adottságaink és érvényesülésük a növénytermesztésben. Budapest, Kulcsár Könyvnyomda, 1946.,

- Gyakorlati trágyázástan. Budapest, Mezőgazdasági, 1951,

-A talajok hő- és vízgazdálkodása. Budapest, Mezőgazdasági, 1951.,

-Az agrotechnika tényezői és irányelvei. Budapest, Akadémia, 1953, Második, bővített kiadás:1956

- Gázvízfeldolgozás. Budapest, Közoktatási Jegyzetellátó, 1953,

-A nyers ásványi foszfátok biológiai feltárása és gyakorlati alkalmazása. in: MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei 1953.

-A talajerőgazdálkodás szervezetrágyázási vonatkozásai és problémái. in: MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei 1953.

-Trágyázástan: A talajélőlények és növények okszerű táplálásának irányelvei. Budapest, Mezőgazdasági, 1955.,

-Gázkéntelenítés hazai feladatai és a hazai gázoknál számbajövő eljárások. Budapest, Felsőoktatási Jegyzetellátó, 1955,

-Újabb tanulmányok az istálló- és foszforsavtrágyázás tárgyköréből és gyakorlati hasznosításuk módjairól. in: MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei 1956.

-Adatok és irányelvek a dunántúli löszhát táj talajtermékenységének kialakítására és fokozására. in: MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei 1957.

L.MAÉ

Krippel Móric

-Káltóc, 1867. szept. 5. – Sopron, 1945. nov. 23.: erdőmérnök, egyetemi tanár, szakíró.

-1893-ban Gyergyószentmiklóson majd Csíkszeredán dolgozott a székelység közbirtokossági erdők ügyeinek rendezésével. Foglalkozott a közbirtokossági erdők

Felosztásával, az erdő és a mezőgazdasági területek elkülönítésével, különféle szolgalmak és egyéb birtokjogi kérdések tisztázásával. Ekkor széleskörű földmérői gyakorlatra tesz szert. Szögrakó geodéziai készüléket szerkeszt amelyet széles körben használnak.

Munkája:

-Szögrakó készülék Bp 1900.

L.MAÉ

Krolopp Hugó

-Nagyszombat, 1873. márc. 26. – Bp., 1928. febr. 13.: közgazdász, egyetemi tanár.

- rövid ideig gróf Csekonics Endre zombolyai birtokán segédtisztként dolgozik.

L.MAÉ

Kúthy Sándor

-Kővágóörsi **Kúthy Sándor** vagy

K. Kúthy Sándor (Budapest, 1904. szeptember 5. – Budapest, 1971. június 24.) agrokémikus, biokémikus, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa (1952), a Magyar Tudományos Akadémia levelező (1946) tagja. Agrokémiai kutatásai a szerves trágyák növényélettani hatásmechanizmusainak vizsgálatára, illetve ezen keresztül a hatékonyabb, nagyobb terméshozamot biztosító trágyázási eljárások kidolgozására összpontosultak.

-1940-ben a kolozsvári Gazdasági Akadémia kémiai tanszékének tanszékvezető tanára.

- Itt szerezte meg 1941-ben magántanári képesítését a „mezőgazdasági kémia” és az „élelmiszerkémia” tárgykörében.

-1943-ban kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola tanára lett. A háborús események alatt főiskola ingó felszereléseinek egy részével a Földművelésügyi Minisztérium utasítására Keszthelyre kerül. 1945 februárjában mint pródékén hat társával megalapította

a kitelepülést. A háború után rövid időre még vissza kerül Kolozsvárra.

Munkáiból:

-*A hydrotropia biochemiai és biophysikai jelentősége*. Debrecen, 1930, 30 p.

-*Mikor érdemes istállótrágyatelepet létesíteni?* in: Mezőgazdasági Kutatások 1942.

-*Biokémia*. Budapest, Mezőgazdasági, 1953, 380 p. (Juhász Balázssal) = Agrártudományi Egyetem Tankönyvei.

-*Szerves kémia*. Budapest, Mezőgazdasági, 1954, 355 p. = Agrártudományi Egyetem Tankönyvei.

L.MAÉ

Laehne Hugó, volt országgyűlési képviselő.

- 1871-ben született Sopronban. Középiskolái elvégzése után a magyaróvári gazdasági akadémián tanult, azután pedig több nagy uradalomban folytatott gyakorlatot. 1899-ben az Arad megyei Gazdasági Egyesület titkárává választotta, 1900-ban az egyesület igazgatója lett. 1903-ban Darányi Ignác, akkori földmivelésügyi miniszter megbízásából nagyobb tanulmányutat tett Németországban s tapasztalatairól egy nagyobb munkában számolt be. A belterjes mezőgazdaság, különösen a szarvasmarhatenyésztés előmozdítása körül is nagy munkásságot fejtett ki, mint a Gazdasági Egyesület titkára. 1903-ban Aradon „Vajtermelő Központ”-ot létesített, ami annak idején nagy feltűnést keltett.

L.MTDA

Lakatos István

-Nagyzorenc, 1895. febr. 26. – 1989. szept. 22. Kolozsvár A Mezőgazdasági Főiskola földmérő és telkesítési katedrájának tanára(1949-52)

L. RMIL

Lazányi Endre

-Dés, 1914. máj. 14. - növénybiológus, természettudományi szakíró.,főiskolai tanár

–középiskolát Kolozsvárt végzett (1931),

- az I. Ferdinand-Egyetemen szerzett diplomát (1935).

-középiskolai tanár Gyulafehérvárt (1937-40), Désen (1940-44).

- egyetemi pályára lépett: 1945-től a Bolyai Tudományegyetemen Csík

Lajos tanársegéde, akinek vezetése alatt a biológiai tudományok doktora címet szerezte meg (1947),

-1948-tól a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola magyar tagozatának szervezője, adjunktus, ill. egyetemi tanár.

- Részt vett a berlini tudományos akadémia ama ülésén, ahol a klasszikus genetika visszanyerte megillető helyét a Liszenko-féle hamis öröklélmélettel szemben (1955).

-A szulfonamidon biológiai hatásáról írt dolgozatáért megkapta a Román Akadémia Teodorescu-díját (1965).

- Tanulmányokat folytatott a gaterslebeni Kultúrnövénykutató Intézetben,romániai küldöttként beszámolt genetikai eredményeiről a brünni Mendel-émlékgyűlésen (1965),

- a stockholmi svéd egyetem meghívott kutatója (1969). Nyugalomba vonulása óta (1974) témái: a kromoszóma-evolúció a kultúrnövények fejlődéstörténetében s a kultúrnövények mennyiségi jellegeinek megváltoztatása a polygén indukált felerősítése által.

-a Columbia University New Jersey (USA) 1992-es évkönyvében *A darwini fokozatos változékonyság genetikai alapja* c. tanulmánya jelent meg angolul.

- első írása Keszy-Harmath Erzsébet társszerzővel a *Studii și Cercetări Științifice* (Kv. 1955) számára készült.

- önálló kutatásainak eredményeiről a Román Akadémia szakfolyóirataiban s tudományos prioritásokat közlő nemzetközi folyóiratokban (*Biologisches Zentralblatt, Zsurnal Obsceji Biologi, Die Naturwissenschaften, Mutation Research, International Journal of Radiation Biology, Zeitschrift für Pflanzenzüchtung*) számol be. Közleményeinek témája: mutáció- és kromoszómakutatás.

Önálló kötetei:

-*A kukorica nemesítése* (1955);

-*Fontosabb termesztett növényeink ivaros szaporodásáról* (1957);

-*Átöröklés és evolúció* (1983).

L. RMIL

Lám Béla

-Medgyes, 1892. febr. 17. – 1973. aug. 29. Kolozsvár

– műszaki író, emlékiró, Hantz- Lám Irén apja. A kolozsvári Ref. Kollégiumban érettségizett (1909), a budapesti Műegyetemen gépészmérnöki oklevelet szerzett (1913). Az I. világháborúban orosz fogságba esett, s hat évet Szibériában töltött (1914-20). Hazatérve mérnök a kolozsvári és bukaresti Vasúti Műhelyekben (1920-41), majd a budapesti Danuvia gyárban (1941-44); előadótanár a kolozsvári Mezőgazdasági Akadémián nyugalomba vonulásáig (1949-59).

-Könyve (*A körön kívül...*) feleleveníti menyasszonya, a később Ady Endre feleségévé vált Boncza Berta emlékét, s nemcsak epikai hitelességgel, hanem lírai erővel

is szemlélteti szibériai hadifogságának történetét: megismerkedését a haladó orosz értelmiséggel, szakember voltának megbecsülését, az 1917-es szabadulást, a Távols-Kelet népeit, szibériai házasságát (Maruszja alakjával orosz nő lépett a romániai magyar irodalomba) és visszatérését Kolozsvárra, ahol ezentúl "kívül esik a körön".

Kötetei:

Függesztett mezőgazdasági gépek (1956);

Vető-, ültető-, palántázó- és trágyázógépek (1958);

Mezőgazdasági traktorok (Antal Andrással, 1961),

A körön kívül... (Önéletrajzi regény, 1967).

L. RMIL

2006. március 2.

Megjelent Lám Béla levelezése Áprily Lajossal, Mannsberg Arvéddal, Olosz Lajossal, Reményik Sándorral /Stúdium Kiadó, Kolozsvár, 2005/ című könyv, összeállította Hantz Lám Irén. A levélírók: egy mérnök (Lám Béla), egy tanár, költő (Áprily Lajos), egy ügyvéd (Olosz Lajos), egy közgazdász (Mannsberg Arvéd) és egy jogot végzett költő (Reményik Sándor). Barátok. Barátságukat Reményik Sándor szellemisége hozta létre, Lám Béla egyénisége tartotta fenn. A kötetből megismerhető öt erdélyi értelmiségi sorsa, azoké, akik otthon maradtak és azoké, akik elhagyták Erdélyt. /Új könyv. = Hargita Népe (Csíkszereda), márc. 2./ [Udvardy Frigyes: A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990-2003]

László Gyula

(Kutyfalva, 1926. szeptember 28. – Fokváros, 2010.)

- agrármérnök, szőlész és borász, szakíró.
- középiskolai tanulmányait a marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte (1946),
- a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett oklevelet (1951),
- a moszkvai Timirjazev Akadémián doktorált (1954).
- pályáját tanársegédként kezdte a kolozsvári Mezőgazdasági Akadémián;.....,
- 1959-től a Valea Călugărească – szőlészeti és borászati kutatóintézetének igazgatója.
- 1975-ben a Dél-afrikai Köztársaságban a telepedett le. Előbb kutató, majd a borkombinát vezérigazgatója.

Első közleményei az 1950-es évek elején jelentek meg; romániai tartózkodása alatt mintegy félszáz dolgozata látott nyomdafestéket román, francia és német szaklapokban, Dél-Afrikában angol nyelven publikált. A Csávossy Györggyel és Mezei Sándorral

közösen írt *Borászat* (1963) alapvető jelentőségű munkái

L. Wikipédia

Lázár Jakab.

-Alvinc, 1824. jan. 19. – Bécs, 1895. febr. 1.: erdészeti szakíró.

-Ő írta az első magyar nyelvű erdészeti szakkönyvet és ő volt az első aki Selmecbányán magyarul adott elő erdészeti tudományokat.

- tanulmányait Gyulafehérváron és Kolozsváron végezte.

-1851-ben azt a megbízatást kapja ,hogy Erdélyben az erdőkataszter ügyeit vezesse.

- Fogarasra kerül,hogy a határőrezred erdeinek ügyét rendezze .Itt megszervezi a faúsztatást. Fával látja el a kohóüzemeket.

-1861-ben erdőmesterként kerül a zalatnai uradalomhoz. Itt sikeres munkát végez.

-1872-ben újra vissza kerül szülőföldjére, előbb Tordára mint erdőmester ,majd a Fogarasi Gazdasági és Erdészeti Hivatal vezetője lesz. A különböző tagosításokkal az állami erdővagyonot akarta egybe hozni.

-1873-ban uradalmi állami ménes telepítésére szemelték ki,ahol jószágigazgatói minőségben irányította a lipicai lovak elhelyezését,az uradalom gazdálkodását. Kiépítették Alsószombatfalván az uradalom központját.

- a ménesen kívül korszerű tehenészetet és pisztrángtenyésztő telepet létesített. Így az ország egyik legösszetettebb feladatokat ellátó kincstári birtoka lett.

L. MAÉ

Leihér Géza (Bályok, 1921. ápr. 11.) – kertészeti szakíró.

-Uradalmi kertész fia,

-Curtea de Argeşen szerzett kertészképesítő diplomát (1938).

- a hátszegi almatermesztés meghonosításáért indít mozgalmat (1939-40),

- Cegléden (1941-43), Szilágysomlyón (1944-49) dolgozik,

-1949-53 között a bályoki állami mezőgazdasági vállalat alkalmazottja,

- a Nagybánya Tartományi Mezőgazdasági Igazgatóság, ill. a Kolozsvári Kertészeti Kutatóintézet munkatársa;

- a pettyéni Agronómusok Háza kertészeti előadója (1961-70). Keze alól kerül ki a szilágysági, Szatmár vidéki, máramarosi nagyüzemi gyümölcstermesztők derékhada.

L. RMIL

Lesenyi Ferenc

- Geletnek 1887. április 28.-1962 szeptember 6. Sopron.erdőmérnök,egyetemi tanár,

- az érettségét Kolozsváron tette le,

-1911-től Kolozsváron gyakornok.

-1912 áprilisában a görgényszentimrei - Maros megye-Állami Erdészethez helyezték át, s miután még ebben az évben sikeres államvizsgát tett, itt kapott segéd-erdőmérnöki kinevezést 1913 januárjában.

-tehetségét, képességeit az akkori felső vezetés már ebben az időben felismerte, s Kaán Károly többek között őt bízta meg az 1914-re tervezett II. Nemzetközi Erdőgazdasági Kongresszus előkészítésével. Sajnos a kitört világháború lehetetlenné tette a Kongresszus összehívását.

-1914-ben áthelyezték a besztercei Erdőigazgatóság központjába, nagyjelentőségű műszaki feladatot kapott, az Aranyos-völgyi vasútvonal építési munkálataiba kapcsolódott be.

-Besztercén 1917 szeptemberében erdőmérnökké nevezték ki,.....

Főbb munkái:

-A magyar felsőbb erdészeti szakoktatás története és a mai rendszere. 1927.

-A magyar erdőgazdaság története és a mai helyzete. 1936.

-A selmecbányai Erdészeti Tanintézet története. 1958-59.

L.MAÉ

L'huillier István

- Csehi, 1865. jan. 25. – Kassa, 1931. febr. 4.): kertész.

- két kertészeti könyve Kolozsváron jelenik meg az Erdélyi Gazdasági Egylet kiadásban.

- első műve a „Konyhakerti magvak termelése” 1894, ebben 43 konyhakerti növény magvainak gyakorlati termelését írja le.

- második könyve 1904-ben szintén Kolozsváron jelenik meg az E.G.E segítségével, címe”A káposztafélék termesztése” amiben részletes lírást ad a népi hagyományokat is figyelembe véve ,s gyakorlati módszereket ad a káposzta termesztésére.

L.MAÉ

Lónyai Ferenc

-Pazony, 1861. jan. 8. – Bp., 1945. ápr. 11. jogász, borászati szakember.

- munkája során jön létre a Dicsőszentmártoni közpince.

Főbb munkái melyek hatással voltak az erdélyi szőlő termesztésre és borászatra.:

- Jelentés a filloxeraügy tanulmányozásáról Franciaországban (Bp., 1889);

- A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvény magyarázata (Bp., 1893);

-La viticulture en Hongrie (Bp., 1900); Szőlészeti és borászati közigazgatás (Bp., 1913);

-Mire ügyeljünk a szőlővesszők és a szőlőoltványok beszerzésénél? (Bp., 1937). –

L.MAÉ

Lőrinczi László

-Felsőórakos, 1898. okt. 27. – 1981. okt. 24. Székelykeresztúr – egyházi író, mezőgazdasági szakíró.

-középiskolát Székelykeresztúron végzett; háború, majd hadifogság után gazdamérnöki pályára készült, azonban mivel közben megszűnt a magyar mezőgazdasági oktatás, a kolozsvári Unitárius Teológiát végezte el.

-utána missziós szolgálatra megy Clevelandbe, az Amerikai Egyesült Államokban élő unitáriusok közé. Chicagóban mélyül el barátsága a világ körüli útját járó Balázs Ferencsel, akivel együtt hallgatta a teológia nyári szemeszterét (1926).

-az ő hatására iratkozott be a Massachusetts állambeli amhersti gazdasági egyetemre, ahol baromfitenyésztést, méhészetet és kertészetet tanult.

-hazatérése után Kiskadácson lelkész (1927-41),

-a székelykeresztúri gazdasági iskola előadója, az Unitárius Gimnázium vallástanára, majd igazgatója (1941-48). Nyugalomba vonulásáig Ürmösön lelkész (1948-73).

-nevéhez fűződik Románia első baromfitenyésztő szövetkezetének, az Avikultúrának a megalapítása (1931),

-amit hasonló vállalkozásai követtek a korszerű állattenyésztés és gyümölcsstermesztés meghonosítására.

- első írása a Mezőgazdasági Szemle hasábjain jelent meg (1931).

- Ugyanekkor Székelykeresztúron saját költségén kiadta első szakkönyvét, ezt követte *A tyúk nem hibás!* c. ÁGISZ-kiadványa (1936).

Már nyugalomba vonulása után fogott hozzá a Balázs Ferencre vonatkozó emlékezések összegyűjtéséhez. Az író húgával, Bélteky Lajosné Balázs Ibolyával folytatott levelezése segítségével egybekerült anyag *Mások Balázs Ferencről* c. kéziratát, valamint a saját baráti emlékezéseit tartalmazó *Az én Balázs Ferencem* c. készülő munkát azonban a diktatúra alatt elkobozták, s ezek máig sem kerültek elő.

Önálló kötetei:

A haszontyúk-tenyésztés mint mellékfoglalkozás (Székelykeresztúr 1931);

A tyúk nem hibás! (Hasznos Könyvtár, Brassó 1936);

Belterjes háztáji tyúktenyésztés (1973); Baromfiudvar (1977).

L. RMIL

Mádai Izidor

-Pest, 1839. július 26. – Budapest, 1925. április 3.) miniszteri tanácsos, közgazdasági író.-

-1867-ben Arad megyében bérel birtokot,de ezután részt vesz a közéletben is.

L.MAÉ

Márki Alpár

-Temesvár, 1930. febr. 19. – 1984. dec. 10. New York – természettudományi szakíró.

- Márki Zoltán öccse. Középiskolát a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban végzett (1949),

- a Bolyai Tudományegyetem természetrajz szakán szerzett diplomát (1953),

-Kolozsvárt a Román Akadémia fiókjának tudományos kutatója, a természettudományok doktora (1974).

-innen 1978-ban a tordai mezőgazdasági kísérleti állomáshoz helyezték át. Mivel kényszerű "gyakorlati" kihelyezése az alap kutatásokról való lemondással járt, 1983-ban az Észak-amerikai Egyesült Államokba távozott, ahol tudományos munkássága közben sugárfertőzés áldozata lett.

Tanulmánya jelent meg *A Magyar Autonóm Tartomány mezőgazdasági övezeteiről* (Vörös Zászló, Mv. 1957). Magyar nyelvű ismeretterjesztő cikkeivel A Hét hasábjain jelentkezett. Tapasztalatait *Kísérletes evolucionista kutatások* c. tanulmányában a Korunk számára foglalta össze (1972/3), megállapítva, hogy a különféle gének mutációs képessége ugyan nem azonos, de mind elméletileg, mind gyakorlatilag jogosan beszélhetünk a gének megváltozási irányának valószínűségéről mutábilis színgének esetében.

L. RMIL

Márton A. Géza

- Guradobrán született 1904, Márton A .Géza erdélyi magyar agrármérnök, mezőgazdasági szakíró,főiskolai oktató és rektor.

L.Márton Antal

Melegh Béla

-1885.április 16 Temesvár-1935.július 16 Bp. mezőgazdasági géptervező.

- ő tervezte az első gőzlokomotívval hajtott favázás gabonacséplőt. Ezt 1879-ben állítja ki Székesfehérváron.

L.MAÉ

Mezei Sándor

Tatrag, 1919. jan. 17.- mezőgazdasági szakíró.

-a brassói Róm. Kat. Gimnáziumban érettségizett (1938),

- Kolozsvárt mezőgazdasági főiskolát végzett (1944. Szász Pál EMGE-elnök ajánlatára meghívták tanárnak a csombordi téli gazdasági iskolához, melynek 1949-től három és fél évtizeden át igazgatója nyugdíjazásáig (1983).

-Életművét iskolaszervezőként alapozta meg. Az Erdélyi Hegyalja szőlészeti és borászati iskoláját országos hírű középfokú intézetté fejlesztette. "A téli gazdasági iskolát 1935-ben elindító Nagy Endre pedagógusi egyénisége és Veress István kertészeti munkássága mellett – írja Csávossy György – mindenekelőtt az ő emberi értékeinek köszönhető, hogy Csombord jó húsz éven át viszonylag háborítatlanul élhette virágkorát, miközben másutt már rég folyt az elsorvasztás."

-Olyan korszakban is biztosította a magyar nyelvű szakoktatás feltételeit, amikor a diktatúra már elrendelte annak teljes felszámolását. Minisztériumi szakfelügyelőként (1958-64) Erdély-szerte sokat tett az alsó- és középszintű magyar mezőgazdasági oktatás hálózatának működéséért.

Kötetei:

-*Szőlőtermesztés* (Csávossy György, Horváth Ödön és Szász József tanártársaival, 1957);

- *Borászat* (Csávossyval és László Gyulával, 1963);

-*Szőlészeti és borászati kézikönyv* (Csávossyval és Kovács Adorjással, 1974).

L.RMIL

Méliusz Juhász Péter -153?--1572

-Herbárium c. műve két almafajtával 1578-ból

L. Nagy-Tóth Ferenc

-1556 tavaszán érkezik Erdődre-Szatmár megye- ahol Báthori Györgyné veszi gondozásba-

-, ...a magyar agrártörténethez a jóval halála után a Kolozsvárt 1578-ban kiadott „Herbárium .Az fáknak,füveknek nevekről,természetükről és hasznairól. Magyar nyelvre és ez rendre hozta az doctorok könyveiből az Horhi Melius Peter „című műve köti. Ez az első magyar nyelven írt természettudományi mű. 376 lapján,233”szakaszban” mintegy 450 növényfaj gyógyászati alkalmazását tárgyalta úgy ,hogy közben 1236 magyar növénynevet örökített meg. „

-, különösen a főúri kertekben termesztett zöldségek,„fűszer és gyógynövények ismertetése terén nevezhető forrásértékűnek.”

L.MAÉ

Méri István.

-Abony, 1911. szept. 1. – Bp., 1976. dec. 13.): régész.

- a kolozsvári Erdélyi Tudományos Intézet segéd tisztje (1942),

- négy félévet végzett el a kolozsvári tudományegyetemen (1942–44).-

- érdeklődése Erdélyben a magyar középkori régészet felé fordult. Több ásatáson vett részt Kolozsvárott és a Borsavölgyben, ezeket részben ő maga szervezte és vezette. Ekkor fordult figyelme a középkori magyar nép tárgyi és szellemi hagyatékának kutatása felé.

- részt vett az intézet komplex falukutatásaiban, amelyek a magyar szellemi élet úttörő vállalkozásai közé tartoztak. A Kolozs megyei Borsa völgyében végzett nagyszabású történeti, településtörténeti, földrajzi, régészeti, néprajzi, népzenei, szociológiai, nyelvészeti stb. vizsgálatokat.

- 1942-ben végezte el a kidei református templom körül XII-XIX századi temető feltárását. Az ásatás új megvilágításba helyezte a vidék benépesedését és középkori történetét-régészeti leletek mintegy három évszázaddal megelőzik a községre vonatkozó első írásos emlékeket-fontos viselettörténeti és embertani stb. adatokat szolgáltatott.

-1943-ban László Gyula kezdeményezésére Kolozsvár főterén végzett ásatást.

- Csomafája községben Székely Zoltánnal egy romai villát tár fel.

L.MAÉ

gróf Mikes Ármin

-(1868-1944).” - a háromszéki gazdasági élet egyik előmozdítója., Háromszék Megye Iparfejlesztő Bizottságának kezdeményezője volt. Szövőüzemet és fakitermelő cégeket, fűrésztelepet és gyufagyárat alapított.....” Mintagazdasága, lótenyésztete, kertészete, gyümölcsöse messze földön híres volt.

L. Bicsok- Orbán

Mikó László,

-*oroszfáji* Jedd, 1897. jún. 22. – 1983. szept. 27. Marosvásárhely – -gazdasági szakíró. István apja.

- középiskolát a marosvásárhelyi Róm. KatFőgimnáziumban (1915), jogot a Ferenc József Tudományegyetemen végzett (1919). Nyárádszentlászlói családi birtokán gazdálkodott. Az EGE és az OMP vezetőségi tagja, a Maros megyei Földműves Szövetség elnöke, a Hitelszövetkezetek Szövetségének igazgatósági tagja.

- A II. világháború után részt vett Szász Pál oldalán az EMGE újjászervezésében. A kommunista hatalom idején előbb kényszermunkára küldték a békási munkatelepre (1952-53), majd egy politikai perben elítélték és börtönbe vetették (1957-64).

Az Erdélyi Gazda szerkesztőbizottsági tagja.

L.RMIL

Mille Géza

-Magyarmacskás,-Kolozs megye- 1887. máj. 14. – Győr, 1959. szept. 20.: mezőgazdász,szakíró

- mint okleveles gazdatiszt a mezőtelegdi –Bihar megye-gazdaság vezetője-

- fő munkája : Gyakorlati gazdalexikon I.II. (Bp., 1927).

L.MAÉ

Milótai Ferenc.

-Szakíró, jószágigazgató. Legjelentősebb munkája a „Gazdasági Katechesis „Kolozsvár 1832-1833

I. része-A földművelés és gazdasági növények termesztése

II. része -A baromtartás

- Következő füzet “ A méhészet kérdésekre és feleletekre felszabva” .Kolozsvár 1833

- harmadik munkája” Az erdélyi gazda kézikönyve „a gazdaságot alaposan tanulni igyekvők számára:Írta és kiadta Harmincz évi tettleges gyakorlatiáság után” Nagy Enyed 1838.

L. Csávossy

-Milotai Ferenc: Az erdélyi gazda kézikönyve (1838) című, ugyancsak kétkötetes munkája kitűnő forrás mindazok számára, akik Erdély földművelésével foglalkoznak.

L.MNL.Balassi Iván

Modrovich Ferenc

-Magyaróvár, 1887. ápr. 28. – Sopron, 1947. júl. 15.): erdőmérnök, egyetemi tanár.

-1911-ben a besztercei -Beszterce-Naszód megye- Erdőigazgatósághoz helyezteti át magát.Itt készítette a Beszterce –völgyi erdei vasút terveit,majd a vasútépítési kirendeltség vezetője lett.

-1918-ban a lugosi erdőigazgatóságon kapott beosztást

L.MAÉ

Moesz Gusztáv

-Levkóczi és késmárki -Körmöcbánya, 1873. október 21.

Budapest, 1946. december 8. botanikus, mikológus, muzeológus.

A magyar mikológia (gombatan) egyik legkiválóbb művelője volt, munkásságának köszönhető a magyarországi mikro- és makrogombaflóra átfogó ismerete. 1945-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt.

- tanári oklevelét 1897-ben szerezte meg, majd 1899-től abrassói főreáliskolában tanított természetrajzot 8 éven keresztül.

- Brassóban fordul az érdeklődése a virágtalan növények felé. Itt írja a Brassó állóvizeinek mikroszkópikus növényzete” és a „ Brassó vidékének levegőn és folyóvízben élő moszati c. dolgozatait amelyekkel a tudományos világban elismerést nyer,ugyanis bennük egy magasabb szervezettségű növény ,az Aldrovanda vesiculosa felfedezése és leírása kiemelkedő tudományos eredmény.

- a Brassó közeli Rétyi Nyír növényvilágát kutatva fedezi fel páratlanul érdekes növényvilágát és teszi közzé. A Rétyi Nyír fajai ma is az ő gyűjtései révén vannak reprezentálva a Természettudományi Múzeum Növénytárában.

- Moesz Gusztáv 1908-ban több nagy köz- és magángyűjtemény anyagát átnézve Kitaibel, Borbás és Simonkai herbáriumban őrzött példányain felismerte, hogy azok nem azonosíthatók a Földközi-tenger mellékén elterjedt patkósmagvú látonyával. Ezért a magyarföldi példányokat *Elatine hungaricának* nevezte el és „Magyarország Elatine-i” címen védte meg doktori értekezését Kolozsváron.

-Ő figyelte meg először Magyarországon az egres amerikai lizstharमतát.

Főbb művei :

-Brassó állóvizeinek mikroszkópikus növényzete, Brassó, 1902.

-Adatok az Aldrovanda vesiculosa L. ismeretéhez, Budapest, 1907.

-Néhány bevándorolt és behurcolt növényünk, Budapest, 1909.

-A rétyi Nyír növényzete, Budapest, 1910.

-Magyarország gombaflórája – Fungi Hungariae I–IV., Budapest, 1925–1941

L.MAÉ

Rudinai Molnár István.

-1902-től Rudinai Molnár

Esztergom, 1850. febr. 7. – Bp., 1920. okt. 19. pomológus és szőlész, kertészeti szakíró.

- megszervezte a kertészeti és szőlészeti kutatás első intézeteit, az Ampelológiai Intézetet

- a Tyej-i –Hunyad megye- gyümölcskísérleti telepet,

- átszervezte az iskolai szakoktatást. Szervezte a korszerű gyümölcsosztályozást, csomagolást, értékesítést. Fiatal szakembereket küldött külföldre, hogy tanulmányozzák a gyümölcsértékesítési módszereket.

- javasolta, hogy az állam pálinkafőzőket, aszalókat, cidermalmokat kölcsönözzön a termeszőknek. Déván állami konzervgyárat hozott létre.

Főbb munkái:

- Az okszerű borászat népszerű vezérfonala (Bp., 1877);

- A szőlőművelés és borászat kézikönyve (Bp., 1883);

- Szőlőművelési káté (Bp., 1885);

-A fatenyésztés... (7 kiadást ért meg, Bp., 1898);

-A mezőgazdasági gyümölcsstermelés és értékesítés (Bp., 1899);

- Magyar pomológia I-V. füzet(Bp., 1900, francia nyelven is);

-A nemes fűz művelése (Bp., 1902);

- Gyakorlati gyümölcsstermelés (Bp., 1913);

- A kisgazda teendője (Bp., 1916.).

L.MAÉ

Monostori Károly

- Dés, 1852. nov. 7. – Bp , 1917. jún. 1.: állatorvos, szakíró

- gyermekkorát,Désen töltötte,elemi és középiskoláit is Désen járta ki..

-1878–ban Temes megyében kiütött a keleti marhavész, amelynek elfojtására Dubovác községbe küldték. Utána Vulkánba küldik.

-1878-ban Nagy-Küküllő vármegye . központi állatorvosa.

Főbb munkái: /Szakmai cikket írt az” Erdélyi Gazdába”/

-Az állatok ragályos betegségei és a védoltás (Bp., 1887);

- Könyv az egészséges állatok gondozásáról (Bp., 1893);
- Állatgyógyászat (Bp., 1896);
- Házi állataink egészségének fenntartásáról (Kolozsvár, 1899);
- Ebtenyésztés (Bp., 1909).

L.MAÉ

Mózes Pál

-Gyula, 1913. febr. 13. – 1982. máj. 9. Kolozsvár – mezőgazdasági szakíró. Mózes Magda testvére. Főiskolai tanár.

-Középiskoláit Lippán és Brádon kezdte, a székelyudvarhelyi Róm. Kat. Főgimnáziumban érettségizett (1931).

- Iași-ban jogot, a chişinăui egyetemen mezőgazdaságtant hallgatott, végül a budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem mezőgazdasági karán szerzett oklevelet (1941).

- Besztercén növényegészségügyi körzetvezető, az MNSZ központi sajtó- és propagandaosztályának munkatársa Kolozsvárt (1945),

- a Falvak Népe mezőgazdasági szerkesztője. Szaktanár a nagyenyedi Bethlen Kollégium tanítóképző intézetében (1946), tanügyi főfelügyelő (1947-48),

-a kolozsvári Dr. Petru Groza Mezőgazdasági Főiskola magyar tagozatának növénykörtani tanára, majd a rovtartani tanszék vezetője nyugalomba vonulásáig (1949-73).

L. RMIL

Muzsnai Géza

-Kercsed, 1865. aug. – Arad, vm., 1935. nov. 19.: erdőmérnök

- állami szolgálatát 1886-ban kezdte a Lippai Főerdőhivatalnál a mintegy 65.000 hektáros állami birtokon, ahol megismerkedik a középhegységi és a Maros menti síksági tölgyerdők kezelésével.

- 1901-ben Kolozsvárra helyezték, ahol átvette a kolozsvári erdőrendezőség vezetését.

L.MAÉ

Mühle Vilmos

- Kulm, 1845. szept. 21. – Temesvár, 1908. szept. 15.: kertész

-1866-ban Temesvárra ment s a Niemetz-kertészet főkertésze lett.

-1875-ben önállósította magát, kereskedelmi kertészetet, magkereskedést és virágüzletet alapított. Foglalkozott növényhonosítással és magtermesztéssel s termékeiből jelentős mennyiséget exportált. Idézet:”a temesvári Mühle –féle szegfűmagvak

métermázsára özönlöttek külföldre s különösen Amerikába is, mert a figyelmes tenyésztő csodás szegfűvirágzást termelt az erős déli magyar napsugár áldásos hatásával”

- 1885-ben holland tulipánjai sikeresek voltak.

- 1885-ben kezdett rózsatermesztéssel foglalkozni, s több távoli rózsafajt honosított meg hazánkban. A rózsatermesztés népszerűsítésére 1887-től 1899-ig kiadta a Rózsa Újságot. Idézet:”A temesvári rózsatelep elképzeltetlen szín pompával országos hírre tett szert és évente százával, sőt ezrivel keresik fel a rózsakedvelők és rózsaszakértők”

- termesztett nagy szeretettel és nagy sikerrel Dahliát, Crysanthemumot, és Cannát.

- később érdeklődése a gyümölcsfák és más haszon növények felé fordult, -a Temesvár erzsébetvárosi telepén a 138 katasztrális holdból 113 k.hold faiskolát tartott fenn, 15 holdon az európai hírességű rózsakertészet virágzott, és 10 holdon honosítható exotikus növények.

-Mühle Vilmos a magyar kertészet megújítója volt.

Munkáiból:

-Mühle Vilmos tanácsadója a kertművelésben (Temesvár, 1905 -évente kibővítve újra kiadja)

-Termelvényeiről katalógust ad ki 1904-ben a „ Mühle féle őszi termesztvények”. Bp. címmel.

L.MAÉ

Nadányi János

-(1843-1707)

-református lelkész , történetíró és fordító.

- „1666-ban a nagyenyedi református kollégiumban a logika és a héber nyelv tanára lett.

-1671-től egy ideig Nagyváradon tanítókodott,…”

Főbb művei:

- *Florus Hungaricus...* (Amszterdam, 1663)

-Lefordította Antoninus Mizaldus orvos művét: *Kerteknek gondviselésekről, ékítésekről, oltásokról, a Fűveknek orvos hasznaikról, Gyümölcsök tartásokról* (Kolozsvár, 1669)

L. Wikipedia

Nagy Endre

Kutyfalva, 1883. nov. 25. – 1969. ápr. 18. Székelyudvarhely – gazdasági szakíró.
Nagy Géza testvére.

-középiskoláit a marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte (1902), ezt követően a kolozsvári Gazdasági Akadémián szerzett okleveles gazdaképesítést (1905). Közben (1904-05) a kolozsvári egyetemen jogot is hallgat, de tanulmányait itt csak 1909-13 között folytathatja, s a háború és hadifogság után, már az I. Ferdinánd Egyetemen szerzi meg az államtudományi doktorátust (1923).

1905-1909 között a lévai Schöller-uradalomban segédtsízt; 1909 őszén a kolozsvári Magvizsgáló Állomáson dolgozik, majd 1910-től– a Szolnok-Doboka megyei Gazdasági Egylet segédtitkára, majd titkára; a hatalomváltozást követően az egylet újraszervezője. Közben uradalmi tanácsadója a mezőzáhi és bethleni mágnásbirtokoknak; alkalmi jégkárbecslő egy biztosítási részvénytársaságnál.

Miután az 1929-es román szakoktatási törvény lehetőséget biztosít rá, 1931-ben elvállalja az unitárius egyház által alapított székelykeresztúri téli gazdasági iskola igazgatói tisztét, majd Majláth Gusztáv püspök kérésére segít a radnóti (1932) és a kézdivásárhelyi (1933) római katolikus gazdasági iskolák létrehozásában. 1935-ben megszervezi a Bethlen Kollégium mellett indított csombordi téli gazdasági és szőlészeti iskolát, s annak még az államosításon (1948) és nyugdíjazásán (1952) is túl, 1954-ig igazgatója, tanára.

A II. világháború évei újabb megpróbáltatásokat jelentenek számára: mint a dél-erdélyi magyarság jeles értelmiségi személyiségét, többször letartóztatják, 1944. augusztus 23-a után internálják. Hazatérve mégis sikerül újraszerveznie a háborúban megviselt csombordi szakiskolát, eltüntetnie a sebeket. 1946-48 között igazgatói és tanári munkáján kívül az erdélyi magyar gazdasági iskolák minisztérium által kinevezett felügyelőjeként is dolgozik. Nyugdíjasként, 1954-ben költözik át Székelyudvarhelyre, ahol néhány évig még tanít az ottani mezőgazdasági szaklíceumban.

1921 után szerkesztője a Szolnok-Doboka Vármegyei Gazdasági Egylet hivatalos közlönyének, a Désen megjelenő Egyleti Értesítőnek, 1930-33 között a Dicsőszentmártonban kiadott Mezőgazdasági Szemlének (amelynek azután is munkatársa marad). 1941-44 között felelős szerkesztőként jegyzi a Nagyenyeden is megindított Erdélyi Gazdát, a dél-erdélyi magyarság egyik legfontosabb – nem csupán gazdasági, hanem művelődési – folyóiratát.

Az Erdélyi Gazda számára írja, s a lapban folytatásokban jelenteti meg *A gazdakörök szervezéséről és vezetéséről* c. munkáját (Kv. 1926; II, bővített kiadása 1929) és *A cukorrépa termelése* c. könyvét (Kv. 1926). Gazdasági iskolai tapasztalatai összegződnek Szász Ferencsel írt átfogó munkájában, a *Gazdatudományban* (Kv. 1936; II. kiadás 1937), amely tankönyv és gyakorlati kézikönyv is egyszerre, amint alcíme jelzi: "Kézikönyv gazdasági iskolák és haladó gazdák számára".

L.RMIL

Nagy Ferenc ürögdi

-Sajószentendrás _Beszterce –Naszód megye-1804 március 8- 1876 február 27
Kolozsvár -Biharból származik, alsó és középfokú iskoláit Marosvásárhelyen végzi-

-lelkész ,kertész,borász és tanár, aki...” gyümölcs és szőlő nemesítésével foglalkozott..... az erdélyi gazdasági egyesület megalakulásában, főrésze van 1844-ben.....itt titkárnak választották..... 1845 után Erdélyt beutazva,a gyümölcs-nemesítés és fejlesztésén fáradozva ,számos munkát s évkönyvet adott ki,így az erdélyi gyümölcsfajokról,Erdély borászatáról,dínnyészetéről,szőlő ,gyümölcs iparáról,ezek főleg a batul és pónyik almáival s oltványival, külföldön is nagy hírt szerzett.

- Művei: Értesítés és még valami a Kolozsvári gyümölcskiállításról a Kolozsvárt 1852 decz napjaiban tartott gyümölcs-kiállításról. Kiadta.... a kiállítás rendezője Kolozsvár 1853.

-Mit termessen a Torda-Aranyosi borvidék szőlésze,hogy szőlőiparával jólétre jusson? Kolozsvár 1875 Tíz arannyal jutalmazott pályamű.

Egy általa létrehozott körtefajt az ő nevééről nevezték el.

-Nagyon sok szakmai cikke jelent meg pl a Kolozsvári Hírlapban Gyümölcsfatermesztés 1852 ,más szaklapokban:Nagy-Enyededen a helyi és vidéki gazdasági állapotok és fejlődések megvizsgálása 1856-57,Erdély borászatáról 1871,A szőlő pusztulása Erdélyben 1874,Almák,körte 1863,Egy szó a szőlőrüggyel való szaporításhoz,Karikás vagy tökés művelés ? 1864,Gazdasági tudósítások Erdélyből ,Erdély gyümölcsösei 1865,Gyümölcsészeti küzdelmek Erdélyben,Havasi vadoncz, Muntinescu alma 1865, Marosszék gyümölcsei ,Mádai kormos,Jeges tányér-alma 1865,Transylvania körte,Erdély borászata,melyből mi is tanulhatunk 1866,Erdélyi ős gyümölcsfajok ismertetése 1861,Egy szőlőtelep a Keresztesmezőn. 1870,Kis József gyümölcsöse Csáklyán 1869 ,Erdély dinnyetermesztése 1869 és más cikkek.

Itt született ürögdi Nagy Ferenc testvéröccse Nagy János 1818-ban,elhunyt 1865 november 20-án Kolozsvárt,. az Erdélyi Gazdasági Egyesület titkára .1860-ban.

Mezőgazdasági,szőlészeti , gyümölcsészeti cikkei a Gazdasági Lapokban 1860-1860,Erdélyi Gazdasági Egyesület,A repce a Kertész Gazdában 1860-1861-ben,Lucas Eduard közleménye az erdélyi gyümölcsfajokról 1860,Kertmunkásokat képző intézet Palotán 1862,Állattenyésztési mozgalmak Erdélyben 1865.

L .Wikipédia

Megalakulásától az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület tagja, 1854-től 1860-ig titkára. Megalapította az Egyesület kolozsmonostori gyümölcs- és szőlőisk.-ját. Sokat tett a hazai gyümölcsfajták megmentéséért nemesítéséért..... Cikkeket, tanulmányokat közölt a Gazdasági Lapokban, a Falusi Gazdában, Kertész Gazdában, Borászati

Füzetekben, az Erdélyi Gazdasági Egyesület Évlapjaiban. – F. m. Mentor (I – II., Kolozsvár, 1842 – 43); Pálinkaveszély (Kolozsvár, 1843).

L. MÉL

Nagy Ferenc“ Itt sem állapodott meg, gazdasági hátramaradásunkat tapasztalván, igyekezett e téren is üdvös reformokat kezdeményezni, azért irodalmi működését kiterjesztette a gazdaság terére is s buzdító czikkeivel résztvett az erdélyi gazdasági egyesületnek már megalakulásában is 1844-ben. A midőn pedig 1849-ben az önkényuralom azt is beszüntette, minden erejét megfeszíté, hogy azt ismét életre keltse s midőn végre hosszas utánjárás után sikerült 1854-ben azt újból feléleszteni, az újra alakult egyesületnek titkárává választatván, annak igazán éltető lelkévé lett s nemcsak az egyet évkönyveit s számos más szakkiadványait szerkesztette; hanem beállította, rendezte és gondozta annak kolozsvári szőlő- és gyümölcsfa-iskoláját; Kolozsvártt és más vidéki városokban, gyümölcs-, bor- és állat-kiállításokat rendezett. 1854-től kezdve minden évben – mint egyleti titkár és a szemle-bizottság elnöke – beúta Erdély bor- és gyümölcs-termő vidékeit; hasznos útastás és oktatóssal látván el a termelőket, a központon pedig az ily tanulmányútjai alkalmával tett észleleteiről és a szükséges gazdasági reformokról oly becses előterjesztéseket téve, melyek gazdasági szakirodalmunkat igen sok becses ismeretekkel gazdagíták s az e téren létrejött haladásnak nem egyszer váltak kiindulási pontjaivá. Ezen szakközlönyi működése mellett számos önálló munkával is gazdagítá gazdasági irodalmunkat, irt a többek közt *az erdélyi gyümölcsfajokról, Erdély borászatáról, dinnyészetéről, szőlő- és gyümölcs-íparáról* stb. Lankadatlan tevékenysége – melyet a szőlészet és gyümölcsészet ugy elméleti, mint gyakorlati terén is kifejtett – nemcsak itthon, hanem a külföldön is figyelmet keltett s a külföld leghirnevesebb pomologusai keresték a vele való érintkezést s főleg a kiváló erdélyi almafajok: a pojnik, batullen stb. oda való eljuttatása és honsítása által neve annyira ismeretessé és tiszteltté vált, hogy Belgium híres gyümölcs-tenyésztője, dr. Jonkhe egy általa létrehozott körtefajt Nagy Ferencz nevééről nevezett el.

Országos működése közepett nem feledkezett meg az ő kedvelt Tordájáról sem, kezdeményező és fő-főtényező volt abban, hogy a 60-as évek végén megalakult a *tordai gazdasági egyesület*, a mire a lendületet, egy az alakulást megelőzőt s kiválóan sikerült tordai gazdasági kiállítással adta meg s az ez alkalommal létesített egyesületnek élte végéig legbuzgóbb és áldozatkészebb támogatója és e város és vidék gazdasági fejlődésének egyik főfaktora volt, nemcsak a közélet, hanem a gazdaság terén is, mert nyugalomba vonulta után legtöbbet Tordán tartózkodván, minta-szőlészetete és gyümölcsészetete által legtöbbet tett arra, hogy Torda lakói a virág-, gyümölcs- és szőlőtenyészetet megkedvelték, ő honosította ott a nemesebb gyümölcs- és szőlőfajokat, azok a várost minden oldalról bekeretelő gyümölcsösök és szőlőkkel díszített hegyek, az ő legszebb, soha el nem hervadó koszorúját képezik s Torda viruló rózsás kertjei illatárjaikkal neki is tömjéneznak, az ő sirja körül is bebalzsamozzák a légkört, hisz sirja ott domborul e szőlők és gyümölcsösök árnyában, miután végkivánsága szerint az ő kegyelt Tordáján, kedvelt, maga ültette *ótárczai szőlőjében* helyezték örök nyugalomra.

Halála 1876. február 27-én következett be Kolozsvárrt. Temetése már ott nagy részvét mellett történt meg; Torda város és az ottani gazdasági egyesület népes küldöttség által képviseltette magát s küldte el koszorúját, mely mellé gr. Mikó Imre – mint az erdélyi gazdasági egyesület elnöke – az egylet díszes koszorúját a boldogult koporsójára e szavakkal helyezte el: *Az erdélyi gazdasági egyesület ezen egyszerű, de nem kevésbé őszinte jel által kívánt legfáradhatatlanabb, legmunkásabb vezértagja érdmeinek elismerésül áldozni.* Tordán február 28-án, a város és vidék egybesereglett lakosainak nagy részvéte és őszinte fájdalma mellett temettetett el önválasztotta nyughelyére, hol koszorúját minden tavasszal felújítja az ő általa plántált nemes válfajú gyümölcsfák virágözöne. Ő a természet hű barátja volt s az nem mulasztja el, önmagától újuló, mindig virító, élőkoszorújával körülfonni a nemes emberbarát, hasznos honpolgár és a természet hű barátjának – honfitársai kegyelete által is körülölelt – sírhantját.”

L. Orbán Balázs

Megjegyzés : A MAÉ szerint Tordán hunyt el és ott is volt eltemetve az ótárcai szőlőben,de 1909-ben Kolozsvárra szállították földi maradványait. S feltehetően a Házsongárdban nyugossa örök álmát.

Kiss Károly

-1845-től szerkeszti az egyesület naptárát, szervezi az egyesült gyümölcs, szőlő, bor, termény és állatkiállításokat.

- nevéhez fűződik az egyesület gyümölcsfa és szőlőiskolájának a megszervezése.

-1854-1859 között mintegy 250.000 gyökeres illetve sima vesszőt oszt szét a szőlősgazdák közt.

- bejárta Erdély legfontosabb gyümölcstermő helyeit és legnevesebb borvidékeit-Küküllő vidéke, Szilágyság, Érmellék, Torda-aranyos, Arad-Hegyalja-

- kiemelkedik az „Erdélyi ősi gyümölcsfajok” című írása-

- az erdélyi és külföldi fajtákból 500 gyümölcsfajtát gyűjtött össze és szaporította a gazdák számára.

- Nagy Ferenc munkájából megtudjuk ,hogy az 1870-es évek a Fehér boros,a Járdovány,a Kövérszőlő, a Somszőlő(Furmint)a Hóvíz, a Piros boros,(Rózsaszőlő),a Sárfehér, és a leányka terjedt el a legjobban Erdélyben.

- kívánságára Tordán az ótárcai szőlőben gyümölcsfái közé temették.

L .MAÉ

- „N a g y F e r e n c z , Magyarország gyümölcsészete. c. munkájában a Paris alma név alatt a „Hosszú szárú,” „Kurta szárú,” „Tök” — és „Szeplős paris” válfajokat mutatta be rövid leírásban és színes képekben is’. - jegyzi meg Bereczki Máté a Gyümölcsészeti vázlatok II.kötetében.

Nagy Lóránd

-Debrecen, 1890. okt. 23. – Keszthely, 1971. ápr. 1.: agrárökonómus, c. egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok doktora (1971)

-1914-ben jogi doktori címet szerez Kolozsváron

- gazdatiszti munkásságát Csekonics Endre zombolyai uradalmában kezdte. Előbb segédtsízt majd intéző.

-1918-ban a Csekonics birtok központjába Budapestre kerül gazdasági titkárnak ahol 6 évet dolgozik.

-Doktori értekezése:Földjáraadék kézirat Kolozsvár 1914.

L.MAÉ

Nagy Miklós

-Torda, 1913. máj. 3. – 1988. ápr. 29. Kolozsvár – mezőgazdasági szakíró, szerkesztő.

- szülővárosában román középiskolát végzett (1930),

- a kolozsvári Mezőgazdasági Intézetben agrármérnöki oklevelet (1935)

-állattenyésztő mérnöki szakképesítést (1936) szerzett.

-pályáját helyettes tanárként a csombordi Gazdasági Iskolában kezdte; tanított Székelykeresztúron és a nagyenyedi Bethlen Kollégium tanítóképzőjében.

-közben az EGE támogatásával hathónapos tanulmányutat tehetett Dániába, Németországba és Svédországba, ahol a népfőiskolai és mezőgazdasági szaktanácsadó intézményrendszerrel, a kiegészítő agrárszövetkezeti hálózattal és az akkor legkorszerűbb növénytermesztési és állattenyésztési eljárásokkal ismerkedhetett meg. Ez a tanulmányút tette lehetővé, hogy részt vegyen az 1937-es tejjgazdasági világkongresszuson Berlinben. Az EGE – 1939-től EMGE – titkára lett, az állattenyésztési ügyosztály vezetője. A Bolyai Tudományegyetem közgazdasági karán védi meg az erdélyi szarvasmarhatenyésztésről írt doktori dolgozatát (1946). Kinevezik ugyan a kolozsvári Mezőgazdasági Intézet magyar tagozatának előadó tanárává, de EMGE-beli múltjára hivatkozva hamar megfosztják állásától. Szakközépiskolákban tanít (1949-62). A mezőgazdaság szövetkezetesítése időszakában Széken (1962-64), majd Györgyfalván (1964-69) termelőszövetkezeti agrármérnök. Felkészültségéhez méltóbb munkakörbe csak 1969-ben kerül: a Falvak Dolgozó Népe mezőgazdasági rovatát vezeti, a Mezőgazdasági Útmutató c. mellékletet szerkeszti nyugdíjazásáig (1974).

Első szakmai írása az Erdélyi Gazdában jelent meg (1937), ennek a lapnak főmunkatársa lesz (1937-48) . Pályájának kilencéves EMGE-korszaka tette nevét Erdély-szerte ismertté, amikor is a téli tanfolyamok szervezésével, a mezőgazdasági szakírás művelésével és különböző gazdasági akciók lebonyolításával fejtett ki közhasznú tevékenységet. A rétek és legelők gondozása, szakaszos kihasználása, a célszerű takarmánytermesztés, konzerválás, tárolás, új takarmánynövények termesztése, a

silókukorica bevezetése, silóépítések lebonyolítása, az állványos szénaszárítás, legelő-mintagazdaságok létrehozása, új típusú gazdasági épületek tervrajzainak elkészítése, magas hozamú tenyészállatok beszerzése és terjesztése, kiosztása, tenyésztő társulások létrehozása, a szakszerű tenyészállat-kiválogatás és törzskönyvezés bevezetése tartozott hatáskörébe. Szóban és írásban egyaránt vallotta, hogy a haladás záloga a túllátás a falun és a megyén, a párbeszéd a más körülmények közt, más szemlélettel, más felfogásban dolgozókkal, a nagyvilággal.

Több mint fél századot átfogó szakírói pályájának eredménye 15 önálló és társszerzőkkel írt kötet, harminc-valahány szakkönyv fordítása és félezret jóval meghaladó tanulmány, szakcikk és tudománynépszerűsítő írás. Az EMGE centenáriuma megjelent *Erdély mezőgazdasága* c. tanulmánykötetben (1944) ő írja a szarvasmarha- és bivalytenyésztésről szóló fejezetet. A Bolyai Tudományegyetem Társadalomtudományi Intézete kiadásában megjelent gyűjteményes kötetben elsőnek dolgozta fel az 1945-ös román agrárreform erdélyi vonatkozásait (1946). A Józsa Béla Athenaeum Hasznos Könyvtár-sorozata az ő baromfitenyésztési kézikönyvével indul (1947). A Pap Istvánnal közösen írt, több kiadást megért művei, *A háziállatok takarmányozása* (1956) és *Bivalytenyésztés* (1957) ma is alapvető forrásmunkák.

- Életpályájának csúcsteljesítménye a világ mezőgazdaságára kitekintő könyvtípus megteremtése. Ki nem térve a mindennapos erdélyi valóság kérdései elől, azokat olyan korszakban helyezi világ-összefüggésekbe, amikor az ország mezőgazdaságpolitikájában éppen a világgazdaságban zajló folyamatok tudomásulvétele hiányzott. Bár sokáig nem járhatott külföldre, s nem dolgozhatott a tudományos ismeretszerzést elősegítő munkaközösségekben, a *Pillantás a világ mezőgazdaságára* (1975) és az *Állattenyésztés a nagyvilágban* (1978) mégis a tudományos igényességnek eleget tevő sikerkönyv lett. Nyugalomba vonulása után is a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon és a Kriterion Kiskalauz-sorozatának egyik szerkesztője. Az erdélyi mezőgazdálkodás történetének megírását tervezte, s megkezdett egy Mezőgazdasági Lexikont is, amelynek folytatása a következő nemzedékre maradt.

Munkái: *Baromfitenyésztés a kisgazdaságban* (Kv. 1947); *Az édescirok termesztése és feldolgozása* (Kv. 1948); *Állattenyésztésünk átalakítása* (1949); *A tejtermelés fokozása helyes fejéssel* (névtelenül, 1952); *A háziállatok takarmányozása* (társszerző Pap István, 1956. Átdolgozva 2. kiadás, 1961); *Tej és tejtermékek feldolgozása, vegytana és egyszerűbb vizsgálatai* (társszerző Rajhona János, 1956); *Bivalytenyésztés* (társszerző Pap István, 1957); *Silónövények termesztése, silózás* (névtelenül, társszerzőkkel, 1959); *A tej kezelése a kollektív gazdaságokban* (1963); *Dombvidéki termelőszövetkezetek üzemági egyensúlya* (1970); *Pillantás a világ mezőgazdaságára* (1975); *Állattenyésztés a nagyvilágban* (1978); *Háziállataink egészségvédelme* (Nagy Bélával és Szabó Ferencsel, 1981).

L. RMIL

Nagyszalánczy (Fröhlich) Brunó

-1879.február15 Nagyszalánc-1939.december 31 Bp.erdészpolitikus

-1907 előtt gyakornok Csíkszeredán

L.MAÉ

Nagyváthy János

Miskolc, 1755. január 19. – Csurgó, 1819. február 13. az első magyar nyelvű rendszeres mezőgazdasági munka szerzője.

-kezdettől fogva magyar nyelven írt, hogy széles körben terjessze az ismereteket. Első rendszeres magyar nyelvű munkája *A szorgalmas mezei gazda* címmel 1791-ben jelent meg. Ebben a földek fajtáitól és a talajváltástól kezdve a vetés, aratás, cséplésteendőin át a szőlőművelés, az erdészet és az állattenyésztés kérdéséig a mezőgazdasági termelés minden oldalát feldolgozta.

További munkái: „Magyar házi gazdasszony”, *A Magyar Practicus Termesztő*, *A Magyar Practicus Tenyésztő* és *A magyar gazdatiszt* már csak 1819-ben bekövetkezett halála után jelentek meg

L. MAÉ.

Nagy Zoltán

- Kézdivásárhely, 1927. szept. 8.-

- mezőgazdasági szakíró, egyetem tanár.

- Középiskoláit a kézdivásárhelyi Róm. Kat. Gimnáziumban és a gyulafehérvári Majláth Főgimnáziumban végezte (1947);

- a kolozsvári Mezőgazdasági Akadémián szerzett agrármérnöki oklevelet (1951), majd ugyanott doktorált. 1950-től a Mezőgazdasági Akadémián tanársegéd, majd előadótanár, professzor; 1968-76 között prodékán, 1976-84 között prorektor, ugyanakkor a főiskola folyóiratának (Lucrări Științifice IAC) szerkesztőbizottsági tagja; 1997-től konzultáns professzor.

- kutatási területe elsődlegesen a termesztett növények öntözése, természetes és műtrágyák alkalmazása a mezőgazdasági termelésben (cukorrépa, takarmánynövények, szója), az erdélyi dombvidék talajjavításának módjai és lehetőségei.

Első szakmunkája az Antal Dániellel, Erdélyi Istvánnal, Sebők Péterrel és Mózes Pállal közös *Szántóföldi növénytermesztés és Olajnövények termesztése* (mindkettő 1957-ben). Azóta társszerzőkkel magyar és román nyelven 22 könyvet és főiskolai tankönyvet, közel 150 tudományos dolgozatot jelentetett meg

Magyarul társszerzőkkel megjelent munkái még:

- *A cukorrépa termesztése és magtermesztése* (Antal Dániellel, Kósa Barnával, Koós Györggyel és Mózes Pállal, 1957; második, átdolgozott kiadás 1959);

- *Zöldtrágyázás* (Sebők Péterrel, 1964);

- *Pillangósvirágú takarmánynövények termesztése* (Antal Dániel, V. Cotețiu, Sebők Péter és Mózes Pál társszerzőkkel, 1973),

-Az öntözés gyakorlata (Titz Lajossal, Sipos Györggyel és D. Mureşannal, 1973).

L. RMIL

Naláczy József báró

-Nalácvád 1748 ?--hihetőleg Batizon -Hunyad megye- 1822 április.

-főnemes, testőríró. Az első terjedelmesebb szőlőtermeléssel foglalkozó könyv Erdélyben, mely J.A Chaptail francia orvos és vegyész művének fordítása., címe "A szőlőművelésről, Saptál belső Miniszter munkájából össze-szedezett jegyzések", Kolozsvár 1814.

- Igaz nem szolgál fordítás, nagy érdeme, hogy sok erdélyi példával is szolgál. Szerinte Erdélyben jó borok teremnek. Berkenyesen, Komlódon és Rűtsön., a Tancsi bor, a czelnai Liquor,

L.Csávossy

Nuricsány József

-Szamosújvár, 1860. máj. 28. – Csorvás, 1914. szept. 15.): vegyész.

- Középiskolai tanulmányait a város algimnáziumában kezdte, majd 1878-ban a kolozsvári református kollégiumban végezte be.

- még abban az évben Kolozsváron a Ferenc József Tudományegyetemen tanul

- érdeklődése egyre inkább a víz keletkezésének és összetételének vizsgálata felé fordul.

- munkája-eredményeként váltak ismertté a múlt század utolsó évtizedében: a tordai sósforrások, a „római” és az” akna „ források ásványi összetétele, a vámosgálfalvi -Maros megye-, a tusnádi Hargita megye- ásványos vizek a” főkut”, a”Rezső” és a „Mikes” források analízisei. Ő vizsgálta a málnási-Kovácsna megye-, Sricula „ forrás vizét.

- Beszámolt a torjai szénsavgyár működéséről 1892- mely a Monarchia -területén természetes szénsavforrásból elsőként állított elő folyós szénsavat.

- Tervei alapján készült el a málnásfürdői természetes szénsavat sűrítő gyár, mely másodikként működött az országban, amelyről egyik munkájában "A málnásfürdői szénsavgyár „, 1901 címmel ír.

L.MAÉ

Nyárády Antal

-Marosvásárhely, 1920. jún. 5. – 1982. aug. 21. Kolozsvár – botanikai szakíró, egyetemi tanár, Nyárády Erazmus Gyula fia.

Középiskoláit a kolozsvári Református Kollégiumban végezte (1938), a Szegedről hazatért Ferenc József Tudományegyetemen már mint a Növényrendszertani és

Geobotanikai Intézet gyakornoka Soó Rezső professzornál védte meg *Magyarország vadontermő papaverfajai c. doktori értekezését* (*Acta Bot. Hung. V. kötet, 1942*). *Tanársegéd (1942-43), majd az általános mozgósításkor behívják katonának, hadifogságba esik, s a Donyec-medence szénbányáiban dolgozik. 1947-ben tér haza, két évig középiskolai tanár a kolozsvári tanítóképzőben, majd a kolozsvári Mezőgazdasági Intézet botanikatanára és katedrafőnöke (1949-75). 1949-ben újraszervezi az intézet botanikus kertjét. Ugyanekkor a Román Akadémia kolozsvári fiókjának keretében főkutató, a Notulae Botanicae Clujenses főszerkesztője (1965-75).*

Apja irányításával a készülő monumentális *Flora R. P. R. – R. S. R.* 13 kötetében 12 növénycsalád 85 nemét (293 növényfajt) dolgozta fel, olyan fontos csoportokat, mint a boglárkafélék, mákfélék, pázsitfűfélék, madársóska-félék, mármorkafélék, vasfűfélék, télizöldfélék, kosborfélék. Apja halála után (1966) a nagy mű utolsó két kötetének tényleges szerkesztője. Az értékes Nyárády-herbárium – családi gyűjteményük – a nagyszebeni Brukenthal Múzeumba került.

Közel száz növényrendszertani és geobotanikai tárgyú szakdolgozata főleg hazai román nyelvű folyóiratokban, magyarországi és más külföldi tudományos kiadványokban jelent meg (*Acta Geobotanica, 1941; Acta Agronomica Acad. Sci. Hungaricae, 1969; Acta Botanici Horti Bucurestensis, 1961-62; Revue Roumaine de Biologie, 1964; Contribuții Botanice. Cluj 1967*). Társszerzője volt több román nyelvű egyetemi tankönyvnek. Az Al. Borza nevével fémjelzett etnobotanikai szótár (*Dicționar etnobotanic, 1968*) magyar nomenklatúráját teljes egészében ő állította össze. Kezdeményezésére és szerkesztésében

- munkatársak bevonásával – adták ki a Kolozsvári Mezőgazdasági Egyetem magkatalógusát (*Index seminum Horti Agrobotanici – Cluj, IX. füzet*) és egy másik szakmunkáját (*Notulae botanice Horti Agrobotanici – Cluj, X. füzet*) 1962 és 1975 között.

Magyarul írt, nagyközönségnek szánt könyvei:

-*Szántóföldi gyomnövények* (1952);

-*A méhlegelő és növényei* (1958).

L. RMIL

Nyárády Erazmus Gyula

-Nyárádó, 1881. ápr. 7. – 1966. jún. 10. Budapest– természettudományi szakíró. Nyárády Antal apja.

-a gimnázium alsó osztályait Marosvásárhelyen végezte, a kolozsvári Tanítóképző Intézetben képesítőzött (1900),

-majd a budapesti Tanárképző Főiskola Természettudományi-Földrajz Karán szerzett oklevelet (1904).

Minthogy első tudományos dolgozatainak anyagát (*A galíciai Dunajec felső völgyéről; A növények szövetségéről; A Magas-Tátra flórájáról*) még főiskolás korában a

Tátrában gyűjti és a budapesti Pedagógiai Lapok hasábjain közli (1903-04), a Felvidékre kéri kinevezését. Így kerül a Tátra lábainál fekvő Késmárk gimnáziumába. Az ott töltött hét év alatt már eredeti kutatásokat és szemléletet tükröző tanulmányokat közöl a Botanikai Közlemények és a Magyar Botanikai Lapok c. budapesti szakfolyóiratokban. Társszerzője a *Természetráajz* c. Késmárkon megjelent tankönyvnek is (1909).

-saját kérésére 1911-től áthelyezik Marosvásárhelyre, ahol csakhamar kiadja *Marosvásárhely és környékén élő tavaszi és nyáreleji növények meghatározó könyve* c. munkáját (Mv. 1914). A háborús viszonyok ellenére folytatja flórakutatásait. A hatalomváltás után megírja az első romániai magyar természetrajzi tankönyvet (*Növénytan biológiai alapon*. Kv. 1922), amely "sok tekintetben ma is példaként szolgálhat a kísérleti növénytan oktatására és szakközi munkák megszervezésére" – állapítja meg Szabó Attila a szerző születésének centenáriumán közölt méltatásában.

-1922-től Al. Borza hívására elfoglalja a kolozsvári Botanikus Kert múzeumőri állását. Ekkortól nevéhez fűződik a *Flora Romaniae Exsiccata* c. sorozat kiadása és a világhírű kolozsvári herbárium szakszerű továbbfejlesztése.

-1923-tól főleg az intézet tudományos folyóiratában (Buletinul Grădinii Botanice și a Muzeului Botanic) közli dolgozatait románul, de berlini, zürichi, nagyszebeni német folyóiratokban, később az Erdélyi Múzeumban, Földrajzi Közleményekben, Ifjú Erdélyben, Magyar Népből, Pásztortűzben, Székelységben, a Székely Nemzeti Múzeum Emlékkönyvében (1929) is jelennek meg – részben különnyomatban is kiadott – közleményei a Hargita húsevő növényeiről, a székelyföldi suvadásos hegyoldalokban képződött tavakról, a vízben bővelkedő székelyföldi talajok növényzetéről.

- 1937-ben Csiby Andor Gyilkos-tó-monográfiája közli tanulmányát a Gyilkos-tó és a Békás-szoros környékének növényzetéről;

-ugyanabban az évben saját költségén adja ki Kolozsvárt magyar és román nyelven *A Torda-hasadék*. Monografikus ismertetés c. tudományos munkáját. Ennek rövidített, a nagyközönségnek szánt változata: *A Torda-hasadék nevezetesebb látnivalójának rövid ismertetése* (1938).

-1940 és 1944 között jelenik meg főműve Soó Rezső közreműködésével kilenc füzetben *Kolozsvár és környékének flórája* címmel.

-1942-ben nyugdíjazzák ugyan, de munkáját nem hagyja abba. 1948-ban a Román Akadémia rendes tagjává választják, és megbízzák az ország növényvilágát feldolgozó munkaközösség vezetésével. Ezt a feladatot példás szakmai hozzáértéssel látta el, sőt a legbonyolultabb fejezeteket ő maga írta meg, így a keresztesvirágúakét (amelyért állami díjjal tüntették ki) vagy a szedernemzetség, a fészkesvirágúak ismertetését. A 13 kötetes *Flora R.P.R.-R.S.R.* címszavainak több mint ötven százaléka tőle származik. Közben arra is futott energiájából, hogy megjelentesse románul a Retyezát-hegység növényzetét feldolgozó *Flora și vegetația Munților Retezat* (1958) c. monográfiáját.

Nevéhez fűződik két új növénynemzetség felfedezése és a tudományba való bevezetése: ez a Kis-Ázsiában élő keresztesvirágú *Triplopetalum* genus (1925) és a

Keleti-Kárpátokban megtalált Pietrosia (ma Andryla) nemzetség (1963), továbbá 119 új faj, számos új alfaj, változat, forma és hibrid azonosítása és elnevezése. A Házsongárdi temetőben nyugszik.

L.RMIL

Ifj.Meiszner József

(meghalt 1940-ben) az óvári gazdasági akadémia elvégzése után gazdálkodó lett Erdélyben, előbb, mint főbérő, később, mint kisbirtokos építette ki mintagazdaságát Monó község mellett.

L.Somkúti Gabriella.

Opra Pál (Szentivánlaborfalva, 1911. júl. 1.) – mezőgazdasági szakíró.

-középiskoláit Csíkszeredában végezte (1932).

-egyetemi tanulmányait joghallgatóként a bukaresti egyetemen kezdte, s 1942-ben a Kolozsvárra visszatért magyar egyetemen fejezte be, ahol államtudományi doktorátust is szerzett (1943).

Volt segédjegyző szülőfalujában (1935-40), helyettes szolgabíró Uzonban (1938-40), az EMGE statisztikai ügyosztályának munkatársa, majd vezetője (1940-47). Egyetemi előadó a Mezőgazdasági Főiskolán (1948-75), nyugalomba vonulásáig.

Elsősorban a mezőgazdasági jognak, a vállalatok szervezésének és műszaki-anyagi ellátásának, valamint a termékek értékesítésének kérdései foglalkoztatták.

Első írása, statisztikai elemzés Erdély népességéről az 1930-as években az Erdélyi Gazdák Zsebnaptárában jelent meg (1946). Rendszeres munkatársa volt a bukaresti Állami Mezőgazdasági Könyvkiadó kolozsvári szerkesztőségének

Főiskolai jegyzete:

-*A mezőgazdasági vállalatok tervezése és szervezése* (Kv. 1953); -szerkesztésében jelent meg Budai Ferenc *Szervezési ismeretek a kollektív gazdaságok brigádvezetői számára* (1958) c. munkája.

Kötetei:

-*Gabonabetakarítás és cséplés* (Mezei Sándorral, 1951);

-*Az agronómia kézikönyve* (többekkel, 1954);

-*A kollektív gazdaságok jövedelme*(Benke Sándorral, 1956);

- *A törvényi "Előre" kollektív gazdaság* (Benke Sándorral, 1958);

-*Tervezés a kollektív gazdaságokban* (1959, 1963).

L.RMIL

Ormándy János, Ormándi

-Tömörkény, 1872. ápr. 8. – Bp., 1962. márc. 18. mezőgazdasági szakíró.

-középiskoláit Szegeden kezdte és Temesvárott folytatta.

L.MAÉ

Ormos Imre

-Bp., 1903. máj. 27. – Bp., 1979. febr. 26.: kerttervező, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok doktora (1960), Kossuth-díjas (1962).

-Ő tervezte Nagybánya és Székelyudvarhely főterét 1940-44 között.

L.MAÉ

Paczelt János

- Detenic, Ausztria, 1851 – Debrecen, 1937. jan. 21.: kertész.

- gróf Károlyi György megbízta 1876 után néhány évre, a nagykárolyi kertészetének vezetésével, ahol 1887-ig dolgozott.

L.MAÉ

Paget János.

- 1808 Torpe Satchville-1892 április 10 Aranyosgyéres. Angol származású, magyarrá lett ,mezőgazdász és író.

- fő műve az angol nyelven megírt Hungary and Transylvania London 1839. 1840-től Aranyosgyéresen telepedik le és gazdálkodik. A mezőgazdasági újítások kovásza. Mezőgazdasági gépeket hoz be, új gazdasági rendet vezet be , fásít, elkezd a sodronyművelést, új külföldi gyümölcs és szőlőfajokat honosít meg, fajlovakat tenyészt. Megszervezte az első lótenyésztő és lóverseny egyletet. Az Erdélyi Gazdasági Egylet alapító tagja,a Pince Egylet igazgatóságának tagja,

„...széles látókörű gazda ,az erdélyi szőlőművelés korszerűsítésének egyik legjelentősebb harcosa.”

Szülője van Szőkefalván,Híres bora a Tramini az 1869-es boroszlói kiállításon kiválóan szerepel.,az 1866-os szőkefalvi Rizlingjét jobbnak tartják mind a Metternich rizling.,az 1872-es lyoni kiállításon a legnagyobb kitüntetést nyeri el .További híres borai az 1866-os Leányka,az 1868-as gyéresi Cabernet ,az 1878-as párizsi kiállításon a gyéresi , telekbeli borai ,a szőkefalvi Som-Leányka keveréke,a mezőnagycsányi és szőkefalvi Piros Tramini,a mezőnagycsányi Rajnai rizling, valamint a gyéresi és szőkefalvi Sauvignon illetve Semillon vesz részt.

„Aki ma csiholt tűzkő illatú eperízű Sauvignont csemegézik Erdély valamelyik meghitt pincéjében, az gondoljon hálával és kegyelettel Paget Jánosra, aki elhagyta szülőházát egy valóban szép asszonyért és a még szebb Erdélyért”

L. Csávossy

„.....Sikeres borászati tevékenysége elismeréseként 1878-ban elnyerte a Francia Becsületrendet,.....”

L. RMIL

-A „jóhírű” borok közé egyébként a szilágyságiakat, a Küküllő- és Marosmentieket teszi; a szilágyságiakat erejükért és testességükért dicséri, kiemelve a tasnádi és sződemeteri tételeket – minden bizonnyal a híres Bakatorokat, amelyet barátja, Széchenyi is fogyasztott; emlékezhetünk rá a Naplóból, leginkább mint horrorisztikus élményre. Azt jegyzi fel ugyanis, mekkora fájdalom tölti el a tengernyi pénz miatt, amit a könnyelműen vásárolt Bakatorért ki kellett pengetnie az egyik Zichynek. A Küküllő környékieket Paget egészségesebbnek, könnyebbnek mondja a másik kettőnél, a Maros völgyéből a rózsamáli, malomvölgyi, celnai, guraszádi, mácsai, poklosi és bábolnai borokat tartja a legkeresettebbeknek. „

L. Ambrus

Pakuts Sándor

Marosbogát, 1932. márc. 16. – állattenyésztési szakíró.

Középiskolát a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban végzett (1950), majd a bukaresti egyetemen állatorvosi diplomát szerzett (1955). Pályáját Sárközújlakon kezdte, majd állatorvos Barátoson, a dálnoki ménés, illetve az állami gazdaság főtechnikusa (1958-68); Kovászna megyei mezőgazdasági vezérigazgató-helyettes (1968-82), majd vezető főállatorvos Sepsiszentgyörgyön.

Munkái: *Az állattartástól az állattenyésztésig* (Féder Zoltánnal és Tompa Ernővel, Sepsiszentgyörgy, 1971); *A tej* (kézikönyv a tejtermelésről, Sepsiszentgyörgy 1971).

L. RMIL

Palocsay Rudolf

-Kolozsvár, 1900. márc. 22. – 1978. máj. 27. Kolozsvár) – kertészeti szakíró, biológus. Palocsay Zsigmond író apja.

-A Kétvízközben nőtt fel öt kisebb testvérével együtt egy szobafestő fiaként. Négy elemi osztályt végzett, majd három "gazdasági ismétlő"-t, később apja tanoncaként még három inasiskolai osztályt. Korán megnyilvánult vonzódása a virágok iránt, s amikor szobafestőként a városi virágkertészetbe került, ott a főkertésztől már szakszerű virágkeresztesési ismereteket szerzett. Hozzájutott H. Emery *A növények élete* c. tudománynépszerűsítő könyvéhez, ebből bővítette és rendszerezte az addig szerzett ismereteket. Életrajzírója, Katona Szabó István írja: "Ez a könyv volt a csíra, melyből

kinőtt az önmagába mélyedő fiú világnézete. Ez volt gimnáziuma és egyeteme." Az I. világháború kitörésekor apja hivatásos tűzoltó lett, ő pedig egy ideig molnár, majd sörgyári munkás.

1918 decemberében besorozták a Székely Hadosztályba, ahonnan csak másfél év múlva került haza. Maga is beállt tűzoltónak, ott lehetősége adódott virágnemesítési szenvedélyét és önképzését továbbfejleszteni: a tűzoltólaktanya kertjében egyre pompázatosabb virágkerteszetet hozott létre, s 1926-ban kertészsegédi oklevelet is szerzett. Ekkortól számíthatók első szakszerű keresztezési kísérletei: rózsá- és violahibrideket, oroszlányszájakat sikerült kialakítania, 1927-től már saját kis kertjében, később hivatásszerűen foglalkozott gyümölcsnemesítéssel is. Következtek a kardvirágokkal végzett próbák. 1938-ig kidolgozta saját mentormódszerét, mellyel különleges és hivatalosan is bejegyzett új fajtákat hozott létre. Csábították is a bukaresti királyi kertészetbe, de nem ment, Kolozsvárt maradt, ahol Emil Pop és Péterfi István botanikaprofesszorok is felfigyeltek munkásságára, s 1948-tól Lazányi Endre növénygenetikus, a Mezőgazdasági Akadémia magyar tagozatának akkori megszervezője révén megismerkedett Micsurin eredményeivel, tekintettel almafajta-keresztezési kísérleteire.

1949-től már felkérték egyetemi bemutató előadások megtartására, 1950-től pedig genetikai gyakorlatok vezetésére a Bolyai Tudományegyetemen. Ugyanakkor egy vegetatív hibridizációról szóló pályamunkájával elnyerte a Román Akadémia ötvenezer lejese díját, s megválasztották a bukaresti Micsurin Tudományos Társaság alelnökévé. Következett kinevezése a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola adjunktusává. Ezután már a legkorszerűbb tudományos gépezet segítségével végezhetette kísérleteit. Állami Díjban részesítették, többször is beválasztották a bukaresti parlamentbe. 1953-ban kinevezték a saját kertje mellett létesített Gyümölcskutató és Nemesítő Állomás igazgatójává; ezt az állását nyugdíjazásáig (1974) töltötte be.

Művei: *Gyümölcsfák és bokrok metszése* (1952, románul 1957); *Az almatermésűek és csonthéjasok termesztése és nemesítése* (Veress István, Antal Dániel, Mózes Pál társszerzőkkel, 1954); *Zöldség- és gyümölcsnemesítési kísérleteim* (1954, 1961); *Kísérleteim* (1954, románul 1955); *Héjasok és bogyós gyümölcsűek termesztése és nemesítése* (Veress Istvánnal és Antal Dániellel, 1960, románul 1961).

L.RMIL

Palocsay Rudolf .fekete rózsá,kardvirágok

Pap Géza

(Verespatak, 1920. jún. – 2002. márc. Kolozsvár)

– természettudományi szakíró, ~ István (1915) és Lajos (1922) testvére. Az elemi iskolát Alsóboldogfalván, a középiskolai osztályokat Székelykeresztúron az Unitárius Gimnáziumban, felsőfokú tanulmányait Kolozsváron, a Mezőgazdasági Főiskolán végezte (1943). Tanított a székelykeresztúri mezőgazdasági szakiskolában (1947-1948),

majd, nyugdíjazásáig, a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán (1948-1982).

Tudományos körökben és a közéletben általában mint az időjárásstan (meteorológia) kutatóját ismerték és becsülték, szakirodalmi munkássága azonban számbeli szerénysége ellenére (mindössze 29 megjelent tanulmány) jóval gazdagabb, változatosabb és korának megfelelően időszerűbb volt. Első munkájában (1943) az állattenyésztés háborús viszonyok között szükséges és sürgős tennivalóiról értekezett. Természettudományi sokoldalúságát és elmélyültségét, elméleti és gyakorlati ismeretek iránti érdeklődése és igénye felismerését legjobban jelzi a (társszerzőségben írott) *Tudod-e?* c. kis enciklopédia (1960), mely nagyszámú időszerű kérdésre ad pontos, közérthető feleletet.

Időjárás-tani vizsgálódásai és tanulmányai mezőgazdasági főiskolai tanári hivatásának eredményei, így a főiskolai tankönyvnek is tekinthető *Mezőgazdasági meteorológia* c. összefoglaló munkája (ugyancsak társszerzőségben, 1960). Az időjárás hosszú időtartamú előrejelzésére (1954), a fagyveszély elleni védekezésre (1959), az időjárás előrejelzését jobban megközelítő új módszerekre (harmonikus elemzés, a mágneses erőtér változása) vonatkozó (túlnyomórészt román nyelven megjelent) tanulmányai kitartó és elmélyült kutatások eredményei. Ebbe a folyamatos vizsgálódási munkakörbe sorolhatók az időjárás-tan (1964), ill. a fizikai és mezőgazdasági-időjárás-tani gyakorlati útmutatók (1972, 1976, 1977, 1979) is. A földfelszín alatti termőtestű szarvasgombákra vonatkozólag új adatokat tartalmazó dolgozatokat is közölt (románul és németül, 1979, 1983, 1987, 1990).

L. RMIL

Pap István

(Verespatak, 1915. febr. 23. – 1994. febr. 5. Kolozsvár)

– mezőgazdasági szakíró. ~ Lajos és ~ Géza testvére. A székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban érettségizett (1931), egyetemi tanulmányait az I. Ferdinánd Egyetem matematika szakán kezdte, majd a Mezőgazdasági Főiskolán Kolozsvárt szerzett gazdamérnöki diplomát (1944). Gyakorlatvezetőként itt kezdi pályáját, amelyet frontszolgálat és hadifogság szakított félbe. 1952-től előadótanár nyugalomba vonulásáig (1975). A mezőgazdasági tudományok doktora. A magyar kar felszámolása után román nyelven tartotta előadásait. A diktatúra bukását követő időszakban újjáalakuló Romániai Magyar Gazdák Egyesülete (a volt EMGE) tiszteletbeli elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja.

Első írása az EMGE naptárában jelent meg (1943). Már mint tanársegéd és adjunktus a gyakorlati tanszéken az üzemszervezés, nyilvántartás és könyvelés tárgykörébe vezette be diákjait. A mezőgazdasági gépesítési tanszéken mezőgazdasági géptant adott elő, az állattenyésztési tanszéken pedig a mezőgazdasági állattant, takarmányozástant, a háziállatok bonctanát, haltenyésztést, vadgazdaságtant, selyemhernyótenyésztést és méhészetet, kisállattenyésztést, járványtani és parazitológiai

alapismereteket. Egyéni kutatásai főként a külföldről behozott háziállatfajták tulajdonságainak alakulására, hozamképességük megállapítására, a hozamok fokozására irányultak. Foglalkozott a gépi fejés lehetőségeivel, valamint a szarvasmarhaszelekcióval; ez a tárgya doktori értekezésének is.

Több mint harminc éven át gazdasznemzedékek oktatója volt. Magyar nyelven közölt tudományos ismeretterjesztő írásainak száma meghaladja az ezret. A Romániai Magyar Szó, Előre, Falvak Dolgozó Népe, Ifjúmunkás, Brassói Lapok, A Hét, Művelődés, Korunk munkatársa. Évtizedeken át cselekvő részese a Mezőgazdasági és Erdészeti Könyvkiadó (későbbi nevén Ceres) kolozsvári műhelyének. Az *agronomus kézikönyve* (1954) szerkesztőbizottságának tagja, a kéziratban maradt, ill. a Falvak Dolgozó Népeben a nyolcvanas évek végén A-F címszavaival részben megjelent *Mezőgazdasági kislexikon* egyik szerzője. 1993-ban bekapcsolódott az újrainduló Erdélyi Gazda szerkesztésébe is. A kolozsvári rádió mezőgazdasági műsorának állandó előadója, s emlékezetes a bukaresti TV magyar nyelvű műsorában *Dálnokról jelentem* címmel forgatott sorozata, melyben kritikailag mutatta be a háromszéki település mezőgazdasági termelésének gondjait.

Az 1989-es fordulat után a Cseke Péter szerkesztésében megjelent 4. RMDSZ-Füzetben, *Mit várhat a falu a Romániai Magyar Demokrata Szövetségtől?* c. tanulmányában arra hívta fel a figyelmet, hogy ésszerűtlen a termelőszövetkezetekben felhalmozott közös vagyon önkényes szétosztása, az értékek eltékozlása, s arra buzdított, hogy a tagok maguk vegyék kezükbe a gazdakörök termelésének megszervezését.

Önálló munkái: *A gabonafélék ápolása* (1951); *A kapásnövények ápolása* (1951); *Búzatermesztők könyve* (Szopos Andrással, 1953); *Az agronomus kézikönyve* (társszerzőkkel, 1954); *Sertéshizlalás* (1956); *A háziállatok takarmányozása* (Nagy Miklóssal, 1956, 1961, 1972); *Bivalytenyésztés* (Nagy Miklóssal, 1957); *Állattenyésztési tanácsadó* (1959, 1964); *Házinyúl- és szárnyastenyésztés* (1960); *Hagyomány és korszerűség a gazdálkodásban* (Kv. 1985, 1995); *Háztáji állattartás* (1989).

L. RMIL

Pálfy Ferenc

-Marosvásárhely, 1912. okt. 18. – 1991. máj. 2. Kolozsvár – mezőgazdasági szakíró, főiskolai tanár.

-középiskoláit Kolozsvárt, a Római Katolikus Főgimnáziumban végezte (1929), majd az I. Ferdinánd Egyetemen szerzett természettudományi oklevelet (1934). 1936-45 között a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban, 1945-48 között a Bolyai Tudományegyetemen tanított; 1948-tól haláláig a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola tanára.

Önálló ismeretterjesztő munkái: *A napfény a növény erőforrása* (1956); *Hogyan csírázik a mag?* (1956); *A jól táplált növény többet terem* (1957 = Mezőgazdasági

Könyvtár 1. sz.); *Serkentőanyagok és gyomirtó vegyszerek a növénytermesztés szolgálatában* (1956; társszerző Illyés György).

Pálfı Lőrinc

Mindszent1720 -? -1775-?- minorita szerzetes.

A 18. század közepén robbanásszerűen három méhészeti munka arat megérdemelt sikert az erdélyi könyvpiacra. Az első az 1762-ben Kolozsvárott napvilágot látott Erdélyi méhecske. Szerzője nem más, mint Pálfı Lőrinc (1720–1775) minorita szerzetes. A csíkszéki Mindszenten született, majd megszerezte a hittudományok borostyános fokozatát. Több előkelő családnál volt káplán s vidéki kastélyok és udvarházak kertjeiben, uradalmaiban nyílt alkalma, hogy megismerkedjen a méhészetrel.

Pálfı igazi szerzetesi szelıdséggel és állatbaráti szeretettel közeledik a méhecskéhez. Szemében a „méh egy repdeső, tiszta és csinos állat”, s lehetetlen meghatódás nélkül olvasni az ember és állat közötti közelség, természetszeretettel költői képekbe foglalt mondatait. A deákos műveltség korában Pálfı szinte bocsánatot kér „magyar pennájáért”, pedig nincs mit szégyellnie: székelyföldi gyermekkorában magába szívott olyan patinás népi nyelvezettel ír, hogy gyönyörűség olvasni. Közben ilyen igazmondó versikét jegyez be könyvébe:

„A szeles, híves esztendő,

A méhnek igen veszendő.”

A babonát megveti, de a valós népi hagyományt tiszteli.

L Csetri Elek. Ember és környezet. Historia 1995

Pálfı Lőrinc: *Erdélyi méhecske* címő művét 1783-ban 3. kiadásban jelentették meg Kolozsvárott. (Első kiadása 1762-ben volt.)

L.RMIL

Pálinkás Gyula

-Cegléd, 1883. nov. 21. – Bp., 1957. jan. 3.): szőlészeti és borászati kutató

-megállapítja a peronoszpóra lappangási idejét, világviszonylatban elsőként megalkotják a védekezés előrejelzésnek módját, a fertőzés idejének a meghatározását, a védekezés módját.

-elkészítette Mo. részletes szőlészeti térképét, a szőlészet világtérképét, a szőlőbetegségek színes tábláit. A hazai borkősavgyártás, mustsűrités technológiájának, a Malligand-rendszerő bor-alkoholmérő hazai gyártásának kidolgozója. Megszerkeszti a

borextraktmérőt, aszúmérőt, új rendszerű mustfokolót, logaros alkoholtáblázatot, mustfok – szeszfok átszámítási mércét.

Megjegyzés: .Erdéllyel gyakorlatilag nincs kapcsolatban, de borászati munkájának eredményeit, minden erdélyi borász felhasználta.

Kiss Károly

Erdélyben is elterjedt szakmai könyvei:

-Tanulmányok a szőlő peronoszpórájáról (Istvánffi Gyulával, Bp., 1914, franciául is);

- A szőlő peronoszporája (Bp., 1941);

- Szőlészeti és Borászati Zsebkönyv (Bp., 1942 és 1955)

-Borászati kémia (Bp., 1954).

L. MAÉ

Páter Béla

-Eperjes, 1860. szept. 4 (9). – 1938. jún. 21. Kolozsvár - erdélyi magyar botanikus, gyógynövénykutató, ő hozta létre a világ legelső gyógynövénykutató állomását Kolozsvárott..

– botanikus, gyógynövénykutató. Középiskoláit Lőcsén végezte, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemet és a Műegyetemet látogatva szerzett tanári oklevelet (1883). Pályáját a Műegyetem növénytan tanszékén kezdte, 1885-től Kassán, 1894-től Kolozsvárt a Mezőgazdasági Tanintézet növénytan tanára, majd a Mezőgazdasági Akadémiává átszervezett intézet rektora-1912-től- csaknem egy évtizedig. A főiskola kiadásában megjelent több tankönyv szerzője.

-1912-ig vezette munkája mellett a Vetőmagvizsgáló Állomást. Munkásságának eredménye volt az aranka elleni küzdelem fokozott megszervezése és az erdélyi vörös heremag tisztaságának elérése.

-1904-ben létesítette Kolozsvárt a világ legelső gyógynövénykutató állomását, ennek igazgatója volt 1931-ig. Nem kevesebb mint 136 fajjal kísérletezett, a legtöbbnél első ízben közölt adatokat a természetbe vonás lehetőségeiről és a termés hozam gazdasági vonatkozásairól. Vizsgálataiban kimutatta, hogy a magyar fodormentában jóval nagyobb a karvon tartalom, mint az amerikai német , orosz mentákban. Evvel híressé tett a magyar fodormentát. Nevéhez fűződik az Eryngium planum-nak(szamártövis) első alkalmazása az orvosi gyakorlatban –a számarköhögés ellen.1926-ban jelennek meg a Páter teák,nagy népszerűsége téve szert. Nagyszerű tanár volt,hallgatóit alaposan megtanította a botanikára. Nevéhez fűződik a gyermeknyaraltatás és az iskolai tejszolgáltatás rendszerének bevezetése.

- műtrágyázási kísérletei úttörő jelentőségűek.

L.MAÉ

- első tudományos írását 1883-ban közölte a budapesti Természettudományi Közlöny, ahol a következő évtizedekben 75 cikkel jelentkezett.

-1920-as években megszervezte a háborúban elpusztult erdélyi méhgazdálkodást.

-tanulmányait megjelentette a Kolozsvári Botanikus Kert román nyelvű folyóirata is (1922-27).

-német és francia szaklapok munkatársa, ezekben számolt be a Romániában termesztett gyógynövényekről. A kék iringó, a gyöngyajak, a fillérfű az ő cikkei alapján került be a jelenkor gyógynövényeinek sorába.

-egyaránt foglalkozott a vadon termő gyógynövényekkel (*Plante medicinale sălbatice*. 1926) és a termesztett fajokkal (*Cultura plantelor medicinale*. 1926. c. munkáiban). Utolsó műve, a magyar nyelvű *Csodahatású gyógynövények* (Kv. 1936) jelentős szerepet töltött be az erdélyi természettudományos és egészségügyi ismeretterjesztő irodalomban.

Egykori munkatársai közül Kopp Elemér biztosította gyógynövénykutató iskolájának folytatását.

-1913-ban a kolozsvári Tudományegyetem növényteni tanszékének vezetője.

- az Erdélyi Gazdasági Egylet elnöke.

-1932-ben megalakítja az” Adonis „ gyógynövénygyűjtő és értékesítő szövetkezetet.

L. RMIL

Főbb művei :

- Növénytan (fordították Páter Béla és Lasz Samu, Budapest, 1884.)

-A gazdasági növénytan vezérfonala (Kassa, 1890.)

-A legfontosabb pázsitfélék gyakorlati ismertetése (Kassa, 1891.)

-A Peronospora viticola és a black-rot (Kassa, 1892.)

-A vetések kifagyásáról (Kassa, 1893.)

-Népszerű gazdasági növénytan alsófokú gazdasági iskolák számára (Kolozsvár, 1895.)

-A gabonafélék, a burgonya és a szőlő legfontosabb gombabetegségei (Kolozsvár, 1895., 5. kiadás 1911.)

-Gazdasági állattan földművesiskolák számára (Kolozsvár, 1896.)

- A haltenyésztésről (Kolozsvár, 1897.)
- Vetőmag eltartása és a magtárban kárt tevő állatokról (Kolozsvár, 1899., 4. kiadás 1911.)
- A házi állatok fontosabb elősködői (Kolozsvár, 1899., 2. kiadás 1904.)
- Ásványtan és geológia tanuló gazdák számára (Budapest 1899., 2. kiadás Kassa, 1913.)
- Gazdasági Növénytan I. A virágtalan növények ismertetése, különös tekintettel termesztett növényeink betegségére (Kolozsvár, 1902.)
- Gazdasági Állattan. A gazdaságra káros és hasznos állatok ismertetése Földművesiskolák (esetleg gazdasági taniskolák) számára (Kassa, 1905.)
- A vadon termő gyógynövények, valamint a gazdasági melléktermékek gyógyszerári étékesítésének rövid ismertetése (Budapest, 1906., 4. kiadás 1912.)
- A gyógynövények termesztése (Kolozsvár, 1906.)
- Növényboncz-, alak- és élettan gazdasági akadémiai hallgatók számára (Kassa, 1907.)
- Gazdasági Növénytan II. A virágos növények ismertetése (Kassa, 1908.)
- Rövid útmutatás a vadon termő gyógyító növények gyűjtésére (Kolozsvár, 1908., 2. kiadás 1911.)
- Milyen gyógynövényeket termesszen a kisgazda? (Budapest, 1909.)
- Die Heilpflanzenversuchsanstalt der landwirtschaftlichen Akademie in Kolozsvár (1914–1918.)
- La culture des plantes médicinales en Hongrie (1914.)
- A gyógynövénytermesztés rövid foglalatja (Kolozsvár, 1924.)
- La culture des plantes médicinales en Roumanie (Bukarest, 1925.)
- Prof. Dr. Páter újabb gyógyító teái és azok használata (magyar, német, román és orosz nyelven, Brassó, 1925.)
- Cultura mătrăgunei (A nadragulya termesztése, Bukarest, 1925.)

- Cultura plantelor medicinale (Gyógynövénytermesztés, 1926.)
- Plantele medicinale sălbatice (Vadon termő gyógynövények, 1927.)
- A gyümölcsfák téli ápolásáról (Nagyvárad, 1928.)
- A gyümölcsfák betegségei és ellenségei, valamint a gyümölcsfák terméketlenségének okai (Kolozsvár, 1929.)
- Plantele noastre medicinale (Gyógynövényeink. Termesztés és gyűjtés. Potlog - A.S.-val közösen, Kolozsvár, 1936.)
- Csodahatású gyógynövények (Kolozsvár, 1932.)

L .Wikipedia

Páter Károly

-Kolozsvár, 1900. márc. 31. – Bp., 1964. márc. 14.: talajvegyész, egyetemitanár, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa (1952). Páter Béla fia.

Pápai Páris Ferenc könyve: Pax Corporis az az Az emberi Testnek belső Nyavalyáinak okairól 1690-ből

Pekár Imre

-Rozsnyói Rozsnyó, 1838. december 8. – Budapest, 1923. július 12.)gépészmérnök, feltaláló, malomtechnológus, közgazdasági író, az MTA tagja.

-Az 1848-ban létesített gőzmalom a kezdeti nehézségek után ebben az időszakban virágkorát élte. Termelését ugrásszerűen növelte, s jó üzletpolitikával hatékonyan befolyásolta a város körzetének búzatermesztését. Debrecen város környékén a korábbi években még a gyenge minőségű "kétszeres" termesztése volt általános. A külföldi piac azonban ezekben az években már egyre inkább a fehér, sikerben gazdag, jó minőségű búzalisztet kereste. Így az új igények kielégítésére az István gőzmalom Mezőberényből vásárolta fel a "bánáti szintiszta piros acélos" búzát, amelyért jóval magasabb árat is fizetett, mint a búza és rozs keverékéből álló "kétszeres"-ért.

-Amikor Pekár Imre átvette a malom műszaki irányítását, Debrecen körzetében többen áttértek a jövedelmezőbb "bánáti" búza termesztésére.

L Mezőgazdasági pantheon

Penyigey Dénes

Kolozsvár, 1909. ápr. 12. – Bp., 1974. febr. 25.): növénytermesztő, agrártörténész, egyetemi tanár, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa -1964-

L. MAÉ

Peretsényi Nagy László

-1771(?) – Borosjenő, 1827. jún. eleje: költő, író.

-1803-tól mint Arad vm. esküdtje Almáson élt,

-1807- től Borosjenőn szolgabíró. Munkatársa volt a Hazai s Külföldi Tudósítások c. lapnak.

-1803-tól naplót vezetett, 1805-ben megkezdte a gyűjtést Arad vm, monográfiájához.

L.MAÉ

- igen termékeny író és közíró.,a Jénai Tudós Társaság tagja Könyve „Jegyzés az Arad Vármegyebeli Bort Termelő Szőlő Hegyekről -1805.

L. Csávossy

Pethe Ferenc, Kiszántói

- Szentmihály, 1763. márc. 30. – Szilágysomlyó, 1832. febr. 22. mezőgazda, szak- és újságíró.

-1827-ben Kolozsvárott megindította az első erdélyi politikai lapot, a Hazai Híradót, utóbb Erdélyi Híradót. A tudományos élet fellendítéséért harcolt, társadalmi, gazdasági reformokat sürgetett. Úttörő szerepe volt a szélmalomok mo.-i elterjesztésében, a takarmány- és ipari növények termesztésének propagálásában. A belterjes gazdálkodás sürgetése közben kimutatta a jobbágyi termelés tarthatatlanságát.

L.MAÉ

Gazdasági folyóirata, a "Nemzeti Gazda" nagyobbik fele is a mezei gazdálkodás jobbítását kívánta .....szolgálni.

1831 őszén ..... Szilágysomlyóra ....költözött. Néhány hónappal később, életének 70. évében, itt halt meg.

Kolozsváron megjelent mezőgazdasági munkái:

- Barom orvos könyv. Kolozsvár, 1827.

- Budai szőlőm ültetési módja. Kolozsvár, 1827.

- Európai mértékár. Kolozsvár, 1829-1830.

L. Mezőgazdasági pantheon

Petényi Salamon János

-Ábel – Lehota, 1799. júl. 30. – Pest, 1855. okt. 5.: zoológus, a magyarmadártan

(ornitológia) megalapítója, az MTA I. tagja (1846).

-1824-ben végzi első madártani megfigyeléseit a Bánságban. A Körösök mentén a vadkacsákat figyelte meg. Később eljut az Alföldön Temesvárig majd Erdélybe.

-1844-ben része volt az állatvédő egyesület létrehozásában. Az egyesület vándorgyűléseket tart...Kolozsvárott és..... Temesvárott. A Fekete és Sebes Körösök közötti barlangokat is kutatja. Ír Erdély faunájáról.

L.MAÉ

Petrovits István

-Pest, 1854 – Bp., 1919. okt. 10.): szőlész.

-1898-ban a nagyenyedi Vincellér iskolába kerül tanárnak.

L.MAÉ

Péterffy József

Baja, 1827. dec. 28. – Bp., 1888. jan. 20.): közgazdasági író

- 1850-ben Erdélyben földadókataszteri biztossá,

-1856-ban selyemtenyésztési igazgatóvá nevezték ki.

-1860- augusztusáig gróf Bethlen Olivér náncsi (Hunyad megye) uradalmának vezetője.

-Széles körű közgazdasági tevékenységet fejtett ki, számos gazdasági egyesület és intézet megalapításában volt nagy szerepe.

Főbb . munkái:

-A földjövedelmi ideiglenes adórendszer behozatala rövid magyarázatban a nép számára Kolozsvár 1851

- Okszerű utasítás az eperfa- és selyemtenyésztésről (Nagyszeben, 1856)

-Gazdasági növény, növényélettan... (Pest, 1862);

- A földművelés vegyészete... (Nagykanizsa, 1863 – 64);

-Borászati káté (Nagykanizsa, 1864);

Értesítések a házi iparról... (Bp., 1879); Értekezés hazai vászoniparunk fejlesztése módzatairól (Bp., 1881).

L. MAÉ

Poszvék Nándor.

- 1870-ben Krasznaszentmiklós.

„A magyaróvári gazdasági akadémián 1890-ben szerzett oklevelet. Tíz éven át gróf Károlyi Alajos erdődi, tótmegyeri és csongrádmágocsi uradalmaiban volt gazdatiszt. 1898-ban a Szatmár vármegyei gazdasági egyesület titkárának választotta meg. 1901-ben

a "Gazdák Lapja" című gazdasági hetilapot alapította, melynek máig szerkesztője. Az e lapban megjelent számos dolgozatán kívül a fővárosi szaklapokban is sok cikke jelent meg."

L. Borovszky Szatmár

Pottere-Pottiers Brunó (De)

-gazdasági egyesületi igazgató, ősrégi francia család sarja, szül. 1876-ban Erményben. Középiskolai tanulmányainak elvégzése után, a magyaróvári akadémián a gazdaságot tanulta, majd Budapesten jogot végzett. Ez időben már titkár volt az Országos Gazdasági Egyesületnél, mely 1900-ban hosszabb tanulmányútra küldte, hogy a magyarországi és a szomszédos külföldi országokban tanulmányozza a kisbirtokosok mezőgazdasági hitelviszonyait. Később a temesvári gazdasági egyesület titkára, majd igazgatója lett.

Munkái: Aktuális mezőgazdasági hitelkérdések. Bpest, 1902 - Mezőgazdasági hitelviszonyaink jelenlegi állapota kapcsolatban a kivándorlási mozgalom terjedésével. U. o. 1902. - Délvidéki kivándorlási kongresszus. U. o. 1903. - A temesvármegyei gazd. egyesület évkönyve. Temesvár, 1908-4. Két. köt - Az önálló és közös vámterület mérlege. U. o. 1905.

L. Borovszky Temes

Prónay Gábor, báró

- Besztercebánya, 1812. ápr. 1. – Firenze, 1875. ápr. 1.: jogász, néprajzi és kertészeti szakíró, az MTA 1. tagja (1860). Főleg a kertészet érdekelte

-, „A majorsági kertek létesítését a”várakból való leköltözés”idejére teszi ,amikor is a földesúri lakhelyek mellé szőlőskerteket, virágtáblákat, és konyhakerteket hoznak létre.”

-, „kiemeli ,hogyan jutottak magyar gyümölcsfajták a keresztesvitézek közvetítésével a nyugati államokba”.

L.MÉL

Rapaics Raymund

-Nagyenyed, 1885. febr. 15. – Bp., 1954. márc. 19.: botanikus, biológus, az MTA 1. tagja (1948).

-1907-ben doktorált. 1907-től 1911-ig tanársegéd a kassai, illetve a kolozsvári gazdasági akadémián.

- Főbb . munkái:.

- A sisakvirág-nemzetség rendszere (Botan. Közl. 1907. 6. sz.);
- Magyarország növényföldrajza (Bp., 1910);
- Az Alföld növényföldrajzi jelleme (Selmecebánya, 1918);
- A növények társadalma (Bp., 1925);
- A magyarság virágai (Bp., 1932);
- A magyar gyümölcs (Bp., 1940)
- Magyar kertek (Bp., 1940);
- A magyar biológia története (Bp., 1953). –

L.MAÉ

Rácz Gyula

- Hódmezővásárhely, 1874. dec. 25. – Bp., 1948. nov. 6.: közgazdasági író, statisztikus.
- a kolozsvári egyetemen középiskolai tanári és bölcsészdoktori oklevelet szerzett.

L.MAÉ

Rácz Sándor

- Újfehértó, 1861. aug. 26. – Balatonfüred, 1915. aug. 8. szőlészeti és borászati szakember.
- nevéhez fűződik a magyarországi. filoxéravész utáni szőlészet rekonstrukciója és a borkezelés reformja.
- egy évig 1885-ben a ménesi vincellériskolában segédtanár.
- 1886-ban előbb borászati vándor tanítóvá ,majd borászati vendég tanárrá nevezik ki Arad, Temes és Krassó-Szörény megyékbe
- első munkája is Aradon jelenik meg 1885-ben „ A phylloxeravész által megtámadott vagy fenyegetett szőlők átalakítása.: Az Arad-Hegyaljai szőlőbirtokosoknak.”

L.MAÉ

Id.Rázsó Imre

-Kisújszállás, 1873. július 20. – Budapest, 1922. április 15.) gazdasági akadémiai tanár, a hazai növénynevelés egyik úttörője.

-1900-ban a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet rendes tanára.

- az 1912-ben megjelent s a kistermelőknek írt „A tengeri termesztése” című népszerű munkájában ma már több ismeretlen fajtáról számol be. Mint pl. az „ugron” a „lészai féle magyar” s köztük a feltehetően bányai „saági” és a „zsombolyai javított puhaszemű.” vagy a „yozvai aranybánya sárga lófogú” kukoricák.

Főbb művei:

- A műtrágyázásról (Magyaróvár, 1899);
- Cukorrépa magtenyésztés és a cukorrépa átadás bajai (Bp., 1899);
- A legfontosabb szalastakarmány növények termesztése (Kolozsvár, 1901);
- A rét- és legelő művelés kézikönyve (Győr, 1906);
- A szalastakarmánynövények termesztése (Bp., 1912);
- A burgonya termesztése (Bp., 1912);
- A cukorrépa termesztése (Bp., 1912);
- A tengeri termesztése (Bp., 1912);
- Növénynevelés (Magyaróvár, 1921).

L.MAÉ

Rege Károly

-Rozsnyó, 1891. okt. 27. – Bp., 1969. jan. 21.) mezőgazdász, szakíró, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) főtitkára.

- A kolozsvári Gazdasági Akadémián. végzett (1913)

L.MAÉ

Réthly Antal

-Budapest, 1879. május 3. – Budapest, 1975. szeptember 21.) magyar meteorológus, egyetemi tanár, a földrajztudományok doktora (1972). A tudományos munkában eltöltött több mint hetven év alatt nemcsak a meteorológiában, hanem a geofizika, földrajz, szeizmológia, balneológia, mezőgazdaság, vízügy, erdészet, valamint a karszt- és barlangkutató területén is nagy elismerést szerzett, Magyarországon és külföldön egyaránt.

-a kolozsvári egyetemen 1912. április 20-án „summa cum laude” minősítéssel doktorált.

Munkáiból:

-A Kárpát-medencék földrengései (Budapest, 1952)

-Nordlichtbeobachtungen in Ungarn 1513-1960. (Berkes Zoltánnal) Budapest, 1963)

-Időjárási események és eleni csapások Magyarországon 1701-ig (Budapest, 1963)

-Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1701-1800-ig (Budapest, 1970)

-Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1801-1900-ig. 1-2. köt. (Budapest, 1998-1999)

L.MAÉ

Ribiánszky Miklós

Iszkaszentgyörgy, 1915. május 2. – Budapest, 1980. április 11.) mezőgazdász, politikus.

-1944-ben a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola IV. évén tanult.

L.MAÉ

Rodiczky Jenő - Mácsa-Arad megye- 1844. február 13-. 1915. január 4- Budapestmezőgazdász ,gazdasági akadémiai tanár.

- A pesti Reáltanodában, majd a budai József Polytechnikumban tanult gazdászatot, erdészetet, állat- és növénytant. 1868-ban az aradi Alföld c. lap közgazdasági rovatát vezette. 1869-ben nevezték ki a Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Felsőbb Tanintézetbe. 1870-ben Tübingenben államtudományi doktorátust szerzett. 1873-tól Magyaróvárrott a nemzetgazdaságtan és a növénytermesztés rendes tanára lett. Közgazdaságtant, statisztikát, gyapjúismeretet, valamint növénytermesztést egyaránt tanított az időközben - az országban elsőként - akadémiai rangra emelt Magyaróvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémián. 1883-ban a Kassai Gazdasági Tanintézetbe helyezték igazgatónak, majd 1892-től a Földművelésügyi Minisztérium közgazdasági osztályán dolgozott. 1910-től a kezdeményezésére és közreműködésével felállított Országos Gyapjúminősítő Intézet igazgatója volt. Széles körű gyakorlati és gazdag szakirodalmi munkásságot fejtett ki. Nagy része volt a magyar gazdasági tanintézetek oktatási rendszerének kialakításában. Elsőnek hívta fel a figyelmet a szántóföldi kísérletezés fontosságára. A juhtenyésztés és gyapjúismeret nemzetközileg elismert szaktekintélye volt. Agrártörténeti kutatásokkal is foglalkozott. Ötvennél több, magyar, német, angol és francia nyelven megjelent szakkönyve és tanulmánya a magyar agrárélet sok területével foglalkozott.

Művei :

Nemzetközi aratógép-verseny... (Magyaróvár, 1870);

Studien über das Schwein (Wien, 1872);
A nemzetgazdaságtan rövid foglalatja (Magyaróvár, 1873);
Mezőgazdasági eszközök és gépek (Budapest, 1879);
Gyapjúismeret (Budapest, 1880);
A takarmánytermesztés kézikönyve (Budapest, 1882);
Az állatvédelemről (Kassa, 1885);
Az ipari növények kézikönyve (I – II., Kassa, 1888 – 89);
Adatok a magyar mezőgazdaság történetéhez (Magyaróvár, 1890);
A juh és a gyapjú ismerete (Budapest, 1892);
A magyar méhészet múltjáról (Budapest, 1892);
Die Volkswirtschaftliche Bedeutung der Geflügelzucht in Ungarn (Wien, 1893);
A m. kir. gyapjúminősítő intézet (Budapest, 1899);
Magyar olajnövények (Kolozsvár, 1899);
A hazai vadászat múltjából.

Prof. Dr. h.c. Dr. Roth Gyula

-Sopron, 1873. szeptember 26. – Sopron, 1961. január 7. magyar erdőmérnök, a soproni Erdészeti Főiskola tanára.

-1886 október 6-tól a lugosi Erdőigazgatóság Erdőrendezőségén dolgozik.

Ahol két gyakornoki év után 1898-ban kitüntetéses oklevelet kap Budapesten.

-1900-ban áthelyezik a görgényszentimrei szakiskolába ,ahol az oktatáson kívül megbízást kapott a szabédi- Maros megye- erdészeti kísérleti állomás vezetésére.

L.MAÉ

Rösler Károly, Rössler

-Apanagyfalu, 1881. febr. 2. – Ivangorod, Lengyelo., 1914. okt.24.: növénytermelési szakember és szakíró.

- 1910-ben a Növénytermelési Kísérleti Állomás aradi kirendeltségének vezetője lett.

L. MAÉ

Ruffy Varga Kálmán

-Léva, 1873. aug. 29. – Debrecen, 1942. nov. 9.): mezőgazdász, szakíró.

-1902 után meghívták a kolozsvári Gazdasági Tanintézetbe ahol a növénytermelés tanáráként tartja óráit.

- közben beiratkozott a helyi egyetemre ahol a matematika és természettudományi karán doktori címet szerez.

Főbb munkái:

- Termesszünk babot és vigyük a világpiacra (Bp., é. n.);

- A takarmányrépa termelése (Magyaróvár, 1899);

- Cukonépatermesztés (Kolozsvár, 1905);

-Adatok a búza rozsdellenálló képességének ismeretéhez (Kolozsvár, 1906);

-A búzáról (Kolozsvár; 1906);

- A gyomnövények irtása (Bp., 1912);

-Termesszük a kukoricát jobban (Bp., 1918.

L.MAÉ

Sali Emil

-1921. január 22 - Vas megye- Gyanafalva (ma: Jennersdorf,) Ausztria-- 1985. augusztus 17, Budapest .erdőmérnök.

-1944 júliusától a marosvásárhelyi erdőigazgatóságon dolgozik.

L. MAÉ

Sávoly Ferenc

-Alsóelemér,(Szerbia) 1870. április 29. – Budapest, 1938. május 16.- magyar meteorológus, a magyarországi agrometeorológia megalapozója.

- középiskoláit Nagybecskerekén és Temesváron végzi.

- az Alfölddel kapcsolatos munkái:

-*A levegőnedvesség higienikus jelentősége* (Budapest, 1906)

-*Az Alföld fásításától és öntözésétől a mezőgazdaság terén várható bioklimatikus értéknövelésről* (Budapest, 1920)

-*A magyar Alföld szélviszonyai* (Budapest, 1921)

L .MAÉ

Schandl József

-Bakonybél, 1885. április 27. – Budapest, 1973. július 10.) okleveles mezőgazda, állatorvos, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (levelező: 1953, rendes: 1960).

-1913-ban megbízták a Kolozsvári Gazdasági Akadémián az állattenyésztési tanszék vezetésével.

Önálló könyvek):

-*Gyapjúismeret*. 1924

-*Állattenyésztéstan. I. Az állattenyésztés biológiája. Általános tenyésztési elvek* (1925)

-*A sertés tenyésztése*. (1928, 1948)

-*A borjú felnevelése*. Írta Dr. Wellmann Oszkár. Könyvismertetés Schandl Józseftől, 1929

-*Általános állattenyésztéstan*. (1933, 1948)

-*Gyapjú- tej és hústermelés a juhászatban*. (1939)

-*A juh és a kecske tenyésztése*. (1928, 1951, 1953)

-*Juhtenyésztés*. A budapesti rádióban elhangzott előadássorozat. (1943)

-*Juhtenyésztés*. (1943, 1951, 1955, 1966)

-*A ló tenyésztése. Függelékben: Az öszvér* (1949)

-*Sertéstenyésztés.* (1953, 1956, 1961, Horn Artúr és Kertész Ferenc társszerzőkkel)

-*Szarvasmarha-tenyésztés* (1955, 1962)

-*Gyapjú-, tej- és hústermelés a juhászatban* (1959)

-*Juhtenyésztés. Függelékben: A kecske tenyésztése* (1947, 1960)

L. MAÉ

Megjegyzés : munkái ismertek voltak Erdélyben is.

Kiss Károly

Id. Schneider József

-Gróf Csekonics Endre zombolyai uradalmán volt főkertész.

L.MAÉ

'Sigmund Elek

-(1873-1939)

-1873. február 26- *Kolozsvár-1939.szeptember 30 Bp. Édesapjának szesz- és sörgyára, saját tulajdonú bányája* volt. Fogékonysága az élelmiszerkérdések és a geológia iránt kora ifjúságában a szülői háznál kialakult. A gimnáziumi érettségi után 1895-ben a budapesti Műegyetemen szerzett vegyészmérnöki oklevelet. Ezt követően átvette a családi szeszgyár műszaki irányítását Kolozsváron. 1897-ben a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen "Adatok a keményítő és a származékai elméletéhez a diasztatikus megbontás alapján" című értekezésével nyert doktori fokozatot.

Rövid ideig a nagybányai Vegykémlő Hivatal laboratóriumában dolgozott. Innen hívta el Cserhádi Sándor a magyaróvári Növénytermelési Kísérleti Állomás kémiai laboratóriumának megszervezésére és vezetésére. Hat évig dolgozott Cserhádi professzor mellett. Ez időszak alatt vizsgálta a kukorica és a dohány tápanyagfelvételének alakulását és meghatározta a két növény tápanyagigényét fejlődésük különböző szakaszaiban. Ugyancsak kutatta a Békéscsaba környéki szikes talajok tulajdonságait, az öntözés hatását a talajok szerkezetére. 1905-ben meghívást kapott a budapesti Műegyetem Vegyészmérnöki Karától, hogy egyetemi szinten szervezze meg és vezesse a műegyetemi hallgatók agrokémiai oktatását, az új tanszék munkáját.

'Sigmund ezt megelőzően két évig a nyugat-európai és az Egyesült Államokban lévő oktatási és kutatási intézmények munkáját, a kutatás feltételeit tanulmányozta. 1909-ben alakította meg a Műegyetemen a Mezőgazdasági-Kémiai Technológiai Tanszékot, amely

1939-ben bekövetkezett haláláig a hazai talajtannal és a mezőgazdasági kémiával foglalkozók szellemi központja volt.

A folyamatosan kísérletező tudós már Cserhádi professzor mellett kezdett foglalkozni a talaj, a növény és a trágyák kölcsönhatásának vizsgálatával. E munkája során hamarosan új eljárást dolgozott ki a talajból felvehető foszfor meghatározására, amelyhez korábban Schlösing francia talajtani kutató eljárását alkalmazták. Új módszeréről a tudományos szaklapokban 1900-ban adott számot. Ezt követően "Schlösing-'Sigmond-féle új foszformeghatározási módszerét" külföldön is átvették, sőt Franciaországban kisebb módosításokkal közel ötven esztendeig ezzel dolgoztak.

Főbb munkái:

Mezőgazdasági chemia. Bp., 1904. 292 lap.

A mezőgazdasági növények legfontosabb tápláló anyagai. Bp., 1910. TK. 36 lap.

A talajvizsgálat mechanikai és fizikai módszerei. Bp., 1916. 61 lap.

A hazai szikések és megjavítási módjuk. Bp., 1923. 303 lap.

Hungarian Alkali Soils and Methods of their Reclamation. Berkeley, 1927. 156 lap.
A mezőgazdasági növények termelési tényezői. Bp., 1930. 187 lap.

Általános talajtan. Bp., 1934. 696 lap. angolul: The Principles of Soil Science. London, 1938.

L. Mezőgazdasági pantheon

Scholtz Albin

-Krasznokvajda, 1898. szept. 28. – Bp., 1971. febr. 14.: mezőgazdasági mérnök, borász.

-1941. Június 10én Kolozsvárra helyezték a Földművelésügyi Minisztérium erdélyi kirendeltsége borászati felügyelőnek. Feladata a borászati ügyek szervezése és peronoszporaállomás felállítása,figyelőszolgálat és a kártevők elleni védekezés megszervezése volt.1942-4-ban katonai szolgálatra behívják. Ezután újra vissza kerül Kolozsvárra.

-Szakirodalmi munkássága nemzetközileg jelentős.

Kolozsváron megjelent munkái:

-A gyakorlati borgazdaság alapelvei és rendszete. Kolozsvár 1941

-A peronoszpóra elleni védekezése lappangási idő alapján. Kolozsvár 1942.

L.MAÉ

Schwenzky Ármin

-Bánátkomlós, Temes megye(ma Nagykomlós) 1846. ápr. 7. – Bp., 1927. jan. 20.: állatorvos.

- Fő műve.: Patkolástani kézikönyv. (Bp., 1891).Nádaskay Bélával együtt.

L.MAÉ

Serbán János,Sierbán

-Nagykomlós, -Temes megye-1858 – Bp., 1922. jún. 15.-: gazdasági író.

-Csekonics Endre gróf zombolyai birtokán gazdatiszt.Leginkább az intenzív állattenyésztés érdekl. Itt kezdte el a zöld takarmányok konzerválását az u.n „ zombolyázást” amely a takarmány elraktározása és füllesztése sírgödörszerű veremben.- ma silózás a neve. A Magyar Tudományos Akadémia Forster díjjal tünteti ki.

- a Csekonics uradalomban ismeri meg a tejgazdaság kérdéseit. Foglalkozik a kendertermesztéssel., a tejszövetkezetekkel.

Főbb munkái:

-A kendertermelés és áztatás (Bp., 1900);

-A szarvasmarha tenyésztése és hasznosítása (Bp., 1900);

-A tejgazdaság (Koerfer Istvánnal, Bp., 1905);

-Gyakorlati tejgazdaság (Bp., 1905, németül 1908).

L.MAÉ

Simonkai Lajos

-Nyíregyháza, 1851. jan. 9. – Bp., 1910. jan. 2.: botanikus, Borbás Vince mellett a 19. sz. második felének legnagyobb magyar flórakutatója.

-1875-től a nagyváradai, 1880-tól a pancsovai, 1881-től az aradi, 1891-től a budapesti VII. kerületi főgimnázium természetrajztanára volt.

- a növényföldrajz mellett főleg növényrendszertani kérdésekkel foglalkozott, így megírta Magyarország tölgyeinek, hársfáinak, zanójtjainak, szilfáinak, juharfáinak, ribizkéinek stb. monográfiáit 1888 – 1908 között.

- Ő dolgozta fel kritikailag Erdély flóráját, ez a könyve a század legjobb magyar flóraműve.

- Hatalmas herbáriumát. (22 000 faj és változat) az MNM- nek adományozta. Széles körű szakirodalmi munkásságot fejtett ki.

-1873-ban az MTA támogatásával 6 társával részt vesz az Arad,Hunyad megyei és a bánsági moha gyűjtésben. Elsőnek gyűjti a Retezát eddig fel nem kutatott mohainak nagy részét.

-1874-ben még öt alkalommal járja be ezeket a helyeket gyűjtési céllal.

-1874-ben a nagyváradi főreáliskolában tanár. Ekkor figyelme a Nagyvárad környéki terület flórájának megismerése felé fordul. Itteni gyűjtése a nagyváradi múzeum herbáriumát gyarapította.

- gyűjtőútat szervez Kolozsvár és Torda vidékére is.

Erdély növényeit nem csak összegyűjtötte,hanem átnézett minden vele kapcsolatos herbáriumot.pl Kalocsán Haynald Lajos biborosérsek gyűjteményét,Janka Viktor kolozsvári gyűjteményét és más szebeni és bécsigyűjteményeket. Így készült el „Erdély edényes flórájának helyesbített foglalata” amely 53 edényes-virágtalan és 2230 virágos növényt sorol fel..Kimutatta,hogy Erdélynek 107 kizárólagosan őshonos növénye van. „Vizsgálatai alapján kimondta,hogy ,hogy hazánk egyetlen része sem olyan gazdag eredeti fajokban mint éppen Erdély.”

Róla elnevezett növények :

-Draba simonkaiana Jav., 1910

-Knautia ×simonkaiana Szabó, 1910

-Aconitum simonkaianum Gáyer, 1907

Jelentősebb művei :

-Bánsági és hunyadmegyei utazásom 1874-ben (Mathem. Term. tud. Közl. XV., 1878)

-Növényhatározó (Bp., 1881)

-Nagyvárad és a Sebes Körös felsőbb vidéke (Mathem. Term. tud. Közl. XVI., 1881)

- Erdély edényes flórájának helyesbített foglalata (Bp., 1887)
- Nagyvárad és vidékének növényvilága (Bp., 1890)
- Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei (Bp., 1890)
- Növényföldrajzi vonások hazánk flórájának jellemzéséhez (Mathem. Term. tud. Közl. XXIV., 1891)
- Arad megye természetrajzi leírása (Arad, 1893).

L.MAÉ

Sóltz Gyula

- Igló, 1837 – Bp., 1913: erdőmérnök.
- 1871-től a selmecbányai ak. erdőmérnöki szakán tanár. Erdőbecsléstant, erdőrendezést, erdőérték-számítást, statisztikát és erdőtörténetet adott elő
- 1893-ban Máramaros szigetre helyezik erdőigazgatónak.

L. MAÉ

Soó Rezső

- Székelyudvarhely, 1903. aug. 1. – Bp., 1980. febr. 10.: botanikus, egyetemi tanár, az MTA tagja (l. 1947, r. 1951), Kossuth- díjas (1951, 1954).
- középiskoláit Kolozsvárott végezte,
- 1940-44- között a kolozsvári Tudományegyetem Növényszisztematikai Tanszékét ,a Botanikus Kertet és az Erdélyi Múzeum növénytárát vezette.
- az 1940-es években a kolozsvári Tudományegyetem tanszékvezető tanaraként munkatársaival Kolozsvár és környékének, Erdély középső részének ,Székelyföldnek növénytársulásait vette számba.

Főbb munkái:

- Geobotanische Monographie von Kolozsvár (Debrecen, 1927);
- Monographie und Iconographie der Orchideen Europas... (társszerző, Berlin, 1930-1940) (Nachdr. 1972);
- Floren und Vegetationskarte des historischen Ungarns (Debrecen, 1933);
- A Mátra hegység és környékének flórája (Debrecen, 1937);
- A Tiszántúl flórája (Debrecen, 1938);

- A Székelyföld flórájának előmunkálatai (Kolozsvár, 1940);
- A Székelyföld flórája (Kolozsvár, 1943);
- Magyar Flóraművek (I-III., VI-VII., Debrecen és Kolozsvár, 1937-1949);
- Kolozsvár és környékének flórája (Kolozsvár, 1941-44);
- Növényföldrajz (Bp., 1945, 1965):
- Az Erdélyi Mezőség flórája (Debrecen, 1949);
- Közép-Erdély erdei növénytársulásai és azok jellemző fajai (Sopron, 1948);
- A magyar növényvilág kézikönyve (I-II., Jávorka Sándorral, Bp., 1951);
- Fejlődéstörténeti növényrendszertan (Bp., 1953);
- A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve (I-VI., Bp., 1964-80);
- Magyar Flóra (Növényhatározó, II. köt. 4. kiad. Bp., 1968);
- Bibliographia synoecologica scientifica hungarica, 1900-1972 (Bp., 1978).

L.MAÉ

Megjegyzés : A Soó Rezső által megírt könyvek címéből is megállapíthatjuk, hogy mennyit veszítettünk mi erdélyiek pl .1920 és 1944 után amikor a szakemberek százai hagyták el Erdélyt, s tudásukat Magyarországon vagy más idegen országokban fejtették ki. Esetünkben, látva azt a munkát amelyet Soó Rezső Magyarországon végzett elmondhatjuk, hogy ennyivel, vagy talán még többel lettünk mi erdélyiek szegényebbek. De így van ez számos más szakterületen is. Nagy érdeme, hogy még Kolozsváron, a növénytan tanszéken ő vezette be elsőként a növényökológia rendszeres oktatását./Én is a Soó Rezső rendszertana alapján tanultam a növénytant Dr. Nyárády professzornál./

Kiss Károly

Sötér Kálmán

- Csúz, 1834. okt. 11. – Koros, 1915. szept. 15.: méhésztudomány, méhésztudományi szakíró.
- egyik legfontosabb könyve A méh és világa I. kötet , Kolozsvár, 1895. II., Bp., 1908. Kolozsváron jelent meg.

L. MAÉ

Sperker Ferenc

-Szentdemeter,Hargita megye 1857. ápr. 19. – Nagyvárad, 1923. szept. 23.: földbirtokos, nagyváradai káptalani jószágigazgató.

-az erdélyi magyar szarvasmarha feljavításán, megfelelő tenyésztési és takarmányozási eljárások bevezetésén dolgozott. Alapítója volt az erdélyi Szarvasmarhát Tenyésztők Egyesületének,és az Erdélyi Gazdasági Egyesületnek..

-1879-ben 22 évesen kezdett el 377 k. hold szentdemeteri birtokán gazdálkodni. Még ugyanabban az évben 10 vásárolt tehénnel megalapította magyar szürke szarvasmarha tenyészetét ,amely nevét országosan ismertté tette.

-Tenyész célként nem kevesebbet tűzött ki magának ,mint az egyhasznú igás jellegű magyar szürke fajtának hármassá való kitenyésztését. Kizárólag fajtiszta tenyésztéssel kívánt célt érni és feltétlenül megakarta őrizni a fajta kiváló igás tulajdonságait. Az így kialakítandó típus, a sajátos erdélyi viszonyok között igen gazdaságosan tenyészthető szarvasmarha lehetett volna, de az első világháború kitörése ezt megakadályozta, egyben megakadályozta a „ javított magyar erdélyi marha „ széleskörű elterjedését. A jó magyar igásökröknek , szinte korlátlan piaca volt elsősorban a Királyhágón innen,de a Monarchia más területein is.

-A jó tejelő ,jó igavonó ,gyorsabb fejlődésű ,jó hústermelő és kondíció tartó terhén pedig jelentősen csökkentette a tinónevelés költségeit. Módszerének elvi alapja igen egyszerű, mennyiségben és minőségben megfelelő takarmányozással ,felszínre hozta a fajta potenciális genetikai képességeit. Igaz a többlet takarmányt meg kellett termelni de lehetőleg úgy ,hogy ne vonjon el területet a jó haszonnal értékesíthető árunövénytől ,másfelől meg kellett akadályoznia a fajtának az intenzívebb takarmányozás következtében várható elfinomodását,igás jellegének elvesztését.

- Mindkét feladatát mesterien oldotta meg .A takarmányszükséglet legnagyobb részét vetett, vagy feljavított havasi legelőkről biztosította. Az elfinomodást pedig edző neveléssel ,kemény használattal és következetes ,szigorú szelekcióval kerülte el.

- Birtokán igásökröt sohasem tartott, minden gazdasági igásmunkát a 28-32 darab törzstehén végezte. Még az ellés előtt levő tehén sem volt kímélve, a borjú sokszor a barázdában jött a világra. A teheneket fejték. A szelekciós munkát a tejtermelésben is végezte. Állatai télen istállóban voltak, de mindennapi mozgást biztosítva a szabadban .

-A bőséges jó minőségű takarmány, s a sok intenzív mozgás következtében a tenyésztésre kiválasztott növendékek, egy évvel hamarabb lettek ivarérettek és a tinókat egy évvel hamarabb lehetett betanítani.

-A jobb növendék bikákat tenyészállatként értékesítette, a maradékot tinóként.

-1896-ban Sperker tenyésztésével részt vett az Ezredéves Országos Kiállításon a magyar marha fajtacsoport erdélyi jellegű kategóriájában, ahol milléniumi nagydíjat nyert.

- ugyanez év decemberében a kiállítás sikeréért végzett munkájáért megkapta a Ferenc József –rend lovagkeresztjét.

-a század első éveiben több erdélyi kiállításon nyert díjakat.-
teheneivel,lovaival,kettősfogatával.

-1908-ban az erdélyi római katolikus státus alapítványi uradalmának lesz jószágigazgatója .Itt jelentős fejlesztést hajtott végre a sertéstenyésztés és a juhászat terén .

-Szentdemeteri birtokán tovább gazdálkodott.

-1911-ben alakult meg az Erdélyi Jellegű Magyarfajta Szarvasmarha Tenyésztők Egyesülete melynek Sperker Ferenc alapító tagja és ügyvezető elnöke volt. Az Egyesület célja teljesen megegyezett Sperker eredeti tenyészcéljaival. Az Egyesület tervei között voltak a törzskönyvezés megszervezése,állatdíjazások, kiállítások szervezése,a célszerű takarmányozás ,a takarmánytermelés módszereinek terjesztése , az állatok értékesítésének megszervezése,a tenyészűszők közös szűzgulyában való felnevelése.

Mint gyakorló gazda ,a tenyésztést sohasem vitte túlzásba. Mindig a realitások alapján dolgozott ,s a gazdaságosság volt vezérlő elve. Írásaiban mindig az erdélyi szarvasmarha helyzete volt az alap .Írásai közül a legnagyobb visszhangot „ A húsdrágaság és a magyar szarvasmarha” című váltotta ki , amely válasz volt Jászberényi Andrásnak a kolozsmonostori Tanintézet tanárának a Pesti Naplóban megjelent írására. Amelyben a tanár a húsdrágaság okát a magyar szarvasmarha tenyésztésében látta. Sperker pontról pontra, szenvedélyes hangon megcáfolta a cikk minden hibás állítását.

Főbb munkái:.

-Néhány szerény szó erdélyi magyar szarvasmarha-tenyésztésünk érdekében (Kolozsvár, 1896);

-A magyar-erdélyi fajta szarvasmarha standardja (Cikksorozat az Állattenyésztési Szemléből, Bp., 1910);

-A húsdrágaság és a magyar szarvasmarha (Kolozsvár, 1911).

L. MAÉ

Ha sikerül terve, akkor még ma is meglehetne az erdélyi magyar szürke marha. Mit veszítettünk a Világháboruban !!

Kiss Károly

Sümeghy József

- Csabrendek, 1892. jan. 4. – Budapest, 1955. nov. 11.: geológus, a föld és ásványtani tudományok doktora, a síkvidéki üledékek földtani térképezésének megújítója.

- Egyetemi tanulmányait, a bölcsész és a természetrajz-földrajz szakot Kolozsvárott végezte. Tanárai közül Apáthy István, Szádeczky –Kardos Gyula és Cholnoky Jenő mellett főleg Gaál István őslénytan tanár volt reá nagy hatással..

L. MAÉ

Szabó József

- (Erdőcsinád, 1954. okt. 21.) – mezőgazdasági szakíró. Középiskoláit Szászrégenben végezte (1973), majd a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskolán szerzett agrármérnöki diplomát (1978); ugyanott doktorált (2001). 1978–80 között gyakornok egy Galac megyei termelőszövetkezetben, 1980–85 között farmfelelős Gyergyóújfaluban és Vaslábbon, 1985-től a csíkszeredai burgonyakutató állomás, 1990-től a gyergyóalfalusi Nematológiai Központ kutatója, a Gyergyó c. lap mezőgazdasági rovatának szerkesztője.

Kutatási területe a burgonyabetegségek és az ellenük való védekezés. Szakcikkei 1984-től jelentek meg a Falvak Dolgozó Népében, A Hétben, az Igazságban. Társfordítója több középiskolai biológia tankönyvnek (*Növénybiológia*. IX. osztály. Buk. 1993; *Genetika és evolucionizmus*. XII. osztály. Buk. 1991).

L.R.M.I.L

Szakáts Péter Szenterzsébeti

-Született 1851-ben, okleveles gazdasz, okleveles állatorvos, volt gazdasági tanár, nyugalmazott kereskedelmi és iparkamarai főtitkár, ..., az Udvarhely megyei Gazdasági Egyesület elnöke és a Mezőgazdasági Kamra volt elnöke, volt szenátor, a Gazdasági Érdekeink szerkesztője, ...a jubileumi emlékérem tulajdonosa (1906-ból), a philadelphiai kereskedelmi múzeum kultánácsosa.

(Szakáts Nemzetség Alapító levele 1933).

Szalay Mihály

-1920. szeptember 9- Veszprém-1974. december 1, Szarvas okleveles mezőgazda, halbiológus, haltenyésztő

-1942 végén Kolozsvárra helyezték át a Mezőgazdasági Főiskolára adjunktusi megbízással, ugyanitt egy 1000 holdas tangazdaság vezetője lett.

L. MAÉ

Szaniszló Albert

-Diószeg -Bihar megye,- 1844. aug. 30. – Nagyenyed,-Fehér megye- 1913. szept. 13.: zoológus, mezőgazdász

-1873-ra készült el a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézet új oktatási épülete amelybe az addig ideiglenes helyeken működő intézetet összevonták. Ebben az évben kezdte el itt tanítani Szaniszló Albert a természettudományi ismereteket.

-mivel 1873-1893 között összesen húsz évet töltött itt az intézetnél, itteni működése élete fő tevékenységének tekinthető.

-1884-ben jelent meg Kolozsváron a „Vezérfonal a gazdasági tanintézetek és akadémiák állattani előadásaihoz”. című munkája ,mely 10 éven keresztül oktatott állattani előadásainak anyaga.

-oktatási céljának középpontjában a gyakorlati ismereteken alapuló természettudományos gondolkodás kialakítása állt.

- szakírói munkássága szinte tanári pályafutásával egyidőben az” Erdélyi Gazda” című folyóiratban indult.

-1875-ben jelenik meg a „Növénybetegségek „című munkája Kolozsvárt amely több kiadást is követ.

-1880-ban a kolozsvári egyetemen magántanári képesítést kap.

- ebben az időben jelent meg „Útmutatás a phylloxera (vastatrix) felismerésére és felkeresésére” című munkája .

-1884-től a kolozsmonostori állami vetőmagvizsgáló állomásnak lett a vezetője./- arankamentesítés- magvak csirázóképesség vizsgálata,-tisztaság-héjvastagság,- használati érték./ A vizsgálatot a gazdáknak ingyen végezték.

-1884-ben jelenik meg Kolozsváron a „Kártékony rovarok a mező és kertgazdaságban. Praktikus gazdák és néptanítók földműves és vincellériskolák számára”.című könyve .Második kiadása Budapesten jelenik meg 1889-ben.

- egy kis füzete Kolozsváron jelenik meg 1890-ben” ” A gazdát érdeklő káros és hasznos állatokról” címmel.

-Élete utolsó éveiben Nagyenyeden mint a Nagyenyedi Kollégium jószágigazgatója dolgozott.

- Itt jelenik meg utolsó írása „A gyümölcsfák rovarellenségei és az ezek ellen való védekezés „című.1900.

L. MAÉ

Szász István, szövérdi

(Pusztakamarás, 1865. február 14. – Novoj, 1934. szeptember 11.) erdélyi magyar mezőgazdász, mezőgazdasági szakíró. Fiai Szövérdi Szász Ferenc (1893) és Szövérdi Szász István (1899)

Érettségi után a magyaróvári Mezőgazdasági Akadémián szerzett diplomát, majd szaktanulmányait Lipcsében egészítette ki. Hazatérése után előbb Bánffy Dezső birtokait vezette, majd a Magyar Királyi Jóságkormányzóságon telepítési biztosként dolgozott.

Mezőgazdasági szakemberként a műtrágya használatának kérdései foglalkoztatták. 1898-ban kinevezték gazdasági felügyelővé, ebben a minőségben az erdélyi szarvasmarha-tenyésztés tökéletesítésében voltak jelentős érdemei. 1907-től jogi szakfelügyelőként az állami telepítés szolgálatában állott: a Magyar Királyi Földhatósági Intézetek Országos Szövetsége Erdélyi Kirendeltségének ügyvezetője volt.

Főgondnoka volt a Kolozsvári Református Egyházmegyének, a Református Szeretetotthonnak, társelnöke a Transsylvania banknak. Az első román földreformmal elvesztette birtokai jelentős részét. Ekkor visszavonult a Pusztakamaráshoz tartozó Novojba.

Gazdasági szacikkeit az erdélyi szaksajtó közölte. Önálló kiadásban megjelent munkája: *Az állattenyésztésről* (Dicsőszentmárton, 1897).

L.Wikipedia

A Szász-családok szerepe Erdély mezőgazdaságának fejlődésében

Szász István, az EMGE kamarai ügyosztályának vezetője.

Ismeretes, hogy a kormány felfüggesztette az erdélyi mezőgazdasági kamarák működését s vagyosuknak kezelését, továbbá jogkörüknek gyakorlati ideiglenesen az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyletre ruházta. Ennek következtében egyesületünk felállította a mezőgazdasági kamarák vagyosát kezelő ügyosztályát, melynek élére

Szász István

Szász István került. (Apja alelnöke volt az E. M. G. E.-nek.) Szász István 1899 június 4-én született Segesváron. Érettségi után, 1917-ben hadba vonult, ahol a világháborúban több kitüntetést szerzett. A háború után a kolozsvári gazdasági akadémiára iratkozott be. A román impérium átvétele után Debrecenben fejezte be tanulmányait. Gyakorlati gazda. Kolozsvár melletti birtokát azonban bár ismert, híres mintagazdaság, kisajátították. Hosszabb ideig egy nagy kereskedelmi vállalat vezető tisztviselője volt. Az EMGE igazgató választmányának pedig évek óta tagja, minden gazdamegmozdulásnak cselekvő résztvevője. A bécsi döntésig apjától örökölt novolyi birtokán is gazdálkodott, ami román területen maradt. Személyében az egyesület elsőrendű munkaerőt állított a mezőgazdasági kamarai kérdések szolgálatába.

L.Erdélyi gazda 1940 november 1

Szász Ferenc –szövérdi-

-Kissármáson született Szász Ferencz (szövérdi) gazdasági szakíró 1893-ban .. Gazdasági Akadémiai oklevelet és politikai doktorátust szerzett. Sűrűn jelennek meg a gyakorlati és elméleti mezőgazdaság körébe vágó írásai: a „Magyar Nép” c. népi folyóiratnak közgazdasági szerkesztője. E folyóirat, kiadásában jelent, meg érdekes könyve: *M i n d e n n a p i k e n y e r ü n k* 1927-ben. Népszerűsítő természettudományi írásokat is közöl,.....

L.Erdélyi Lexikon

Szász István, szövérdi

←Szász István 1917-es érettségi fotója

(Segesvár, 1899. június 24. – Kolozsvár, 1973. február 16.) erdélyi magyar okleveles gazdamérnök, mezőgazdasági szakíró, Szövérdi Szász István (1865-1934) fia, Szász Ferenc (1893) öccse, Szász István Tas apja.

A kolozsvári Református Kollégiumban érettségizett (1917), majd a Mezőgazdasági Akadémián kezdte felsőfokú tanulmányait, amelyeket az első világháború kitörése után azonban katonai szolgálata miatt megszakítva, Debrecenben folytatott, ott szerzett 1921-ben okleveles gazdamérnök címet. Diplomáját a temesvári műszaki egyetemen 1936-ban honosították, doktori fokozatot 1945-ben a kolozsvári Mezőgazdasági Akadémián szerzett.

1923-ban a glasgow-i Central Agency Ltd. kolozsvári fiókjánál helyezkedett el, 1930-ban képviselő, majd a Romanofir Rt.-nél felügyelő volt. 1940-től az EMGE-nél osztályvezetői beosztásban végzett jelentős munkát; később az Egyesület igazgatója, majd ügyvezető alelnöke lett.

1935-ben az ő házukban alapították és szerkesztették a Hitelt, s a folyóirat néhány szakcikkét is közölte. A Vásárhelyi Találkozó előkészítése részben szintén az ő otthonukban történt. A bécsi döntés után részt vett annak a memorandumnak a megfogalmazásában, amelyet a Hitel-csoport Teleki Pál miniszterelnökhöz intézett, s amelyben a visszatért erdélyi magyarság elvárásait fogalmazták meg. 1944 nyarán egyik tagja annak az ötös csoportnak, amely a Gestapo megérkezése előtt kiszabadította a kolozsvári börtönben fogva tartott baloldaliakat. Részt vett az 1944. szeptemberi memorandumnak a kidolgozásában is, amely Horthy Miklós kormányzónál Magyarországnak a háborúból való kilépését sürgette.

1945–49 között a Bolyai Tudományegyetemen a mezőgazdasági közgazdaságtan előadója, tantárgyának megszüntetése után a Mezőgazdasági Főiskola adjunktusa, majd 1956-ig a mezőgazdasági minisztérium keretében működő ISPOTA-nál tervező és talajkutató mérnök. Kényszernyugdíjazása után raktári munkás.

Első publikációja az Erdélyi Gazdában jelent meg (a lapnak 1940–45 között főmunkatársa is volt), ismeretterjesztő és szakcikkeket közölt továbbá az Ellenzékben, Magyar Népből, Mezőgazdasági Szemlében, Falvak Népében, Korunkban. A Mezőgazdasági Szemlének 1943–44-ben főszerkesztője is volt, itt jelent meg 1943-ban *Az erdélyi és keleti területek mezőgazdaság-politikai kérdései az átmeneti gazdálkodás tükrében* c. tanulmánya.

Kötetekben megjelent munkái.:

-Erdély mezőgazdasági szakoktatása és szakirodalma (in: Erdély mezőgazdasága. Szerk. Farkas Árpád. Kolozsvár, 1945. Klny.);

-Az erdélyi gazda útja (Kolozsvár, 1946);

-Az erdélyi rét- és legelőgazdaság fejlesztésének lehetőségei (Kolozsvár, 1946. Jog- és Közgazdaságtudományi Értekezések);

-Erdély állattenyésztésének és a szövetkezeti tejhozam fokozásának jövő útjai (Kolozsvár, 1946);

-Két tanulmány: A gazdálkodás tudománya; A hétholdas gazdaság természetes takarmányai (Kolozsvár, 1946);

-Importanța cartografiei solului în general, cu privire specială asupra celui din regiunea Cluj (in: Comunicările Academiei R. P. R. Bukarest, 1951);

-A talajterkép alkalmazása a mezőgazdaságban és talajhatározó (Csapó Józseffel és Marian Nemeşsel, Bukarest, 1953);

-Talajélet és trágyázás (Kolozsvár, 1956);

-Talajjavítás közvetve ható anyagokkal (Kolozsvár, 1957).

L.Wikipedia

Szász Ferenc, szövérdi és lándori

(Magyarbükkös, 1903. aug. 1. – 1995. ápr. 3. Kranzberg, Németország) – mezőgazdasági szakíró. Egyetemi tanulmányait a kolozsvári Gazdasági Akadémián kezdte, majd 1919 után, Gyárfás József tanítványaként, magánúton folytatta. Az 1930-as években az EMGE területi felügyelője, majd választmányi tagja, a Kolozsvári Református Egyházmegye tanácsosa, a bécsi döntést követően Dél-Erdélyben Szász Pál közvetlen munkatársa. Ez idő alatt többször állították hadbíróság elé meghurcolt magyar gazdák ügyének képviselője kapcsán. 1944 után a radnóti Mezőgazdasági Iskola tanára nyugdíjazásáig; 1989 után Németországban élő lányához költözött, ott hunyt el.

A növénynevelés, elsősorban a paradicsom és a burgonya nevelése állt érdeklődésének középpontjában, e területen közölt cikkeket az erdélyi mezőgazdasági szakajtóban. Nyugdíjas éveiben megírta visszaemlékezéseit, kéziratának egyes részletei az 1990-es években az Erdélyi Magyarság c. folyóiratban jelentek meg.

(B. K.) L.RMIL

SzászKálmán

-Sepsiszentgyörgy, 1910. okt. 7. – Bp., 1978. aug. 23.: gyógyszerész, egyetemi docens, a kémiai tudományok kandidátusa (1967)

- Az anyarozs és a gyűszűvirág hatóanyagainak ellenőrzésével foglalkozott. Feltalálta az U alakú extraktort. 12 szabadalma van, nevéhez fűződik a télizöld meténgből (Vinca minor L.) készített Devincan és Cavinton. Kutatta a rákellenes gyógyszereket.

Édesapja a híres református Székely Mikó kollégium tanára volt, nagyszülei, dédszülei között számos tudós ember akadt.

Apai dédapja ,Szász Károly kiváló jogtudós ,természettudós, és politikus ,az 1848-49-es forradalom és szabadságharc jelentős vezéralakja.

Nagyapja ,Szász Béla a marosvásárhelyi „Székely Hírlap”-ot szerkesztette, filozófiai munkákat fordított magyar nyelvre, a kolozsvári egyetem filozófia tanára volt,

- apjának ükapját, Bodor Pált pedig Erdély egyik legkiválóbb gyümölcsészeként tartja számon a szakirodalom.

- anyai nagyapja Parádi Kálmán a kolozsvári református kollégium tanára, természettudós, filozófus volt.

-1928-ban Sepsiszentgyörgyön érettségizett

-1934-ben a bukaresti egyetemen gyógyszerészeti ,

-1938-ban a kolozsvári egyetemen kémia-fizika szakos tanári oklevelet szerez.

- az egyetemi éveiben tevékenyen részt vesz a diákmozgalmakban.

-1934-1936-között Sepsiszentgyörgyön gyógyszerész.

-1938-ban áttelepül Magyarországra.

-1944-ben a Szatmár megyei Nagysomkúton gyógyszerész.

Főbb munkái:

- Növényi eredetű vérnyomáscsökkentő gyógyszer gyártási és kiszerezési technikája.
Bp 1957

- Az anyarozs termesztése és feldolgozása Magyarországon. Bp 1958

- Diffúziós folyamatok vizsgálata gyógynövények oldószeres kivonásával.

L .MAÉ

Dr. Szász Pál

(Nagyenyed, 1881. május 11. – Ocnele Mari, 1954. január 4.) erdélyi magyar jogász, politikus, E.G.E elnök.

A kolozsvári I. Ferenc József Tudományegyetemen szerzett jogi doktorátust. 1910-től a magyar parlamentben a magyarigeni választókerület országgyűlési képviselője volt, Tisza István legközvetlenebb munkatársi köréhez tartozott. Az első világháború kitörése után önként vonult be katonának, többször is kitüntették. Az 1920-as évektől az erdélyi magyar kisebbségpolitikai élet szereplője: az Országos Magyar Párt Alsó-Fehér megyei tagozatának elnöke, a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium főgondnoka. 1936-ban megválasztották az EMGE elnökévé, s vezetése alatt a szövetség nem csak jelentős gazdasági tényezővé, hanem a kiscgazdák tömeges érdekvédelmi szervezetévé is vált. A királyi diktatúra bevezetése után 1938-ban létrehozott Nemzeti Újjászületési Front magyar alosztályának vezető testületében Bánffy Miklós munkatársa, a Romániai Magyar Népközösség gazdasági osztályának vezetője.

A második bécsi döntés után ő szervezte meg az EMGE dél-erdélyi központját, s ennek vezetőjeként, valamint a dél-erdélyi református egyházkerületfőgondnokaként

jelentős szerepet játszott Romániában maradt kisebbségi magyarsága Romániában maradt kisebbségi magyarság érdekvédelme terén. Az 1940 őszen megszűnt Brassói Lapoktól Kacsó Sándor az ő támogatásával települt át Nagyenyedre s lett szerkesztője az Erdélyi Gazdának, amely a címében foglalt tárgykört messze meghaladó tartalommal a dél-erdélyi magyarság sokoldalú szellemi igényeinek kielégítését vállalta fel.

1946 áprilisában aláírója volt annak a Márton Áron kezdeményezte nyilatkozatnak, amely a küszöbön álló béketárgyalások előtt az erdélyi magyarság álláspontját fogalmazta meg. Az „elvtelen magyar egység” elleni harc meghirdetése után éles támadások indultak ellene. 1947 nyarán lemondott az EMGE elnöki tisztéről. 1951 nyarán letartóztatták, és a Márton Áron-perben 8 évi nehézbüntetésre ítélték. Az Ocnele Mari-i börtönben halt meg.

L.Wikipedia

Dr. Szekeres Vince

- 1887. November. 10 Pécs-1976. Március, 7. Ajka

-állatorvos, higiénikus, egyetemi tanár, a keszthelyi Gazdasági Akadémia, illetve a Magyar Agrártudományi Egyetem keszthelyi osztálya állategészségtani tanszékének vezetője, osztályelnök (1945–1946), dékán (1948–1949).

- pályáját mint hivatásos katonai állatorvos kezdi s így eljut Galiciába, Nagyszebenbe és Brassóba.

L.MAÉ

Szemmáry József

A Szolnok-Dobokavármegyei gazdasági egyesület 1884 titkára Bovánkovics Gyula után 1884 óta Szemmáry József, egyesületi szaklap és számos népszerű olvasmány szerkesztője.

Szegeden született 1858 márcz. 4-én, a főreáliskolát bevégző tanulmánya után a keszthelyi felsőbb gazdasági tanfolyamot végezte. Órgróf Pallavicini Sándor uradalmában Szent-Algyón kapott alkalmazást, innen a vas megyei gazdasági egyesület titkárának segédjévé hívták meg s az egyesület 600 holdas gazdaságának vezetésében részt vett. Ezen állás megszűnésével Wencheim Antal gr. örökéseinek különböző gazdaságaiban működött s innen választotta meg a vármegyei gazdasági egyesület 1884-ben 26 pályázó közül titkárának.

Gazdasági cikket írt 1884–85-ben a „Magyar Föld”-ben. 1885-ben a helyi „Szolnok-Doboká”-ban. Az egyesület megbízásából megírta: „A parasztbirtok állapota Szolnok-Dobokamegyében 1885.” és „Mire legyünk tekintettel a szántáskor” 1886 füzetét. 1887-ben a deési országos jellegű kiállításra Kádár Józseffel díszes kiállítású „Emlék-Album”-ot adott ki, mely vármegyénket minden irányban ismertette, 32 képpel jelent meg. Szerkeszti az *Egyesületi Értesítőt*, melyből a tekintélyes

gazdasági lapok is több gyakorlati irányú cikket vesznek át. 1893-ban „Beszámoló”-ját egy füzetben bocsátotta közre. 1896-ban az egyletmonographiáját írta meg. Népies szaklapba vágó dolgozatai, melyeket az egyesület által rendezett téli gazdasági előadások alkalmával adott elő, „Szemelvények a gazdálkodás köréből” című füzetekben jelentek meg.

L. Kádár József Szolnok

Szentannai Sámuel

-Székelyszentmiklós-Hargita megye- 1876. aug. 11. – Karcag, 1956. jan. 22.: gazdasági tanár, a szikjavítás úttörője.

- a gimnáziumot Kolozsvárott végezte

- oklevelet 1896-ban kapta kolozsmonostori Gazdasági Tanintézettől.

-mint gyakornok kerül a valamikori Torontál megyei ma Temes megyei Nagyszentmiklósra a Földműves Iskolába itt egy év múlva ,vizsgával véglegesítik tanár lesz.

- egy év múlva Csákra kerül tanárnak az ottani Temes megyei Földműves Iskolába.

- gazdasági tanár volt Székelyudvarhelyen is.

Főbb munkái:.

-Sikeres gazdálkodás a sziken és aszályban (Köztelek 1918);

-A karcagi földműves iskola és a karcagi gazdák gazdálkodásának összehasonlítása (Köztelek, 1925);

-Sziktalaj művelése és javítása (Debrecen, 1928);

- Sikeres gazdálkodás sziken (Bp., 1936).

Mekkora szükséglet lett volna munkájára itthon,a Székelyföldön.!

Kiss Károly

Szentkereszty György. zágoni báró

- 1840 október 23. Hosszuaszón-1932 ?

Az új szőlőépítés egyik erdélyi úttörője,felújított szőlője Hosszúaszón 8 ha. Egyik jeles műve a „Szőlőépítés ,művelés és pinczekezelés „1878 Kolozsvár .Művében összefoglalja jeles elődeinek gyakorlati tapasztalatait.

L. Csávossy

Szentkirályi Ákos (komjátszegi),

-Oravicabánya Krassó-Szörény vármegye, 1851. Január. 27. - Kolozsvár, 1933.

május 23. magyar mezőgazdász, szakíró. Főleg a juhászat fejlesztésével foglalkozott.

- gimnáziumi érettségét Kolozsváron tett,

- majd a jogakadémián az alaptantárgyakból letette a vizsgákat.

-1869-ben a kolozsmonostori magyar királyi gazdasági tanintézetben tanul,ennek befejezése után,..... gyakornok.

-1872-ben a tanintézet legjobb eredménnyel végző hallgatója.

- még 1872-ben ezen tanintézetnél ösztöndíjas gazdasági segéd lett,

-1879-ben kérésére vissza kerül a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézethez rendes tanárnak. Az állattenyésztés és az állatgyógyászat tantárgyakat adta elő.

- Kolozsváron beiratkozik a tudományegyetemre, ahol vizsgái letétele után 1881-ben bölcsészdoktorrá avatták.

-1897-ben a kolozsmonostori tanintézet igazgatójának nevezik ki,nyugdíjba vonulásáig vezeti a tanintézetet.

- az oktatói munkában nagy fontosságot tulajdonított a szemléltetésnek.

- szertárat,gyűjteményeket létesített,növénykísérleti telepet hozott létre.

- új majort alakított ki Táborhegyen.

- szakirodalmi tevékenységében elsősorban ,közgazdasági,juh és szarvasmarha tenyésztési,tejgazdasági kérdésekkel foglalkozott.

- „A cigája juh” c .munkájában elsőnek írja le magyarul ezt a juhajtát ,ebben részletes küllemi leírást ad a fajtáról.

- foglalkozik a Kolozsvár környéki tejtermeléssel,javasolja tejszövetkezetek létrehozását.

- az „Erdély juhai „c. munkájában átfogó képet ad juhászat múltjáról és jelenéről. A jövő teendője például a törzskönyvezés.

- tagja volt a z Erdélyi Gazdasági Egylet igazgatói választmányának.

–hitelszövetkezetet hoz létre.

–aktív tagja az 1911-ben alakult Erdélyi Jellegű Magyarfajta Szarvasmarha Tenyésztők Egyesületének.

Főbb művei :

-A Miescher féle tömlők (Kolozsvár, 1880);

-A jelen idő követelményeinek megfelelő tejgazdaság (V. Kirchner után átdolgozta, Bp., 1881);

-A cigája juhról (Magyaróvár, 1885);

-A bivalyról (Magyaróvár, 1888);

-A tejtermelés és értékelés kérdése Kolozs vármegyében. és Kolozsvár városban (Kolozsvár, 1909);

-Mezőgazdasági felső szakoktatásunk (Kolozsvár, 1912).

- Erdély juhái, Erdély juhtenyésztése. A múlt. A jelen. A jövő. Kolozsvár 1923.

- Az erdélyi szarvasmarha-tenyésztés dolga Kolozsvár. 1925

L .MAÉ

Széchenyi István Sárvár-felsővidéki gróf

-Bécs, 1791. szeptember 21. – Bécs, Döbling, 1860. április 8. politikus, író, polihistor, közgazdász, a Batthyány-kormány közlekedési minisztere – akit Kossuth Lajos a „legnagyobb magyarnak” nevezett Esméi, tevékenysége és hatása által a modern, új Magyarország egyik megteremtője. A magyar politika egyik legkiemelkedőbb és legjelentősebb alakja, akinek nevéhez a magyar gazdaság, a közlekedés, a külpolitika és a sportmegreformálása fűződik. Számos intézmény alapítója és névadója.

- az ifjú Széchenyi gyermekkorát Nagycenken és Bécsben töltötte

-1809. április 7-én már főhadnagy a württembergi huszárezredben.

-hadosztálya egy ideig Világoson állomásozik.

- részt vett a Napoleon elleni háború több ütközetében.

-hazatérése után Magyarország és Erdély nevezetesebb városait kereste föl, s utazása alatt több, életre szóló ismeretséget és barátságot kötött. Ekkor látogatta meg Wesselényi Miklós bárót (1821. augusztus 1.), akivel szoros barátságot kötött,...

- a külföldön és Magyarországon tett utazások során szerzett tapasztalatai éreztették vele a külhoni és a hazai állapotok között fennálló lényeges kulturális és gazdasági különbséget, mely arra ösztönözte, hogy a külföldön működő intézmények hazai életre hívásán is munkálkodni kezdjen.

- első ilyen irányú terve a lóverseny meghonosítása volt, amit Ausztriában és Magyarországon ekkor még nem ismertek.

-1822. március 1-jén újabb külföldi tanulmányútra indult Wesselényi társaságában, ahonnan szeptember 26-án tért haza. Azzal a közös elhatározással indultak el, hogy a külföld gazdasági és egyéb viszonyait, különösen lótenyésztését tanulmányozzák.

- Pesten és Pozsonyban ő honosította meg 1822-től a lóversenyeket, létrehozta a az első "pályafuttatási társulatot" majd megszervezi az első „Lótenyésztési Egyesületet

-1827-ben megalapítja a Nemzeti Kaszinót.

- az állattenyésztés fejlesztésére, amelynek érdekeit állandóan szívében viselte, alakította 1830. június 11-én az Állattenyésztő Társaságot, amelynek elnöki tisztét is elvállalta

- a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására felajánlotta birtokai egy évi jövedelmét.

-1835-ben (június 6. és 8.) még szélesebb alapokra fektette, ekkor változtatta nevét is Magyar Országos Gazdasági Egyesületté alelnöke Széchenyi .

- 1836–39-ben további tevékenysége a Duna-szabályozás, a Lánchíd és a lóverseny ügye között oszlott meg.

- szorgalmazta a korszerű közlekedés és a dunai hajózás megteremtését,.Az Al-Duna sziklás medrének rendezését királyi biztosként vette kézbe, műszaki irányítására Vásárhelyi Pált kérte fel,1846-ban megkezdte a Tisza szabályozását,jelentős érdeme volt az élelmiszeripar kiépítésében. Nagy szerepe volt a soproni és pesti Hengermalom és a nagycenki birtokán felállított cukorgyár megszületésében.

Korára nagy hatással volt irodalmi-politikai munkássága .Az 1828-ban megjelent első könyvében a „ Lovakról” még csupán az agrártermelés egyik-másik visszasságát bírálja ,a csakhamar megjelenő újabb könyveiben átfogó reformprogramot tárt az ország elé. A „Hitel”1830,a „Világ”1831,és a „Stádium”1833 című munkáiban hangoztatta :előrehaladásunk fő akadályja az elavult gazdasági-társadalmi berendezkedés.

Eszmerendszerében és a tevékenységében fontos helyet kap a mezőgazdaság.. Korának kiemelkedő agrárpolitikusa volt,mint nagybirtokos pedig haladó szellemű gazdálkodása révén tűnt ki főúri társai közt.

Széchenyi és a magyar mezőgazdaság.

Harcolt

- az „ösiség” felszámolásáért és a föld fokozatos paraszti tulajdonba juttatásáért,„privatizált mező”-t hirdetett.

- a - régi nyomásos rendszer- helyett a-váltógazdaságot- javasolja

- minden termelési újítást a piachoz kell mérni

- gondolkodva kell gazdálkodni, ideáltípusa a "gondolkodó gazda"
- új vetésforgó rendszert javasol s ehhez intenzív állattenyésztést
- rossz az amikor a gazdaságban minden van csak pénz nincs.
- az állattenyésztés fejlődésének egyik feltétele a szántóföldi takarmánytermesztés bővítése.

- a talajerőpotlásban a berbécstrágya helyett „jó kövér marhatrágyával kell trágyázni.

- a legnagyobb haszon a marhatartásból fog áramlani, a szarvasmarha tenyésztés fejlesztése mellett szükséges a ló, juh, és a selyemhernyó-tenyésztés fellendítése.

- a ló és a selyemhernyó tenyésztésről könyvet írt és saját uradalmán példát mutatott korszerű ezirányú gazdálkodásával.

–gondolkodva való gazdálkodást hirdetett az eszközök-gépek beszerzése és használata terén.

- ekkor kezd elterjedni a sarlós aratás helyett a kaszás aratás., megjelennek az első ekekapák, a kezdetleges aratógépek, a kézi cséplést a lóerővel hajtott cséplőgépek váltják fel, a faekék helyett jelennek meg a vasekék.

- „Új ekét, görbe kaszát próbálni mindenkinek kötelessége” írta a Hitelben.

- az új eszközök bevezetéséhez nem elegendő hasznosságuk felismerése” Valamint sípolásra, hegedülésre nem elég a síp, hegedű, úgy cséplésre, kaszálásra sem elég a csép és a kasza hanem ahhoz tanult ujj és szokott kézre van szükség. „ Mert a ”görbe kasza, loggó eke, kettős borona, földi késnek sat. legnagyobb haszna” .....csak akkor lesz....., ha”gyakorlott kéz markolja és forgatja „azokat.

- a termés haszna a piacon realizálódik mindig .” Mezei gazdaságunk alacsony létét” elsősorban „a belfogyasztás híjában „látja.

- a kivitelnél nem a mennyiségre hanem a minőségre kell törekedni, a „gabonát lisztté, a „gyapjút posztóvá „kell váltani.

- a piacok gyors eléréséhez a termények gyors és olcsó szállítására van szükség.

Korszerű szárazföldi és vízi utakra, vasútra van szükség., megjegyzi, hogy jelenlegi útjaink a „búza alá inkább alkalmasabbak lennének , mint társzekerek alá”

- a termelés és a fogyasztás egységében gondolkodott Közel 90.000 k.hold birtokán gyakorló gazdaként is több korszerű intézkedést foganatosított.

1837-ben elindítja birtokán a szántó és rétföldek szétválasztását valamint a jobbágyokkal közösen használt legelők elkülönítését. Így a határ egyik részében elindulhatott a korszerűbb gazdálkodási eljárások bevezetése, a táblásított határban áttérhettek a korábbi nyomásos rendszerről a vetésforgós rendszer bevezetésére. Elindulhatott a takarmány termelése, fejlődhetett az állattenyésztés., a silányabb legelőket, rétföldeket feltörték és takarmányt termeltek rajtuk. Az istállótrágyázás mellett

elindulhatott a zöldtrágyázás.. Hozzáfogtak a gyök és gumós takarmányok termeléséhez. Okszerű vetésforgót használtak.

- a szántó 30%-án őszi gabonák,20 %-án tavaszi gabonák, 12%-t a zöldugar,,10 %-t vöröslóhere, 5 % lucerna,5% -t burgonya,és répa ,s 18%-t „vetett” legelő.

- az uradalom központjában gazdasági gépműhelyt és gépgyárat állít fel.

-1840-ben elkezdik a cukorrépa termelést.

- már a kezdetektől nagy gondot fordít a ló és selyemhernyó tenyésztésre valamint a szőlő termelésre.

- a magyar parlagi lovat angol telivérrel akarta feljavítani és félvérré tenni.

-birtokaira 60.000 eperfát telepített a selyemhernyó tenyésztés fellendítésére. Évente 200 mázsa selyemgubót termelt. Foglalkozott szőlőtelepítéssel,borkészítéssel és pincészettel.

Kossuth Lajos a nagy ellenfél mondta róla „ Ujjait a kor ütőerére tevé és megértette lüktetését és ezért tartom őt a legnagyobb magyarnak.”

Széchenyi hatása Erdély mezőgazdaságában is óriási volt, különösen az erdélyi Wesselényi Miklóson keresztül. Ezért életének, munkásságának bő ismertetése a jelen munkában szükségszerű .

Kiss Károly

Műveiből:

- Lovakról Pest 1828

- Hitel Pest 1830

- Kedves jobbágyim Cenk 1830

- Néhány szó a lóverseny körül Pest 1839

- A selyemről Pest 1840

- A Kelet népe Pest 1841.

- A magyar Accademia körül 1842

- Adó és két garas Buda 1844

- Magyarország kiváltságos lakósihoz 1844

L. MAÉ

gróf Széchenyi Zsigmond Sárvár-felsővidéki

Nagyvárad, 1898. január 23. –Budapest, 1967. április 24. vadász, író. A magyar vadászati kultúra kimagasló alakja. Afrika, India, Alaszka és Európa vadásza, kiemelkedő vadásztrófeája, hogy világrekordnak számító addax elejtője. Vadászkönyvtára Magyarország legjelentősebb vadászati szakkönyvgyűjteménye, mely jelenleg a Magyar Természettudományi Múzeumban tekinthető meg.

L.MAÉ

Székács Elemér

Pest, 1870. szeptember 23. – Budapest, 1938. május 16. magyar növénynevelő, gazdasági író, mezőgazdász.

- gimnáziumi tanulmányok egy részét Szebenben - Szeben megye-végezte

- dolgozott (kb. 1903-tól-1911-ig)az újonnan vásárolt és elhanyagolt állapotban levő 3500 hektáros soósdpusztai - Temes megye-gazdaság élén, melyet 8 év alatt a megye korszerű birtokává fejlesztett.

Székács már fiatal pályakezdőként - a kor haladó szellemének követőjeként - új talajművelési, műtrágyázási, talajápolási módszerek alkalmazásával törekedett a termés hozamok növelésére. Hasonló céllal kezdett Soósdpusztán a növények nemesítéséhez is. Első eredményeként a szegedi rózsadohány dohánylevelének tömegét mintegy 20%-kal tudta növelni. Az 1906-ban elkezdett búza nemesítésben feltehetően a bánási búzával dolgozott amelyekkel egyedszelekcióval és pedigrényesztéssel különítette el a birtok búzatábláján kiválogatott és tovább szaporított rozsdabetegségre kevésbé érzékeny, korai érésű egyedeket „Barátai” kalászvadásznak” nevezték. Munkája nagyságát jelzi, hogy 1906-ban kísérletbe vont 214 elit búzafajtája volt.

Megjelent művei :

-A zöldtrágyázás és meszezésről (Temesvár, 1904)

-Gyakorlati búzanemesítés (Budapest, 1912)

-A magyar búza nemesítésének kérdése (Hódmezővásárhely, 1914)

-A búza magyar nemesítésének és az árpádalmi nemesített búzák rövid ismertetése (Gyoma, 1915)

-Az őszi vetési munkák előkészületei és végrehajtása (Budapest, 1928) több folyóiratban is publikált (pl. Gazdasági Lapok, Köztelek, Növénynevelő Szemle)

L.MAÉ

Székely József

(Lukafalva, 1928. szept. 22.) – mezőgazdasági szakíró. Kertészeti szakiskolát Radnóton (1950), szakközépiskolát Székelyudvarhelyen, a Mezőgazdasági Líceumban végzett (1952). Főiskolai tanulmányait a kolozsvári Mezőgazdasági Főiskola kertészeti szakán kezdte, majd Moszkvában fejezte be 1957-ben. Ezután a kolozsvári Kertészeti Kísérleti Állomás kutatója volt nyugdíjazásáig (1990). Kutatómunkája eredményeiről hazai szaklapokban és tanácskozásokon számolt be, nagyszámú ismeretterjesztő írása jelent meg hazai napilapokban és folyóiratokban (Falvak Dolgozó Népe, Dolgozó Nő, A Hét, Vörös Zászló, Előre, Igazság, Făclia, Horticultură, Grădina, Via și Livada, Agricultura Socialistă).

Művei: *Combaterea bolilor și dăunătorilor plantelor ornamentale* (társszerző, Buk. 1968); *Védekezés a dísznövények betegségei és kártevői ellen* (társszerző, uo. 1969); *Kertészeti növények védelme* (társszerző, uo. 1975); *Bogyós gyümölcsűek termesztése* (társszerző, uo. 1983); *Dísznövények védelme* (uo. 1983).

(M. E.) L.R.M.I.L.

Szilassy Zoltán

-Léva, 1864. máj. 8. – Bp., 1932. febr. 5.): mezőgazda és szakíró.

-az 1880-as évek végén javaslatára kezdték meg szőlőültetvényekkel a deliblái homokpuszta hasznosítását, javaslatára kezdtek hozzá a filoxéra által kipusztított verseci és fehértemplomi szőlők újratelepítéshez.

-1905-től függetlenségi programmal jut be a parlamentbe Kisbecskerek –Temes megye-követeként

L.MAÉ

Szilágyi János

- Gencs, 1859 – Pécs, 1916. jún. 19.: szőlész. Előbb juhászattal foglalkozott és hazánk egyik legnevesebb gyapjúszakértője volt. Jelentősek a szőlőalanyok mészűrő képességére vonatkozó kutatásai.

- középiskoláit Debrecenben és Nagyváradon végezte

- a debreceni Gazdasági Tanintézetben szerez diplomát.

- utána Hadadra -Szatmár megye- kerül báró Wesselényi uradalmába

Főbb munkái:.

- Szőlőművelés és borkezelés alapvonalai (Pécs, 1897);

- Megfigyelések a meszetalajok s a meszetalajokra alkalmas amerikai szőlőfajtákról (Treitz Péterrel, Pécs, 1901).

L.MAÉ

Szöts Sándor

-Bp., 1900. okt. 24. – Bp., 1958. Május3: kertész.

-a felső Kereskedelmi Iskola elvégzése után mint gyakornok dolgozik a dicsőszentmártoni –Maros megye- Mezőgazdasági Bankban.

-Munkája :.

- Kajsziarack termesztése (Bp., 1941). –

L.MAÉ

Sztankovics János

-Sajókaza, 1869. április 17. – Budapest, 1938. február 18. - állatorvos, mezőgazdász, akadémiai igazgató

- ösztöndíjas segédként Nagyszentmiklóson dolgozott,

- 1908-tól Kolozsvárot a Gazdasági Akadémián tanít.

-Munkája a „A Keszthelyi Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője. Szerkesztette. 1930–1931.”

L.MAÉ

Ifj. Sztojka János

elemi iskolai tanulmányait Nagyesküllön, a gimnáziumot Kolozsvárott és Gyulafehérváron végezte. Állatorvosi, gazdatiszti diplomát szerzett.

Ördögkeresztúron, Szatsvay Zsigmond és báró Wesselényi Jozefa birtokán lett.

jószágigazgató és állatorvos

L.Tóth Ildikó

Tagányi Károly

-Nyitra, 1858. március 19. – Budapest, 1924. szeptember 9.) levéltáros, történész, etnográfus, miniszteri osztálytanácsos

- az 1900 és 1905 között 7 kötetben megjelent Szolnok-Doboka megyét leíró kötetben a vármegye történetét ő írta meg

- 1896. májusára megjelent. A "*Magyar erdészeti oklevéltár*" 3 kötetében, 2424 oldalon, 772 oklevél található. A szerkesztő Tagányi Károly - az egybegyűjtött oklevelek alapján az első kötet elején - 47 oldalas tanulmányban vázolta fel a magyar erdőgazdaság fejlődését a kiegyezésig (1867)

-további munkája a „Vázlatok a régibb Árpád-kor társadalomtörténetéből” címmel.

- Máiig legfontosabb itt megjelent munkája „A földközösség története Magyarországon”, de még számos témában (három nyomású rendszer, kereskedelmi kérdések, vadászattörténet) írt hosszabb-rövidebb tanulmányokat.

- számunkra fontos munkája „A hármas nyomású rendszer behozatala Erdélyben „

L.MAÉ

Tanárky Gyula

-Horvátország., 1815. nov. 20. – Bp., 1880. okt. 27.): gazdasági író, szabadságharcos

- az Erdélyi Gazdasági Egyesület gépszerező részlegének nemcsak tagja ,hanem jelentős mértékben segítette londoni tartózkodása idején.

L.MAÉ

Teleki Béla széki

-(1899-1990)

- zsidói Wesselényi kastély utolsó ura 1899.május 16-án született Kolozsváron. Édesapja Teleki Artur,édesanyja Wesselényi Iлона.1936-ban az Erdélyi Magyar gazdasági egyesület (EMGE) alelnöke. A második bécsi döntés után az észak-erdélyi EMGE elnöke. Aktív szerepet vállalt a gazdasági élet fellendítésében.

1940-1944 között fontos politikai szerepet játszott Erdély történelmében.1941-ben EMGE elnökként a budapesti országgyűlési képviselő.

A zsidói kastély utolsó ura Teleki Béla folytatja a Wesselényiek által beindított okszerű agrárgazdálkodást..Vérében volt a népe felemelkedése iránti felelősségtudat. Aktív szerepet vállalt a zsidói gazdasági élet fellendítésében,gazdaköröket szervez, amelyekbe a parasztság valamennyi rétegét bevonja.

L.Szilágysági magyarok Kriterion 1999

Thaisz Lajos

- Tótbánhegyes, 1867 – Pestszentlőrinc, 1937. szept. 23.): mezőgazdász, botanikus.

- Thaisz Lajos elsősorban florisztikai és a *Syringa josikae* őshonosságával és reliktum jellegével foglalkozott.

- Erdélyi témájú munkája „A hegyvidéki rétek és legelők megújítása. Gazdasági-botanikai tanulmány különös tekintettel a Székelyföld természeti viszonyaira Bp 1910.

L.MAÉ

Tiboldi István

(Székelyszentmiklós, 1943. november 5.) – erdélyi magyar állatorvos, állatorvos-tudományi szakíró.

Életútja, munkássága.

Középiskoláit a székelykeresztúri líceumban végezte (1962), a kolozsvári Mezőgazdasági és Állatorvostudományi Főiskola Állatorvosi Karán végzett (1967). Az állatorvostudományok doktora (2002). Szakmai pályáját 1967-ben a Hargita Megyei Állatnemesítő és Szaporodásbiológiai Hivatalban kezdte; 1970–84 között a megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóságnál dolgozott, majd visszatért első munkahelyére. Az MTA külső köztestületi tagja, az Agrártudományi Szakbizottság elnöke, 1997-től az országos Állattenyésztési Főigazgatóság tagja, majd alelnöke.

Szakkutatásainak területe a szaporodásbiológia és az alkalmazott állatgenetika. Első szakkikét a Hargita Népe közölte 1970-ben, azóta napilapok mellett az *Erdélyi Gazdában* is közöl. Szaktanulmányait a bukaresti *Jurnal Medical Veterinar* és a marosvásárhelyi *Revista de Ameliorare și Reproducție*, valamint a Romániai Magyar Gazdák Egyesületének Évkönyve (Kolozsvár, 2000) közölte, itt *Szaporodásbiológia az évezred küszöbén* címmel jelent meg dolgozata.

Nagyobb tanulmánya: Modern biotechnológia (in: Múzeumi Füzetek, 1997/6). Megjelenés előtt áll *Összehasonlító állattenyésztés* c. egyetemi tankönyve.

L.Wikipedia

Timkó Imre

-Ungvár, 1875. okt. 21. – Bp., 1940. febr. 2.): agrogeológus. ~

-részt vett láp és tőzeg talajok kutatásában az erdélyi részeken pl az Ecsedi láp lecsapolt területének agrogeológiai felvételében. 1902-1905 között amikor 280 négyzetkilométert felvételezett. Meghatározta Liffa Auréllal és Güll Vilmossal a láp kialakulásának folyamatát mely apró moszatok vegetációjával kezdődött ,majd nád ,később nádrét következett. A harmadik szakaszban rétláppá alakult a réti növények elhatalmasodásával. Ezzel kész volt a láp képződése.

-1908-ban a Berettyó és a Sebes Körös között fekvő Sárrét –et tanulmányozta.

Fő munkája:.

- Az Ecsedi láp agrogeológiai viszonyai (Güll Vilmostal és Liffa Auréllal, Magy. Földtani Int. Évk. 1906.)

L. MAÉ

Tivai Nagy Imre

-Csíksomlyó, 1849. május 16. – Csíkszereda, 1931. június 27. gazdasági szakember, közíró, szerkesztő.

Tivai Nagy Imre a 19. század utolsó harmadától az első világháborúig Csíkszereda egyik meghatározó személyisége volt. Csík gazdasági, társadalmi és közművelődési életének kiváló ismerője, a közösség életében jelenlevő, a közösségi gondokat vállaló tevékeny ember volt. Életműve sajátosan kötődik a város és a vidék történetéhez. Tevékenysége sokfelé ágazik, volt tanár, gazdálkodó, felső-népiskolai igazgató, gazdasági szakíró, lapalapító és szerkesztő, számos lap munkatársa, a gazdag hagyományokra visszatekintő erdélyi emlékirat-irodalom késői képviselője.

Életpályája

Tivai Nagy Imre (T. Nagy Imre) 1849-ben született Csíksomlyón, a szabadságharc végnapjaiban..1868-tól a kolozsvári Jogakadémián tanultAz 1870-es években ..... Jellemzően nyáron Csíkszentkirályon gazdálkodott, rossz időben írt.....”.Tivai Nagy Imrének az újságírás és lapszerkesztés nyújtott lehetőséget a korabeli közvélemény alakítására. Az 1881 karácsonyán megjelent *Székelyföld* című lap csíkszeredai szerkesztője volt.....1887-től huszonkilenc évig szerkesztette a *Csíkmegyei Gazdasági Egyesület* közlönyét, a *Csíki Gazda* című mezőgazdasági értesítőt. Szerkesztői munkája mellett jelentős szerepet vállalt a közéletben, 1873-1904 között a *Csíki Magánjavak* anyagi eszközeivel létrehozott csíkszeredai *Mezőgazdasági Felső Népiskola*igazgatója és tanára volt. A Csíkmegyei Gazdasági Egyesület titkára volt..

1889-től, három évtizedig a vármegye közgazdasági előadója volt. A *Mezőgazdasági Felső Népiskola* igazgatójaként és saját csíkszentkirályi birtokán egyaránt kísérletező mintagazda, vérbeli mezőgazdász volt. Számos gazdasági újítás, kezdeményezés elindítója, támogatója volt. A *Csíkszeredai Kaszinó* és a *Csíki Múzeum Egylet* alapítója és elnöke volt, a *Csíki Magánjavak Igazgatótanácsának* elnöke, az Alcsík ármentesítését célzó *Oltvölgyi Vízársulat* létrehozója, a *Csíki Takarékpénztár* alapítója, rendőrkapitány (1889-ben csak öt hónapig, majd önként lemondott).

Az 1902-ben szervezett tusnádfürdői Székely Kongresszus előadójaként a Székelyföld mezőgazdaságának szövetkezeti alapon történő megszervezését és a táj iparosítását sürgette, ellenezve a leszegényedett tömegek át- vagy kitelepítését.

Négy évtizedes fáradhatatlan munkásságáért 1913-ban Budapesten kapta meg a királyi tanácsosi címet.

Tivai Nagy Imre alkotó ember volt, aki késő öregségéig megőrizte szellemi frissességét, érdeklődését minden új iránt,

Sokirányú érdeklődését tükrözik cikkei, tanulmányai, kötetei. Gazdaságtörténeti tanulmányok és monográfiák, történeti tárgyú írások, nyelvjárási tanulmányok, humoros történetek, életképek, emlékiratok szerzője.

Nyomtatásban is megjelent közgazdasági tárgyú munkái értékesek gazdaságtörténeti szempontból: *Csíkvármegye közgazdasági állapotai és a székely kivándorlás*. (Sepsiszentgyörgy, 1891), *Csíkmegye közgazdasági leírása* (Budapest, 1902); *A gazdasági alsóbb fokú közoktatás*. (különlenyomat a Csíki Gazda 1902. évi decemberi füzetéből. Csíkszereda); *Csíkvármegye közgazdasági állapotairól*. II. kötet. (Csíkszereda, 1911)

Közgazdasági tárgyú munkái

-*Csíkvármegye közgazdasági állapotai és a székely kivándorlás*. Sepsiszentgyörgy, Jókai nyomda 1891.

- *Népszerű gazdasági előadások. Ismeretek az állattenyésztés, takarmánytermelés, trágyakezelés, tejgazdaság, sertéshizlalás, méhészet és gyümölcsészet köréből*. Csíkszereda: Csíki Gazdasági Egyesület, 1898.

- *Csíkmegye közgazdasági leírása*. Budapest: Pesti Könyvnyomda Rt., 1902.

-*A gazdasági alsóbb fokú közoktatás*. Különlenyomat a Csíki Gazda 1902. évi decemberi füzetéből. Csíkszereda: Szvoboda testvérek nyomdája, 1902.

- *Csíkvármegye közgazdasági állapotairól*. II. kötet. 1911. *Az iránytan alapvonalai. Budapest, 1884.

- *Közgazdasági írások*. Csíkszereda: Hargita Kiadóhivatal, 2007.

L.Wikipedia

Tomcsányi Gusztáv

-Ósva, 1852 – Máramarossziget, 1911. okt. 3.: erdőmérnök, szakíró.

-1889-től a lugosi erdőigazgatóságot majd 1899-től a máramarosszigetit vezeti.

- hivatali ideje alatt 30.000 kat.holddal nőtt az állami erdőbirtok, vásárlások útján.

L.MAÉ

Tost Ferenc

- Temesvár, 1875. június 3 – 1933. okt. 26 (vagy 14-én) Bp: kertész.

- az építészeti iskolát Temesvárt végezte

- három évig a Mühle féle kertészetben tanult.

L. MAÉ

Tóth-Baranyi István

- Kiskunmajsa, 1910. szept. 20. - Bp., 1963. márc. 22.: állatorvos, a baromfi-állategészségügy szakembere.

- 1943-1945 között Szatmárnémetiben a vágóhíd igazgatója.

L. MAÉ

Török Gábor

- Abrudbánya, 1902. jan. 17. – Bp., 1966. nov. 6.: vegyészmérnök, kutatóintézeti igazgató, Kossuth-díjas (1955), a kémiai tudományok doktora -1956-

- középiskoláit Kolozsvárt végezte, érettségi vizsgája kitűnő.

L. MAÉ

Tuskó László

- Szeged, 1920. márc. 17. – Sopron, 1984. febr. 13.: erdőmérnök, a mezőgazdasági (erdészeti) tudományok kandidátusa (1969)

- 1944-ben a marosvásárhelyi erdészeti igazgatóságon segédmérnök.

L. MAÉ

Tuzson János polyáni

- Szászcsanád, -Fehér megye- 1870. május 19. – Budapest, 1943. december 18. magyar botanikus, paleobotanikus, a Tuzson Arborétum alapítója és névadója, az MTA tagja.

- középiskoláinak egy részét Széchenyiben végezte

- a kolozsvári egyetemen szerzett bölcsész doktorátust

L.MAÉ

Ubrizsy Gábor

-Ungvár, 1919. szeptember 23. – Budapest, 1973. május 25. Kossuth-díjas növénypatológus, mikológus, botanikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Az egyes növénybetegségek háttérében álló mikroszkopikus gombák kutatásán, növényvédelmi módszerek kidolgozásán túlmenően Moesz Gusztáv mellett a 20. századi magyarországi mikológia (gombatan) kiemelkedő alakja volt. Két évtizeden keresztül, 1950-től 1969-ig irányította alapító igazgatóként a Növényvédelmi Kutatóintézetben folyó tudományos munkát.

-1943 januárjától a kolozsvári Állami Vetőmagvizsgáló Intézethez került mint kísérletügyi asszisztens.

L.MAÉ

Ugrón Zoltán

Ugrón Zoltán, volt országgyűlési képviselő. 1865 dec. 21-én született Székelyudvarhelyen. Főiskolai tanulmányait Németországban, a hallei gazdasági akadémián végezte, azután fiátfalvai birtokán gazdálkodott. 1892-ben választották meg első ízben képviselővé a vízaknai kerületben. A határszéli vidékek lakosságának felsegélyezésére indított mozgalmak egyik kezdeményezője volt. Az 1906-i nemzeti ellenállás idején Udvarhely megyében ő vezette a szervező bizottság munkáját. A törvényhozásnak másodízben lett tagja az 1910. évi általános választásokon mikor a székelykereszturi kerület nemzeti munkapárti programmal képviselőjévé választotta. Udvarhely vármegye közéletének régi szereplője volt. Meghalt Fiátfalván, 1928 aug. 9-én.

L. mtdaportal.extra.hu/ADATBANK/.../MPL_1_U.pdf

Újhelyi Imre (1866-1923)

-Az akadémia elvégzése után a Károlyi grófok nagykárolyi birtokára ment, ahol gazdasági írnoki beosztást kapott.

L. Mezőgazdasági Pantheon

Ujvárosi Miklós

-Hajdúnánás, 1913. január 25. – Budapest, 1981. augusztus 15. magyar botanikus. Mezőgazdasági növénytanal, florisztikával, herbológiával foglalkozott, ő a magyar agrobotanikai iskola megalapítója.

-1940 december 11-elsejével Kolozsvár már akkor európai hírű egyetemi botanikus kertjéhez vezényelték, mint kertészeti főintéző és tanársegéd. Feladata volt a botanikus kert gyarapítása, és a háborús viszonyok közötti gondozása. Folytatta korábban elkezdett növénygyűjtő munkáját „Kolozsvár környékén, Sztána körzetében, a Gyalui- és a Radnai havasokban, a Mezőségben és a Székelyföld több pontján.

-kutatásai egyre inkább a termesztett növényekkel kapcsolatos növényteni kérdések felé irányultak, ezért kérte áthelyezését amikor 1943 június 30-án a sepsiszentgyörgyi gazdasági tanintézethez nevezték ki gazdasági tanárnak.

-szabadidejét itt is a Székelyföld kutatására fordította. Bejárta a Csíki, és a Gyergyói medencét, kutatott a Baróti hegységben, a Békási szorosban, és a Hargitán.

-rész vett a Zöldmező Szövetség Hargitátetőn levő legelőgazdaságának kísérleti munkáiban, ahol florisztikai, ökológiai és növénycönológiai kutatásokat végzett.

Művei közül :

- Adatok Kolozsvár és környékének flórájához. Kolozsvár 1944
- Növénytársulási vázlatok Sztána környékéről. Bp 1947

-Fontosabb szántóföldi gyomnövényeink (Mezőgazdasági Kiadó, Bp., 1951)

-A gyomnövényzet ökológiai viszonyai... (Bp., 1971)

-Gyomnövények (Bp., 1973)

-Gyomirtás (Bp., 1973)

L.MAÉ

Ungváry József

- Cegléd 1864 augusztus 24(27)—1933.június 3. Cegléd.kertész.

- szakképesítését a bihardiószegei Vincellérképezdében szerezte meg 1883 – 1885 között .

- itt gyümölcsstermesztést ,szőlőművelést és borkezelést tanult.

- az iskolát kitüntetéssel végezte és a szakma iránti vonzódását jól mutatja, hogy az előadásokat naponta lejegyezte –gyönyörű kézírással-és jegyzeteit tantárgyanként csoportosítva bekötette, Így az iskola elvégzésekor 12 kötetes szakkönyvtárral rendelkezett.

L.MAÉ

Ungváry László

-Cegléd, 1856. jún. 6. – Cegléd, 1919. aug. 1.: szőlész és gyümölcsfaiskola-tulajdonos, az alföldi homok egyik meghódítója.

- elvégezte az érdiószegi Vincellér Iskolát.

L.MAÉ

Vadas Jenő

-Hámor, Borsod megye, 1857. április 2. – Budapest, 1922. július 21. erdőmérnök, erdészeti szakíró, a magyarországi erdők főtanácsosa, a bányászati és erdészeti Akadémia tanára.

-az erdőmérnöki tanfolyamnak elvégzése után a máramarosszigeti erdőigazgatósághoz erdőgyakornokká nevezték ki.

-1885-ben alapított Vadászerdei –Temes megye- erdőőri szakiskolához vezetővé, majd 1886-ban ugyanoda főerdésszé és igazgató-tanárrá nevezték ki. Itt az oktatás két éves volt.

- Vadas Jenő vadászerdei (ma Újszentes Temes megye) munkája életre szóló elkötelezettséget jelentett számára az oktatás ügye mellett.

- a Pallas Nagy Lexikonában az erdészeti cikkeket írta

L.MAÉ

Vajda Dániel 1793 július-1860 február 9

- Református kollégiumi tanár, borászati közíró. A XIX századi erdélyi borászati szakirodalom egyik legjelesebb képviselője. Könyve a „Borászati közlemények a magyar pincegazdászat mezejéről” az első erdélyi tudományos igényű megírt, korszerű magyar borászati szakkönyvünk. Csombordon mintaszőlészetet hoz létre. Bolyai Farkas tanítványa Marosvásárhelyen.

L. Csávossy és Népújság 2010 jan. 16 Oláh Gál Róbert

Vásárhelyi Pál

Szepesolaszi, 1795. március 25. – Pest, 1846. április 8. vízépítő mérnök, a Tisza szabályozásának mérnöke, a Magyar Tudományos Akadémiatagja.

- dolgozott a Körösök vízrajzi felvételén.

-1829-ben rábízták a Dunaterep- és vízviszonyainak felvételét

-1839-ben a Berettyó hajózhatóvá való tételéről irt székfoglalójával a Tudós Társaság tagja lesz.

-1837-ben a legveszélyesebb sziklazátonyok kirobbantásával befejeződött a vaskapuivíziút építése a Dunán, amelynek tervezésében és kivitelezésében is oroszlánrésze volt. A „Széchenyi út” megalkotója.

Főbb művei:

-Introductio in praxim triangulationis (Pest, 1827);

-A buda pesti állóhíd tárgyában (Pest, 1838);

-Néhány figyelmeztető szó a vaskapui ügyben (Pest, 1838);

-A sebesség fokozatáról folyóvizeknél, felvilágosítva egy a Dunán mért keresztmetszés és abban talált sebességék által. (A Magyar Tudós Társaság Évkönyve, 1845).

L.MAÉ.

Vastagh György, ifjabb, alsótorjai

- Kolozsvár, 1868. szeptember 18. – Budapest, 1946. június 3. magyar szobrás

- a Földművelésügyi Minisztérium megbízási ajánlata....., mely .....50 állatszobor elkészítésére szól. Ugyancsak megbízta az OMGE 16 tájjellegű tehén megformázásával. Ennek érdekében a ménesbirtokokon (Bábolna, Kisbér, Mezőhegyes, Fogaras, ill. a budapesti Tattersall) dolgozott. Nagy sikereket ért el jól megfigyelt állatszobraival és életképcsoportjaival. E szobrai a Millenniumi Kiállítás Nagy Érmét nyerték.

L. MAÉ

Ványolós Miklós dr.

Erdély Méhészetének története

A «Méhészeti Közlöny» dr. Ványolós Miklós szerkesztésében állott a könyvtárunkat is ő kezelte. A könyvtár 435 műből áll 480 kötetben. Könyvtárunk egy igen érdekes munkával szaporodott «Erdély méhészetének története» c. könyvet, melyet dr. Ványolós Miklós szerkesztő irt meg a kongresszus és kiállítás alkalmából s a melyet

egyesületünk adott ki. A mű maga nemében unikum s alapvető munkával vehető egy nagyobb méhészeti munkához s látszik rajta, hogy szerzője ha rövid idő alatt is, de elég alapos és fáradságos munkát végzett, amiért köszönettel tartozunk.

L.Erdélyrészi

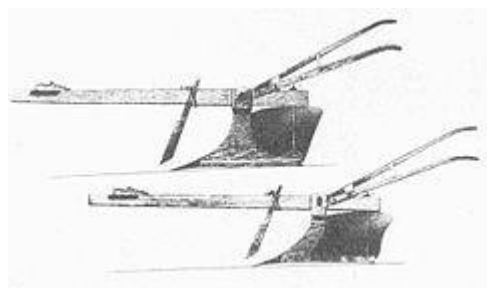
Vidáts István, ,

- Kalocsa, 1802. december 19. – Budapest, 1883. június 17.) gyártulajdonos, az első magyar mezőgazdasági gépműhely és -gyár alapítója.

- 1825-től uradalmi gépész volt Bánátkomlóson.-ma Nagykomlós Temes megye-Továbbfejlesztette a hohenheimi ekét, melynek eredményeként létrehozta a 19. századi Magyarországon általánosan elterjedt Vidáts-ekét.Eleinte Zugmayer féle ekéket gyártott ,majd annak kormánylemezét megváltoztatva,taligáját átalakítva létrehozta önálló ekeformáját az u.n Vidáts ekét.

- de nem csak ekével foglalkozott hanem minden olyan szerszámmal,géppel,mely a mezőgazdasági munkát tökéletesebbé tette..Így 1842-ben

Lovrinban –Temes megye-egy németországi stabil cséplőgép összeszerelésével bíztak meg amelyet kitűnően oldott meg.

Vidáts eke.

L.MAÉ

Vita Sándor

- (Nagyszében, 1904. febr. 1.– Budapest, 1993. jan. 26.)

-1927-ben meghal édesapja, és tanulmányait kénytelen megszakítani. Végül egy kisebb kolozsvári banknál tisztviselőként helyezkedett el, és figyelt fel az egyetemi ifjúsági szervezkedésekre. Akkor barátkozik össze Reményik Sándorral és Lám Bélával, majd köt „nagyon komoly, annak haláláig tartó barátságot” Albrecht Dezsővel. Vele s még két barátjával, „talán a paraszttromantika jegyében” járják Kalotaszeg és Kolozsvár környéke falvait s indítják el a szövetkezeti mozgalmat, immár Balázs Ferenc elképzeléseit is támogatva.

Vita Sándor ideiglenesen hazaköltözik Diódra, és gyakran Enyedre bejárva, Brassóba utazva tanulmányozza azt a magyar és nemzetközi, főleg német nyelvű irodalmat, mely szövetkezeti és gazdaságpolitikai ismereteit megalapozza és megerősíti. Szász Pál mellett jelen van abban a munkában is, mellyel a Kollégium a közeli Csombordon földműves iskolát létesít, s újra megerősödik benne az a tudat és felelősség, hogy a Kollégium évszázadokon át azt tartotta fő céljának, hogy kialakítsa az erdélyi

magyarság vezető rétegét, az alapító Bethlen Gábor szándéka és a közszolgálati hivatásról való elképzelése szerint.

Az ott szerzett gyakorlati tapasztalatai szembesültek később mindazzal, amit már a Hangya, az erdélyi magyar fogyasztási szövetkezetek központjának alkalmazottjaként és Hitel-szerkesztőként is átélt. Lengyelországi, az ukrán nemzetiség szövetkezeti mozgalmát tanulmányozó, majd Finnország szövetkezeti életét és a dán népfőiskola lényegét kutató tanulmányútjain győződött meg arról, hogy „szorongatott kisebbségi helyzetünkben, gazdasági problémáink megoldásában döntő szerepe kell hogy legyen a szövetkezeteknek. Saját erőnkől kell, demokratikus szervezetek útján a belső reformokat megoldani és ezért a szövetkezeti eszme a maga erkölcsi alapelveivel s egy nép sorsközösségének tudatával az erdélyi magyarság éle-tében igen komoly tényező lesz.”

Hazatérve, 1935-ben átmegy a Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központjához, ahol Petrovay Tibor cégvezetővel köt életre szóló barátságot, s akivel együtt szerkeszti a szövetség lapját, a Szövetkezeti Értesítőt. Onnan már egyenes út vezetett a második Hitelt szerkesztő baráti közösségbe (Albrecht Dezső, Kéki Béla, Venczel József), melynek jelszava a „Hinni és hihetni egymásnak!” Ezt vallotta annak idején Széchenyi István is. A magyarság történelmi-társadalmi hibáival szemben vállalták, az először Ady Endre használta kemény hangot, tudatosítva azt, hogy csak népünk őszinte szeretete kényszeríthet kitartó és szigorú bírálatra. S bár addig csak néha adta írásra a fejét, már a „nagy” Hitel első, 1936. tavaszi számában olyan tanulmányt ír az erdélyi szövetkezetek lehetséges távlatáról, melyről a Helikonban Kemény János írja: „példaképül szolgálhat a rügyező falumunkában”.

A Hitel belső munkatársaként, 1936 és 1944 között huszonnégy gazdaságpolitikai tanulmányt közöl, olyanokat mint a már említett Erdélyi szövetkezetek, Gazdaságpolitikánk lehetőségei, A magyar bankkérdés, Erdély mezőgazdaságának helyzetképe, A Székelyföld ellátása, A Székelyföld iparosítása stb. Ez utóbbiak ma is érvényesek, amennyiben a Székelyföld autonómiájának megvalósítását valóban komoly történelmi és politikai-társadalmi-gazdasági feladatnak tartjuk.

Az időrendben következő Vásárhelyi Találkozó (1937) megszervezésében és lezajlásában egyértelmű Vita Sándor szerepe és szereplése, valamint Szász Pál oldalán, még egyszer, az EMGE működtetésében a statisztikai iroda megszervezésével s az oda érkező adatok feldolgozásában való nélkülözhetetlensége is.

L.Kónya-Hamar Sándor: Vita Sándor (Nagyszeben, 1904. febr. 1. – Budapest, 1993. jan. 26.) Művelődés 2006

Wagner István

-Felvinc, 1932. febr. 1. – gyümölcstermesztési és kertészeti szakíró.,rózsa nemesítő

- középiskolai tanulmányait Székelyudvarhelyen, a Kertészeti Középiskolában végezte (1951),

-kertészmérnöki diplomát a bukaresti Kertészeti Főiskolán szerzett (1956).

- doktori tézisét, amely az almaalanyok nemesítési technikájának javításával és gyorsításával foglalkozott, 1971-ben védte meg a craiovai egyetemen.

-1956-tól a kolozsvári Gyümölcsstermesztési Kutatóállomáson dolgozott, ahonnan I. fokú főkutatóként vonult nyugalomba 1997-ben.

-közben 1980–85 között a kolozsvári Kertészeti Főiskola előadótanára is volt. Az MTA külső köztestületi tagja.

- öt gyümölcs- és 40 (45-50) rózsafajtát nemesített, amelyekért külföldön díjakat kapott (Róma 1973, Hradec Králove 1978).

-1990-ben megalapította a kolozsvári székhelyű Rózsabarátok Romániai Egyesületét

- részt vett a Baden-Badenben (1983), Torontóban (1985), Christchurch-ben (Új-Zéland 1994), Brüsszelben (1997), Houstonban (2000), Glasgow-ban (2003) és Oszakában (2006) tartott rózsavilágkongresszusokon, több alkalommal mint meghívott előadó. Dél-Afrikába és Ausztráliába szervezett szakmai kirándulásokat (2007-ben, 2008-ban).

- a Rózsa Világföderáció a houstoni (2000) kongresszusán Rózsa Világdíjjal tüntette ki hosszas és eredményes tevékenységéért, 2006-ban pedig, az oszakai világkongresszuson, egyik alelnökévé választotta.

-társszerkesztőként működött közre” *A gyümölcsstermesztő kézikönyve*” (Buk. 1975)

L.RMIL

Vönöczky-Schenk Jakab

-Óverbász, 1876. június 2. –Kőszeg, 1945. február 22. zoológus, ornitológus, természetvédő.

- egyetemi tanulmányait Kolozsváron kezdte.

L. MAÉ

Vörös Sándor

-Tata, 1847. február 28. – Budapest, 1918. április 30. gazdasági akadémiai igazgató

- gyakorlati felkészültségre József főherceg kisjenői uradalmában tesz szert ahol három évig volt segéd-tiszt.

-1870-ben kinevezik a kolozsmonostori Gazdasági Tanintézethez tanárnak és gazdasági intézőnek, közben a kolozsvári egyetemen végezte tanulmányait.

-1875-ben lett a kolozsmonostori tanintézet igazgatója 1879-ig.

-az 1869-ben megnyílt intézet elhanyagolt épületekben és birtokon, tanszerek, gazdasági eszközök és állatállomány nélkül.

-Kolozsmonostoron rá hárult a feladat ,hogy bevezesse a bajorországi weihenstephani intézet mintájára kidolgozott 3 éves tantervet,s ,hogy elegendő ,képzett tanerővel,megfelelő felszereléssel és könyvtárral lássa el az intézményt.

-a mezőgazdasági szakoktatás kérdései foglalkoztatták elsősorban, illetőleg a korszerű gazdálkodást népszerűsítette írásaiban

-1884-ben úttörőként megszervezte Kolozsvárt a parasztgazdák számára a népszerű gazdasági előadásokat.

- előadásaik a helyesebb gazdálkodásra ösztönözték a gazdákat és szövetkezeti tömörülésre

- több szaklap munkatársa, szerkesztője is volt az Erdélyi Gazdának, a Mezőgazdamunkatársá..

-elnöke az Erdélyi Gazdasági Egylet könyvkiadói vállalatának.

-egyetértésben a város és az Erdélyi Gazdasági Egyesület vezetőivel a kolozsmonostori Tanintézetet főiskolai rangra akarta emelni.

- közel 30 éves kolozsvári szolgálata alatt tevékenyen részt vett Kolozsvár és Kolozs vármegye közéletében.

Főbb munkái melyek közül sok több kiadást ért el:

- A mezei gazdaságtan rövid foglalata Kolozsvár, 1878

-A gazdasági tanügy történetérek vázlata Kolozsvár, 1880

-A sociális kérdés etnikai oldala Kolozsvár 1881

-A gazdasági társulásról Kolozsvár, 1884

- A dohánytermesztésről Kolozsvár, 1891, 1907

-A gazdaságok berendezéséről Kolozsvár, 1892

-A hazai felsőbb fokú gazdasági szakoktatás szervezéséről Magyaróvár, 1900

-The Agricultural Education Institutions of Hungary Magyaróvár, 1902

-L'état actuel et le passé de l'enseignement agricole en Hongrie Magyaróvár, 1905

L. MAÉ.

Wagner Károly

-Aknasugatag 1830. október 8 Máramaros vármegye -Budapest 1879. december. 21.: erdőmérnök. Legnagyobb érdeme kétségtelenül, a magyar erdészeti irodalom létrehozása.

-édesapja kincstári alerdészként dolgozott; a szülői házból hozta magával a természet, az erdő iránti vonzalmát.

- középiskolai tanulmányait jeles tanulóként Szatmáron végezte

-1864 nyarán Nagybányára kerül ahol 1866-ig főerdészként és erdőrendezőként dolgozik.

-1862-ben Divald Adolffal megalapította az Erdészeti Lapokat

Főbb munkái:

-Segédtablák erdészek és erdőbirtokosok számára... (Divald Adolffal, Selmece, 1864);

- Magyar-német és német-magyar erdészeti műszótár (Divald Adolffal, Pest, 1868);

-A Lo-Presti pálya, mint erdei szállítási eszköz (Pest, 1871).

L.MAÉ

Wellmann Oszkár

-Szászrégen, 1876. okt. 8. – Bp., 1943. máj. 4. állatorvos, egyetemi tanár, az MTA tagja (l. 1936, r. 1941).

L.MAÉ

Wolff Gyula 1844 április 14 Kolozsvár-1921 Torda

- az 1871. szeptember 10-én alakult Torda-Aranyos vármegyei Gazdasági Egylet vezetésével kapcsolatos teendőket is ellátta.

- több apró közleménye jelent meg az Erdélyi Gazda, valamint a Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Füzetek hasábjain.

- sokat foglalkozott Torda város és környéke növényvilágával. A Növénytan Lapok 1877. évfolyamában ismertette a város flóráját. Róla is több növényt elneveztek, így a *Dianthus Iulii-Wolffii*, a *Lappa crispa J. Wolffii*, a *Potentilla Wolffiana* és a *Potentilla tuberosa J. Wolff* viselik nevét. Kirándulásai alkalmával ő találta meg az Erdélyi-medence endémikus alfajának tekintett *Potentilla recta L. ssp. tuberosa (J. Wolff)* Soó egyes példányait. Az elsőnek említett *Dianthus* fajt 1883-ban gyűjtötte Szkerice-Bélaváron; Simonkai határozta meg a begyűjtött virágzó példányokat és róla nevezte el. Ez a felfedezése szakmai körökben nagy szenzációt keltett, mert addig úgy tartották, hogy a növény csak Fiume környékén fordul elő. Az apjától örökölt értékes herbáriumot a tordai múzeumban helyezte el, alsószentmihályi birtokán pedig egy botanikus kerthez hasonló parkot létesített.

L. Mezőgazdasági pantheon.

Báró Wesselényi Béla

Wesselényi Béla Zsibón született 1847. május 11-én. Kiváló mintagazda, Kolozsváron végezte a középiskolai, Berlinben pedig az egyetemi tanulmányait. Hazatérve gazdálkodott, híres sportemberként, vadászként tartották számon. A főrendiház tagja volt, tenyésztett lovai külföldi versenyeken is futottak.

Nagy ötletét tettek követték, hatalmas energiát fektette be, cselekedett, így 1890-ben megalakult a falka-vadász társaság, Wesselényi pedig Zsukon megtalálta a tökéletes helyszínt az egylet számára.

L.Killyéni

Wesselényi Miklós Ifjabb hadadi báró

-Zsibó, 1796. december 30. – Pest, 1850.április 21.) az országgyűlési főrendiház vezére, a Magyar Tudományos Akadémiaigazgatósági és tiszteletbeli tagja, az 1838-as pesti árvíz árvízi hajósa.

- ősei a neves arisztokrata család erdélyi ágából valók.

- szülei nem adták iskolába 1804-től Tőkés János, 1806-tól Pataky Mózes

- apja halála után 1812-től Kolozsváron vesz magánórákat.

-1814-ben Döbrentei Gáborral és Pataky Mózes barátjával Magyarországon át Auszriába és Észak Olaszországba öt hónapra utazik. Látóköre kitágul.

- a kitűnő lovas és nagy vadász ,a kiváló sport ember jogi tanulmányokat folytat.

- barátságot köt a magányos erdélyi demokratával Bölöni Farkassal.

-1820 nyarán megismerkedik Széchenyivel aki életében döntő fordulatot hoz.

-1822-tavaszaén Széchenyivel egy európai körútra mennek- Németország-Franciaország-Anglia-Bécs útvonalon ahol figyelemmel tanulmányozták a fejlett Nyugat-európai földművelést, az állattenyésztést és az állami berendezkedésüket. Gazdag tapasztalatai mellett ménesébe lovakat is hozott Angliából,Bécsben pedig gépeket rendelt uradalmába.

-az 1834 decemberi szatmári diétai beszédében a jobbágyság örökváltsága,felszabadítása mellett száll síkra. Az itt elhangzott ?? mondataért perbe fogják és börtönbe vetik.

- birtokát képező falvaiban, példát mutatva, elengedte a robotot és a dézsma nagy részét. Ebben Jósika Miklós, Újfalvi Sándor és mások is követték őt. Elsőként szabadította fel parasztjait a jobbágyság alól, saját költségén taníttatta őket, tanfolyamokat tartott nekik a korszerű földművelésről, állattenyésztésről. Kolozsváron, a Híd utcában nyomdája volt, itt nyomtatta ki beszédeit, tételeit, naplóját. 1835-ben Estei Ferdinánd osztrák császári herceg bezáratta a nyomdát.

- az 1834. decemberi nagykárolyi megyegyűlésen elmondott beszéde miatt, melyben igen élesen bírálta a kormányzatot az úrbéri reformok elbuktatásáért (jóllehet felségsértőnek tekintett kifejezés tényleges elhangoztatásához sohasem sikerült bizonyítani).

- a Magyar Tudományos Akadémia 1830. november 17-én az igazgatótanács tagjává és 1831. február 15-én vidéki tiszteletbeli taggá választotta; a zilahi gimnázium főgondviselője és több vármegye táblabírája volt. Érdemei vannak a kisdédvás elterjesztése, a selyemhernyó-tenyésztés meghonosítása és a földművelés, állattenyésztés körül.

-1848-ban ő volt Erdély uniójának biztosa.

- uradalmán a modern mezőgazdaság bevezetésével példával járt elől

- uradalma 8 falura és négy részbirtokra terjedt ki.

- kiváló jószágigazgatójával Kelemen Benjáminnal az 1810-es évek végén kezdi korszerűsíteni gazdaságát. Tagosít,határrendezést hajt végre,gépeket vásárol, a táblásított birtokon a nyomásos rendszert a váltógazdálkodással cserélik fel. Egyre nagyobb területen termelnek takarmányokat-lóhere,lucerna-

- fellendül a gyümölcstermelése és a szőlészet,szeszfőzdet,gyümölcsaszalót és borpalackozót létesítenek.

- az Angliából hozott híres Cató nevű ménjével,és a székely ló keresztezésével jól igazható lovat nyer.

- Zsibón korszerű juhászatot hoznak létre.

- nagy gondot fordít a selyemhernyó-tenyésztésre.

- jobbágyságait is a korszerűbb termelési eljárásokra ösztönözte,taníttatta.

Cikkei a politikai lapokban; országgyűlési beszédei a naplókban jelentek meg:

- Nyilatkozata a magyar ellenzékéről s ehhez saját viszonyáról (Erdélyi Híradó 1846. 140.).

- Az úrbér és örökváltság tárgyabani nézetei. (Erdélyi Híradó, 201–204.)

- Szabad-e még most is az annyira drága gabonából pálinkát főzni? (Erdélyi Híradó, 1847. 225. sz.)

- Naplója az 1838-as pesti árvívről (Vasárnapi Újság 1888. 41. és következő számai).

Művei :

-A régi híres ménesek egyike (zsibói) megszűnésének okairól. Pest, 1829,.Híres zsibói ménese egyik részének 1828 évi felszámolásáról szól. De nemcsak erről. Szól a lótartásról,a magyar lótenyésztés történetével-a magyar ló keleti eredetű-,a korabeli lótartás kártékony hatásával,

-Balítéletekről. Írta... 1831-ben. Nyomatott Bukarestben 1833. (illetőleg Lipszében.) [1]

-Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében. Lipszce, 1843. (Nyom. Hálában. Németre ford. 1844.)

-Teendők a lótenyésztés körül. Kolozsvár, 1847.Ebben az írásában részletesen foglalkozik a lótenyésztés jövőjével.

-Beszéd az 1834. országgyűlésen Kolozsvárott, midőn a polgárokat az utcán katonák támadták meg. Kula, év n. (Balogh János beszédével együtt.)

L. MAÉ

A NAGY WESSELÉNYI MIKLÓS

„Tekintetbe veszi tehát Wesselényi a parasztság szármalmas helyzetét, segít rajtuk; kötelezi magát, hogy a birtokaiból bejövő törökbúza dézmát az ő parasztjai javára fogja fordítani. Mindaddig gyűjti a törökbúza mennyiséget, a míg annyira szaporodik, hogy az ő jobbágysait egy legmostohább esztendőben is azzal az éhenhalástól megmenthesse. Erre pedig 15,000 véka szemes, vagy 37,000 véka csős törökbúza szükséges; addig gyűjti tehát a magtárba a törökbúzát, a míg ennyire felnő a mennyiség s ő évenként a sajátjából cseréli fel újjal. Körülbelül öt év alatt telik meg a magtár s arra mindenkor ügyelni fog, hogy az említett mennyiségnél benne kevesebb sohase legyen. Azután a bejövő fölösleges törökbúza dézmát pénzen eladja s a pénz

jobbágysai «érzéki és erkölcsi hasznára» fordítja.”

A Nagy Wesselényi Miklós

“Wesselényi, mint gazdaságtanító is szerepelt községében s megyékre e tekintetben is volt hatása. Gazdaságában a megyében eladdig ismeretlen váltórendszert léptette életbe, erdőit üzemszerű kezelés alá vette. Akárhányszor jobbágysaival egy sorban kaszált, gyűjtött s mint egyik életírója megjegyzi, Zsibón rendre házról-házra járva, minden jobbágnál fél napot töltve ő maga tanította meg embereinek a gyümölcsfaültetést és oltást.

A gyümölcsstenyésztés iránt való buzgólkodásának szép jelei vannak egy levélben, melyet Pestről 1837 november 5-dikén ír Kelemennek: A kertészség s ültetések körül, mikről már előzőleg is írt, buzgólkodjanak. «A csikós kertek körüli bokrokat s fákat (kivéven a mi szép fa van) fejsze s olló alá kell venni oly móddal, hogy az oda ültetett eleven kert mellett az is eleven kertet formáljon. A konyhakert kertelése mellé kívülről, a patak mellett pedig, ha kívülről hely nincs, belülről eleven kertet kell ültetni, még pedig két sorral, a külső sor galagonya legyen, a belső pedig merőben borostyán, e végre Kékesről s Galacsról kell egy pár szekér borostyáncsemetét hozatni, úgy gondolom, hogy Zilahon is felesen lehet kapni. Ennek az eleven kertnek vagy ez őszön, vagy legfeljebb jövő tavaszkor létre kell jönni.

Aztán tudakozódik a konyhakerti epertábláról, melyet otthonlétekor saját maga ültetett, a mi szintén gondozandó; ha elcsenevészett, újra jóféle eperrel ültetendő be. Ettől jó távol egy más táblát ananász-eperből kell készíteni. Volt mind ananász, mind hónapos eprök, s ha eltalált pusztulni, Kolozsvárról szerezni kell. A konyhakertben alma s körtefák pomológiai rendszerrel ültetendők, lajstromozandók az ültetvények, mindegyik fának s fajnak, a mely megérdemli a szaporítást, tövénél legyen a belőle oltandó iskola. Azon fajták közül, a mely nincs nekik, Schütztől kell néhány oltványt venni; gondosan szedett s cédulázott oltóágakat adjon. Ilyesmit eddig is csináltak, de a jó rend s gondosság hiánya miatt az iskolákban összezavarodtak, mert nem voltak jól megjegyezve sem ott, sem valamely jegyzékben. A veteményes táblákat a konyhakertben pulya gyümölcsfákkal kívánja beprémezni; «e végre külön oskolában kell birskörtét és almát ültetni, hogy ezek tavasszal beoltatván, pulyafáknak neveltessenek». Pulyacseresznye s meggy felesen van oltva; tavasszal megint oltani kell. Végül kívánja mindennemű oltványának jegyzékét, kijelölésével annak, hogy mi alkalmas már a kiültetésre. «Nagyon sok oltványra van szükségünk, mert attól, hogy a váltógazdaságtól egész a solymosi juhállóig gyümölcsfa alá legyen, semmi esetre sem állok el, ide pedig, hogy a pusztító emberek gonoszságán győzedelmeskedjünk s őket a pusztításba bele fárasztjuk, nagyon sok oltvány kell. Szerezni kell fügét, mert az nálunk, úgy tudom, kipusztult s valami jó meleg helyre fal mellé kell ültetni».

A rónai leendő váltógazdaságról a tervet ugyan írásban is s rajzban is felküldték volt, de mert csak az írást találja, ismét kéri a rajzát».

Kelemennek írja ez év december 3-dikán Pestről: előzőleg írta, hogy a Rónán létesítendő váltógazdaságra nézve a további lépéseket föl kell függeszteni; ezt nem úgy kell tenni, hogy az emberek arra a gondolatra jöjjenek, mintha már el is maradna a dolog, sőt meg kell magyarázni, «egyebet nem akarunk s fogunk tenni, hanem a meglévő majorságföldrünket tetszésünk szerint használni s azokat, a melyek most nagyobb kiterjedésben egy helyt lévőktől távol darabokban vannak, amazokhoz közelebbre levő földekkel kicserélni, ezen cserében sem kevesebb, sem rosszabb földet az embereknek a mostaniaknál adni nem akarunk, legelőjüket nem fogjuk megszorítani, mert ha a rónai majorságföldröknek privatizálása meg nem történik, úgy az azon határra okvetetlen hajtandó birkák nemcsak a majorság, hanem az emberek földjein is fognak legelni s ez az embereknek bizonyosan több rövidséget okozand, mintha majorságföldrökön (mely úgy is igen sovány legelő) nem fognak legeltetethni, ezenfelül a majorságerdőmben legelést engedek nekik, a mivel pedig épen nem tartozom.»

L . Petri Mór Szilágy

„ Báró Wesselényi Miklós Közép-Szolnoknak 1844 márczius 4-diki közgyűléséhez intézett felszólításában ajánlta, hogy gróf Széchenyi Istvánnak Telek-díj című tervét fogadja el a megye. «Ne engedjék a Tekintetes rendek másnak azt a dicsőséget, hogy Magyar honban csaknem, Erdélyben épen legelsőek legyenek, kik ez üdvös és dicső terv pártolását nyilvánítsák, mind a két hon megyéit felszólítván a végett, hogy Erdélynek a közelebbi, a magyarhoniak pedig a jelen országgyűlésen követeik által ezen terv létrejöttét eszközöljék.» «Ki érdemet dicsóít, önmagát dicsóíti, a törvényhatóság, mely ezt teszi s mely a hon boldogságát eszközölő útra elől lép, jelen s jövő polgárai számára fűz soha nem hervadandó koszorút.» Közép-Szolnok rendei gróf Széchenyinek a nemzet fölemelésére, boldogítására irányuló tervére, annak országosan s mihamarább leendő megvalósítására a két haza minden megyéjét a pártolásra fel is hívták. „

L .Petri Mór Szilágy

Winkler János

-Moson, 1877. márc. 12. – Bp., 1938. dec. 9.): baromfitenyésztési szakember.

-1903-ig az Arad Vármegyei Gazdasági Egyesület titkára.

L. MAÉ

Zlamál Vilmos

-Morsitz, (Morvaország) 1803. június 21. – Budapest, 1886. november 11.)
orvosdoktor, egyetemi tanár.

- 1833-ban Bécsbe küldték az állatorvosi tanfolyam elvégzésére, ahonnan két év múlva Temesvárra helyezték át. Itt a határőr ezredek lóállományának egészségügyi kérdéseivel foglalkozott.

-1836-ban országos állatorvosi állásra írtak ki pályázatot és Lenhossék József dr. helytartósági tanácsos felszólította Zlamált, hogy vegyen részt a pályázaton. Zlamálnak, már ekkor Temesváron jelentékeny orvosi gyakorlata volt.

- a ma Temes megyei Ivándán már kinevezésének évében foglalkozott a marhavész oltásával.

- egy könyve Nagyváradon jelenik meg. Címe:” Népszerű oktatás a marhavész elhárítására.” Nagyvárad. 1850.

L. MAÉ

Zsák Zoltán

-Nyíregyháza, 1880. febr. 3. – Bp., 1966. okt. 13.): botanikus, a mezőgazdasági tudományok kandidátusa (1962)

-1898-ban a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Matematika szakára iratkozik be de 1920-ban növénytanból doktorátust szerzett. Richter Aladár és Borbás Vince tanársegédje lesz.

- közreműködött Richter Aladár nagyszabású tervének megvalósításában, amely egy minél gazdagabb növénygyűjtemény létrehozására irányul.

- növényeket gyűjtött Kolozsvár környékén, Tusnádon, Déván a Maros mentén, az Adria partvidékén.

- Borbás Vince mellett gyűjtött Brassó mellett, a Bucsecsben, a Királykőn.

-1904-ben a Tordai hasadéokban egy addig ismeretlen Valerinella (galambbegy) hibridet fedezett fel melyet Borbás Valerianella Zoltáninak nevezett el.

- Zsák ebben az évben tette közzé botanikai megfigyeléseinek első eredményeit is.

- a Fumariaceae –Füstike félék- családjába tartozó olyan növényegyedekről, melyek az egyébként teljes kopasz növényektől szőrzetűkkel ütnek el. Erről a „ A Fumariaceák hajszálképlete” című írásában számol be.

L. MAÉ

Az általam összegyűjtött magyar mezőgazdasági örökség, erdélyi nem szakmai, mezőgazdasági személyiségei.

Olyan személyiségek akik nem voltak szakmabeliek de sokat tettek Erdély mezőgazdaságáért ,gazdálkodtak vagy mezőgazdasággal kapcsolatban alkottak. Ezek voltak azok a személyek akik sok esetben személyes példájukkal járultak hozzá az erdélyi mezőgazdaság fejlődéséhez.

Atzél (Borosjenei) István,

-1779-től Temes megye főjegyzője, 1791. nádori ítélőmester, majd a Szent-István rend kiskeresztese, 1803. aug. 9—11. vette birtokba a b. Péterffy-féle sikulai, apatelki, gyarmatai és borosjenei s 1808. júl. 4—6. a gurbai, összesen mintegy 90,000 holdas uradalmat , melyet gondosan kezelte. Borosjenőben, szép kastélyt építtetett. 1779-től Temes megye főjegyzője, 1791. nádori ítélőmester.

L.Nagy István

Ady László

(Nyárádszentbenedek, 1900. szept. 16. – 1974. okt. 1., Magyarkapus) – helytörténész. Aradi, dicsőszentmártoni, székelyföldvári, majd magyarkapusi ref. Lelkész.....Jelentősebb munkái: Székelyföldvár múltja és jelene (Kv. 1929); A székelyföldvári református egyházközség története (Debreczeni László rajzaival, Torda 1930); Magyarkapus helynevei (ETF 124, Kv. 1941). Nagykapus múltja és jelene c. tanulmányát a Korunk közölte (1969/4). Szerkesztésében jelent meg:Kisbaconi Benedek Sándor feljegyzései (Kv. 1941).

L.RMIL

Adorján Imre (menasági) földbirtokos

- Menaságon (Csik vm.) 1884- ?. A középiskolát a csiksomlyói római katolikus . főgimnáziumban végezte.

- közéleti tevékenysége során, a Magyar Párt tagozati főtitkára,

- 5 évig volt a Csikmegyei Gazdasági Egyesület főtitkára» s a „Csiki Gazda" szaklap szerkesztője,

-a vármegyei tanács, állandó választmány tagja.

L. Várady

Adorján Jenő, barátosi

(Nagyenyed, 1894. szept. 12. – 1976. szept. 11., Kolozsvár) – szerkesztő. A Bethlen Kollégium után Fiumében a kereskedelmi tengerészeti akadémiát végezte el, s hajóskapitány lett. Hadiszolgálatát után hazatérve.....Kert- és mezőgazdasági kérdésekre szakosítva magát a kolozsvári Kertgazdaság és testvérlapja, a Grădina Mea kiadása és szerkesztése mellett számos napilap gazdasági munkatársa; tevékeny szerepet vállalt a kisállattenyésztés, gyümölcsstermesztés és virágkertészet népszerűsítésében (1931-51).

L.RMIL

Agácsy János

- mű- és kereskedelmi kertész Temesvárott.
- kertészeti cikkeket írt a Kerti Gazdaságba (1861) és Kertészetünkbe (1863).

Munkája:

- Árjegyzék a lovrini faiskolából. Temesvár, 1857. Magyar és német szöveggel.

L. Szinnyei

Ambrózy Béla báró

- 1838-Temesgyarmat-1911 január 18-án Temesvár
- Lombardiai állomásozása idején ismerkedett meg a fejlett olasz méhészzel, amelyet később Magyarországon is meghonosított.

-1867 után a Bánságba. Temesgyarmaton telepedett le, és korszerű, nagyipari méhészkedésbe kezdett. Méhészete, amelyet 500 méhcsaláddal alapított, országos, sőt nemzetközi hírnévre tett szert. A szaporulatból évente átlagosan 80-100 rajt szállított külföldre. Mézet is tekintélyes mennyiségben forgalmazott, s évente 1200 hektoliter közönséges és édes mézbort állított elő.

- előadásaiban, cikkeiben és nyilatkozataiban Temesgyarmat földesuragyakorta leszögezte, beszédes adatokkal bizonyította, hogy a gabonatermesztésnél lényegesen jövedelmezőbb és hasznosabb a méhészkedés.1871-ben már külföldre is szállít próbarajokat. Ekkor már 1200 méh családja van.

-1874-ben 90 taggal megalakította a Temes vármegyei Gazdasági Egyesületet amelynek 10 holdas amerikai szőlőtelepet és több részletben 40.000 koronát adományozott.

-Grand Miklós búziási tanítóval aki "Temes,Torontál,Krassó-Szörény,Bács-Bodrog,Arad és Csanád megye minden iskolájában iskolai méheseket hozott létre.

- 1875-ben közösen megalapítják a Délmagyarországi Méhész Egyesületet.

- 1880-ban átveszi Grand Miklóssal a „Magyar Méh” folyóirat szerkesztését.

- 1881és 1884 folyamán folyamatosan jelenik meg,könyvalakban 1896-ban nagyhatású műve „A méh”amely a modern méhészet könyve.

- 1873-ban részt vesz a buziási méhészeti kiállításon.

- országosanterjeszti az állókaptárt és vándorlásra a kettős ikerkaptárt.

- sikeresen mutatkozik be a magyar méhészettel 1900-ban Párizsban és 1903-ban Bécsben

L. MAÉ

-1902-augusztus 31 és szeptember 2 között szervezték meg Temesváron a 47. magyar,osztrák,német méhészeti vándorgyűlést és kiállítást.

- Temesvárott Ambrózy Béla versenyen kívül pompás termékeiből gazdag és változatos kollekción mutatott be, ismételten demonstrálva, hogy „mézei, borai fejedelmi asztalokra valók”. A kiállítás I. csoportjának – az élő méheknek – hajlékot nyújtó pavilonban Ambrózy Béla négy bánáti fajú méhcsaláddal szerepelt. A keresztezés útján nyert bánáti méhet – a tiszta magyar fajtához hasonlóan – a legkiválóbb tulajdonságok, „kiváló szorgalom, rendkívüli szerzési ösztön, edzettség, jó rajzóképeség és szelídség” jellemezték. Ambrózy Béla egyik legfőbb törekvése és célkitűzése az volt, hogy Magyarországon és külföldön is megismertesse, elfogadtassa és elterjessze az őshonos vagy keresztezéssel kifejlesztett méhfajtákat. Közvetlen tapasztalataira alapozva nyomatékosan állította, hogy a 19. században fölkapottá vált olasz méh tartása sem tisztán, sem keresztezésbenEurópa közepén, a földrész zordabb éghajlatú tájain egyáltalán nem gazdaságos. A magyar méh erényei, adottságai sokkal jobban megfelelnek a Kárpát-medence környezeti feltételeinek. Méhesében Ambrózy Béla sokat kísérletezett, alapos és körültekintő tudományos megfigyeléseket végzett. A méhtartás tudósává, nemzetközi szinten is elismert szaktekintélyévé vált.

Ezen a vándorgyűlésen Ambrózy Béla a nemzetközi zsűri által odaítélt nagydíjat az ezüst serleget kapta.

L. Művelődés 2011 február

Anderkó Aurel (Homoródi)

- Született Terepen, Szatmár vármegye., 1869. okt. 14.-Bp., 1940. jún. 2.: meteorológus.

- Aközépiskoláit Szatmárnémetiben, az egyetemet Budapesten végezte.

L .Révai

Anderlik Dénes

- földbirtokos Született 1904-ben Ördögekúton Szilágy megye.

- Gazdasági akadémiát Keszthelyen végezte. — Jelenleg birtokán gazdálkodik és jelentékeny közéleti szerepet visz.

L .Várady

Antos Józsefné Pávai Vajna Anna (1797–1864)

- gondos, jó anya, igazi székely asszony volt. Zágonban ringatták bölcsőjét. Tizenhat évesen férjhez ment a rétyi Antos Józsefhez, nyolc gyerekkel áldotta meg a Fennvaló: József, Anna, István, János, Ferenc, László, Terézia és Károly. Egész életét családjának és gyermekei nevelésének szentelte. Negyvenhat évesen özvegyen maradt, de megbirkózott kiterjedt gazdaságának gondjaival is, melyet mindig virágzó állapotban tartott. Gyermekeit kitűnő, magyar szellemű nevelésben részesítette: János a szabadságharc alezredese volt, Ferenc honvéd őrnagy.

L.Erdély ma 2014 március 23

Apáczai Csere János

- a Magyar Encyclopaediá-ban- 1653- az akkori ismeretek alapján 116 állatot ír le.

L. Révai

Apor Károly altorjai báró

- 1815 december 11 Altorja-1885 október 31 Marosvásárhely.

- A marosvásárhelyi királyi táblai elnök. Jelentős szerepe volt Tolnai Lajos mellett a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság megalapításában, melynek legelső elnöke is volt. Hivatalos működése mellett nagy gondot fordított a gazdaságra, különösen a

gyümölcsstermesztésre és bor előállításra. Országos híru mintagazda, a takarmánysilózás egyik legelső hazai kezdeményezője.

L.Marosvásárhelyi Pantheon

- magyar királyi kamarás, egyike volt Erdély legkiválóbb gazdáinak, különösen a gyümölcs és bortermelés terén.

- az ország legelső fényképésze.

- az Erdélyi Gazdasági Egylet tagja.

- Egyik fontos munkája "A zöld takarmány elvermeléséről és eltartásáról", Marosvásárhely 1883.

- „.....a közeli Tófalva nevű telepen olyan kiváló szőlőt termelt, hogy a mindig november elején tartott szüretjén kiszemelt asszúból, készült bor került sok éven át a király asztalára ....”

- Híres borai : az 1873-as bécsi világkiállításon az 1868-as Rizling bora érdemérmét nyert, az 1872-es tófalvi bora a párisi világkiállításon vesz részt, ahol az Erdélyből beküldött 34 mintából a legjobbnak minősítik.

L. Csávossy

- Erdély egyik legkiválóbb gyümölcs és bortermelő gazdája, az Erdélyi Gazdasági Egylet elnöke.

L. Bicsok- Orbán

- "...báró Apor Károly magán- és polgári életéről is pár szót. Egyike volt ő Erdély legkitűnőbb gazdáinak, különösen a gyümölcs- és bortermelés terén, jó falusi rizling borai a Kemény Istvánéival vetekedtek, s Parisban is első érmet nyertek. Mint a marostordai gazdasági egyesület elnöke nagy és sikeres tevékenységet fejtett ki a gyümölcsstermesztés előmozdítása körül. „

L. Vasárnapi Újság XXXII évf.45 szám 1885 november 8

Művei:

A székely örökség történelmi és jogi szempontból (Marosvásárhely, 1868);

A zöldtakarmány elvermeléséről és eltartásáról (Marosvásárhely, 1883)

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Apor Péter altorjai, báró (1676-1752)

–„A 18. századi erdélyi történetírás legértékesebb hagyatékát adta a következő művével: "Metamorphosis Transylvaniae, az az: Erdélynek régi együgyű alázatos ideiben való gazdaságából ez mostani kevély, czifra felfordult állapotjában koldusságra való változása..." ..... báró Apor Zsuzsanna (1701-1728) gróf Haller Józsefné volt, akinek az ételekről, italokról, süteményekről és kézimunkákról készült írásos gyűjteménye 1727-ben jelent meg.

L.Marosvásárhelyi Pantheon

“Régi magyar étkek ezek valának: tormával disznóláb, káposzta tehénhússal, lúdhússal, szalonnával, vagy télben új disznóhússal, tehénhús polyékával, kukrejtten, árpakásával, de abban soha azelőtt citromlevet nem töltöttek; tehénhús rizskásával, murokkal vagy peterzselyemmel, röstölt lével, nyárban új hüvelykes borsóval; lúd töröttlével, tyúk sülvé fokhagymával, ecettel, szalonnával; borsó vagy héjalva, s arra felül szalonnát perzseltének, s úgy töltötték az tálban, vagy hajatlan hígan, abban darab szalonnát vagy disznóhúst tettek; berbécshús spékkel vagy tárkonnyal vagy ecettel, vereshagymával (ennél kedvesebb étke nem volt az öreg Teleki Mihálynak, sem Apor Istvánnak); tehén- vagy disznóhús kaszáslével, ennél s az káposztánál magyar gyomorhoz illendőbb étket nem tartának az régi időben, nyúlhúst fekete lével, csukát tormával vagy szürke lével etc. Vajat nem tettek semmi étkekben, hanem az kása közepiben, mikor feladták asztalhoz, mikor kalácsot, lepént, bélest sütöttek, abba tettek vajat vagy penig pánkot, noha inkább ették akkor az új oltasztott hájban forralt pánkot, mint az vajban sültet. A kapornya volt minden étkeknek jó ízt adó szerszáma. “

“ Leülvén, a gazda rendszerént kénálni kezdette az vendégeket: Egyék, uram, kegyelmetek etc. Akkor az nagyjának az inas beadta az kést, az többi az háta megül az öviből elévette a hüvelyit, kivonta a késit. Ott semmi gazdálkodás nem volt, hanem akinek micsodás étke volt előtte vagy legközelebb hozzá, amelyiket szerette, abból enni kezdett ki-ki; nem vala akkor szokás, hogy az vendég innya kérjen, ha valaki akkor mondotta volna, hogy: glasz wein [pohár bor], soha bizony nem tudta volna, akitől kéri, gaz vajat kér-e vagy mit, eleget adatott az gazda. Elsőbben is, mikor annak volt az ideje, veres mázatlan fazékban beadták az ürmösbort, azután megint hasonló fazékban másféle bort, rendre egymás után ittanak [...]. Két kézzel beadják vala az asztalhoz az nagy veresfazék bort, két kézzel veszik vala asztalhoz bé, két kézzel fogván, úgy hajtják vala fel, úgy isznak vala, mégis jóízűn esik vala. Az asszonyoknak rendszerint ezüstpohárban adtanak bort bé, akik, mondani, alig mártották meg az ajkokot benne, s rendre úgy adták elébb. Rendszerént mikor az második fogást elhozták, mikor vígon akartanak lenni, akkor kezdettenek innya; békért az gazda hol két, hol három ejteles fazekat, hol segesvári ejteles, viaszas szép új kupát, azokat másod-, harmad- vagy negyedmagával elköszönte, s úgy ittak mindaddig, míg mind az gyümölcsöt beadták, akkor egyest kezdettenek innya. De nem vala akkor híre az tekel glaz [fedeles pohár], mert ha akkor azt mondottad volna,

talán azt értette volna más, hogy kötél gaz kell; hanem vagy almási veres csuporból, vagy járai hólyagos csuporból, vagy segesvári fél ejteles, vagy kisebb szép új viaszos kupából . . Mikor az gyümölcsöt beadták, kivált dinnyeéréskor, olyan hosszú szájú üvegekben, melyeket kortyogós üvegeknek híttak, és Porumbákon, Fogarasföldin csináltak, a meggyes bor rendre teli töltve úgy állott az jeges cseberben, mindenkinek asztalhoz egyet-egyet beadtanak, azután még többet, azt olyan jóízűn kortyogdogólag itták. Ugyanakkor, mikor az gyümölcsöt beadták, az vendég szolgálói az ebédlőházban vagy palotában bémentenek, ott rendet állottanak, azoknak nagy veresfazékban vagy nagy ezüstpohárban bort adtanak, azok egymásra rendre köszönték, s úgy ittanak urok háta megett. Az asszonyok is a kést magok hordozták; rendszerént egy hüvelyben két kis kések volt s egy villájok, az zsinórra övekhez kötötték, hosszan zsinórral az előruhájok mellett lebecsátották, hogy az hüvelyek vége csaknem az bokájokat érte. Ittak ugyan, de igen ritkán bokályokból is, kivált sert .

Emlékezetes lakadalomról való toldalék, amely volt Gyalu várában az 1702. Esztendőben.

“Az válogatott étkek sokaságát le nem írhatni, hanem ami inkább consideratióra méltóbb, mindenik asztalon különb-különbféle tészta-műből, sokféle színű festékekkel, nagy öreg tálakban lévő pástétumok voltak, némelyekben alma-, körtvély-, citrom, narancsfák, szintén úgy zöld levelekkel, azokon úgy függöttek az alma-, körtvély-, citrom-, narancsforma gyümölcsök; az szarvasokat, őzeket szintén úgy kicsinálták, görlicéket, galambakat az fákon, mely rendesen ültenek egymás mellett; Fogaras várát ad vivum kicsinálták, belső, külső bástyáival együtt, az német silbak, hátán lévén az puska, úgy állott az vár kapujában, rendre az álgúk az bástyákon, körül az árkában víz volt, az vízben eleven apró halak úgy firkoltanak. Valahány éték-fogás volt penig, mindannyiszor újabb-újabb olyan pástétumokból csinált portékák voltak. Mindazoknak csináló-mestere volt marosszéki Berzenczei Márton, ki Apaffi Mihály öreg regnás fejedelemnek is konyhamestere volt, és hozzája fogható nem volt Erdélyben. „

Kolozsváron a Farkas utcában, 1693 előtt..

“.....az város kőfala felé volt egy igen szép kis kert, puszpángos cifra táblákkal, az az páter gazda kis kertje volt, noha az úrfiaknak, fő- és nemesember gyermekeinek is multságokra adott némely táblákat benne, azok is igyekeztenek mentől szebb virágokra magokat szerzeni, és úgy nyárban mindenféle virágokkal teljes szép kis kert volt. Az kőfal felől való végén volt egynehány szilvafa, az alatt volt feles csiga. „

L. Apor Péter

Aradits László

-Lugos, 1940. szept. 3.-

- újságíró, televíziószerkesztő. „..... ... Papp István mezőgazdasági akadémiai professzorral készített sorozatot a dálnoki mezőgazdasági termelőségéről,”

L. RMIL

Balázs Ferenc

- Kolozsvár, 1901. okt. 24. – 1937. máj. 22., Torda

–pap, prózaíró, költő,mezőgazdasági szervező .Mészkon „..... kezd hozzá négyéves falufejlesztő tervének megvalósításához, a dániai szövetkezeti falvak mintájára „.....Szövetkezeti elgondolásait Aranyosszéki tervek (Torda 1933) c. röpiratában mondja el..

- "Lenni kevesek megértettje, többek kovásza, sokak testében tövis" – foglalja össze népnevelő erkölcsstanát. „

L. RMIL

Balásházy János

-Sátoraljaújhelyen született 1797. március 8-án nemesi családból.

- a Szilágyságból elszármazott köznemesi családnak a Hegyalján szőlőföldje volt, több jobbágytelekkel és majorsági birtokkal rendelkezett. Édesapja borkereskedéssel is foglalkozott. L. Mezőgazdasági pantheon

Baróthi Bede Antal (szül. 1802, elhunyt 1885) giládi közalapítványi uradalmi ispán.

Baróti Szabó Dávid .....

-1739. április 10. Barót — 1819. november 22. Virt költő, nyelvújító, pap és tanár

-Paraszi majorság, melyet Vanieréből hat lábbal mérsékelt magyar versekbe foglalt. U. ott, 1779–80. Két kötet. (Ism. M. Hirmondó 1780. 78. sz. Megjobbított kiadás egy kötetben U. ott. 1794.)

- mezőgazdasággal foglalkozó verse A mezei életnek dicsérete.1777

L.Wikipedia

Bartalis Ágoston

-Csíkkarcfalva, 1866. nov. 18. – 1935. jan. 31., Csíktaploca – közíró, helytörténész.

-a Csík megyei Gazdasági Egylet újjászervezője majd igazgatója, a szövetkezeti mozgalom megindítója;

Munkái :Csík-Menaság székelyei c. "emlékirat" (önálló kötetben Segítsünk a székelyeken. Csík-Menaság székelyei c. alatt jelent meg, Bp. 1901),

A csíki székelység alapvető kérdései – Mit adjon a város a falunak c. munkája (Csíkszereda)

L. Wikipedia

Barth József

-Táblás, 1833. okt. 19. – Nagyszeben, 1915. júl. 29.): evangélikus lelkész, flórakutató. A megyesi tanítóképzőben tanult. Muzsnán, utóbb Medgyesen tanító, majd 1861-től Kisekemezőn, 1864-től nyugdíjazásáig, 1907-ig Hosszúaszón lelkész. Erdély flóráját kutatta, több, addig nálunk ismeretlen növényfajt fedezett fel, számottevő herbáriumot gyűjtött. – Művei: Herbarium Transsylvanicum. Die Laubmoose Siebenbürgens (I–II., Brassó, 1871–73); Herbarium Transsylvanicum. Die Flechten Siebenbürgens (Brassó, 1873).

L.Kuti Márta Művelődés 2013 október

Batthyányi József

- és testvérei 1781 aug. 1-én a kincstártól megvásárolták az óbébi uradalmat, a melyhez Óbéb, Valkány és Oroszlámos községek, továbbá Keresztúr és Kocsovatpuszták tartoztak. Az új birtokosok közül főleg Ignác, erdélyi püspök (sz. 1742, †1798), tett sokat az uradalom jövedelmeinek fejlesztésére

L.Nemesek a Bánságban

Bálint András

- Bácsfalu, 1886. okt. 28. – 1962. júl. 25., Bácsfalu

- népművelő, helytörténész.

- a hétfalusi gazdakör elnöke.

-1923-tól 1935-ig társszerkesztője a Csángó Naptár köteteinek, ezekben ismertette a csángó települések múltját. Könyve jelent meg a sertésenyésztésről (1933), nagyobb hétfalusi csángó helytörténeti munkája és népdalgyűjteménye kéziratban.

L. RMIL

gróf Bánffy Albert

-1870-ben Kolozsváron született .Tanulmányai után gazdaságra adta magát.

L.MOA

báró Bánffy Ádám

Az 1870-es házasságkötése után feleségével hadadi br. Wesselényi Máriával Válaszútra költözik, ahol majd tervszerű mintagazdaságot rendez be. Az „ipargróf” Zichy Jenő eszméivel egyet értő báró támogatta a nagybirtokos gazdálkodás korszerű módszereit. Zöldségtermesztéssel de főként állattenyésztéssel foglalkozott. Meggyőződése szerint Erdély természetföldrajzi viszonyai főként az állattartásnak és az állattenyésztésnek adnak kedvező feltételeket. Mindez mellett azonban ő maga is kísérletezett különféle idegen éghajlatú növények termesztésével. Ezt mutatja az Olaszországból származó veteményzöldség és dinnye felbukkanása az akkori kolozsvári piacon. Lovai versenyeken nyernek,baromfigazdasága és méhészete mintaszerű volt. Nyúltenyésztése viszont nem hozott sikert.....A mezőgazdasági és ipari fejlődés támogatásaként írásaiban egy állandó kolozsvári székhelyű kiállítás megszervezését indítványozta.....Fafaragásainak termékei közül jelentőségben az 1878-as párizsi kiállításon bemutatott ebédlőgarnitúra emelkedik ki.

A népi sajátosságokhoz nagy vonzalmat érző báró kastélyában népies termékek gyűjteményét rendezi be a kötetnytől egészen a rokkáig.....támogatta többek közt a Gyarmathy Zsigáné által kezdeményezett kalotaszegi népművészet felkarolását is.

-.....állattenyésztés,kertberendezés,palotaépítés,fafaragás,kályhakészítés és egyéb gazdasági ipari tevékenység jellemezte.

-...egy-egy állatfaj nemesítéséhez ha hozzá fogott, ha tökélyre hágott, abbahagyta, ...a szarvasmarha állomány rendkívüli pusztulása aggasztotta.....

-A gazdasági egyület alelnökének választották....

L.Lőrincz Márta

báró Bánffy Dezső

-a dobokai Apanagyfalun telepedett le és ott gazdálkodott.

-Bánffy még nem volt egy éve főispán, amikor 1877. május 9-én megalakult a megyei gazdasági egyesület is, a Bánffyhoz még a balközépi idő óta közel álló gróf Korniss Viktor megyei nagybirtokos elnökletével.⁷⁸ Az egyesület alapító tagjai között természetesen Bánffy Dezsőt is ott találjuk.

- A szolnok-dobokamegyei gazdasági egyesület alakuló közgyűlése. Szolnok-Doboka, 1877. május 13., 77. Alelnökök: Kovács Samu és Voith János. Pénztárnok: Demeter Béla. Titkár: Csizsér Mihály.

L.Bertényi

Bánffy Ferencz báró

-Kolozsborsai földbirtokos 1869-ben Apanagyfaluban született. Katonai akadémiát végzett, tiszt lett 1888-ban. 1896 óta birtokán gazdálkodik.

L.Erdélyi Lexikon

-Fennmaradt levelek tanúsága szerint a liberális gondolkodású arisztokrata Kós Károly és Kuncz Aladár irodalmi törekvéseit is támogatta, majd lehetővé tette az Erdélyi Fiatalok falu-füzeteinek megjelenését, s elősegítette a fiatal falukutatószociográfiai munkáját, köztük a Mikó Imréét, aki az ő anyagi támogatásával írta meg Az erdélyi falu és a nemzetiségi kérdésc. - a baloldal elismerését is kiváltó – munkáját (Kolozsvár, 1932)

L.Wikipedia

-Az első falukutatás alkalmából báró Bánffy Ferenc kolozsborsai birtokán öt főiskolai hallgatót látott vendégül (Demeter Béla, Miklós András, Mikó Imre, Pálffy Zoltán és ifj. Szabó Géza), akik kilenc vegyes lakosságú község magyarságának helyzetét vizsgálták meg.

L.Magyar Néprajzi Lexikon Erdélyi fiatalok

gróf Bánffy József Jenő

-Született 1847-ben: jogot Kolozsvárt hallgatott, mire jószágait átvette a melyen kitérően gazdálkodott.

L.MOA

Bánhidya Sándor

-1824-ben Simándon született.1860-tól simándi uradalmán gazdálkodik.

L.MOA

Beniczky -beniczei és micsinyei- György

- (szül. 1840) Fólyán birtokos. Ennek fia György ugyanott birtokos.

L.Nemesek a Bánságban

Benkő Dénes, altorjai birtokos

Téli csíkos sólyomalma.

Származása E becses alma hazája, Erdély keleti részén Háromszék megye, ahol régidő óta nagyban el van terjedve. Mikép Benkő Dénes, altorjai birtokos barátom egyik, hozzám irt levelében mondja, Karatnán, Al-Torján és Fel-Torján ismer e fajból olyan fákat, melyek mindenikéről, egy-egy gyümölcstermő évben 80—90 véka almát is szüretelnek. A „Sólyom alma” elnevezés éppen oly népszerű, kedvelt gyümölcsnév a Székelyeknél, mint nálunk a Sóvári alma. Benkő a sok közt a főnebbit tartja legérdemesebbnek arra, hogy széles körben elterjedjen; mert ennek fája rendkívül nagyra fejlődik és tartóséletű; gyümölcsei pedig késő tavaszig eltarthatók s igen kapósak a piaczkon. Nálam még nem termett: de, minthogy Benkő Dénes barátom több ízben is küldött róla gyümölcsöt hozzám, melyekről a fajt leírhattam, már is bemutathatom azt körülményes leírásban is.

Érésideje. Febr. ápril. Vidékem mostoha viszonyai közt valószínűleg nov. december.

Minősége. II. rendű csemege-, de jeles háztartási és piaczos gyümölcs Benkő boralmája.

Származása. E becses almát al-torjai birtokos, Benkő Dénes barátom ez előtt 21 évvel a báró Apor családnak egy, régóta fönnálló gyümölcsösében, Al-Torján fedezte föl. Mikép hozzám 1880. évi maj. 6-ról irt levelében mondja, az anyafa már elpusztult: de neki van belőle 3 darab termőfája. Bor almának cselédjei nevezték el, a kik almaszüret alkalmával már az édes musthoz hasonló, igen kellemes ízűnek találták azt. Minthogy sem a gyűjteményemben meglevő almafajok közt, sem könyveimben leírva, hozzá hasonlót vagy vele azonosnak vehetőt nem találtam; valószínűnek tartom, hogy ez is egyike azon magról keletkezett számos fajoknak, melyekkel Pomona édes hazánkat ajándékozta meg. Mint terjesztésre méltó, becses almafajt ezennel bemutatom körülményes leírásban.

Pereszlény alma.

Háromszék megyében, a Székelyföldön, különösen pedig Al-Torján, rég idő óta nagyon el van terjedve. Nevét alakjától kaphatta, mely némileg hasonlít a pereszlényhez vagyis az orsó karikájához. Ojtóvesszejét 1882-ben kaptam Csoboth Ferencz öcsémtől

Al-Torjáról. Nálam még nem termett: de egyhamar nem is teremhet: mert, a mint látom, fája az itteni mostoha viszonyok közt nem' tenyészik vígan. Benkő Dénes barátom szívességéből, a ki két ízben küldött hozzám mutatót e fajról, következőleg jellemezhetem:

Gyümölcse nagyobb a közepszerűnél; alakja mindkét végén belapított hengeres és bordás gömbalaku; szára rövid vagy rövidek, vékony, fás; kelyhe zárt; bőre finom, de szívós, sima, álltában csaknem zsírostapintatu; alapszíne aranyárga, mely azonban csak itt-ott látszik ki tisztán; mert az egész fölület vérpíros, széles, de szakadozott csíkokkal van becsapkodva és napos oldalán sötétebb pirossal is bemosva; húsa hófehér, finom, tömött, roppanós, de elég porhanyó; leve elég bö, czukros, kellemes, fűszeres ízü. II. rendű csemege-, de I. rendű háztartási és piaczos gyümölcs. Érik oct. nov. hóban, hűvösebb tájakon hiszem, hogy januárig is eltart. — Fája vígnövésű, egészséges, edzett és termékeny

L.Bereczki Máté IV.

Benkő Károly kisbaconi (1815-1863)

- Megyei hivatalnok, történetíró, Benkő Ferenc tanár fia, szül. 1815. január 28-án, Nagenyeden .

- Monográfiai művei:

Csík-, Gyergyó- és Kászon-székek leírása. Kolosvár. 1853

Marosszék ismertetése. Kolosvár 1858/59. Sajtó alá rendezte: Fekete Sámuel és Simon Elek

-Marosvásárhely Sz. K. Város leírása Kis Baczoni Benkő Károly által cím alatt megírta a székely főváros történetét .

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Benkő József

- Bardócz 1740 december 20-1814 december 28 Közéapajta

- közéapajtai református lelkész, nyelvész és botanikus

- ide tartozó művei: Transsilvania sive Transsilvaniae-1773

Transilvania specialis Scintilla botanica 1776 Közéapajtai Dohány, mellyet nemes Erdély Ország Gyűlése alkalmatosságával Kolo'zsvárra el-adni küldött Benkő Joseph

Harlemi Tudományos Társaság Tagja Szebenben és Kol'ozsváratt -Nyomtatott HOCHMEISTER Márton Ts .K privat dicoft Könyvnyomtató által 1792.

- Benkő József kezdte meg Erdély növények számbavételét és ismertetését Magyarországon, „ő volt az első aki a növényeket kettős névvel jelölte és ő volt az első aki Linné botanikus rendszerét magyar nyelven ismertette: A növények tudományos nevén kívül megjelölte azok népies nevét magyar, román és német nyelven, szenvedélyesen gyűjtötte a növényeket középajtajai kertjében, ahol mintegy 600 növény élt. Ő alkotta meg a fűvészt, fűvészet, üvegház, hóvirág, árvalányhaj, őszi rózsák és a nefelejts megnevezéseket

L Wikipédia

-Benkő József fő műve Transsilvania sive Transsilvaniae Principatus- 1773-”A különböző fajú termesztett alma és körtefajták Csik és Gyergyószék mellett és más tájak mezőin Erdély-szerte majd mindenütt gyakoriak: nyilvánvaló bőségben mégis..... Maroszlék igazából azonban Udvarhelyszék ,melynek falvai többnyire rendben beültetett gyümölcsösökben, almákban, körtékben, szilvákban, dióban, édes /cseresznye?!/ és savanyú meggyekben, továbbá tömeges párisi és hasonló négy vagy öt almafajtában hasonlóan bővelkednek, amelyeket mindig keresnek, annál is inkább „mert olcsók.” Saját kertjében több mint 400 gyógynövényfajt termesztett. „ Második könyvében (Transilvania specialis) kéziratban 1778-írja a „Székekre” jellemző gyümölcsfajták neveit. Udvarhelyszék: Székelyudvarhely, Szentimre, Ciberefalva, Kénos-”A gyümölcstermő fák alma, körte, dió, szilva, és cseresznyefák sok falut úgy borítanak mint az erdők”. Maroszlék falvai-Magyarós, Bere, Berekeresztúr, Kendő, Hája, Márkos stb.” híresek gyümölcsükről, főként almájukról és körtéjükéről amelyek egész télen át romlatlanul és ízesen megmaradnak” Benkő híresnek tartja Kolozsváron a Hidelvében levő Wesselényi-kertet és a város keleti elővárosában levő Kemény -kertet.

L. Nagy -Tóth Ferenc II.

Berde Áron

-1819 március 8 Laborfalván-1892 január 25

-Munkássága az erdélyi magyar gondolkodás, különösen az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás meghatározó egyénisége. Közéleti munkásságának területe jórésze kötődött korának gazdasági eseményeihez. Az újjáalakult (1854) Erdélyi Gazdasági Egyesületnek választmányi tagja, az Erdélyi Gazda felügyelő bizottsági, majd szerkesztőbizottsági tagja.

L.Somai

Berde Mózsa

-Szentivánlaborfalva, 1815. december – Budapest, 1893. szeptember 22. jogász, 1848-as kormánybiztos, parlamenti képviselő.

-1840-ben Berde Mózsa a sepsiszéki 32 község bodzai' birtokának lett a biztosa.

L.Benczédi

Berényi Gyula

- a gróf Csekonicz-féle zombolyai uradalom központi kasznárja.

L.Nemesek a Bánságban

Bernády György Marosvásárhely polgármestere,gyógyszerész.

- közbiztonság, vámházak, kertészet és üvegházak építése. –

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Bethlen Ádám gróf, bethleni

-1730-45-ig a marosvásárhelyi református kollégium főgondnoka volt és mint ilyen, bőkezűen támogatta intézetét. 1741. április 11 fizetésének tizedét, évenként 50 forintot, amint kapta a református kollégium rendelkezésére adta. 1745-ben "már emlékeztetni kellett az úrfit kegyes ígéretére." 1764-ben, Ároklján keltezve 100 forintot adott évenként, ebből 50 magyar forintot a tókáriusnak, 30-at a két alumnusnak és 20-at tanári szállás javítására. Neje: Bánffy Zsuzsa, férje halála után, 1772-ben, annak végrendeletében hagyott 6000 magyar forintot a consistoriumnak átadta, hogy abból fizessen évenként 100 forintot. 1766-95-ig 3173 véka búzát adott a református kollégiumnak.

gróf Bethlen György

-1888-ban a bethleni Bethlen család sarjaként látta meg a napvilágot. Jogi doktor, politikus és agrárszakember. Nagy szerepet játszott Kolozs vármegye közéletében. A romániai Országos Magyar Párt tagja lett. 1922-től a párt Intéző Bizottságának tagja, 1924-től alelnöke, míg 1926 és 1938 között a párt elnöke volt. A romániai királyi diktatúra idején (1938–1940) Bethlen passzív maradt. 1940-ben őt is behívták képviselőnek.

Írt mezőgazdasági és politikai cikkeket, foglalkozott az erdélyi agrárreformmal.

Elnöke volt az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületnek és főgondnoka az Erdélyi

Református Egyházkerületnek.

L.Szavári

iktári Bethlen Kata,

-a vajdaszentiványi dézmát 6000 mfrttal megváltva, annak kamatját a ref. kollégiumi tanárok fizetés javítására rendelte, továbbá a czikudi dézma helyett 1000 frtot a könyvtár gyarapítására adott

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Bethlen Sámuel gróf, bethleni

-A református scholában, alumnisai részére 1691-98. 1702-3-ig 1638 véka gabonái adományozott.

Megjegyzés :Feltehetően gazdálkodott is .

Bélteki Nagy Zsigmond (1786-1869) orvostudor,

-Művei:

Biró István
olasztelki birto-
kos, 1878-ban
született a há-
romszékmezei
Baróton. Egye-
temi tanulmá-
nyait Grätzban
és Kolozsváron
végezte, majd a
világháborúig
mint középisko-
lai tanár műkö-
dött. Igazgatója
volt a vármegyei
múzeum-
nak és a vasár-
napi munkásképző szabad liceumnak. Igazga-
tósági tagja a vármegyei gazdasági egyletnek és
több hasonló természetű gazdasági és társad-
almi szervezetnek. A világháború után, ahol
mint sokszorosan kitüntetett tűzharcos százados
küzdött, 1918 óta az udvarhelymegyei Olasz-
telkén lakik, ahol mesterséges öntözésre beren-
dezett 40 holdas réten és 25 hold szántóföldön
gazdálkodik. Van még 60 hold erdei kaszálója,
120 hold erdeje, kőbányája, mészégető kemen-
céje. Szimmentáli tenyésztete és tejgazdasága az
egész megyében jói ismert. Két holdas gyümöl-
csösét legszakoszerűbben kezeli. Mint az EMGE
és a vármegyei gazdasági egylet igazgató-
választmányi tagja egyesületünk előmunkásai
közé tartozik, aki önzetlen áldozatkészségével
ezuttal méltó elismeréshez jutott.

-Erdély Históriájának rövid átnézése.
Marosvásárhely, 1837

-Vetést pusztító rovarok.Pest 1857

-Természetrizsi cikkei ismeretesekek még a
Vasárnapi Újság 1857-58. évfolyamaiban.

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Biró István

Legidősebb Bodor Pál idősebb Bodor Pál és
ifjú Bodor Pál.

Mindhárman együtt dolgoznak Bereczki
Mátéval: legidősebb - bátyám- barátom
címekekkel.

Stein János körte

- Ojtóvesszejét 1881-ben kaptam idősebb

Bodor Pál bátyámtól, Kolosvárról. Nálam még nem termett: de, mert Bodor Pál bátyám több ízben is küldött róla gyümölcs példányokat és a fa növényzetére vonatkozó minden adatot rendelkezésemre bocsátani szíveskedett, már is bemutatnom körülményes leírásban - lásd a termelvényeknél-

Bőtermő alma

Ojtvösszejét 1886-ban kaptam Kolosvárról, idősebb Bodor Pál barátomtól, a ki ugyanakkor leírásra alkalmas gyümölcsöket és egyúttal a faj növényzetére vonatkozó minden adatot is szíves volt küldeni és közölni velem; minél fogva e becses almát, mely a Simon-Louis testvérek említett catalogjának rövid jellemzésével igen jól egyezett,.....

Piros jeges alma.

Származása. E jeles alma valószínűleg hazai faj. Kész ojtványban kaptam meg 1863-ban, Kis-Jenőről. József főherceg kertéből. Azóta mindenfelé kutattam, hogy merre lehet hazánkban leginkább elterjedve és mi lehet valódi gyümölcsészeti neve? de kutatásom eredménytelen volt. Erdélyben, a folyó század elején bold. legidősb Bodor Pál Őszi jeges alma-név alatt, valószínűleg ezen fajt terjesztette; mert catalogjának rövid jellemzése nagyon jól ráillik az én fajomra is. Lehet ennél fogva, hogy ezen alma is Erdélyből került hozzánk. Arad megyébe is. Könyveimben hozzá hasonló vagy vele azonosnak vehető fajt egyet sem találván leírva, hazai fajnak tartom s mint ilyent, körülményes leírásban ezennel bemutatom.

Érésideje. Nálam oct. dec.; hűvösebb tájakon hiszem, hogy tavaszig is eltart. Minősége. II. rendű csemege-, de I. rendű háztartási és piaczos gyümölcs.

Nagysága. Nagy, néha igen nagy.

- Id. Bodor Pál, barátom, Kolozsvár egyik érdemes és jó módú polgára. Ő a gyümölcsészetet Erdélyben, szüleitől öröklött szenvedélyével, úgy elméletileg, mint gyakorlatilag; már tovább egy félszázadnál művelte eddig és 74 éves kora daczára, lankadatlanul műveli még most is. Az ő neve elég kezesség arra, hogy a növényzetnek — általa eszközölt itt közlendő — leírása tökéletes. “

Bodor féle iskolai körte.

- Származása. Bizonytalan. Jalm, német gyümölcsész az Illustr. Handb. der Obstk. 11. 24.5-ik lapján, leír ugyan „Schulbirn” név alatt egy körtefajt, de ez a föntebbtől teljesen különbözik. Nagyon valószínű, hogy Erdélyben lépett a világra; mert nevét és rövid jellemzését egyedül csak néhai legidősb Bodor Pál közli először egy, 1826-ban kiadott catalogjában. Mint kicsisége mellett is igen becses és terjesztésre méltó körtefajt, 1885-ben ismertette meg velem idősb Bodor Pál, az erdélyi gazdasági egyesület gyümölcsészeti szakosztályának elnöke, a ki 70 évet meghaladott kora daczára is, még

folyvást élénken érdeklődik, a gyümölcsészet ügye iránt. Ő küldött hozzám leírásra alkalmas példányokat és ojtóvesszőt is, e becses fajról, aztán ő szolgáltatta kezeimhez a fa növényzetének leírásához szükséges adatokat is, neki köszönhetjük, tehát, hogy e körtefajt teljes leírásban már is bemutatathatom.

Montlaur-i Rajmond körte

Ojtóvesszejét 1885-ben kaptam Aradról, Ottrubay Károly barátomtól és az idén. Kolosvárról, idősb. Bodor Pál barátomtól is.

Téli kétszínű körte.

Ojtóvesszejét az elmúlt tavasszal (1887.) kaptam Kolosvárról, idősb Bodor Pál bátyámtól, a ki egyúttal két gyümölcs példányt is küldött róla mutatóba, melyek, a nagyságot kivéve, igen jól egyeztek a Guide pratique 109.lapján közlött rövid jellemzéssel; minélfogva, hiszem, hogy a faj valódi.

Gyümölcse, a Guide pratique szerint, „nagy, Kálmán körte alakú, félszerint olvadó húsú, cukros, igen kellemes ízű; érésideje ápríl végéig tart" ; szára, mikép ezt a Kolosvárról küldött gyümölcsökről lejegyeztem, hosszas, vékony, fás, görbe; kelyhe nyílt; bőre vékony, de keménykés, sima, értével aranysárga, napos oldalán pedig élénk vörössel inkább vagy kevésbé kirivóan bemosott; minélfogva e két ríktó színétől nevét valóban helyesen kapta.

Fája, mikép ojtványom hajtásáról gyanítom, lassu növésű.

Körülményesen, tudtommal, még senki sem írta le.

Lucas rambur-venetje Ojtóvesszejét 1884-ben kaptam idősb Bodor Pál bátyámtól, Kolosvárról.

Szacsvay tafotája. alma

Valószínűleg Erdély volt bölcsője. Nevét viseli néhai Szacsvay Zsigmondnak, a ki e fajt a folyó század elején kezdte terjeszteni és Erdélyben megismertetni. Valljon Szacsvay Zsigmond vagy édes atyja nyerte-e magról ? Kérdés maradt és az is fog maradni előttünk; mert a gyümölcsészet eme két, lelkes barátja, a kik erre megfelelhetnének, nem élnek már köztünk.

Ojtóvesszejét 1882-ben idősb Bodor Pál, kedves bátyámtól kaptam Kolosvárról. Ő volt szíves részemre e faj leírásához szükséges adatokat is megküldeni. Minthogy nálam még nem termett; ezúttal csak Bodor Pál bátyám adatai után jellemzem e fajt.

Gyümölcse, kicsiny vagy kisded; néha csaknem középnagy; alakja lapos gömbalaku, mint a Fehér tafota alma, melyhez sokban hasonlít; szára rövidek vagy középhosszú, fás; kelyhe zárt vagy félig nyílt; bőre finom, sima, fényes, fehéres sárga; napos oldalán néha gyöngéd pirossal mosott; húsa hófehér, néha azonban sárgásba játszó fehér, igen finom, tömött roppanós, De teljes értékével porhanyó; leve bő, cukros, gyöngéd savanyúval emelt, igen kellemes fűszeresízű. I. rendű, néha azonban csak II. rendű csemegegyümölcs; érésideje dec. mart. — Fája mérsékelt növésű, de egészséges, edzett és bőven termő. — Később, ha nálam is termőre fordult e faj, körölményes leírásban is szándékozom megismertetni.

Megjegyzés Kik voltak a Szacs vayak ? Földbirtokosok.- Apa és fia a gyümölcészet két lelkes barátjai.

L.Bereczki Máté IV

Schönbrunni renet. (Reinette de Schönbrunn; Schönbrunner Reinette.)

„Származása. Bizonytalan. Erdélybe a múlt század végén Schönbrunnból került s kezdetben „Fehér renet név alatt terjesztette legidősb Bodor Pál. Minthogy azonban a Fehér renetnek nevezett almák egyikével sem azonos; erdélyi gyümölcész társaink, újabb időben, fönebbi név alatt hozták forgalomba. Fájának nagy termékenysége, gyümölcseinek finom íze végett megérdemli, hogy hazánkban mindenfelé elterjesszük. Többek szívességéből bírom e jeles fajt Kolozsvárról. „

L.Bereczki Máté II.

Bodor Pál

A tudományosan is megalapozott gyümölcészet elismert művelője, „Erdély legkiválóbb gyümölcésze e korban" a kései peregrinus, Bodor Pál (1773-1828). Jénai (1795) és göttingai (1796-1797) tanulmányai, majd bécsi gyakorlati tapasztalatai után tért vissza Kolozsvárra (szülővárosába), ahol házsongárdi gyümölcsös kertjében létesített eladásra is szaporító csemetekertet. „Eladó válogatott gyümölcsfa oltványok laistroma" (1812. szept. 1.): 34 alma- (külföldi és hazai), 22 körtvély-, 8 cseresznye-, 3 meggy-, 3 szilva-, 2 barackfajta, naspolya és szeder [eper] oltványfélét ajánlott megvételre.

L.Nagy-Tóth Ferenc IV.

Bodor Péter

(Erdőszentgyörgy, 1788. jún. 22. – Kolozsvár, 1849. aug. 17.): mechanikus, székely ezermester. A marosvásárhelyi kollégium alsó osztályainak elvégzése után eleinte erdélyi főurak szolgálatában állott, később kitanulta az asztalos-, órás-, kertész- és lakatosmesterséget. 1806-ban a bécsi politechnikumon tanult, utána a külföldet járta.

1815-ben hazatért, és Bethlen Lajos udvarházában építésműszerész. 1818-ban Marosvásárhelyen telepedett le. Megépítette a városnak a tisztán fából, vasszeg nélkül készült 8 m széles, 63 m hosszú Maros-hidat. Pénzhamisítás miatt 1820-22-ben vizsgálati fogságban, 1827-ig a szamosújvári börtönben volt. Sok eredeti gépet, többek között önműködő guzsalyt, malmokat, vízvezetékeket, szökőkutakat szerkesztett. Legismertebbé vált a marosvásárhelyi piactéren 1820-22 között felállított (1911-ben lebontott) zenélő kútja, melynek hű mását 1935-36-ban a Margitszigeten újból felépítették. Börtönbüntetése után búskomorságba esett, visszavonultan élt, és főleg orgonákat készített. Utolsó alkotása – a sokcsövű orgonaágyú láncos golyókkal – a szabadságharcból ismeretes

L. Művelődés 2013 június

Bohus László

- fegyverletétel hős asszonya - és világosi báró Bohus III. János (Arad vármegye főispánja) legifjabb gyermekeként.

-Középiskoláit magánúton végezte, majd külföldön, - a jénai, drezdai, heidelbergi, lipcsei - egyetemek hallgatójaként a tudományok sokoldalúságát sajátította el.

Alapos műveltséggel, széles látókörrel Budapest után Világosra vonult vissza gazdálkodni, miután - GÖRGEY ARTUR 1848/49-es honvéd tábornok - egyik leányát nőül vette.

-Pomológiaiával előszeretettel foglalkozott.....a világosi cognac gyár részben neki köszönhető.

L.Bohus László

Bolyai Farkas (1775-1856)

-A marosvásárhelyi ev. református kollégium tanára s a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

-„....családjával Domáldra költözött, ahol anyja jószágán gazdálkodott különösen a gyümölcsészettel foglalkozván....”

L. Marosvásárhelyi Pantheon

-Bolyai Farkas főerdész-pályázata.

L.Erdély ma 2013 november 10

Bolyai Farkas mint kertész és pomológus.

-Bolya,Enyed,Kolozsvár,Göttingen,Domáld, és Marosvásárhely Bolyai Farkas életének legfontosabb állomáshelyei gyümölcs és szőlőtermelő vidékhez kötődtek.

-Domáldon „...vizesést,sziklakertet alakított ki, gyümölcsfaiskolát hozott létre,szőlőket telepített, vadregényes lugast emelt a domb tetején.....”

-Bolyai Farkas a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban facsemete ültetést, erdészetet, patakszabályozást és borászatot tanít.

-Bolyai tanítványai albisi Bod Péter,Vajda Dániel (Borászati Közlemények)és Vályi Elek akik gyümölcs és szőlőgazdálkodó szakemberekként nemzetközi hírnevet szereztek.

L. Oláh Anna :Tovább fog élni a marosvásárhelyi református temetőben Bolyai Farkas pónyik almafája.

Bolyai János (1802-1860)

- Bolyai Farkas fia és matematika lángeszének örököse, született Kolozsvárott,- domáldi birtokára ment gazdálkodni.

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Báró Braunecker Antal érszakácsi földbitokos ,elsősorban mint kiváló gazda vonta magára a figyelmet.

L. Erdélyi gazda 1940 november 1

Benedek Enyedi Sándor

- Kerti dolgok leírása (Kolozsvár,1669) szerényebb ugyan,de mindazonáltal tanúbizonysága lehet a fejedelemség korában, Erdélyben ígéretesen kibontakozott gyümölcsészeti és mezőgazdálkodási tevékenységnek .

L.Nagy-Tóth László IV.

Bornemissza Anna

-1630 körül- 1688.augusztus 5

-Fejedelemasszony ,I Apafí Mihály fejedelem felesége Szakácskönyvében található függelék címe „A kultúsgmesterség”1604.az első erdélyi magyar nyelvű kéziratos borászat.

L .Wikipédia

Brassai (Kronstadter) József gyümölcsész.

-,.....az 1880-ban jobblétre szenderült Brassai (Kronstadter) József, Erdélynek egyik, közbecsülésben állott gyümölcsésze emlékéül ....Brassai szilva .....névre kereszteltem el. Hadd viselje e becses szilvafaj sokáig közöttünk nevét annak a jó öregnek, a ki 80 éves koráig soha meg nem szűnt minden szabad percét a gyümölcsészet művelésére fölhasználni!

L.Bereczki Máté III

Brassai Marikörte

- Erdély egyik, buzgó gyümölcsésze, a nem rég elhalt Brassai (Kronstadter)József, kevés idővel halála előtt, három gyümölcsfajról küldött hozzám ojtóvesszőt, mint a melyeket ő nyert volt magról. E három faj közül való a főnebbi is, melyet 1854-ben nyert a Muskotályos kobakkörte (= Calebasse musquée) magvairól.Lányáról nevezte el.

Cox narancs-pepinje alma

-jítóvesszejét 1880-ban kaptam bold. Brassai Józseftől Kolosvárról.

L.Bereczki Máté IV.

Buda Ádám

Buda borízűje alma.

Származása. E becses, nyári almafajt Hunyad megyében,Réa község határában egy földművelő a mezőn találta s onnét kertébe átplántálta. Buda Ádám, ottani birtokos és szenvedélyes természetbúvár, -- a ki nagy érdeklődéssel viseltetik a gyümölcsészet iránt is, észrevevén, hogy ezen faj gyöksarjakról is elszaporítható, csakhamar elterjesztette az egész községben és 1885. tavaszán nekem is küldött belőle gyökeres csemetét és ugyanazon év nyarán leírásra alkalmas gyümölcs példányokat is.

Fája. Mikép erről Buda Ádám öcsém értesít, vígnövésű, egészséges és edzett; nem korán, de aztán rendszeren és bőven termő; elég éles szögekben fölfelé törekvő ágaival, melyek gyümölcsöző szervekkel hamar és jól beruházkodnak,elég sűrűlombos, magas gömbalakú koronát alkotó. Alkalmas szálasfának és nyesés alatt tartva gulafának is.....;nemcsak ojtással, hanem gyöksarjairól is elszaporítható. Mindenütt jól díszlik; virágzásában nem kényes; kötődött gyümölcsei is jól daczolnak a kései fagyokkal. Gyümölcsei igen jól állják helyöket a fán.

L. Bereczki Máté IV.

Budai József

Henter magoncza.

- Erdélyben, az úgynevezett Erdővidéken találta föl Budai József, az én szenvedélyes gyümölcsész öcsém. Nagy-Ajtán, Henter Béla, szolgabíró nv udvarán, véletlenül kelt magról s nevedett föl ojtatlanul. Ojtóvesszejét 1885-ben küldötte meg nekem is Budai öcsém, a ki akkoriban Magyar-Láposon tartózkodott. Nálam még nem termett: de azért fajom valódiságáról teljesen meg vagyok győződve.

-Gyümölcse, Budai érdekes leírása szerint, középnagy, néha kisebb is; alakja kissé magasnak látszó, szabálytalan tojásdad; szára rövid, fás ; kelyhe nyílt vagy félig nyílt; bőre vékony, gyöngédtapintatú, kissé fényes, fehéressárga, többnyire azonban csaknem az egész fölületén szelíd pirossal van belehelve s közben-közben élénkebb piros szakadozott csíkokkal is becsapkodva;

-Húsa fehéres, a bőr alatt, a magtok körül néha vörösbe játszó, finom, könnyű porhanyó; leve bő, cukros, gyöngéden savanykás, igen kellemes, illatos és fűszeres ízű. I. rendű csemegegyümölcs. Érik aug. közepétől sept. közepéig.

— Fája erőteljes, edzett és termékeny

L. Bereczki Máté IV.

B u d a i J ó z s e f e t Bodoson, jó lélekkel ajánlhatom honfitársaim szives figyelmébe, bizalmába. Én őket jó hazafiaknak, a gyümölcsészet ügyéért lelkesedő, becsületos, munkaszerető embereknek ismerem, a kikről bizton hiszem, hogy az általam összegyűjtögetett gyümölcsészeti kincseket, — a melyeket tőlem ojtóvesszőkben, mind megszereztek már, — lelkiismeretes gonddal őrzendik meg a hazának

L.Bereczki Máté II.

Csekonics József

-1806-ban visszavonul zombolyai birtokára. Ezután minden idejét birtokának szenteli ahol eredményesen gazdálkodik s 1808-ban véglegesen megvásárolja a zombolyai birtokot. Jónevű gulyát alapított, valamint merinó fajtájú juhok tenyésztésével is foglalkozott.

-A lótenyésztés terén szerzett tapasztalatait az 1817-bn megjelent könyvében adta közre.

L. MAÉ

Csató János (jankafalvi),

- nyugalmazott alispán, jeles flórista és zoológus, szül. Alvinczen 1833 ápr. 6. 1849-ben Brassóban a székely huszárezredbe állott. Gaálezredes és Bem tábornok főparancsnoksága alatt a Székelyföldön az 1849. év nyarán lefolyt csaknem valamennyi ütközetben jelen volt. Majd konczai birtokán az ornitológia és ftorisztika tanulmányozására fordította minden idejét. 1861-ben szolgabíró lett, de nyolc hónap múlva leköszönt. 1873 dec. megyei főjegyző, 1874 óta pedig 28 éven át alispán. 1885-ben öfelsége a közigazgatás terén szerzett érdemeiért királyi tanácsosi címmel tüntette ki. A m. Mr. Természettudományi Társulat, az Ornithológiai központ és az Erdélyi Kárpátegyelet tiszteletbeli tagjának választotta meg. Nagy madár- és növénygyűjteményét halála esetére a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajánlotta fel. Számos zoológiai és botanikai értekezése a hazai és külföldi tudományos folyóiratokban jelent meg.

V. ö.: Szinnyei, Magyar írók. Megírta Alsó-Fehérvmegye növény- és állatvilágát a vmegye monogr.-ban 1896. Nevét a Centaurea Csaiói Borh. Örzi

L.Csató János

Cseh János

-Bodor Pállal 1773-1828 egy időben volt csemetekertje Kolozsváron Cseh Jánosnak (1815),majd még másoknak is.

L.Nagy-Tóth Ferenc IV.

Cserey Farkas

Nagyajtai CsereyFarkas

(Bécs, 1773. október 28. Bécs, 1842. december 25.) császári és királyi kamarás, később őrnagy, író.

- Idősebb Cserey Farkas fia volt. Bécsben tanult, majd több utazást tett Európa-szerte. Katonai pályáján őrnagy rangot ért el, és részt vett a napóleoni háborúban. Az 1817-es éhínség során gabonát osztott a népnek, azonfelül elengedett kétezerkétszáz napszámot és három évi tizedet.

- Mint szenvedélyes botanikus krasznai kertjében több száz fát és növényt nevelt; 1813-ban tervezetet küldött be az erdélyi főkormányzónak egy

Kolozsváron létesítendő fűvészkerttről. Igen művelt férfi volt; Döbrenteinek irodalmi érdemei méltatásául emlékpénzt veretett. Tagja volt a királyi természettudományi és a jénai mineralógiai társulatnak.

-Szerteágazó irodalom pártoló tevékenységet fejtett ki, és jó barátságban volt Kazinczy Ferencsel, Kis Jánossal, Döbrentei Gáborral, Aranka Györggyel. Támogatta Csokonai Vitéz Mihály emlékművének felállítását, a Döbrentei-féle Erdélyi Múzeum megindítását. Kiadta apjának id. Cserey Farkasnak A magyar és székely asszonyok törvénye (Kolozsvár, 1800.) című munkáját.

Munkái

- A falusi nevelésnek módgyaról való vélekedés. Nagyvárad, 1806.

Munkái kéziratban

- Türedelem és felebaráti szeretet, Eckartshausen után ford. (Kelt Krasznán 1804. dec. 4. ajánlva gróf Széchenyi Ferencnek) és levelei Nagy Gáborhoz (1805. júl. 5., 1806. szept. 20.) a Nemzeti Múzeumban;

-Leírása azon Hazai Plántáknak, mellyek a ház tartásban, kézművekben, kereskedésben fogatosan használtatnak.

-Levele Aranka Györgyhöz (1808-ban egy Sebesváralján talált római feliratos kő felől) az erdélyi múzeumban a Mike Sándor-féle gyűjteményben.

-Levelei, összesen 17 darab, melyeket Wesselényi Miklós báróhoz írt (1806–38.), a család görcsöni levéltárában vannak.

-Kazinczyval levelezésben állott, annak hozzá intézett 1805–10. leveleiből a Figyelőben (II–IV. 1877–78.) Horváth Döme huszat, a Reformban (1873. 140. 142. 146. 1874. 9. sz.) Molnár Antal 22-öt, a Szépirod. Figyelőben is (1831. 46. 47. sz.) Gyulai Pál kettőt közöl; van még a Vasárn. Ujságban (1870. 24. 25.) kettő és a Kecskeméti Lapokban (1872. 2. sz.) egy. Csereynek Kazinczyhoz írt leveleit (3 kötet) a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára őrzi.

L.Wikipedia

Cserei Mihály miklósvárszéki és nagyajtai -királyi táblai számvevő.

-1764-ben nagyenyedi báró. Szilágyi Sámuel, kir. táblai ülnökkel, a fksz. rendeletéből a városi földek kiosztása körül előállott vitás helyzetben, a tanács ellenére, a polgárság javára döntött.

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Csoboth Ferenc

Tarkapiros rózsa alma.

Származása. E jeles őszi almát Csoboth Ferencz, derék öcsém fedezte föl Al-Torján, egyik nagybátyja kertjében, hová, Csoboth öcsém vélekedése szerint, nagybátyjának egyik testvére útján, a ki a kalocsai érseki uradalomban jószágigazgató volt, Kalocsa vidékéről kerülhetett. Mint termékeny és sajátyszerű színezeténél fogva érdekes és kapós piaczi gyümölcsről ojtóvesszőket és meghatározás végett több gyümölcs példányt is küldött hozzám 1881-ben. Minthogy e fajt valóban értékesnek és becsesnek találtam; gyümölcs leírásokat tartalmazó, számos könyvben sokáig kutattam neve után : de hozzá hasonlót vagy vele azonosnak vehetőt, egyet sem találtam. Ismeretlen és valószínűleg hazai fajunk lesz tehát ezen alma is, melyet terjesztésre méltó voltánál fogva érdemesnek tartok főnebbi név alatt ezennel bemutatni.

Érésideje, Nálam oct. nov.; hűvösebb tájakon januárig is eltart.

Minősége. I. rendű csemege- és kapós piaczi gyümölcs

Pereszlény alma.

Háromszék megyében, a Székelyföldön, különösen pedig Al-Torján, rég idő óta nagyon el van terjedve. Nevét alakjától kaphatta, mely némileg hasonlít a pereszlényhez vagyis az orsó karikájához. Ojtóvesszejét 1882-ben kaptam Csoboth Ferencz öcsémtől Al-Torjáról. Nálam még nem termett: de egyhamar nem is teremhet: mert, a mint látom, fája az itteni mostoha viszonyok közt nem' tenyészik vígan. Benkő Dénes barátom szívességéből, a ki két ízben küldött hozzám mutatót e fajról, következőleg jellemezhetem:

Gyümölcse nagyobb a közepszerűnél; alakja mindkét végén belapított hengeres és bordás gömbalakú; szára rövid vagy rövidebb, vékony, fás; kelyhe zárt; bőre finom, de szívós, sima, álltában csaknem zsírostapintatu; alapszíne aranysárga, mely azonban csak itt-ott látszik ki tisztán; mert az egész fölület vérpíros, széles, de szakadozott csíkokkal van becsapkodva és napos oldalán sötétebb pirossal is bemosva; húsa hófehér, finom, tömött, roppanós, de elég porhanyó; leve elég bő, citromos, kellemes, fűszeres ízű. II. rendű csemege-, de I. rendű háztartási és piaczos gyümölcs. Érik oct. nov. hóban, hűvösebb tájakon hiszem, hogy januárig is eltart. — Fája vígnövésű, egészséges, edzett és termékeny

L.Bereczki Máté IV.

Dávid Mózes Antal (- 1848)

- Gyergyóremetei származású székely, aki mint több marosszéki uradalom jószágigazgatója, tekintélyes vagyont szerzett és annak egyrészét oly intézmény létesítésére óhajtotta fordítani, mely az annyira nagy küzdelemmel élő székelység alapos segítségére és felemelésére szolgálna.

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Dósa Géza

-(Nagyenyed, 1846. – Marosvásárhely, 1871. április 12.) festőművész.

-Elszegényedett erdélyi nemesi családba született, apja Dózsa György ügyvéd, anyja Gyarmathy Róza. Apja, az 1848–49-es szabadságharcban hadbíróként tevékenykedett, ezért bujdosni kényszerült, először álnéven szappangyáros lett Kolozsváron, majd életét Marosvásárhelyi állatorvosként fejezte be.

-szappangyárat létesített Kolozsváron.

L.Wikipedia

Fodor Ignác, az építő és honvédszázados

- Az 1826-ban született Fodor Ignác Csíksomlyón végezte el a gimnáziumot, majd 1848-ban a huszártiszti iskolát Kézdivásárhelyen.

- Ő hozta be Csíkba az első cséplőgépet.

- Mint ügyvéd többször védte a gyimesi csángók erdőterületeit.

L.Csibész alapítvány

Fodor Pál gazdálkodó és szabadságharcos

-1903-ban született, Csíksomlyón nevelkedett, Budapesten szerzett út-, híd- és vasútépítő mérnöki diplomát. Mint az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület Csík megyei vezetője, Csíkban meghonosította a Gül baba-pityókát, az ozsdolai búzát, és kezdeményezésére szimentáli apaállatokat, valamint mezőgazdasági gépeket hoztak a falvakba. A második világháborúban utász századparancsnok volt, majd amerikai és végül szovjet hadifogoly.

L.Csibész alapítvány

Gál Elek

-Gyakorlatból a gyakorlatnak íródott .

Az ERDÉLYI KARIKÁS SZŐLŐMŰVELÉS gyakorlati vezérfonala kiegészítések részére

Írta :szentgericei Gál Elek ny. szőlészeti és borászati felügyelő

Megrendelhető a szerzőnél a könyv árának 5 pengőnek előzetes beküldésével.

Cím:Gál Elek Nyárádszentlászló Maros-Torda megye-

L.Erdélyi gazda 1943 február 1

Gál József hilibi

(- mh. 1847)

-Marosvásárhely főkirálybírója, egerszegi birtokos.Birtokai Egerszéken voltak..

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Gecse Dániel szárazajtai (1768-1824)

- Orvos, született Szárazajtán 1768. március 7-én, meghalt 1824. május 23-án

-“.....még arra is figyel, hogy a "mészárszékekben, a piacon, a nagyszerfőzőházban, az ételre és italra tartozó áruk jók és egészségesnek találtsanak"

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Gidófalvy István

- Székely családból származó mezőgazdász, földbirtokos. 1940--1944 között erdélyi felsőházi képviselő. Dobokai kúriájából a háború után elűzik; Marosvásárhelyre költözik. Kora ifjúságától foglalkozott gyógynövényekkel, 1953 után saját gyógynövénykészítményeinek medgyesi, segesvári és marosvásárhelyi árusításából élt, egészen 1984-ig, 95 éves korában bekövetkezett haláláig.

L.Gidófalvy

Grand Miklós.,

- "hírneves méhész, szül. Rékason 1837.

- A verseczi tanítóképzőben tanítói oklevelet szerezhén, előbb Buziáson volt tanító. Nagy kedvvel foglalkozott a méhészetrel, selyem- és gyümölcsfatenyésztéssel. 1882-ben méhészeti vándortanítónak nevezték ki, maga 1885-ben a méhészeti vándortanítói intézmény szakfelügyelője és vezetője lett. A Berlepsch-féle kaptárt előnyösen módosította, a községekben iskolai méheseket alapított, buzgó tevékenységet fejtett ki a délmagyarországi méhészeti egyesület alapításában, 1883/84-ben a néptanítóknak szakelőadásokat tartott, melyeket "A méhészetről" címmel ki is adott. (Bpest, 1884.) Alapítója és éveken át szerkesztője volt az Ungarische Biene és a Magyar Méh című szakfolyóiratoknak, melyekben 200-nál több méhészeti cikke jelent meg. Meghalt 1893 szept. 16-án Buziáson."

L. Borovszky Temes

Guzman Dénes Misztóthfaluról

Szöges rambúr alma

-Származása. E becses alma Szatmár megyében és a Szilágyságban van elterjedve. (Guzman Dénes, barátom Misztótfaluból és ifj.Török József,törvényszéki iktató Zilahról küldöttek róla gyümölcsöket hozzám meghatározás végett.Minthogy könyveimben hozzá hasonló vagy vele azonosnak vehető fajt egyet sem találok; hiszem, hogy ez is olyan faj, mely hazánkban lépett a világra. Hol ? mikor született? senkisé megjegyezte föl. Ojtóvesszejét 1879-ben kaptam Guzman Dénes barátomtól, Misztótfaluból. Több ízben termett már a fajfán nálam is. Mint terjesztésre méltó hazai fajunkat ezennel bemutatom körülményes leírásban.

L.Bereczki Máté

Gyárfás Endre

- Kolozsváron, 1853 június 11-én született, s ugyanitt végezte el középiskoláit, valamint itt volt joghallgató is. Miután egy esztendeig József főherceg alsuthi uradalmában gazdasági gyakornok volt, Bécsbe ment a földmives iskolára. Tanulmányai befejezte óta székelykereszturi birtokát kezeli és

jószágigazgatója a Teleki grófi nagy kiterjedésű uradalomnak. Udvarhelymegye közéletében kiváló szerepet vitt..

L.Gyárfás Endre

Gyerkes Mihály ny .tantó.

- Moha, 1873. április 12. – Székelyudvarhely, 1942. augusztus 20. erdélyi magyar újságíró, szerkesztő, tankönyvíró, népművelő, botanikus. Mint a korszerű gyümölcsstermesztésúttörője falusi tanfolyamokat, "gyümölcsközségek"-et szervezett, a termelőket szövetkezetekbe tömörítette, megalapította a Sicilia Gyümölcsstermesztő és Értékesítő Szövetkezetet. Titkári minőségében fellendítette a megyei tanítóegyletet, szerkesztésében jelent meg a Tanítók Lapja (1921–27), a Sicilia Gazdalap (1934–36) és folytatása a Gyümölcsöskert(1937).

Mezőgazdasági munkái:

- Szervezkedjünk kertészeti termelésre (Székelyudvarhely 1928);

-A legújabb gyümölcsstermelés (Székelyudvarhely 1931);

-Gyümölcsfák védelme (Székelyudvarhely 1937; románul is). Gyümölcsvédelmi útmutató.

L.Wikipedia

Haller gróf feltehetően gróf Hallerkői Haller János

Haller gróf bordása körte

- Magról nyerte a gyümölcsészet iránt melegen érdeklődő Haller gróf Erdélyben, Segesvár melletti várkertében, a hatvanas években. Ojtóvesszejét 1872-ben kaptam Keutlingenből. Nálam is termett már: de vidékem mostoha viszonyai közt csak apró és nem bordás gyümölcsöket. Fajom valódiságáról azonban meg vagyok győződve; mert Erdélj'ből vagy két példányt kaptam egy ízben mutatóul e fajból és az én apró gyümölcseim színre és ízre nézve teljesen egyeztek az Erdélyből kapott gyümölcsökkel. Ugy látszik, hogy a fajt jellemző bordásságot csak kedvező viszonyok közt képes megtartani. Gyümölcsét II. rendű csemegegyümölcsnek találtam. Erik oct. nov.

L.Bereczki Máté IV .

gróf idb.Haller János

-született 1774. október 12-én Réten nevű helységben, iskoláit M.-Vásárhelyen és Kolozsvártt végezte; 1801-ben kezéhez vette ősi jószágait, melyek értékét háromszorosan felülmúló adósságok terhelték, s azonkívül a legelhanyagoltabb állapotot mutatták.

-Gazdaságába addig Erdélyben nem ismert rendet és pontosságot hozott be, minélfogva az ország minden birtokosai előtt elismert példányképül szolgált. Sok jeles egyén képződött udvarában kiket aztán örömmel és sikerrel fogadtak mások szolgálatukba. – Udvara a helyesnek és szépnek remek példánya volt, s csak annak, a ki látta, lehet tiszta fogalma az urias, kényelmes és büszke Fehéregyházáról. –A gazdasági épületek meglepő czélszerűsége és eleganciája, a régi időköt visszaidéző kastély nagyszerűsége, a pompás francia kert titkos lugosai, a roppant tó sima tükre és regényes szigetkái egyfelől; a termő földek helyes felosztása s a terméketlenek használhatóvá tétele másfelől, mind megannyi szóló tanui valának az alkotó gróf mivelte izlésének és munkásságának.

-Hallerkői gróf Haller Jánost, több mint 40 éven át Erdély legjelesebb gazdáját és a valódi jó embert mutatja be a Vasárnapi Ujság.

L. Vasárnapi Ujság 1854-1860

-Gróf idb.Hallerkői Haller József (1818. július 12.—1889. július 2.), ki „nem elégedett meg állása és vagyona előnyeivel, hanem magának a jog terén is képzettséget szerzett és a szabályszerű vizsgát 1846, február hó 25-ikén letette”, nemcsak magas műveltségű és köztisztelt, népszerű társadalmi ember, — nemcsak szerető, gyöngéd, gondos férj és családapa, — nemcsak elszánt példát adó hazafi, — hanem képzett, szorgalmas, széleskörű tapasztalatokkal dolgozó gazda is vala s udvarai s mintagazdasági berendezései Réten, Hévizén, Bogáton, Kocsoláton, Darlaczon, Zoltánon, Székelykeresztúron, Longodáron, Hétúron és Nádason messze földön kiváló hirnek örvendettek. Bizonyos, hogy reá, mint gazdára nézve kitűnő iskola volt atyja, a fehéregyházi Haller János grófnak egyénisége, szaktudása, „ki — Kőváry László szerint — mint gyakorlati gazda példája által Erdély gazdaszatára a legszebb befolyást gyakorlta; — Fehéregyháza faluját egy alakra építetté; — gyakornokokat tanította; — ménest tartta ; — s belgazdaságát katonai szigorral, mondhatni dobszóra intézteté.”

L.Chalupka

Haller . Béla gróf, zoologus,

-szül. Erdélyben az 1850-es években: egyetemi tanulmányait külföldi

egyetemen végezte, sokáig dolgozott Bécsben és Heidelbergában, egy ideig erdélyi birtokán élt, majd Göttingába ment s itt az egyetemen 1893. magántanárrá lett. Kiválóan a lágytestűek anatómiai viszonyainak tanulmányozásával foglalkozik s különböző német szakfolyóiratokban több értékes dolgozata jelent meg. V. ö. Daday J., A magyar állattani irodalom ismertetése (1880-1890

Haller Jenő gróf

-a kapjoni ágból, szül. 1844.- Balástelken, Küküllővár ura. Tanulmányai végeztével gazdálkodott, Balástelken mintagazdaságot létesített. 1887-92. képviselő volt.

Haszmann Pál

-(Kommandó, 1902. máj. 20. – 1977. szept. 13. Csernáton) – helytörténész. Ifj. Haszmann Pál, József és Lajos apja. Négy gimnáziumi osztályt Kézdivásárhelyen, tanítóképzőt Sepsiszentgyörgyön, Székelykeresztúron és Csíksomlyón végzett (1921). Kézdikőváron és Zabolán, majd 1934-től Csernátonban tanító, iskolaigazgató, később körzeti tanfelügyelő nyugdíjazásáig (1966). Összegyűjtötte a faluja múltjára vonatkozó adatokat, régészeti ásatásokon vett részt; gazdag történeti és néprajzi gyűjteményéből megalapította a csernátoni tájmúzeumot 1973-ban, melynek a felsőcsernátoni Bod Péter emlékszobája, valamint Cseh Gusztávnak Erdély hatvan jeleséről készített rézkarca irodalmi múzeum jelleget ad. A múzeum részlegeként irányítása alatt működő fafaragó iskola tanítványai készítették el Bod Péter magyarigeni, Pápai Páriz Ferenc nagyenyedi és Jakabos Ödön kézdivásárhelyi kopjafáját

L.RMIL

Hilibi Gaál János (1799-1891)

- A Hilibi család legismertebb képviselője, kir. táblai ülnök ,országgyűlési képviselő. Ma is aktuális kérdéseket boncolgató könyvének címe A székely gazdaság viszonyai. a Borászati Füzetekben (II. 1870. a küküllőmegyei mikefalvai és szász-csávási szölleit ismertette.) a Borászati Füzetekben (II. 1870. a küküllőmegyei mikefalvai és szász-csávási szölleit ismertette.)

L.Hilibi

Intze Ferenc nagysolymosi (- mh. 1853)

marosszéki táblabíró, természettudós, Intze Sámuel ref. orgonista fia; tagja

volt a jénai ásvány- és az altenburgi növénytan tudóstársaságoknak. Meghalt Kolozsváron, 1853 március 7-én. Természettudományi művei jelentek meg.

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Jenei József nagyenyedi, idős (1783-1865)

-Jenei István mezőcsávási földbirtokos fia, született 1783-ban. 1811-ban kir. táblai notárius.

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Jenei Lajos

-jóságigazgató, mezősámsondi birtokos .

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Juhász János.

-, Apám Juhász János 1901-ben született Zsibón - Szilágy vármegye-gazdálkodó család gyermekeként . Végzettsége 7 elemi és gazdálkodni az apjától tanult aki maga is gazdálkodó és a zsibói Teleki grófok terményraktárosa is volt.

Ilyen előzmények után lett a zsibó határában (a határrész neve Cseralatt) fekvő gazdaság vezetője amely a zsibói Wesselényi kastélyban lakó Teleki grófok tulajdona volt. Szolgálatának kezdetének pontos időpontját nem tudom de 1929-ben született testvérbátyám születése évében már ott szolgáltak.

Onnan költöztek a Zsibótól 7 kilométerre fekvő akkor már szinromán Szilágysolymos faluba ahol Béldi Dénes gróf 600 holdas birtokának a vezetését vették át. A költözés pontos évét nem tudom, de én Juhász Bálint második élő gyerekük már ott születtem.

A birtok tulajdonosa Béldi Dénes gróf nem a zsibói Wesselényi kastélyban hanem külön kastélyban, a fentebb említett Cseralatti határrészben lakott.

1941-ben Apám kilépett a gróf szolgálatából mert gazdasági előjárói tanfolyamra küldték Szilágysomlyóra, amit sikeresen elvégzett és utána a környék gazdasági előjárója lett, továbbra is Szilágysolymoson lakván, noha már saját háza volt Zsibón. 1944-ben költöztek, költöztünk haza Zsibóra.

A gazdálkodáshoz a munkaerőt igásállatok biztosították, ekék, boronák, vetőgépek, cséplőgépek, gőzkazánok- képezték a gépparkot, traktorokra nem

emlékszem hogy akkor és ott lettek volna.

A terményskálát az itt honos gabonafélék képezték. Létezett még elég komoly szőlő erdőgazdálkodás hiszen a környezet és az éghajlati adottságok erre alkalmasak voltak,

Gyümölcsstermesztés és kisállat tenyésztés úgy tudom csak saját használatra folyt, Úgyszintén erdei vadgazdálkodás is, noha Zsibónak a mai napig létező és használt határrész és dűlő nevei még őrzik a Wesselényi időkben folyó gazdasági tevékenység emlékeit, mint pld. Vadaskert, Futóhely.

Kereskedelmi, értékesítési tevékenységről koromnál fogva nem lehetett és lehet fogalmam.

Ennyi az amit akkor látni és megjegyezni tudtam.1944 és 1950 között noha tevékeny résztvevője voltam az akkori mezőgazdasági tevékenységnek már ami a "szegényparaszti" kategóriát illeti, de az semmiben nem különbözött az országos átlagtól, azaz nem találok benne semmi említésre méltót.”

L.Juhász Bálint osztálytársam közlése.(2014)

Nagyjeszeni Jeszenszky Ignác

(Temesfüves, 1862. február16. Budapest, 1924. április24.) evangélikus lelkész, író.

- Munkái:

- Kiáltó szó (Az alföldi munkásmozgalomnak, mint az egész társadalmi szervezet betegségének tünetei. A mi szociális kérdésünk veleje. Az 1848. évi társadalmi alakulás és az új kiváltságos osztály képződése. A kisbirtokos-és munkásosztály elzüllése. A munka- vagy munkáshiány kérdésének eldöntése. A tennivalókról. stb.), Nagykikinda, 1897.

-A telepítés elvei és kivitele", Közgazdasági Szemle, 1900.

-A községi birtok felhasználásáról, Közgazdasági Szemle, 1900.

-Torontál vármegye gazdasági monográfiája. Megyei monográfiák 13., Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota. Közgazdasági Szemle, 1904.

L.Wikipedia

Kelemen Benjámín

1817-1875- jószágigazgató korszerű alapokra helyezi a zsigó uradalom gazdálkodását. Bevezeti a váltógazdálkodást-vetésforgót-,a hagyományos felszereléseken kívül bevezeti a sorhúzó, vetőgépet, extirpátort, cséplőgépet, -1837- szórórostát. Maga is új gépeket tervez és készítet:törökbúzavetőt,-1837- szecs kavagót, stb. 1830-után Szucságon is szervez mintagazdaságot.

L.Csetri

Kemény Árpád

-született 1864-ben.A jogot Kolozsvártt végezte .Szilágy és alsó-fehérmegyei nagybirtokos.

L.MOA

Kemény Gábor

-br., földművelésügyi miniszter, született Csombordon 1830 július 9-én-

Földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszteri működéséhez, 1878-tól az 1882-ik év végéig következő főbb mozzanatok vannak kapcsolva: az 1879. tartott székesfehérvári kiállítást személyesen nyitotta meg, az emlékezetes agárdi gőzeke-és gazdasági gépversenyt segélyezte s azon személyesen is megjelent, az 1885-iki országos kiállításra az előkészületeket nagy buzgalommal vezette. A szarvasmarha tenyésztést, melynek a lótenyésztésnél is nagyobb országos jelentőséget tulajdonított, minden tőle telhető módon előmozdította. 1880-ban alatta vette kezdetét az országnak tenyésztési területekre való felosztása. A magyar fajta fenntartása és nemesítése érdekében sokat tett, e célra 1881-ben a 400 bika nevelésére berendezett tordai bikatelepet létesítette, minek érdemét az aug. 30. tartott megnyitó ünnepély alkalmával Tormay Béla miniszteri tanácsosra hárította, mint egyáltalában sohasem szokta mások érdemét magáénak lefoglalni vagy azt kisebbíteni. Segélyezésével több nyugati fajtabeli szarvasmarhaimport történt hazánkba, nevezetesen az állami ménésbirtokok és gazdasági tanintézetek részesültek benne. A borászati kormánybiztosság 1879-ben, a vele kapcsolatba hozott országos központi mintapince 1881-ben keletkezett. A filloxera ellen való védekezésben is erélyes lépések indultak meg vezetése mellett. 1881-ben nyitották Farkasdon az első filloxera-kísérleti állomást és amerikai vesszőtelepet. 1881-ben nyitották meg Budapesten a magvizsgáló állomást, és ugyanazon évben állították fel ugyanott az országos vegykísérleti állomást. 1880-ban állították fel a nagyenyedi vincellériskolát, 1881-ben a ménesi vincellériskolát. 1882-ben kezdték építeni a rimaszombati földműves-iskolát. Az ő nevéhez fűződik a Kőbányán

felállított, oly nagy jelentőségre jutott sertésveszteglő- és hizlalótelep. Nagy tevékenységet fejtett ki a vetőmagtermelés, a sörárpa-, kender-, rizstermelés stb. előmozdítása körül

L.Kemény családi lexikon

Kemény István báró

-1848-49. alsó-fehérvármegyei főispán, azután 1860-70-es években a képviselőház tagja, született 1811-ben, meghalt Csombordon 1881-ben

„ kitűnő jó gazda is volt; a szabadságharc után az oláhok által feldúlt birtokait értelmesen s gondosan rendezte s azok újjáteremtése által magasabb gazdai tehetséget bizonyított; sőt már előbb is ő volt az első erdélyi birtokos, ki 1834-ben váltógazdaságot létesített. Különös gondot fordított a szőlőművelésre, nagy áldozattal ültette, s tartotta fenn terjedelmes rizling szőlőtelepeit, hol a világhírű csombordi rizling termett, melynek tisztaságára a legnagyobb szigorral ügyelt fel..”

L.Kemény családi lexikon

Kemény Miklós magyargyerőmonostori, gróf

- Előbb aranyosszéki főkapitány, majd 1827. jún. 19-én 455 szavazattal, báró. Jósika János elnökletével megtartott gyűlés Marosszék főkirálybírójává választatott.

-1777-1812-ig 2616 véka búzái adott a csikudi dézmából a ref. kollégiumnak, továbbá 1814-ben az ölvesi allodiális földjei dézmájának felét a professzorok fizetése javítására, a másik felét pedig természettani eszközök beszerzésére rendelte.

Kemény Pál magyargyerőmonostori, báró

-Földbirtokos a marosszéki Malomfalván, szül. 1755-ben.

-Jótekingy vonatkozásokban bőkezűnek mutatkozott. 1825. okt. 5-én, a magok által beállított szőlőhegy termésének tizedét a ref. Kollégiumi tanárok fizetéseinek jobbítására ajánlotta és ki is adta, valamint a szüretelő deákoknak 12 véka búzát és 1844-ben, ..., a tanári nyugdíjalapra 5000 váltócédula forintot adott. A szabadságharckor minden ezüstjét és ékszerét a haza oltárára tette.

Megjegyzés: Feltehetően nagyobb területű szőlőültetvényt dolgozott vagy dolgoztatott meg

L. Marosvásárhelyi Pantheon

- (1795–1834) volt a következő, aki kastélyát tovább szépíti, alakítja nagy hangsúly téve a gazdasági fejlesztésre. Ebből a periódusból származik a lovarda épülete.- Óraljaboldogfalva-

L. Kendeffy-kastély, Óraljaboldogfalva

Kiss József

-1820. március 8-án Gegesen született.

- A fegyverletételt követően Kiss József szülőfalujában húzódott meg, a jobbágyfelszabadítás után kisbirtokosként a mai ún. Ropó, Vögy illetve Poros területén gyümölcsösöket hozott létre, ekkor épül fel udvarháza is. 1879-ben a Maros-Torda vármegyei birtokosság gyümölcsészeti tanári állást ajánlott Kiss Józsefnek, aki azt el is fogadta.

L.Nagy Zsolt

Kolofon Mátyás kísérleteiről.

Kolofon Mátyás bánáti születésű, magyar ember. Atyja Nagy-Szent-Miklóson gyógyszerész volt, ki Mátyás fiát jó nevelésben részesíté, mi fiának könnyű felfogásánál s élénk eszénél fogva szép sikerrel is járt. A jelenleg körülbelől 35 éves fiatal ember rendkívüli jártassága a legtöbb európai nyelvekben szinte bámulatra ragad, mert beszéli nemcsak jól és folyékonyan mindazon nemzetiségek nyelveit, mik Magyarországot lakják, hanem beszél ezen kívül egészen jól diákul, angolul, francziául és olaszul. Az utóbbi nyelvben annál inkább is tökéletesen jártas, miután vegyészeti tanulmányait Páviában és Milanóban végezte. Mátyás barátunk sokoldalú természettudományi ismeretei, meggyűjtve a külföld leghíresebb tanintézeteiben és chemiai laboratóriumaiban, több irányban nem nélkülözik ugyan az alaposságot, de el is ragadják őt élénk képzelődésénél fogva némelykor az el nem érhető utópiák magaslataiba is.

De nemcsak vegyész Kolofon hazánkfia, hanem ő vizsgálódásait és tevékenységét ki is terjeszti practicus irányban a növényphysyologia terére is, s e tekintetben a magas földmívelési minisztériumhoz azon nyilatkozattal fordult, hogy ő oly szőlőmívelési fogásnak van birtokában, melynek alkalmazása mellett a tőke a szokottnál legalább ötször többet terem, szabadalmat kérvén találmányára.

A minisztérium nem vonta meg figyelmét ez érdekes tárgytól, de azt kötötte ki, hogy ajánlattevő a praxisban mutassa ki eljárásának hasznavehetőségét, megígérvén neki pártolását, ha az eredmény ígéreteinek megfelelni fog. S ennél fogva felszólította a földmívelési minisztérium az orsz. magy. gazdasági egyesületet, hogy budai szőlőtelepein bocsásson Kolofon urnák rendelkezése alá bizonyos számú szőlőtőkét, miszerint azokon kísérleteit véghezvihesse, s azok fokozott termékenysége által állításának igazságát bebizonyítsa

A kísérlet tehát véghez vitetett a f. é. április utolsó és május első napjaiban az egyesület gellérthegyi szőlőjében, melyben a furmint, sárfehér, vörös dinka, vörös bakator, fekete góhér és fekete kadarka-tábla bocsáttatott Kolofon ur rendelkezésére, úgy, hogy ezen táblákban felváltva az egyik sort a kísérletnek alá vesse, a másikat nem. Három sor volt e szerint mindezen táblákban kijelelve, melynek mindegyikében 25—25 tőke van; megtétetett e szerint a kísérlet a gellérthegyi szőlőben 450 tőkén.

Kolofon eljárása a következő: felásatja a tőkét mintegy jó arasznyira, letisztogatja róla köröskörül a harmatgyökereket, s kivág ott, a hol a tőke nyaka fejjé kiszélesedik, mintegy krajczárnyi kerek darabot a héjából, továbbá kivág a tőkenyak, evvel ellenkező oldalán, s néhány hüvelyknyire mélyebben, fél hüvelyknyi hosszúságban és pár vonalnyi szélességben szintén a héjból egy szeletkét. Erre a görbe vinczellérekés fokával megérinti(?) 5 —6-szor a tőkefej kezdetének körületét, s evvel elérte a mütét 1-ső szakasza végét, mire az ejtett sebek betapasztása következik. A tapaszt készítésére elővesz Kolofon ur 2 —8 féle különszínű porocskákat, s belekeveri azokat egy medenczére való sár közé, mely a szőlő talaját képző agyagból vízzel készült. Ezen tapasztzal mázolja most be, meglehetősen ostentatioval s mindenestre nagy szorgalommal a sebeket, melyeket a tőkén ejtett, azokat sem véve ki, mik a harmatgyökerek eltávolításától származtak. Ezek véghezvitele után be lettek ismét takarva földdel a tőkék a szokott magasságáig. Másnap reá következik a mütét 2-ik szakasza, melyet a műtevő nem tudjuk mi oknál fogva „herélésnek” keresztelt. Ugy látszik, mintha műtevő az eljárásának ezen szakaszát tanuk előtt véghezvinni restellené, mert be is állítja működését mások jelenlétében. Nem merjük állítani, hogy műtevő az ugy elnevezett herélést, talán ráolvasás közben véghezviheti, de a mennyire az maga után észlelhető nyomokat hagy, nem áll az egyébből, mint egyszerű szúrásokból, melyek a tőke fején mutatkozó fakadások tövében, a görbe kés fokával történtek. Az alsó szőlőben, illetőleg szőlőiskolában a kísérlet, csak 4 tőkén a perzsiai magnélküli fajon vitetett véghez. Midőn Kolofon ur nálunk dolgait bevégezte, az összehasonlítás kedvéért, ugyanezen mütéteket véghezvittem 20—23 tőkén az ügyesebb növendékek által, mert az, hogy a tapaszthoz használt s titokban tartott ingredienciákat nem is néztem, nem okozhatott gondot, mivel meg voltam | győződve arról, hogy itt csak oly tapasztról lehet szó, mely a sebek könnyezését

megakadályozhatja, készüljön az akár hocus-pocus-szal alkalmas szerekből, akár hocus-pocus nélkül gyantás , viaszkos vagy vegyészti tulajdonságoknál fogva nehezen oldható anyagokból. A saját kísérleteinknek alá vetett tőkék betapasztattak részint a Christ-féle tapasztal, részint oltó viaszsal, részint péppel, mely állott mész- és borkőből készült. De miután meglehetősen számú tőkét Kolofon ur kísérleteinek alávetettünk, más sem lehet már most ' előttünk, vagy lehet-e a kérdések legérdekesebbik- e mint az: váljon van-e helyes kilátásunk arra, hogy a próbának alávetett tőkék, Kolofon állítása szerint legalább is 5-ször akkora termést hozni fognak ? Nem láttuk még az eredményt s ennél fogva nem lehet ma már biztos ítéletet mondani a dolgról, de a mennyire növényélettani szabályok alapján véleményt kockáztatni tanácsosnak tartjuk, összefoglaljuk a magunkét a következőkben :

A tudomány constatálta, hogy a tápnedvek a növény belsejében a gyökérből felfelé az ágak hegyeig feltódnak s onnét a héjban foglalt edényeken át ismét a gyökerekbe visszatérnek. Ha tehát a tápnedveknek a gyökerekbe való visszatérést valamely növény héjának kisebb-nagyobb megsértése, gyűrűzése vagy egyébként történt kivágása által félbeszakasztjuk, nem térhetnek azok vagy egészben (a gyűrűzés alkalmával) vagy részben (a héjnak kisebbszerű kivágása esetén, mint p. o. Kolofon ur eljárásánál is) vissza a gyökerekbe, hanem meggyűlnek a héjsértés fölül az ágban vagy vesszőben, s hizlalják fel az ott előforduló szerveket, leveleket, gyümölcsöket stb. Azért nagyobb a gyűrűzött gyümölcsfa ágának levele; hoz az gyümölcsöt; nagyobbra fejti azt ki, s előbb érleli azt meg, de el is szárad termése megérlelésével, ha a gyűrű idejében ki nem forrhatta magát. Ugyanezen természetes okoknál fogva fejlődik ki valamely kopasz ágon szem, s belőle ág, ha ezen kopasz ág héján kis részletes bevágásokat csinálunk stb. Eddig tehát tökéletesen egyet értünk Kolofon ur nézeteivel, sőt reményeivel is, mert miután általa a tőke héja részletesen be-, sőt kivágatott, meg van bizonyos mértékben akadályozva a tápnedveknek a gyökerekbe való visszatérése, minél fogva azok a fejben meggyűlvén, több fakadásokat s következőleg nagyobb termést is fognak előidézni. Ez áll; de nem áll az : (szerintem) hogy a tőkét a részletes gyűrűzés operációjának bármikor haszonnal alávetni lehet. Gyűrűzést, vagy ahoz analóg műtétet csak akkor lehet haszonnal a termés előhozatalára már alkalmas növényen alkalmazásba venni, midőn annak rügyei még a téli tétlenségben alusznak; mert akkor, a mi esetünkben alkalmazván a szőlőtőkén a gyűrűzésnek egy partialis nemét, méltán várhatjuk azt, hogy a fejben meggyűlt tápnedvek több szemeket fognak hajtásra s így a termést is a szokottnál nagyobb mértékben létre hozni. De Kolofon ur kísérletei április vég- és május első napjaiban történtek, midőn a rügyek a tőke fején, már méh nagyságban mutatkoztak s azért egyéb eredményt sem szabad várnunk e kísérletek után mint azt: hogy a kísérletnek alávetett tőkék bogyóikat elrúgni nem fogják, hogy fürtjeik, szemeik nagyobbak lesznek, s hogy előbb fognak megérni. De Kolofon ur maga is előbb szerette volna megtenni

kísérleteit, mik mártiusban vagy február végén megejtve, igen csekély munkával járnának, miután nyitáskor a tőke nyakát rendszeres megmunkáltatás esetén úgy is ki kell takarni; leginkább oly vidékeken, a hol a harmatgyökerek eltávolítása (mint p. o. Pozsony vidékén) a rendes tavaszi munkák közé számíttatik; s ez alkalommal lehetne Kolofon ur ajánlotta műtétet minden nagyobb fáradság nélkül alkalmazásba venni, s hihetőleg a nagyobb termés sikerét is elérni. Miután pedig a tőke héjának részletes megsebzései évről évre tökéletesen beforranak, folytatni lehetne a műtétet haszonnal évről évre a nélkül, hogy sem a tőke erejéből kimerülne, ha. attól a kellő trágyázást meg nem tagadjuk. Entz Ferencz

L.Borászati 1875 június

Sajnos eredményt nem tudunk .De a kísérlet érdekes !

Kiss Károly

Korponay Kornél

- (Feketefalu, 1872. június 3. – Nagybánya, 1949. február 18.)
gyümölcsstermesztési szakíró.

- Középiskoláit Nagybányán végezte (1889), a budapesti egyetemen jogi abszolutóriumot szerzett (1894). Szülőfalujában gyümölcsfaiskolát létesített, s ott a mostoha termesztési viszonyok közötti gyümölcskertészkedés lehetőségeit kísérletezte ki. 1937 után előadóként részt vett az EGE téli gazdasági tanfolyamain. Az Erdélyi Gazda szerkesztőbizottsági tagja. Kinevezett főrendiházi tag, a Gyümölcsstermesztők Országos Egyesületének alelnöke (1941-44).

Korának egyik legismertebb gyümölcsfajta-meghatározója, különösen az erdélyi helyi gyümölcsfajták kiváló ismerője és termesztésének támogatója. Szakcikkei rendszeresen az Erdélyi Gazdában és annak naptáraiban jelentek meg.

L.Wikipedia

Kováts Antal József kézdiszentléleki, idősb

-A nagytudományú orvos itt megjelent művei:

-Rövid utasítás a' fák betegségeiről, gyógyításáról. Marosvásárhely, 1806. 1.

- Utasítás a' fák betegségeiről, gyógyításokról és a' természet mivoltáról, munkáiról. II. kiadás. Marosvásárhely, 1809. 8r. 1 -115.

Kovács Antal József (1749-1843) székely származású orvosdoktor és szülész-mester, szabadidejében gyümölcsös kertjének ápolásával foglalkozó, köztisztviselőként álló városi tisztviselő főorvos volt Marosvásárhelyen. Kertészeti feljegyzéseit saját tapasztalataira, megfigyeléseire alapozva, humánorvosi tudására építkezve tette közzé. Egy lábsérülés miatt hosszabb idejű otthon tartózkodásra kényszerült a szerző. Ezt az időt annak szentelte, hogy a kedvenc gyümölcsfáin tapasztalható betegségeket és rendellenességeket rendszerezze. Ezek között megtalálhatók abiotikus tényezők, illetve kártevők és kórokozók is. A károsító morfológiai leírása mellett a tünetek és a védekezési módok ismertetése is olvasható.

L.Polgárné

Köteles Sámuel

(1770-1831)

-Filozófus, író született Új-Tordán 1770. január 30-án, meghalt Nagyenyeden 1831-ben. Előadásait magyar nyelven tartotta. "..... ő mondotta hogy: "Miért műveljük idegen mezőket és földeket, midőn tulajdon szántóföldeinket művelhetjük."

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Kövér Gábor

Loan parménja alma

- ".....nálam csakhamar elpusztult. Minthogy azonban Kövér Gábor barátomnál Aradon, termő fában megtaláltam e fajt s ott, gyümölcssei és növényzete után magamnak lejegyezhettem;....."

L.Bererczki Máté IV.

Kún Kocsárd -gróf

-(Algyógy, 1803. jún. 25. – Szászváros, 1895. jan. 11.): földbirtokos, művelődéspolitikus, országgyűlési képviselő. Tanult a szászvárosi, kolozsvári, nagyenyedi református kollégiumban, a bécsi mérnöki akadémián, 1822-ben a marosvásárhelyi királyi táblánál ügyvédi vizsgát tett. 1823-tól 1833-ig Hunyad vm.-nél tisztviselő. Az 1833-as erdélyi országgyűlésen követ, a reformok híve, a

szabadelvű ellenzék tagja. 1833-tól algyógyi birtokán gazdálkodott. 1848-ban Hunyad vm. főispánja és Szászváros-szék forradalmi kormánybiztosa lett. Részt vett az 1849-es debreceni ország-gyűlésen. 1849 őszén elfogták. 1851. okt. 7-én kötél általi halálra ítélték. Az ítéletet kegyelemből 20 évi várfogságra és teljes vagyonelkobzásra változtatták. 1856-ban szabadult komáromi várbörtönéből. Hazament Algyógyra. 1866-ban az uniós kolozsvári és pesti országgyűlésen követ, 1867-ben Hunyad vm. főispánja lett. 1868-ban visszavonult a politikai életből, s kizárólag gazdaságának, ill. művelődési és ref. egyházi ügyeknek szentelte életét. 1885-ben az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) egyik alapítója. 1888-ban pedig teljes vagyonából Algyógyon földművesiskolát alapított azzal a céllal, hogy a magyar falvaknak a modern belterjes gazdálkodáshoz jól értő mintagazdákat neveljenek.

L. M.É.L

Lázár János gróf

- gyalakúti (1703-1772)-Erdélyi kormányiszéki elnök, Birtokainak nagyobb része a város határával szomszédos bárdosi részjóság volt, melyet 1720-ban "jártatott ki" a város és a Vámos-híd remeteszegi oldalán, az ú. n. fogadótól kezdődőleg, mely birtokának tulajdonjogát 1738-ban állapította meg és ismerte el a város.

L.Marosvásárhelyi Pantheon

Lázár József szárhegyi, gróf

- (1782-1865)

- Atyja halála után, 1824. ápr. 9-én bárdosi birtokát a városnak eladva, meggyesfalvi birtokára költözött.

L.Szinnyei

Liptay Béla

-1827-ben született Budapesten.Torontál megyei földbirtokos-Lovrin

L.MOA

Liptay Figyes

-Született 1865 március 1.én Torontál megyei nagy birtokos .-Lovrin

L.MOA

Lokodi György

-homoródszentmártoni (1795-1854)Kir. közügyigazgatósági ügyész,

-Kiváló gyümölcstermelő és gazdasági szakértő volt és mint ilyen több szakcikket írt. Magánjog, perrendszer és kormányzat terjedelmes ismertetését az erdélyi első foglaláskori összekely és ősmagyar nemzetségnevek történelmi és etimológiai nyomozását, Marosvásárhely város történetét, az erdélyi vezérek, vajdák, alvajdák, székely ispánok sorát dolgozta fel. Meghalt 1854. március 30-án, Marosvásárhelyen.

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Lokodi paris alma

Néhány évtized előtt Erdélyben lépett a világra. Nevét viseli annak, a ki magról nyerte vagy talán csak fölfedezte. Ojtóvesszejét 1874-ben kaptam Maros-Vásárhelyről, a maros-torda megyei gazd. egyesület titkárától Lokody Jánostól, a kinek atyjáról keresztelték el ezen almafajt az erdélyi gyümölcsészek.

L. Bereczki Máté IV.

Lórántffy Zsuzanna

-A szakszerű kertészet és gyümölcsészet erdélyi megalapozásának és kiterjesztésének legkiemelkedőbb cselekvője Lorántffy Zsuzanna (1600-1666) és ő általa fejedelmi férje, I. Rákóczi György (1630-1642). A múltat megszépítő eltelt évek tükrében tevékenységük olyannak tűnik, mintha Erdélyt saját kertjüknek tekintették volna. A fejedelem gazdasági ügyekhez való szigora annak a felismerésnek tulajdonítható „hogy Erdély mindenkori fejedelme elsősorban saját családi vagyonára, magánhatalmára támaszkodva tudja megtartani Erdélyt... A fejedelemasszony megosztott minden gondot elfoglalt férjeurával. Kiterjedt figyelme a gazdaságokra, a vallási kérdésekre, az iskolaügyre éppúgy, mint férjének”. Szakszerű kertészeti igényüket tanúsítja, hogy az új vetemény-, virág és gyümölcsfajták megszerzésének sürgetése mellett, az idegen, képzett kertészek alkalmazását tartották alapvetőnek.

- „.....1632 és 1648 között 26 kertész érkezett Erdélybe (még bécsieket is

sikerült alkalmazni). Ezek érkezéséről gyakran történik említés leveleikben: „Urunk önnagysága hozatott Magyarorsagból ... 2 kertészt...” (1634); „Erkessék két szekér német felleségestől, gyermekestől V. E. N. hosszatta kertessenek...”(1541); „Érkezének Trinczenből két szekéren négy új keresztyén kertészek feleségestől, gyermekestől...” (1642). Ez időben említette Csiki Mihály, a fejedelem gazdasági felügyelője a Pónyik (Pojenics) almát.”

L.Nagy –Tóth László IV.

Major Miklós

-(Alsószentmihály, 1933. május 19. – Szilágynagyfalu, 2010. május 21.)
romániai magyar földrajzi szakíró.

-Első írását a Tanügyi Újság közölte 1958-ban. Mint Balogh Ernő, Török Zoltán, Tulogdy János tanítványa, a földrajzi, biológiai,mezőgazdasági ismeretek átadását a tanulók önálló kutatásra ösztönzésével kötötte össze. Megalapította iskolájában az adatgyűjtő földrajzkört 1958-ban, majd meteorológiai szakkört létesített 1976-ban, saját erőből felállított meteorológiai állomással, melynek a helyi mezőgazdaságban értékesíthető megfigyeléseit és a hozzákapcsolt úttörő pedagógiai módszert tanulmányban mutatta be Tudományosság és élményszerűség a gazdasági földrajz tanításában címmel a Tanügyi Újságban (1972/37)

-A Falvak Dolgozó Népe számára írt Mezőgazdasági kis meteorológia című 1973-as sorozata kutatásainak gyakorlati jelentőségére hívta fel a figyelmet. Cikkeit közölte románul a Terra, magyarul A Hét, egy tanulmánya a Korunkban (1977/3) A falvak társadalomföldrajzi kutatása címmel egy új falutípust szolgáló szociogeográfiai munkára serkent; saját szilágynagyfalusi és krasznainépismereti anyagával a Művelődés hasábjain, helyi és tájkatató eredményeivel a Népismereti Dolgozatok (1978) és Változó Valóság(1978) című gyűjteményekben is szerepelt.

-1990 óta a Berettyó-vidék tájrajzának, népi értékeinek bemutatására a Szilágysági Szó, az Erdélyi Figyelő és Az Ige hasábjain jelentkezett. Egy munkája a népi bortárolásról a Berettyó-Felvidéken díjat nyert a budapesti Néprajzi Múzeum pályázatán (Budapest, 1990). A Skót Földrajzi Társaság meghívására tanulmányokat folytatott Skóciában.

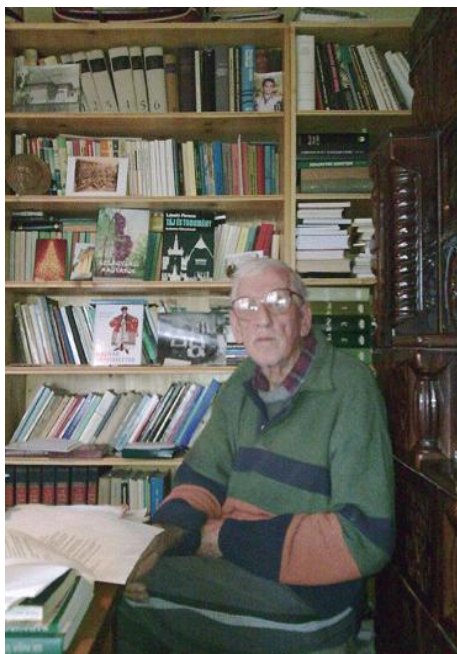
- Önálló munkája: Időjárás, éghajlat és a mezőgazdaság (1980).

L.Wikipedia

“ A Kriterion Könyvkiadónál megjelent Szilágysági magyarok monográfia

több fejezetét én írtam.”

L.Művelődés 2010 augusztus Gáspár Attila: Szilágysági magyarok az ezredfordulón. „Édesapámnaksok mindent köszönhetek”

Major Miklós

Márton Ferenc királyi járásbíró

Székely zöldalma. (Grüner Séckler.)

-Szarmazása.E becses alma a Székelyföldön, Csík megyében „Zöld jeges” alma név alatt van elterjedve. Közel rokona lehet a németek „Stettini zöld” és „Stettini téli sárga” almájuknak: de, mert e két faj, bárha 1871. év óta van birtokomban, nálam még nem termett s így a főnebbivel tövéről,hegyére össze nem hasonlíthattam és, miután a róluk közlött német leírásokat is- fölületeseknek találom, határozott biztossággal meg nem mondhatom, hogy ezek mennyiben egyeznek a főnebbivel és mennyiben különböznek tőle.

-Ojtóvesszejét 1873-ban kaptam Márton Ferencz, kir.járásbiró barátomtól, Csik-Szent-Mártonból.Több ízben termett már nálam is.Mint olyan fajt, mely még vidéken mostoha viszonyai közt is termékenynek s így terjesztésre méltónak,mutatkozott, ezennel bemutatom .....

Érésideje. Nálam oct. nov.; hűvösebb tájakon tél közepéig is eltart.

L. Bereczki Máté IV.

Mátyus István.

-A 18. századtól kezdve az ismeretek írás általi terjesztése termékenyíti meg kultúránk parlagon maradt részeit. Erre vall Mátyus István, Küküllő megye és Marosszék főorvosának munkája is, az Ó és új diaetetica (Pozsony, 1787–1793), mely nemcsak a Küküllő és Maros menti borok gyógyhatásával foglalkozik, de a borok helyes kezelésére is kitér. Az V. kötetben (1792) található 232 oldal terjedelemben az első magyar nyelven, tudományos igénnyel megírt borászat az egész magyar nyelvterületen.

-, A 18. századtól kezdve az ismeretek írás általi terjesztése termékenyíti meg kultúránk parlagon maradt részeit. Erre vall Mátyus István, Küküllő megye és Marosszék főorvosának munkája is, az Ó és új diaetetica (Pozsony, 1787–1793), mely nemcsak a Küküllő és Maros menti borok gyógyhatásával foglalkozik, de a borok helyes kezelésére is kitér. Az V. kötetben (1792) található 232 oldal terjedelemben az első magyar nyelven, tudományos igénnyel megírt borászat az egész magyar nyelvterületen.

-II. József törekvései nemigen változtattak az erdélyi viszonyokon. Ő végeztette el az első hivatalos földmérést és összeírást. Az erdélyi szőlőterület ekkor 101 663 hold, azaz 58 503 ha. A legjelentősebb borvidékek a Mátyus által említettek: Szilágyság, Déva és Algyógy vidéke, a Maros mente, a Küküllő völgye, Torda és Marosvásárhely vidéke.

-A városi polgárság szőlőire a hegyközség határozatai és a borbírók utasításai érvényesek. A szőlők telepítése forgatás nélkül, egyszerű dugványozással, a késejfa elültetésével történik, anélkül hogy a tőketávolságok egyformaságára valaki is tekintettel lenne.”

L.Csávossy Gy

Melius Juhász Péter

- A természetismeretek és ezek keretében a szakszerű gyümölcsészet haladásának eredményeit is az időnként megjelenő és ma is számon tartott íráskor összegezték. Közülük is kiemelkedő Melius Juhász Péter (1531-1572) Herbárium (Kolozsvár, 1578), amely szakavatott méltatója szerint: „A hitek és meggyőződések harcában született befejezetlen munka, elindítója egy folyamatnak - a magyar természettudományos, orvosi, botanikai, gyógyszerészeti

műnyelv, néprajzi adatok nyomtatásában való rögzítésének a mezőgazdaságtudomány részére az első kertészeti, állatorvosi, táplálék-, fűszer-, és takarmánynövény, és növényvédelmi kézikönyv."²⁰ A könyvben ismertetett növényfajok száma 1236, akkori népi neveik száma 2000 körüli, többségük jelenleg is ismert és használt. Természettudományos igényénél és jellegénél fogva a termesztett gyümölcsfajok és fajták („Bolondító alma”, „Leán czezü alma”) csekély számban említettek Melius Juhász Péter könyvében.

L.Nagy-Tóth Ferenc IV.

Miháltz Elek

-(1833—1910) és Ákos (1867—1908) Magyarvalkó ref. Lelkipásztora.

- „Ezen túl hatalmas gyümölcsösbe lépünk a Szent László-pénzes ösvényen, amely a parókiához és a faluba vezet. A papilak és a templom között elterülő csaknem kéthektáros gyümölcsösnek első fáit a háromszéki Gelencéről származó Miháltz Elek ültette és gondozta. Elévülhetetlen érdeme, hogy befásította gyümölcsfákkal a Tunya alját és mellette a temetőt. Kötelességévé tette minden konfirmáló gyermeknek, hogy hozzon és ültessen a temetőbe egy vad gyümölcsfácskát, amelyet azután ő beoltott. De nem csak a temetőt fásította be, hanem gyümölcsfákat hozatott, és beültette a lankás kopasz oldalt csaknem egészen a temetőbe vezető útig a parókia mellett. A területet saját pénzén vette meg, a fiára hagyta, amikor fia meghalt, az egyháznak adományozta.

- Ezen túl hatalmas gyümölcsösbe lépünk a Szent László-pénzes ösvényen, amely a parókiához és a faluba vezet. A papilak és a templom között elterülő csaknem kéthektáros gyümölcsösnek első fáit a háromszéki Gelencéről származó Miháltz Elek ültette és gondozta. Elévülhetetlen érdeme, hogy befásította gyümölcsfákkal a Tunya alját és mellette a temetőt. Kötelességévé tette minden konfirmáló gyermeknek, hogy hozzon és ültessen a temetőbe egy vad gyümölcsfácskát, amelyet azután ő beoltott. De nem csak a temetőt fásította be, hanem gyümölcsfákat hozatott, és beültette a lankás kopasz oldalt csaknem egészen a temetőbe vezető útig a parókia mellett. A területet saját pénzén vette meg, a fiára hagyta, amikor fia meghalt, az egyháznak adományozta.

↑Az általa ültetett gyümölcsös a templom körül

L.Nagy Jenő Gyümölcsös

Mikolai Tóth István királyi táblai kancellista

-Kir. táblai kancellista, aki a Trébely nevű szőlőhegy magaslatáról, 1821-ben Marosvásárhely város látképét lerajzolta, ...

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Miksa Imre

- Hadréven 1842-ben született. Gimnáziumi tanulmányait Tordán, a jogot pedig a kolozsvári és berlini egyetemeken végezte. Befejezván tanulmányait, birtoka kezelésével foglalkozott, de e mellett tevékenyen részt vett Torda-Aranyos vármegye politikai mozgalmában és közéletében is,.....

L.Miksa Imre

Mokry István vadászerdei (Temesvár mellett) birtokos .

-A Temesbegavölgyi Vízsabályozó Társulat Titkára: Mokry István.-1900-
Lásd bővebben Temes megyében.!

L. Borovszky Temes

-Vadászerdőn. Mo k r y I s t v á n május 19-ikén kelt levelében értesített, hogy az entomoktinnal a fönnebb említett bő módon permetezett vetésben a Lema melanopus 75%"a elpusztult. A dohánylugkivonattal kezelt vetésen az eredmény nem volt olyan tökéletes, mert a másnap rájött heves zápor az irtó anyag nagy részét lemosta.

L.Sajó

-A sorvetések kapálva-míveléséről. Tíz év előtt kezdtem meg a

sorvetéseknek kapálvamívelését, s az ezen tíz év alatt folytatott összehasonlító kísérleteknek eredményeként ma egész határozottan kimond-hatom, hogy egyenlő viszonyok és körülmények között a kapálvamívelés által a gazdasági termények utáni tisztajövedelem 20–30 %-kal növelhető.

Az összehasonlító kísérletek az első öt évben csak a gabonafélékre szorítkoztak, később kiterjesztettem azokat minden más gazdasági terményre, úgy, hogy ma – a természetes kaszálók kivételével – összes vetéseim kapamivelés alatt állanak. Most van az ideje annak, hogy azon tisztelt gazdatársaim, kik a kapálva-mívelés iránt érdeklődnek: azt, valamint annak szemmel látható eredményét nálam megtekintsék, mert a hosszas kísérletek útján elsajátított igen számos gyakorlati fogással, melyek a termés eredményére lényeges befolyással bírnak, gazdatársaimat a szűk térre szorított hírlapi közlemények útján kellően megismertetni nem vagyok képes. Keressenek fel tehát gazdatársaim minél számosabban Temesvár melletti gazdaságomban, hol mindig található leszek, ha látogatásukat velem néhány nappal előbb közölni szivesek leendenek. Temesvár.

Mokry István

L.Sajó

-Részlet Mokry István A rozsdá c.cikkéből L.Köztelek 1898 szeptember 14-én

-“Miután sok évi tapasztalatom szerint a rozsdá a sűrű és buja vetéseket támadja meg legjobban és pedig rendszerint akkor, amidőn a gabona szárba indul, így két évtizeden át ellene meglehetősen eredményesen védekeztem a kapálva mívelés alkalmazása által és hogy a kapamivelés alatt tartott vetéseim a rozsdától kevesebbet szenvedtek, azt azon körülménynek tulajdonítom, mert a kapa alá előkészített vetések tavasszal — amikor a rozsdá jelentkezik — még ritkák és szellősek, amennyiben a nyolcz-tíz centiméteres kettős sorok után huszonnégy centiméter sorköz hagyatik az ekejára és a gabona csak a kapálás után bokrosodik meg és oly erőteljes fejlődésnek indul, hogy a rozsdának sokkal jobban ellentállhat, mint a sűrű vetés, melyet a levegő szabadon át nem járhat.”

-, Egy további nagy előnye a kapálva mívelésnek abban rejlik, hogy a vetés nem dől meg, holott a dőlt gabona szokott a főfészke lenni a rozsdának. A kapálva mívelés előnyei 1880. év óta, amióta azt alkalmazom, egy évben sem léptek annyira előtérbe, mint az idén, a midőn a múlt évi október hó második felében egyhuszonöt holdas táblában .12 hold kapamivelés alá, 13 hold pedig géppel a rendes sortávolra elvettétvén, a kapált buza 80 liter mag után holdankint 30 keresztét termett és 810 kilogramm 75 kilós szemet adott, míg ugyanazon

táblában a kapálatlan 13 holdról 100 liter mag után holdankint 28 . keresztet és 300 kiló 71 kilós rostaaljat nyertem,vagyis pénzértékben kifejezve és a75 kilós búzát 8 frtal számítva a kapált búza holdankint 64 frt 80 krt, a kapálatlan 71 kilós pedig 7 frttal számítva 21 frt bruttó bevételnek felel meg. Úgy a kapált, mint a kapálatlan vetésen a rozsdá május hó elején egyidejűleg mutatkozott, de amíg a juliusi ködök után kapálatlan sorvetésnél nemcsak a szárat, de a kalászt is ellepte, addig a kapált búzában sokkal lassabban terjedt és a kalászkra csak foltonkint,ugrott át,, a 12 hold búzatermésnek részbeni megmentését tehát minden kétségen kívül kizárólag a kapamivelésnek köszönhetem.

-Két évtized óta ajánlom a sorvetések kapálva mívelését és azon gazdatársaim,kik gazdaságomat megtekintették, meggyőződhetek arról, hogy egy holdnak kétszeri megkapáltatása egy forint husz, egy forint ötven krajczárba kerül, mely csekély kiadás vetőmagbani megtakarítás által fedeztetik, mindennek daczára ezen egyszerű mívelési mód alig talál követőkre, pedig az éz évi tapasztalatok is nagyon kívánatosná teszik, hogy a sorvetések kapálva mívelésével minél többen foglalkozzanak.”

A szerkesztőség megjegyzéséből: Örömmel közöljük a megelőző cikket,egyrészt azért, mert gazda tartja kívánatosnak, hogy gazdatársai közöljék a rozsdára, vonatkozó tapasztalataikat, másrészt, mert maga a cikkíró is egy igen figyelemreméltó adatot szolgáltat mindjárt ugy gazdatársai, mint a növénybetegségek terén kutatólag működő szakférfiak kezébe.

Riczinus műtrágya mint rovarirtó szer.

-A riczinus pogácsát vegyelemeztetvén, miután az 5'39°/o nitrogént, 1,01% kálit és 2,03 foszforsavat tartalmazott, ezzel mint mű-trágyával 1896. év tavaszán kísérletet tettem és egy huszholdas táblát négy részre osztva, két ötholdas parcellát riczinus műtrágyával hintettem be.

Meggyőződést akarván szerezni arról, hogy az elhintett műtrágya jól aláfogasoltatott- e, néhány nappal az elhintés után bejártam az egész táblát. A műtrágyázott parcellákon mindénféle rovarokat találtam megdögölve, míg ellenben a be nem hintett ötholdas részleteken a verőényes meleg időben vígan futkároztak a különféle hasznos és kártékony rovarok,hogy a riczinus műtrágyával, mint rovarirtó szerrel, kísérleteket tegyek. 1896.-évben saját árpa- és zabvetésemnél védekeztem a Lema melanopus ellen, mely e vidéken évről-évre jobban terjed és amely ellen eddig entomoktin és thanatonnal védekeztünk több-kevesebb sikerrel és költséggel. A riczinus műtrágyát lisztté, öröltetve a Lemától ellepett foltokat és azok környékét korán reggel, míg a harmat fel nem száradt, kézzel jól behintettem. Az elhintést követő, napon alig lehetett találni egy-két élő példányt, a többi mind elpusztult és a vetés meg volt mentve.

-1897. év tavaszán szomszédomnak — Leposa Józsefnek — tizholdas repczetábláját oly nagy mértékben ellepte a hernyó, hogy azt kiszántatni szándékozott. A riczinus műtrágyával megkísérlett védekezés itt is meglepő eredményre vezetett, nemcsak a hernyó pusztult el tőle, de az esőzések által a talajba belugozott műtrágyától az elhíntés időszakában a földre vonult és a bogárrá való átalakulás stádiumában; lévő álcák is eldöglöttek, úgy, hogy a repce 81/2 métermázsza termést adott .akkor, amidőn a szomszédos területeken lévő repczevetések a hernyó- és bogárkárok folytán egy-két métermázsát szolgáltattak.

-Hasonló . sikerrel védekezünk 1897. év tavaszán a Lema melanopus ellen nálam, továbbá Varga Imre, Pósta Mihály, Vinczenner és több kisebb birtokosnál. Jablonowski József, a m. kir. rovarvadász állomás vezetője, kit e kísérletekre meghívtam, egyéb elfoglaltsága miatt későn érkezett, úgy, hogy csak a védekezés eredményét tekinthette már meg.

-1897. év őszén a temesmegyei gazdasági egylet mintatelepén folytattuk a kísérleteket a repcehernyó és a bogár ellen, szintén sikerrel, amennyiben az elhíntés után három napra az iníciált foltok a hernyó és bogártól teljesen megtisztultak.

-Tekintve, hogy az évről-évre ismétlődő és nagyobb mérveket öltött ilyenmű pusztítások miatt a repce termelését igen sokan egészen abba hagytuk és a tavaszi árpának termelését is szűkebb térre szorítottuk, így aztán hiszem, jó szolgálatot teszek gazdatársaimnak, ha rá irányozom figyelmüket a riczinus műtrágyára, mint rovarirtó szerre, melynek alkalmazása a lehető legegyszerűbb, amennyiben egy gyakorlott vetőember képes óránként egy holdnyi területet vele jól behinteni, és miután 100 kiló belőle egy holdra elegendő és rovarirtó tulajdonsága mellett mintegy négy forintnyi műtrágyaértéket is képvisel, így azt ajánlom, hogy vele még a tavaszon minél többen és pedig minden kártékony rovar ellen kísérletet tegyenek.

-Meg kell még említenem, hogy a múlt évben vetésemet ellepte a földibolha, ezt is behintettem riczinus műtrágyával és azonnal megszűnt a bolharágás, a Vadászerdő községben létesült riczinusolajgyárban alkalmazott munkások pedig kertiveteményeiket, nevezetesen a káposztaféléket mentik meg a bolhától a riczinustrágyaliszttal való behíntés által,

Mokry István

L. Köztelek 1898 április 20

Megjegyzés.: ahol temesvári helynevet olvasunk azt helyettesítsük be Vadászerdővel mely ma Újszentes.Ugyanis Mokry gazdasága Újszentesen volt.

Kiss Károly

A riczinus növény és a riczinus olaj.

-,„Az újabb időben Mokry István temesvári földbirtokos három más olajos növény termelésére irányítá Délmagyarország gazdaközönségének a figyelmét. E három növény a riczinus, a .napraforgó és a len. E három növény közül kisebb arányokban, a két utóbbi már, évek sora óta termeltetik a déli vármegyékben és pedig a lenmag, mint export nyersanyag a nagybirtokosok által, a napraforgó pedig a kiscgazdák által tengeri földek szegélyzeteként. Egyedül tehát a riczinus növény az, mely csak a legutóbbi időben vált honossá itt. Meghonosítását Mokry István temesvári földbirtokosnak köszönhetjük, ki évek során át folytatott termelési kiválasztás segélyével a riczinus növényt olyanná nemesítette; hogy a délvidék klímája alatt az már a szeptemberi napokban teljesen beérik. Midőn-Mokry a riczinus nemesítési .munkálatával elkészült, vasszorgalommal egy növény-olajgyár létesítésére fordítá figyelmét. Mert mit ér, ha van oly riczinusfajtánk, mely kellő időben beérik, hogyha nem tudjuk azt értékesíteni Mokrynak sikerült a gyárt is megteremteni. Szövetkezeti alapon létesítette.....”

Torontál vármegyében a gazdasági egyesület vette kezébe a termelés megindítását. Sikerült néhány száz holdon megkezdenünk a termelést, mely kitűnően bevált, amennyiben 7—12 q termést, szolgáltatott kat. holdankint. Következett a beváltás. A gyár átvette a termést, üzemtőke hiányában azonban fizetni nem tudott, így tehát a termelők bizalma megrendült, s így valószínű, hogy a következő kampány számára már nagyon meg fog apadni a termelők száma is.....”

“ Mokry a gyárnak mindene; ő a gyártás vezetője, az üzletvezető, a levelező, a könyvelő,a pénztárnok, szóval minden ő.....”

“A múlt évben a Torontál-megyei Gazdasági Egyesület komolyan foglalkozott azzal az eszmével, hogy egy ily növény-olajgyárat kreálni fog Torontál vármegyében is.....”

„A riczinus növény termelésének, a felkarolása fontos első sorban azért, mert magasabb tisztajövedelmet szolgáltat, mint a repcze, vagy bármely más. olajos növény, másodsorban pedig azért, "mert sok kézimunkát igényel, továbbá mert szedése alkalmával gyerekeknek, s egyéb munkára képtelen egyéneknek is

foglalkozást nyújt, s végül, hogy igénytelen növény, biztostermő s mert sem állati, sem növényi ellensége nincs. Vetése, és művelési módja olyan, mint a tengerié, csupán a szedés okoz több munkát és utánjárást. Szedése az érés' arányában részletekben történik. Hozama holdankint 7,—14'q. Beváltási ára temesvári növényolajgyárnál 10 frt. Kórója mint kitűnő tüzelőszer bír fontossággal.....”

„A riczinusmag olajtartalma 50—60%, melyet jobb vagy rosszabb gyártási eljárással a magvakból 5—10% hígján előállítani lehet. Közepes számítás szerint mondhatjuk, hogy 100 kilogramm riczinusmagból 45 kg. olajat lehet nyerni. Egyik végtelen nagy előnye a riczinusolajnak, hogy oly kevés benn a savtartalom, hogy a savtalanítási eljárást, egyszerűen nélkülözni lehet s így a repczeolajjal szemben a riczinusolaj gyártásánál már ez éven is nagymérvű munka és pénzmegtakarítás eszközölhető.....”

„Folyékonyága: a 'riczinusolaj úgy viszonylik a repczeolajhoz, mint 1 : 9-hez, vagyis a repczeolaj 9-szer folyékonyabb a riczinus-olajnál. Felszívó képessége négyszer akkora, mint a repczeolajé.

A fenti összehasonlítások, tehát a riczinusolaj elsőbbségét fényesen beigazolják.

A riczinusolaj használható:

1... Gyógyászat czélokra, 2. a gépolaj-gyártásnál, 3. a bőrkonzerváló-szerek készítésénél.

Az ezen czélra szükséges árukkal' Olaszország és Kelet-India látják el az egész világot, így tehát hazánkat is, a legfinomabb minőségű riczinusolaj (orvosi czélokra) Lombardiából szállítatik.

A riczinusolaj nagy sűrűségénél, fogva alacsonyjáratu gépeknél 'csak az u. n. keverő (híg) olajjal való keverés által használható. A. temesvári gyár a keverést szintén maga teljesíti.....”

“.....a gyár által előállított olaj kitűnő. A zombolyai uradalomban Bezuk Lajos igazgató ur próbálta ki, és a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott róla, sőt fölébe helyezte az összes használt gépolajoknak. A nagybecskereki lecsapoló társulat szivattyútelepén állandóan a temesvári gyár által szállított olajat

használják, s kitűnően meg vannak vele elégedve.

Marton Andor

L.Köztelek 1898 március 12

Id.Molnár György

-Az EMGE alapító tagja. A Nagyszalontai EMGE Gazdakör elnöke. Id. Molnár György az erdélyi magyarság kisebbségi életében fáradhatatlanul dolgozott a magyar gazdatársadalom szent ügyeiért. Az EMGE ujjaszervezésével kapcsolatban bizalommal odaállt dr.Szász Pál EMGE elnök és munkatársai mellé és nehéz helyzetben a volt magyar-román határ mentén az erődítés vonalban maradék nélkül teljesítette a reá bízott feladatokat.

L.Erdélyi gazda 1941 június 1

Molcsány Gábor királyi erdész.

Molcsány zöld almája

Származása. E jeles almát Nagy-Bánya határában, egy lapályos kaszálón,több vadalma fa közt Molcsány Gábor, kir. erdész fedezte föl. Az ojtatlanul fölnevelkedett s jelenleg mintegy 40 éves anyafáról 1881-ben mutatoul néhány szép gyümölcsöt kapván, a fajt becsesnek és terjesztésre méltónak találtam. Molcsány Gábor, derék öcsém, kinek hazai gyümölcsészetünk iránti meleg érdeklődéséről több ízben volt alkalmam meggyőződni, szíves volt nekem ojtóvesszőt is küldeni e fajról, mely azóta nálam is bemutatta gyümölcseit, melyek mindenben egyeztek a Nagy-Bányáról kapott gyümölcsökkel.

Mint eredeti, önálló fajt főnebbi név alatt ezennel bemutatom .....

Érésideje. Nálam oct. nov.; hűvösebb tájakon tavaszig is eltart.

Minősége. I. rendű csemege- és háztartási gyümölcs.

Nagysága. Középnagy; néha jókora nagy

L.Bereczki Máté IV.

Nagy Ferenc –kertész-

- (1804 március 8 Sajószentandrás- 1876 február 27 Kolozsvár) lelkész ,kertész,borász és tanár, aki...” gyümölcs és szőlő nemesítésével foglalkozott..... az erdélyi gazdasági egylet megalakulásában, főrésze van 1844-ben.....itt titkárnak választották..... 1845 után Erdélyt beutazva,a gyümölcs-nemesítés és fejlesztésén fáradozva ,számos munkát s évkönyvet adott ki,így az erdélyi gyümölcsfajokról,Erdély borászatáról,dínyészeteről,szőlő ,gyümölcs iparáról,ezek főleg a batul és pónyik almáival s oltványival, külföldön is nagy hírt szerzett.

Művei:

-Értesítés és még valami a Kolozsvári gyümölcskiállításról a Kolozsvárt 1852 december napjaiban tartott gyümölcs-kiállításról. Kiadta.... a kiállítást rendezője Kolozsvár 1853.

-Mit termessen a Torda-Aranyosi borvidék szőlésze,hogy szőlőiparával jólétre jusson? Kolozsvár 1875 Tíz arannyal jutalmazott pályamű.

-Egy általa létrehozott körtefajt az ő nevééről neveztek el

L.Wikipedia

Lásd bővebben a Mellékletben.!!

Náray Imre aradi ügyvéd

-szül. 1818. máj. 18. Pécs (Baranya megye)- meghalt 1882. szept. 12. Aradon.

Czikke a M. Gazdában (1861. A marhadög hasonszenvi gyógyítása); írt még a Borászati Lapokba és a Gyümölcsészeti Vázlatokba.

-Munkája: Hasonszenvi (homoeopath.) állatorvos. Vezérkönyv miként lehet lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék, sertések és kutyák betegségei esetén hasonszenvi gyógymód által gyorsan, biztosan és olcsón segíteni. A homoeopath. gyógyszerek készítésének rövid megismertetésével. Günther Fr. Ágost állatorvos «Der homöopath. Thierarzt» 8. bőv. és jav. kiadása után írta és saját költségén kiadta. Arad, 1857. (A német 12. bőv és jav. kiadás után N. beleegyezésével írta Remény Arthur. Pest, 1868.).

- Országgyűlési beszédei a Naplókban vannak. Barátja és együtt működő

társa Bereczki Máténak.

Náray renettje

-Fajfává alakított anyafájának egyik, ojtatlanul meghagyott ága 1885-ben termett először. Minthogy a fajt terjesztésre méltónak, becsesnek találtam, bold. Náray Imrének, az én testi-lelki jó barátomnak emlékéül, fönebbi névre kereszteltem el. Náray Imre egyike volt az igazi magyar becsületesség tiszteletre legméltóbb alakjainak, széles körben ismert jeles ügyvéd; Arad városának mindenkitől, általános tisztelt és szeretett polgára és az 1881 — 1882. évi országgyűlésen ugyanezen városnak függetlenségi-elvű képviselője, a ki életében a gyümölcsészet iránt is melegen érdeklődött. (Szül. 1817-ben Meghalt, munkás életének 65-dik évében, 1882-ben.) Egy oly talpig derék ember és hazafi, mint ő volt, méltó arra, hogy áldott emlékét, közöttünk, egy jó gyümölcs sokáig őrizze meg.

L.Bereczki Máté IV.

Olay Lajos

-A torontálmegyei Magyarszentmártonban, 1844-ben született. Jogot végzett és ügyvédi oklevelet nyervén, Baján nyitott ügyvédi irodát. Bács-Bodrogmegye társadalmi és politikai életében kiváló részt vett

L.M.E.K

Ottrubay Károly megyei járásbíró később törvényszéki elnök.

-Berecki Máté barátja és a gyümölcsészetben együttműködő társa.

Canadai piros alma.

-Mint terjesztésre kiválólag méltó almafaj már hozzánk is utat tört magának. Aradon, Ottrubay Károly, megyei járásbíró barátomnál, a hol e fajt leirtani, már több' ízben termett a „Gui'de pratitue" rövid jellemzésével teljesen egyező gyümölcsöket, melyek a faj valódiságát csakhamar bebizonyították.

Peupion renettje alma

-Ojtóveszszejét 1886-ban kaptam meg Ottrubay Károly, akkoriban járásbíró, jelenleg pedig törvényszéki elnök, barátomtól, a kinél a fajt körülményesen leírtam s mint terjesztésre méltó, becses gyümölcsöt ezennel bemutatom

Dörell nagy szilvája.

-Nálam e faj nem volt meg eddig ; de Aradon, Ottrubay Károly, törvényszéki elnök barátom kertében, a hol a fajt gyümölcsei és növényzete után körülményesen leírtam, már több ízben termett a leírásokkal teljesen egyező gyümölcsöket.

Montlaur-i Rajmond körte

-Ojtóvesszejét 1885-ben kaptam Aradról, Ottrubay Károly barátomtól és az idén. Kolosvárról, idősb. Bodor Pál barátomtól is.

Walter szilvája.

-Ojtóvesszejét 1880-ban kaptam Ottrubay Károly, törvényszéki elnök, barátomtól, Aradról.

L. Berecki Máté IV.

Pápai Páriz Ferenc

-A bor még továbbra is ott habzok Erdély országos torán. Annyi testi és lelki nyavalyának ez idő tájt nincs becsebb orvossága. Erre Pápai Páriz Ferenc Pax corporisa (1690), valamint szótára is bizonyosság. Pápai szótárában egyetlen növény sem képez annyi címszót – 109-et –, mint a szőlő és a termesztésével kapcsolatos fogalmak. A bor, a borászat és ennek eszközei még ennél is többet, 153 címszót alkotnak.

Különösen érdekes adatokat szolgáltat a szótár a 17. században ismert erdélyi szőlőfajtákról. A következőket említi: „nagy-szemű”, „kövér”, „ketsketsű”, „muskotály”, „romonya” (a mai Afuz Ali), „Rosa-szemű”, illetve „Bakator szőlő”, „Gergely-szőlő”, „Leány-szőlő”, „aprószőlő” vagy „korinthusi szőlő”.

A leszedett szőlőt „bornyomó zsák”-ban a „bornyomók” (taposók, calcatores) a „bornyomó kád”-ban taposták ki. A must a „must alá való kád”-ba csurgott. A kitaposott szőlőt a „törköly-nyomó” présben sajtolták ki. A „forrott must”-ot, a bort „levették seprőjéről”, a bor átfajtásához, melyet egyébként „ánslogra venni” kifejezéssel is jelöltek, „tsap alatt, bor-vevő edényt” használtak. A bort a hordóba „liu”-n, vagyis töltikén keresztül töltötték. A fejtetlen bornak „színbor”, az átfajtettnek „ánslogos bor” a megjelölése. Mindenképpen a „kultsár” mesterség akkori fokán az „ez idei” bor jobb volt, mint a „tavalyi bor”, netán a „harmad-idei bor” vagy mint általában az „óbor”.

Kedvelhették a régiak a „mézes bor”-t, és igen népszerű orvosságok voltak a „fűszerszámos bor”-ok. Ezekből a Pax corporisban számos példát találunk, e receptek képezték a későbbi aperitifek és vermutok alapját.

A „pintzében” a hordókat „ászok-fára” állították, a kisebb hordót „átalagnak” nevezték. Úrtartalmát „akózás”-sal, vederrel mérték meg. A „palasz”-okat a „pintzetok”-ban tartották és utaztatták.

Pápai Páriz szótára mindenképpen egy már fejlettebb borkultúrára utal, ami az erdélyi borok későbbi nemzetközi hírnevét kellőképpen magyarázza.

L.Csávossy Gy.

P.Dániel Lőrincz földbirtokos

Lőrincz Kovács körte

-Valószínűleg Erdély egyik, ős gyümölcse. Ojtóvesszejét bold. P. Dániel Lőrincz barátomtól, Gogány-Váraljáról 1877-ben kaptam. Nálam még nem termett: de említett barátom 1878-ban, Aug. 22-én hozzám jövén látogatóba hozott e fajról néhány, teljesen érett példányt. Minthogy a gyümölcsöt tovább tartani nem lett volna tanácsos; megízleltem s róla következő jegyzetet írtam jegyzőkönyvembe.

-,„Gyümölcse középnagy, hasas csigaalaku vagy csigás gömbalaku, szabályosan boltozott sík fölületű; szára középhosszú, vékony, fás, görbe, zöldes; kelyhe nyílt; bőre finom, sima, teljesen ért korában sárgás zöld: (ha egészen megsárgult; akkor már belseje szotyós,) napos oldalán szelíd pírossal csíkozott vagy csak belehelt; húsa sárgás, finom, tömöttes, olvadó”; leve rendkívüli bő, igen cukros, gyöngéd savanyval emelt, igen kellemes, illatos és fűszeresízű. Csaknem kitűnőleg I. rendű csemegegyümölcs. Érésideje, úgy látszik, aug közepére esik.”

-Minthogy e gyümölcsfajt bővebben tanulmányozni nem volt módomban; fajom valódisága előttem még bizonytalan. Mikép próbaágamról látom; fája vígnövésű és edzett....

L.Bereczki Máté IV.

Pekry Géza

(1885-1965)-

-,„Tevékenysége gazdasági szakemberként is jelentős,„birtokain modern gazdálkodást folytatott, magyarkirályfalvi birtokán szőlőt termesztett, Vámosgálfalván sertés és liba hizlaldát létesített.”

L. Bicsok- Orbán

Porzsolt Ádám (barátosi) lukafalvi néptanító

-ev. ref. kántor-tanító, szül. 1830. jún. 6. Sepsi-Bessenyőben; gyermekkorában már nagy hajlama volt a zenére, rajzolásra és építésre, de egyikben sem képezhette ki magát, mert szegény sorsban volt és főleg atyjának vad modora a szülői háztól is már nyolcz éves korában távozni készítette. Nagy-Enyeden a kollegiumban kezdett tanulni, honnét Brassóba került a szász kollegiumba; onnét Kolozsvárt mesterségbe állott. E közbe atyja elhalt. aztán 1841-ben ismét Nagy-Enyedre került a kollegiumba, hol 1848-ig tanult. 1848-ban pünkösöd után honvédnek állott s őrmesterségig vitte fel. A jádi csatában két sebet is kapott, a halottak közül az oroszok felvették és Czernovitzbe fogságra vitték, honnét 1849. nov. 19. bocsátották ki. 1850-ben otthon tartózkodott. Azután tovább tanult Udvarhelyen 1853-ig. A gymnasium VII. osztályától búcsút vett és gazdatisztnak állott be. 1856-ban oda hagyta az audvari szolgálatot és tanító lett Torboszlóban (Maros-Tordam.). 1860-ban Atosfalvára került levita-tanítónak, 1870-ben b. Eötvös József miniszter Rákosdra (Hunyadm.) nevezte ki állami iskolai tanítónak. Itt képviselőválasztásokba elegyedve, elvesztette állását és Sepsi-Bessenyőre ment földművesnek. De már 1873-ban a sepsi-szent-györgyi iskolához választották tanítónak. 1875-ben Sóváradon tanítóskodott, majd Lukafalvára (Maros-Tordam.) került s innét 1886-ban Szentháromságra (Maros-Tordamegye) választották meg ev. ref. kántor-tanítónak, hol jelenleg is működik.

-Czikkei a Kertész Gazdában és Erdészeti és Gazdasági Lapokban (1867. A bükkmag figyelmet érdemlő olajos mag, a Székely Néplap után); az Erdélyi Értesítőben (1884. elbeszélés); a Maros-Tordában (1886. 2-4. sz. Visszaemlékezések 1849-re) és az Erdélyi Gazdában

L. VadayJózsef,

Porzsolt féle sóvári.

-Származása. E jeles alma valószínűleg egyike azon számos, jeles gyümölcsnek, melyekkel Pomona Erdélyt ajándékozta meg. Maros-Torda

megyében „Sóvári alma” név alatt ismerik és tenyésztik. Ojtóvesszejét 1881-ben kaptam Porzsolt Ádám néptanító, barátomtól, Lukafalváról. Nálam is termett már a faj fán. Minthogy könyveimben, a külföld gyümölcsei közt, hozzá hasonlót vagy vele azonosnak vehetőt hasztalan kutattam; mint terjesztésre méltó hazai fajunkat főnebbi névre keresztelve ezennel bemutatom körülményes leírásban is.

Érésideje. Nálam oct. dec.; hűvösebb tájakon januárig sőt tovább is tart.

Minősége. Csaknem I. rendű csemege-gyümölcs.

L.Bereczki Ádám IV.

Semsey Tamás

-(1799–1900) Kossuth Lajos iskolatársa volt, és tüzérszázados a háromszéki önvédelmi harcok színterein. Málnáson gazdálkodott, majd felesége halála után Szabadkára távozott.

L.Erdély.ma 2014-március 23

báró Sina György

- ki -a kereskedés élénkítésére s kiterjedésére Arad városában is szerfölött hasznos intézményeket alapítani szíveskedett- s különösen dohányraktárak fölállításával mozdította elő ezen vidék kereskedését.

L.Márki Sándor

gróf Teleki Artur tancsi földbirtokos

-szervezte ujja a kisfülpüsi a gazdakört s aki a községben a fogyasztási és tejszövetkezet lelkes vezetője.

L.Erdélyi gazda 1937 október 1

TELEKI ARVÉD gróf

-Budapesten született 1865-ben. Atyjának halála után azonban a diplomáciai pálya helyett a gazdaságira lépett és átvette családja nagykiterjedésű és saját kezelésben álló birtokainak vezetését.

Mint magyar mezőgazda, csakhamar a legelsők közé küzdötte fel magát. Birtokain a régi ugarrendszert rövid idő alatt intenzív, vetőmagvakat és tenyészállatokat termelő gazdálkodással váltotta fel, a melyeknek központja az alsófehérmegyei drassói uradalom nemcsak az erdélyi megyéket, a Duna-Tisza közét, a Dunántúlt és a Felvidéket látja el kiváló minőségű vetőmagvaival, tenyészbikáival, sertéseivel és baromfiaival, ha nem Horvátországban, Romániában és Ausztriában is kiterjedt vevőköre van, sőt pár év előtt az orosz cár is drassói bikát vétetett Krimfélszigeti uradalmaiba. A drassói uradalom különböző mezőgazdasági kiállításokon harminckét díjat, illetve díszoklevelet nyert.

Nemzetgazdászati ismeretei és gyakorlati mezőgazdasági tudása bővítésére

Teleki újólag beutazta az egész Közép-Európát.

L. MEK Teleky

Lehet, hogy helye inkább az előbbi kategóriában lenne .

Kiss Károly

Tisza László nagycsáni birtokos

-Az Erdélyi Gazdasági Egyesület elnöke-

Tisza László: „Néhány szó a sertéstenyésztésről”. („Az erdélyi gazdasági egyesület havi füzetében.” Kolozsvár, 1856. I. és II. f.)

Tisza László: „Melyik a legzsirosabb sertésfaj hazánban?” („Erdélyi Gazda.” 1877, 8. sz.)

L.Rónai

Sperker Ferenc

-(Szentdemeter, 1857. ápr. 19. – Nagyvárad, 1923. szept. 23.): földbirtokos, nagyváradai káptalani jószágigazgató. Az erdélyi m. szarvasmarha feljavításán, megfelelő tenyésztési és takarmányozási eljárások bevezetésén fáradozott. Alapítója volt az erdélyi Szarvasmarhát Tenyésztők Egyesületének, az Erdélyi Gazdasági Egyesületnek. Tenyésztési elveivel, eljárásaival kapcsolatban számos közleménye jelent meg a szaklapokban. – F. m. Néhány szerény szó erdélyi magyar szarvasmarha-tenyésztésünk érdekében (Kolozsvár, 1896); A magyar-erdélyi fajta szarvasmarha standardja (Cikksorozat az Állattenyésztési Szemléből, Bp., 1910); A húsdrágaság és a magyar szarvasmarha (Kolozsvár, 1911). – Irod. Fabricius Endre: A magyar gazdatiszt (Köztelek, 1923); Nekrológ (Bp., 1931).

L.M.É.L.

- A drassói uradalom a magyar-erdélyi marha tenyésztése terén a Sperker Ferencz 20 év előtti kezdeményezésének nyomán, továbbá Somogyi Albert, gróf Teleki Géza örökösei, Ugrón Zoltán és báró Kemény Béla erdélyi tenyésztőkkel együtt rövid idő alatt megmutatta, hogy a magyar-erdélyi szarvasmarhát gyorsabb növekedés, nagyobb testi tömeg és hizodalmasság tekintetében is fejleszteni lehet, anélkül, hogy edzettsége csökkennék

L.Köztelek 1900 márczius 21

Szabó György

- Számon kell tartanunk a mostan élő olyan egyéniségeket is, akiknek kitartó munkás élete például állhat előttünk. A mai, válságokkal küzdő világban szükségünk van a semmiből is teremteni tudó székely erő serkentő útmutatására" - írta a székelyudvarhelyi Székelység szerkesztője Szabó György plébánosról a lap 1932. januári számában.

Szabó György..... 1856-ban született a marosszéki Csiba nevű kisközségben. Középiskoláit a marosvásárhelyi főgimnáziumban, teológiai tanulmányait a gyulafehérvári papnevelő intézetben végezte.

A nagyernyei római katolikus plébánia élére 1896-ban került, és 15 éven

keresztül végezte a környék lelki gondozását. Kinevezése után mindjárt be is kapcsolta a falut abba a szövetkezeti mozgalomba, melyet az akkori földművelődés-ügyi miniszter, Darányi Ignác nagymértékben támogatott, az úgynevezett „székely kérdés” megoldására. A plébános közbenjárásával már 1898-ban megalakult Nagyernyén a fogyasztási szövetkezet. 1904-ben tejszövetkezetet szerveztek a következő igazgatósági tagokkal: báró Bálintitt György, Szabó György plébános, Jenei Sándor református lelkész, Szenner János, Szenner Dénes birtokosok, Gáspár Lajos református kántortanító, Szántó Dénes, id. Hajdó Dénes, Nagy Mózes. Ez nagy hasznára vált a nagyernyei gazdáknak, mert az asszonyoknak a tejet nem kellett többé gyalog bevinni Marosvásárhelyre - amely oda s vissza 20 kilométer - és elfáradva hazaérni, hanem dolgozhattak a kertekben és a földeken. Sokat fejlődött gazdaságilag a falu lakossága, több szegény emberből kis- vagy középgazda lett. 1909-ben a plébános erélyes fellépése nyomán -a családok kiküszöbölése érdekében - bevezették a tej zsírfok utáni fizetését. Rövid időn belül a nagyernyei tejszövetkezet lett Erdélyben a legvirágzóbb.

1908-ban Szabó György kezdeményezésére gazdakör és állatbiztosító társulat alakult a faluban. A következő évben Bálintitt József báróval közösen cserép- és téglagyártó üzemet indított a plébános, majd egy gépmeghajtású, két kővel és egy hengerrel működő malmot a vízimalmok helyett, amelyet a Budapesti Ganz gyárból vásárolt Diesel motor hajtott. Az ernyei nép gazdasági fejlődését célzó munkásságának modellértékét bizonyítja az a tény is, hogy 1908. december 20-án 52 Kolozs megyei gazda érkezett a faluba a szövetkezeti mozgalom eredményességének tanulmányozására. Darányi Ignác miniszter díszoklevéllel tüntette ki a tevékeny ernyei plébánost.....

Tizenöt évi ernyei szolgálata után a plébánost 1911-ben Gyergyószentmik-lósra helyezték át, ... A szövetkezeti munkát itt tovább folytatta, 1912-ben megalapította a helyi Hitelszövetkezetet, majd Csík vármegye első tejszövetkezetét. 1915-ben fogyasztási és értékesítő szövetkezetet szervezett, amelynek az elnöke lett

L.Nemes Gyula

Szikszai Fabricius Balázs

- Kertészeti-gyümölcsészeti vonatkozásban jelentősebb Szikszai Fabricius Balázs (1530-1576) Szójegyzéke (1590), melyben a fajtanévvel is említett „körtvélyek” („Telelő” „Árpával érő” „Muskotály”, „Piros”, „Hosszú szárú”, „Leves”, „Mézes körtvély”) és almák („Eleve érő”, „Telelő”, „Apró piros” „Mohos”, „Kerekded” „Lean czezü” „Mag nélkül való” stb.) száma

megközelíti a félszázad (46). Szikszai 1558-1576 között Kolozsváron is tanított, kortársa volt Melius Juhásznak. Bizonyosra vehető, hogy Szójegyzeke itt is ismert fajtaneveket is tartalmaz. Az általa megörökített gyümölcsfajtanevek szinte mindenike ma is létezik.

L.Nagy-Tóth Ferenc IV.

Teleki Domokos I. ,

-széki, gróf (Sáromberke, 1773. szept. 5. -Marosvásárhely, 1798. szept 16.) Az első útleírásunk szerzője.Művei: Egynehány hazai utazások leírása

L. Marosvásárhelyi Pantheon

Gróf Teleki Pál

↑L.Erdélyi gazda 1940 november 1

Tiboldi István

(Székelyszentmiklós, 1793 – Kiskede, 1880) költő, unitárius tanító,pomologus.

- Székelyszentmiklóson született unitárius földműves családból.

Tanulmányait Siménfalván kezdte, majd a székelykeresztúri algimnáziumbankésőbb a kolozsvári kollégiumban folytatta. Itt elvégezte a teológiai tanfolyamot is. Negyed századon keresztül Szentgericén tanított, kántorizált. Betegségére hivatkozva 1844-ben lemondott szentgericei tanítói állásáról és hazaköltözött Székelyszentmiklóstra. Kevés ideig gazdálkodott, majd Nagykeede és Kiskede közös iskolájában tanított még 35 évet.

Legnagyobb terjedelmű két munkájával a nép legnagyobb ellenségének, a bornak, illetve a szőlőhegyeknek állított emléket. 1841-ben mutatta be Szentgerice bortermő helyeit a *Bachus utazása Szentgericén* címen. Másik bor-témájú verse 1870-ből való. Ebben a kiskedei szőlőhegyet írta le. A két vers közötti különbséget a megírás célja fejezte ki. A szentgericei bortermelésről az elutasítás hangja csendült ki, a kedeiben a földművelés fejlettségét hangsúlyozta ki.

L.Wikipedia

Toldalagi Pál nagyercsei gróf (-mh. 1757)

-Koronkai birtokos, 1743-ban a ref. kollégium főgondnoka, 1759. március 9-én a fksz. havadi Máté Izsák, alkirálybíróval kinevezte Marosvásárhely biztosává, a poroszok elleni háborúba toborzás megejtése végett. 1762-87-ig 1751 véka búzái juttatott a ref. kollégium céljaira. Neje: gr. Bánffy Erzsébet, aki meghalt 1757-ben.

L. Marosvásárhelyi Panteon

Ifj. Török József

Szöges rambúr alma

-Származása. E becses alma Szatmár megyében és a Szilágyságban van

elterjedve. (Guzman Dénes, barátom Misztótfaluból és ifj.Török József,törvényszéki iktató Zilahról küldöttek róla gyümölcsöket hozzám meghatározás végett.Minthogy könyveimben hozzá hasonló vagy vele azonosnak vehető fajt egyet sem találok; hiszem, hogy ez is olyan faj, mely hazánkban lépett a világra. Hol ? mikor született? senkisémet jegyezte föl. Ojtóvesszejét 1879-ben kaptam Guzman Dénes barátomtól, Misztótfaluból. Több ízben termett már a fajfán nálam is. Mint terjesztésre méltó hazai fajunkat ezennel bemutatom körülményes leírásban

L.Bereczki Máté IV.

Ürögdi NagyFerenc

Erdélyben, Sajószentendrácson született 1804. márc. 8-án, apja gazdatiszt volt. Családja Biharból származik, ezt jelzi „ürögdi” előnév.

Alsó és középfokú iskoláit elvégezve, Marosvásárhelyen teológiát tanult, melynek befejezése után egy főúri családnál volt nevelő. 1831-34 között Tordán volt református lelkész. Ezután Zilahra került, az ottani református gimnázium tanára lett, bölcsészetet tanított, csakúgy, mint a kolozsvári Református Főtanodában, ahol 1836-tól haláláig dolgozott. Az 1840-es évektől kezdte érdekelni a szőlőtermesztés. Egyike volt azoknak a hazánkban élő tanítóknak, akik mint tanult emberek, gyümölcs és szőlőtermesztést nemcsak gyakorolták, hanem szakkönyvek ismeretében és előadások révén korszerűbb és gazdaságosabb természetet igyekeztek elterjeszteni környezetükben.

Nagy Ferenc és a hasonló gondolkodásúak 1844-ben megalapították az Erdélyi Gazdasági Egyesületet, melynek 1854-ben a titkára lett. Ebben a tisztségben szerkesztette az egyesület által kiadott naptárt, szervezte az egyesületi gyümölcs, szőlő, bor, termés és állatkiállításokat, illetve versenyeket. Nevéhez fűződik, az egyesület szőlő és gyümölcsfaiskolájának létesítése. A szőlővesszőket Rajna vidékéről, Ménesről, Tokajból, Érmellékről hozta.

250.000 gyökeres és sima vesszőt rendelt az egylet nevében, amit szétszórtak a szőlőtulajdonosok között. A szőlészeti és gyümölcsészeti tagokkal együtt többször megtekintették Erdély legfontosabb gyümölcsstermő helyeit és a nevezetesebb borvidékeket. Útjairól elsőrangú tanulmányt készített. Tapasztalatait az „Erdélyi Gazdaság”-ban tette közzé. Gyümölcsészeti témájú írásai az Erdélyi Gazdasági Egyesület „Évlapjai”-ban

jelentek meg.

Gyümölcsstermesztési elve az volt, hogy kevés fajtát kell termesztetni, de azokat jól megválasztani, figyelembe véve a talaj és az éghajlati viszonyokat. A külföldi fajtákból 500 gyümölcsfajtát gyűjtött össze, ezeket minősítette, és a legjobbakat faiskolában szaporította. Az 1860-as években nem győzte kielégíteni a helyi igényeket.

Szőlőtermelési elveit az Erdélyi Gazdasági Egyesület pályázatára beküldött írásában foglalta össze. Munkájából megtudhatjuk, hogy a múlt század 70-es éveiben a Fehér boros, Kövérszőlő, Somszőlő, a Piros boros, a Hóvíz, Leánykaszőlő terjedt el leginkább Erdélyben. Ezek közül szerinte a Som és a Leányka termesztése ajánlott elsősorban. A külföldi fajták közül a Rajnai rizlinget és a Ruhlandit javasolta. Meggyőződéssel hirdette, hogy a fehér szőlőfajtáknak van létjogosultságuk, a vörös szőlőfajtákat nem érdemes telepíteni. Foglalkozott a csemegeszőlők termesztésével is. Azt a megoldást javasolta, hogy az erdélyi szőlők nagy részét ki kell irtani, és helyére más fajtákat kell telepíteni.

Cikkei többek között a „Gazdasági Lapok”, a „Kertész Gazda”, a „Falusi Gazda”, az „Erdélyi Gazda”, és a „Borászati Füzetek”-ben jelent meg, csaknem 70 írás látott napvilágot. Írásaiban sürgetett korszerűsítéseket a gyakorlatban, saját tordai gyümölcsösében és szőlőjében meg is valósította. Boraival, gyümölcsseivel több díjat nyer erdélyi kiállításokon. Kísérletezett magról nevelt gyümölcsfákkal és veteménymagvakkal.

A magyarországi szőlőkultúra legnagyobb kártevője a „filoxéra” 1875-től kezdődően két évtized alatt óriási pusztításokat végzett, főleg az erdélyi és a hegyvidéki szőlőket tarolta. Ezt a tragédiát Nagy Ferenc már nem láthatta, mert 1876. február. 22.-én Kolozsváron meghalt. Kívánságára Tordán az „ótárcai” szőlőben gyümölcsfái közé temették. Földi maradványait 1909-ben szállították Kolozsvárra, s ottani temetőben helyezték el. Fia Nagy Miklós a „Vasárnapi Újság” szerkesztője volt a múlt század végén.

Főbb munkája: Mit termesszen a Torda - Aranyosi borvidék szőlésze, hogy szőlőiparával jólétre jusson? Kolozsvár, 1875.

L.Ürögdy

Vajna Károly, árvaszéki ülnök

Enyedi kormos pepinalma.

-Származása. E becses, kisded, rendkívül finomizú almafajról Vájna Károly, árvaszéki ülnök küldött hozzám Enyedről 1885. őszén leírásra is alkalmas gyümölcs példányokat mutatoul és meghatározás végett. Minthogy a nálam levő, számos gyümölcsészeti munkában ismertetett almafajok közt hozzá mindenben hasonlót s vele azonosnak vehetőt, egyet sem találtam; hajlandó vagyok hinni, hogy ez is egyike lesz azon becses gyümölcsöknek, melyekkel Pomona Erdélyt áldotta meg. Vájna Károly öcsém szívességéből a fa növényzetére vonatkozó minden adatnak birtokába jutván, egyelőre fönnebbi név alatt mutatom itt be.

Érésideje. Az alföldön valószínűleg nov. dec; hűvösebb tájakon tavaszig is eltart.

Minősége. Csaknem kitűnőleg 1. rendű csemegegyümölcs .

Stock renetje alma

-Ojtóvesszejét 1886. Tavaszán kaptam Vajna Károly, árvaszéki ülnök, derék öcsémtől, Nagy-Enyedről. Minthogy Vajna öcsém leírásra alkalmas gyümölcsöket is küldött e fajról és íjja, Stock Adolf úr velem a növényzetre vonatkozó minden adatot közölni szíveskedett; már is bemutathatom e jeles fajt .....

Érésideje. Nálam valószínűleg nov. dec.; Erdélyben tavaszig is eltart

L. Bereczki Máté IV.

Vargyasi Dániel Polixenia

-(Dániel Istvánnak és gr. Pekri Polixénának leánya, Wesselényi István felesége.),

-Ezen tudós atyának méltó leánya Zsibót férje éltében paradicsommá, özvegységében a mesterségek színhelyévé tette. Posztó, selyem (a selymet is Zsibón termesztették) kalap-, bőrkészítő, gyolcs-, pántlika-, paszománt-gyáratokat állított. Mesteremberei többnyire jobbágyai voltak, kiket – mint embereket – szeretett s mívelt. Itt látható vala, mily könnyű a tudatlanságból a

tökélyesülés, ha az akadályozás helyett előmozdítatik..... A zsidói emberek ügyességében ma is tükröződik volt úrnőjük nagy lelke. Ő vetette alapját a mai zsidói pompás épületnek is. A ménest nemesítette.

L.Petri Mór Szilágy

Vastagh György ifj.

- (Kolozsvár, Kolozs vm., 1869 IX. 18. — Budapest, 1946. VI. 3.)

-Világhírű állatszobrász. Háziállatszobrai az élmény mellett tenyésztéstörténet bizonylatok, amelyek számos hazai, európai és tengeren túli oktatási intézménybe, múzeumba (Bécs, Berlin, Kairó, Szentpétervár stb.) elkerültek. Kiemelkedő értékű a British Museumban kiállított magyar szürke hatosfogot. A millenniumi, majd az 1900-as párisi világkiállításra az állami ménésbirtokon és neves magántenyészetekben készítette el kiváló tenyészállatok portréját. Az állatorvos oktatás részére Zimmermann Ágoston rendelt tőle loánatómiai és mozgástanulmányokat. Az 1910-es bécsi vadászati kiállításon 22 kutyaábrázolásáért kapott díjat. A Mezőgazdasági Múzeum felkérésére négyes lófogatot és négyes szántó ökörfogatot mintázott. Bivalyszobrával 1922- ben Múcsarnok Társulat Nagydíját nyerte. A magyar tervek Különösen lovas szobrai ismertek:

Rákóczi Ferencé Szegeden, Görgey Artúr, Hadik Andrásé és a lófékező Csikós a budai Várban; a síremlékként fölállított alumínium „turáni érclovast” a szovjet hadsereg hurcolta el.

L.Lovasszövetség

Vályi Elek kentelki ref.esperes

Izletes zöld alma

-Ojtóvesszejét 1879-ben kaptam Vályi Elek, ref esperes barátomtól, Kentelkéről. Több ízben termett már nálam is a fajfán.

Kelp almája

Ojtóvesszejét 1879-ben kaptam Vályi Elek,ref. esperes barátomtól,Kentelkéről. Több ízben termett már nálam is.Mint igen becses

gyümölcsöt ezennel bemutatom.....

Fekete tányéralma.

Származása. E jeles alma Erdélyben mindenfelé el van terjedve és így valószínűleg ez is egyike Erdély ős gyümölcseinek. Vályi Elek, ref. esperes, kedves barátom, az én gyümölcsészeti törekvéseim hűséges támogatója valóban is, mint ilyent mutatta be nekem e fajt 1879-ben, a mikor róla gyümölcspéldányokat is, ojtóvesszőt is küldött volt nekem. Nagyon valószínűnek tartom, hogy a Szász-tányér alma, melyet bold. Nagy Ferencz tanár Erdély ős gyümölcsei közt főlemliget, azonos lesz a Fekete tányér-almával ; mert e két faj növényzete nálam teljesen egyező; de, mert nálam mégcsak a főnebbi mutatta be termését és így a két fajt gyümölcseiben is összehasonlíttam még nem volt módomban; határozott vélemény a köztük levő azonosságról még nem merek kockáztatni.

Sós körte.

Vidékemen egy ismerősöm, a ki gyermekkorában, származott ide Erdélyből, nagy lelkesedéssel beszélt, egy körtefajról, melyet Erdélyben, akkoriban Sós körte név alatt ismertek. Nagyon kért engemet, hogy gyümölcsész. barátaim útján szerezném meg neki azt a körtefajt Erdélyből. Tudakozódtam is aztán felőle és Vályi Elek, akkoriban Kentelkén lakó, ref. esperes, barátom küldött is róla ojtóvesszőt 1877-ben:

L. Bererczki Máté IV.

Várady Mihály –képesítését nem ismerem. 1917-ben a Doboka Megyei Gazdasági Egylet hivatalos közlönyének szerkesztője.

L. Turányi Kornél :Mezőgazdasági Szakfolyóiratok bibliográfiája 1796-1899

-Várady Mihály 1937 január 11-23 között Magyarbükksön a kéthetes gazdasági tanfolyamon előadást tart.

L. Erdélyi gazda 1937 november 1

-1939 március 1-i Erdélyi Gazdában mint növánynemesítő jelenik meg és részt vesz az E.G.E 1938-as kolozsvári vetőmag kiállításán ahol arany érmet

nyer a Váradí féle kukoricájáért(nem tudom saját előállítású kukorica volt-e?) a Hanna árpáért és az Oberndorfí répagáért.1941- ben a dési gazdakör elnöke.

L.Erdélyi Gazda 1938 március 1

Venczel József

-1913 november 7 Csíkszereda -1972 március 16 Kolozsvár

-Munkásságának legfontosabb területei a gondolkodástörténet, nemzedéki, társadalomstatisztika demográfia, társadalomkutatás, társadalom- és művelődéspolitikai, nemzetiség- és magyarságkutatás.

-1938–1945 között vezette az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület (EMGE) statisztikai ügyosztályát.

L Wikipedia

Veress Ferenc,

-ónodi (Kolozsvár, 1832. szeptember 1. – Kolozsvár, 1916. április 3.), aranyművesből lett –Európa-szerte hírneves – fotóművész és vegyészkutató, feltaláló, az első magyar nyelvű fényképészeti szaklap alapítója, egyetemi tanár és elismert gyümölcsnemesítő kertész. Bereczki Mátéval élénk kapcsolatot tartott fenn 1879 végéig, többször oltóvesszercseréltek, illetve küldött számára Bereczki (Lásd BEREZKI 1. 1877.

Gyümölcsészeti vázlatok 1. kötetében). Több cikke jelent meg a gyümölcstermeléssel kapcsolatban az Erdélyi Gazda és A Nép Kertésze című újságban.

L.Somai

Wesselényi Miklós báró

- (Zsibó, 1796. december 30. – Pest,1850. április 21.) az országgyűlési főrendiház vezére, a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteletbeli tagja, az 1838-as pesti árvíz árvízi hajója.

-1821-1822-ben Széchenyi István társaságában hosszabb utazást tett Franciaországban és Angliában

- Miután Szatmárban birtokhoz jutott, az 1830-as pozsonyi diétán már a felsőtábla tagjaként, a reformmozgalom elismert vezetőjeként tündökölt.

- Birtokát képező falvaiban, példát mutatva, elengedte a robotot és a dézsma nagy részét. Ebben Jósika Miklós, Újfalvi Sándor és mások is követték őt. Elsőként szabadította fel parasztjait a jobbágyság alól, saját költségén taníttatta őket, tanfolyamokat tartott nekik a korszerű földművelésről, állattenyésztésről. Kolozsváron, a Híd utcában nyomdája volt, itt nyomtatta ki beszédeit, tételeit, naplóját. 1835-ben Estei Ferdinánd osztrák császári herceg bezáratta a nyomdát.

-.....jelentős része volt abban, hogy a kolozsvári országgyűlés is kimondta Erdély unióját Magyarországgal.

- Érdemei vannak a ....., a selyemhernyó-tenyésztés meghonosítása és a földművelés, állattenyésztés körül

Cikkei a politikai lapokban; országgyűlési beszédei a naplókból jelentek meg:

- Nyilatkozata a magyar ellenzékéről s ehhez saját viszonyáról (Erdélyi Híradó 1846. 140.).

- Az úrbér és örökváltság tárgyában nézetei. (Erdélyi Híradó, 201–204.)

- Szabad-e még most is az annyira drága gabonából pálinkát főzni? (Erdélyi Híradó, 1847. 225. sz.)

- Naplója az 1838-as pesti árvízről (Vasárnapi Újság 1888. 41. és következő számai).

Művei

- A régi híres ménesek egyike (zsibói) megszűnésének okairól (Pest, 182

- Balítéletekről. Írta... 1831-ben. Nyomatott Bukarestben 1833. (illetőleg Lipcsében)

- Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében. Lipcse, 1843.

- Teendők a lótenyésztés körül (Kolozsvár, 1847)

- Beszéd az 1834. országgyűlésen Kolozsvárott, midőn a polgárokat az

utcán katonák támadták meg. Kula, év n. (Balogh János beszédével együtt)

L.Wikipedia

- Hazatérve , átvette ,nagykiterjedésű jószágainak vezetését ,s e mellett kezdettől fogva kiváló részt vett Szilágy megye közéletében.....

L.Wesselényi

Vetter Andor,

- Andor jelenleg Temesgyarmaton és Szigetfaluban birtokos.

L.Nemesek a Bánságban

Vécsey József

-1829-ben Sárközön Szatmár megyében született. Elemi és gymnasiumi oktatást a szülői háznál nyert. 1842-ig amikor 14 –éves korában a bécsi egyetemre ment,hol, két évig a bölcsészeti és egy évig a jogi tanfolyamokat hallgatta .1859-ben gazdaságában dolgozik. Alig tért haza a szatmári gazdasági egylet alelnökévé választotta .

L.MOA

Vita Sándor

Vita Sándor az EMGE statisztikai és tanulmányi osztályának vezetője. Egyike a kisebbségi sorsban felnevelkedett új magyar nemzedék legkiválóbb képviselőinek. Aktív részt vett az utóbbi évtized kisebbségi munkájában, tevékenységét a közgazdasági téren fejtette ki elsősorban. Alapos elméleti felkészültségével és gyakorlati munkájával minden vonalon csak megbecsülést érdemelt ki. Kereskedelmi akadémiát végzett, azután pénzügyi vonalon dolgozott, majd hosszabb ideig az erdélyi magyar szövetkezeti mozgalmakban fejtett ki igen értékes és maradandó munkásságot. Egy ideig szerkesztője volt a „Szövetkezeti Értesítő”-nek, jelenleg társszerkesztője a „Hitel” című nemzetpolitikai folyóiratnak. Több tanulmányt írt és több előadást tartott az erdélyi magyarság gazdasági kérdéseiről. Valamennyi gazdasági természetű megnyilatkozásával az erdélyi magyarság gazdasági életének intézményes megszervezését szorgalmazta. Mint az EMGE statisztikai és tanulmányi ügyosztályának vezetője, igen nagy szolgálatokat tett a magyarságnak.

L.Erdélyi gazda 1940 november 1↑

Dr. Wolf Gyula

- Torda aranyos megye gazdasági egyesület titkára.

Bereczki Mátéval működött együtt.:

Tordai piros kálvil

-Származása. E kitűnő, tartós, téli almafaj valószínűleg Erdélyben jött napvilágra. Dr. Wolf Gyula, a Torda-aranyosi gazd. egyesület jeles titkára, aki

velem 1881-ben ezen almafajt megismertetni szíveskedett, azt írja róla, hogy Torda-vidéken egyetlenegy, százados fája van, mely évenként gazdagon terem: de gyümölcsészeti neve ismeretlen. Több év óta szorgosan kutattam gyümölcsészeti neve után remélve, hogy a könyveimben leírt gyümölcsök kitünőbbjei közt, bizonyára ott szerepel ez is: de hasztalan kutattam; mert hozzá hasonlót vagy vele azonosnak vehetőt egyet sem találtam. Minthogy terjesztésre kiválólag méltónak találom; főnebbi nevet adva neki..... ezennel bemutatom.

Érésideje. Nálam nov. jan.; hűvösebb tájakon ápril végéig is eltart.

Minősége. Csaknem kitünőleg I. rendű csemege-, háztartási és piaczos gyümölcs

Tordai alma.

-Erdély egyik ösgyümölcse. Tordán és vidékén „Káposzta alma” hétköznapi név alatt, rég óta nagyban el van terjedve és mikép Dr. Wolf Gyula öcsém, a kitől 1881-ben gyümölcspéldányokat és ojtó vesszőt is kaptam e fajról, szíves volt egyik levelében engem értesíteni. Tordán 4—5-féle változványa is van e Káposzta almának, de valamenyi közt az a legjobb, a melyikről ő gyümölcsöt is, ojtóvesszőt is küldött. Nálam ugyan még nem termett e faj: de valódiságában teljes okom van bízni; mert a kitől kaptam, abban úgy megbízhatom, mint saját magamban. Ha termőre fordul ojtványom; szándékozom később e fajt körülményes leírásban is megismertetni. Ez úttal csak rövid jellemzésére szőritkozhatom. Gyümölcse nagyobb a középszerűnél; alakja kissé szabálytalan gömbalaku, szelíden bordásfölvületű; szára rövidek, fás; kelyhe kicsi zárt; bőre elég- vastag, igen szívós, sima, száraztapintatu, értével zöldes-sárga vagy sáppadt sárga; napos oldalán némi hamvas tündöszin-pirossal befuttatott és élénkebb piros pettyekkel tarkázott; húsa sárgásba játszó fehér, félfinom, kissé” laza, elejénte roppanós, később elég porhanyó; leve elég bő, czukros, finom savanynyal emelt, elég kellemes, noha kevésbé, fűszeresízű II. rendű csemege-, de I. rendű háztartási és piaczos gyümölcs. Érik novembertől februárig. —

Fája elég vignövésű, egészséges, edzett és termékeny.

L. Bereczki Máté IV.

Zay Anna

-Vay Ádám felesége önvigasztalásul irodalmi tevékenységbe kezdett.,,

Dantzka Városában midőn majd egész Esztendőt töltöttem volna el, ottan csoportosan rám tudult nyomoruságimnak enyhítésére, bus elmém háboruinak csendesítésére s mulatására” fogott

1718-ban „Néhai tudos és igen hires Doctor Mathiolus tseh nyelvre fordított és bővített Herbariumá”-nak fordításához.

Zay Anna (1687–1730 után) kéziratban maradt fordítását Wesselényi Kata Másoltatta le 1766-ban. Mathiolus (1500–1577) latin fordításának 1690-ben csehre történt átültetését kibővítette magyar receptekkel. Vö. Zay Anna, Orvos könyv:Herbárium 1718, bevezette Fazekas Árpád, Nyíregyháza, 1979. XVII

L.Jankovics

Zeyk Dániel (zejkfalvi idős),

-főkormányzéki tanácsos, előbbinek és gróf Teleki Borbálának fia; 1804-ben kir. táblai ülnök, később marosszéki főkapitány, végül főkormányzéki tanácsos, miről 1835-ben leköszönt. 1837-ben Alsó-Fejér m. országgy. követe volt. Meghalt 1846-ban.

-Czikkei a Pesti Hírlapban (1841. 35. sz. Miként lehet csecsemőket anyatej hiánya esetében táplálni? 14. sz. Mi oka, hogy hölgyeink oly kevéssé magyarok? 55. sz. Országokról); a M. Gazdában (1843. 14. sz. Néhány szó a magyar gazdákhoz Erdélyből, 55. Felenyedi téglagép); a Vasárnapi Ujságban (Kolozsvár, 1843. 471. 1. Figyelmeztetés a Cerembix pondrója kártékonyágára, 475. 1. Gazdasági figyelmeztetések, 476. 1. Szőlőtők szaporításának módja).

-Munkája: Jó tanítás a gazdáknak. A juhok mételyéről. Koronkában, szept. 15, 1831. Ingyen adatik. Nyomt. hely nélkül. 8 rét, két levél.

M. Gazda 1846. 63. sz. (Török János Nokr.).

L. Szinnyi

Zeyk József.

-Született 1836-ban Kolozsvárott. A megyei és gazdasági életben kiváló

tevékenységet folytat

Cikkeket írt a Nemzeti Társalkodóba (1841. II. Néhány szó még az unióról); az Erdélyi Gazdába (1869. 13. sz. Nyílt levél Pagethez, 1871. 4. sz. Tapasztalatok, 1870 őszén a csemegeszőlőfajokról, 1872. 1. sz. Pancsolás, 5. sz. Az 1871. szüret, 137. sz. A borkészítés kérdéséhez).

Munkája: Négy évi. gazdálkodás a nagyenyedi főtanoda vagyonával. Az igazság fényénél felmutatva. Kolozsvár, 1877

L.Szinnyei

Zselénszky (Zsolánthai, gróf), vagy Zelensky-család.....,László (szül. 1811. - 1863. júl 14. Solymoson) előbb cs. kir. katonatiszt, utóbb Arad megye egyik legjelesebb gazdája, 1845 vette nőül Ötvenesi Lovász Amáliát, kitől született fia,

Zselénszky Róbert,

-orsz. képviselő Új-Aradot, Szent-Miklóst,Neudorfot, Keszinczet, Zádorlakot és Ötvenest örökölte s uradalmát mintagazdasággá tette. Felesége gr. Károlyi Klára.

-Már e század elején mint kiváló gazdát említik Deseő Ádámot,Kapdebó számtartót,Lachner János pankotai s Thuróczy Taddé borossebesi ispánt stb.

L.Márki Sándor.

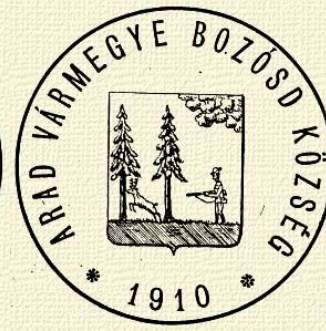
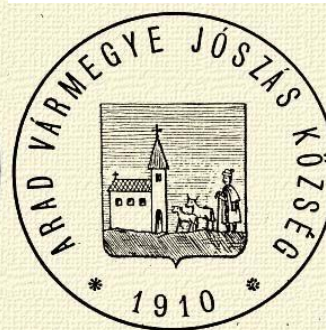
Megjegyzés : A fenti névsor sajnos nem teljes, mert e témának külön alapos célirányos kutatásra van szüksége .Nekem sikerült az általános kutatási munka közben a fenti adatokat összegyűjteni. De úgy érzem,hogy még rengeteg nem szakképzett magyar ember dolgozott a mezőgazdaság különböző ágaiban az évszázadok során. Munkájuk összegyűjtve egy kiegészítő képet tud adni az erdélyi magyarok mezőgazdasági örökségéhez. Nélkülük ,munkájuk számbavétele nélkül hiányos képünk születik. A fenti névsor csak kezdetet jelent a további kutatásokhoz. Különb a falvak,városok szócikkekben is sok hasonló sok értékes név található.

Kiss Károly

Az általam összegyűjtött erdélyi magyar mezőgazdasági jelképek és címerek.

Apafi címer: Az Apafiak ősi nemesi címerében szőlőfürtökkel árnyékolt kardal átszúrt sisak látható.

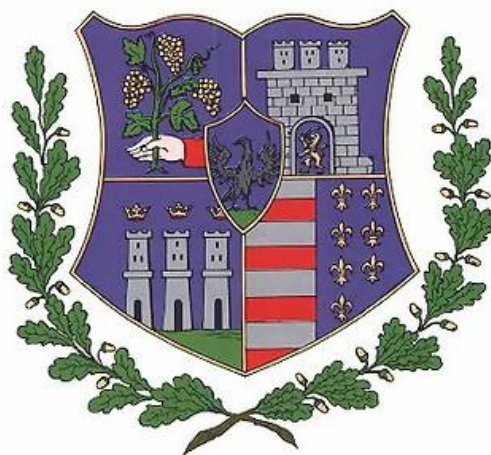

↑Néhány olyan I. Világháború előtti falucímerünk amelyben a mezőgazdaság is jelen van.↑á

Trianon előtti azon erdélyi megyék címerei amelyek mezőgazdasági utalást tartalmaznak ↓

BESZTERCE-NASZÓD

Nagy-Küküllő vármegye

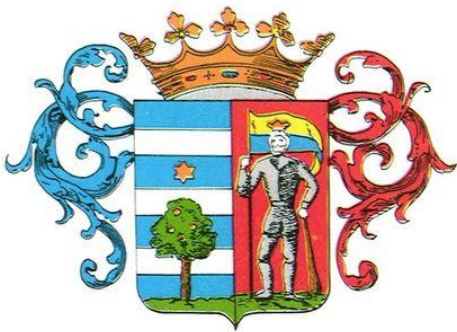
SZILÁGY

KOLOZS

KIS-KÜKÜLLŐ

MAROS-TORDA

Csik vármegye

Máramaros

Szatmár vármegye

↑Érem a kolozsvári mezőgazdasági kiállításra (bronz) 1862

Érem a Délmagyarországi Ipari- és Mezőgazdasági Kiállításra (aranyozott bronz)1891